

Lőrincz György

■■■■ BESÚGÓ VOLTAM,
■■■■ SZÍVEM ■■■■

MN

„Annak a társadalomnak, amelyet a regényből ismerünk, az erőszak, a félelem és a bizalmatlanság a mozgatói – a mai olvasó (...) talán el sem tudja képzelni, hogy ezek a romboló erők milyen perverz hatékonysággal deformálták a romániai, az erdélyi társadalmat 1989 előtt (és bizony, részben 1989 után). A négy évtized (és természetesen a korábbi, akkor sem az európai demokráciák szabályrendszere szerint alakult korszakok) igen nagy mértékben rombolta le és rontotta meg a társadalom sejtrendszerét: a tömeges méretekben elterjedt szorongás, az egymással szemben módszeresen felkeltett bizalmatlanság (...) szinte lerombolta a társadalmi szolidaritás, a méltányosság, a bizalom eredeti rendjét, és mindeztől egy cinikus és gátlástalan hatalmi gépezetnek szolgáltatotta ki az egyéneket és a közösségeket. Valójában, persze a besugárás technikájának és lélektanának igen érzékletes ábrázolásán túl, ennek a társadalmi méretű mentális pusztulásnak a bemutatása jelenti Lőrincz György regényének legfőbb értékét.” (Pomogáts Béla)

X 364214

Lőrincz György

BESÚGÓ VOLTAM,
SZÍVEM

MAGYAR NAPLÓ

FOKUSZ Egyesület
Budapest, 2024

A KIVÁLASZTOTT

Reggel kilenc óra volt. A Nap a keleti dombhátnak könyökölve, aranyló fényt szórva maga körül kapaszkodott fel az oltáriszentségként tündöklő Oltárkö fölé, hogy beragyogja azt a földet, amelyet az Isten is jó órájában teremtett, s amely számára is oly kedves volt a mindenségen belül, amikor Göcs Aladár főállású besúgó s született intrikus egy deci vodkától feltöltődve, vidáman sorjázó léptekkel a városka harmadik kiskocsmája felé tartott. Azért a harmadik felé, mert Göcs Aladár korán kelő ember volt, s a százkilencvenhét kocsmából kettőt már lelátogatott.

A hajdan szatócsok, szabók, cserzővargák, kereskedők és kisiparosok, de főkapitányok által is lakott Székvár épp csak kitörölte szeméből a reggeli álmoságot, a várost átszelő Kékellő folyócska fölött még foszlón lengő októberi köd szállingózott, de a régmúltat idéző szobrokkal, cizellált barokk és méltóságos gótikus templomokkal díszített apró főtér körül épült óváros már élt, lüktetett. Az utcák s a járdák tele voltak siető emberekkel, fiatalok, idősök, lányok, asszonyok, férfiak rohantak, mintha mindenki az utcára tödult volna titkos álmokat, színes vágyakat kergetve, vagy mintha éjszakai álmuk során elvesztettek volna valamit, s most, hogy kivilágosodott, hozzáfogtak a kereséséhez.

Egyedül csak Göcs Aladár sétált méltósággal, nyugodtan. Alacsony, kövér, inkább guruló, mint két lábon szabályosan járó, kedélyes, de akkurátus ember volt. A napi teendőjét, az ivást és a már-már kéjjel végzett besúgást a világon semmiért el nem hanyagolta, s a programjának megfelelően épp a harmadik kiskocsmába akart betérni, hogy a jelentésekhez szükséges penzumát ki- és lefűlelje, amikor a szinte homorúvá koptatott járdán, éppen a Hat-

csöcsü előtt, dr. Szálka János főorvost pillantotta meg. A kisváros híres orvosa mindig gyalog járt, nem is volt autója soha, figyelmesen és előzékenyen épp egy szemből érkező hölgyet került ki, amikor Göcs, aki mindenkit ismert, s aki ismert és elismert emberekkel hitelesítette magát, a különböző társaságokban azok barátságával hivalkodott, szokásához híven, most is, mint mindig, már messziről ráköszönt. – Tiszteltetem, főorvos úr – kiáltotta nagyúri gesztussal, nagy karlengetés s meghajlások közepette, s meg volt győződve, hogy a „tiszteltetem” fennkölt, úri, hogy ne mondjuk: főúri köszönési mód; szemben az utóbbi időben porig alázott, sárba taposott „Isten áldja” vagy „Jó napot” köszönésekkel. Ráadásul arra gondolt, a főorvosnak is hízelgő, akár az őrmestereknek, akiket sokak előtt hangoosan hadnagynak szólítanak. Mert Göcs Aladárnak egyébként épp az volt a sajátos módszere, hogy olyan közismert emberekre is ráköszönt, akik nem ismerték, attól a pillanattól viszont már emlékeztek rá, s mert később már nem tudták hová tenni, ha valahol találkoztak, hogy ne kerüljenek kellemetlen helyzetbe, mint régi ismerőst köszöntöttek. Hogy kivel akarta „tiszteltetni”, esetleg miért akart „szép napot kívánni”, mert az is a megszokott köszönési formája volt, már nem derül ki soha.

Szálka János doktor nem fogadta a köszönését.

Bár úgy tűnt, Szálka János Székvár második legpatinásabb, hajdan macskakövekkel rakott utcáján rója a kifeslett, főlszakadozott aszfaltot, valójában gondolatai angyal szárnyán röpködött a város melletti dombok fölött, dombról dombra, felhőről felhőre, csillagról csillagra szállt, csattogtatta a szárnyait – a csillagok csücskére érve megpihent –, ha valaki ilyenkor rászól, talán le is zuhan.

A főorvos szórakozott ember volt, ráadásul titokban verseket írt, s ha verset írt – most is épp egy verssoron törte a fejét –, mindig egy, a tudat titkos és ismeretlen homályából váratlanul fölizzó, fölbukkanó kezdősorhoz írta hozzá kínlódva, verejtékezve a költemény többi sorát. Akkor viszont

nem látott, nem hallott. A világról is megfeledkezett. Olyan volt, mint az álomkóros, aki álmában falra mászhat, akár a háztetőkön is járhat, s míg rá nem szólnak, le nem esik; olyankor eligazodott a legforgalmasabb járdán is, nem ütközött senkivel, átment a gyalogátjárókon, kikerülte a járdára épített lépcsőket, a járdán parkoló autókat. Igen, ilyenkor akár bemutatkozhatott volna a saját gyermeke, bárki rokona, ismerőse anélkül, hogy ráismert volna.

Göcs Aladár, aki nem tudott Szálka János doktor furcsa szokásáról, meghökkent. Körbepillantott, nem jár-e arra valaki ismerőse, nem látta-e, hallotta-e az ő „megszégyenülését”, megvárta, míg egészen közel ér hozzá a főorvos, és újból ráköszönt. – Szép jó napot, főorvos úr – mondta most már szerényen, hivalkodásmentesen. A főorvos nem köszönt vissza. Mindössze annyi történt, hogy Szálka doktor, aki pár perccel előbb még valahová előre, a levegőbe nézett, most, amikor egészen közel ért hozzá, a földet kezdte nézni, s szórakozottan, vagy azt is írhatnám, rá se hederítve, elment mellette.

Ez tud valamit – rezzent össze Göcs Aladár, akinek a változások után kissé elkoptak az idegei, a legkisebb gyanúra okot adó magatartást, viselkedést, mozdulatot, figyelmetlenséget is félreértett, s megállt, megtorpant, pontosabban odacövekelődött a földhöz. Újra körülnézett, figyelte az érkező és elhaladó arcokat, kereste a gúnyt, szánalom vagy a részvét villanását, de csak közömbös arcokat látott, akik nemhogy róla, a világról sem vettek tudomást. Siettek, sőt rohantak, önmagukba vagy gondjaikba temetkezve, rá se hederítettek a világra, amelynek véleményére Göcs Aladár annyira kíváncsi volt.

A főorvos már rég elment mellette, már csak a hátát látta, kissé hajlott, görnyedt alakját, de Göcs Aladár még mindig állt, mozdulatlanul nézett utána. Lám visszatekint-e? – tette föl a kérdést magának. Mert ha visszatekint, akkor szándékos volt a cselekedete, akaratlanul tett úgy, mintha nem is ismerné.

Szálka doktor nem nézett vissza.

Hogy a főorvos nem nézett vissza, most megfordította a gondolatsort – bizonyos volt, hogy a főorvos tudatosan nem nézett vissza, látta őt, de nem akarta észrevenni, hisz, ha ösztönösen megy el mellette, akkor véletlenül is visszaneézhetett volna. Igen. *Véletlenül.* Ha nem egyébert, mert esetleg később jutott el a köszönés a tudatáig. Ráadásul addig a pillanatig, a másodszori köszönéséig csak előre nézett, akkor azonban, amikor elment mellette, lesütötte a szemét, a földet kezdte nézni.

Már a kocsi kilincsén volt a keze, amikor eszébe villant, a tudata legmélyéről fölszikkasztott, hogy egy héttel korábban se fogadta a főorvos a köszönését. Nem. Ha viszont kétszer megtörténhetett ez, akkor több mint bizonyos, hogy megtudott valamit. *Azt!* Mert egyébként, hogy lehet őt nem észrevenni? Hisz ő maga is tudja, hogy megjátssza magát, komédiázik, alakoskodik, amikor nagy karlengetések közepette, mint egy utolsó pojáca, bizalmasan hangoskodik, kedélyeskodik. Igen, tud valamit, döntötte el. Összerezcent. Elpirult. Először bizonytalanság, majd rettegettség kerítette hatalmába, aztán fokozatosan dühbe gurult. A „régi szép idők” jutottak eszébe, a diktatúra évei, amikor súlya volt a szavának, hatalma volt, mint egy istennek vagy örökös titkos tanácsosnak, istent játszhatott, emberek sorsáról dönthetett. Mert a titkos élete volt a legszebb, legcsodálatosabb. Hogy nem tudták, még csak nem is sejtették róla, hogy hatalma van! Mint egy áruház királyfi, úgy járt. Inkognitóban. Mennyire tetszett, amikor ráismert a saját helyzetére ebben az idegen szóban. Babusgatta, simogatta. „Inkognitóban” – ismételtegette naphosszat magában. Igen, ő, Göcs Aladár, a hatalom rejtett birtokosa! A hatalom titkos íze páratlan volt, úgy beszélhetett, társalozhatott bárkivel, hogy a másik nem is sejtette, kivel van dolga. Ahogy idáig ért a gondolataiban, megdöbbszent. Fölvillant az is, miért háborog, miért fél, hogy sejtethetnek valamit, hisz persze, hogy sejtethetnek, mert akkor, azokban a „régi, szép időkben”

– ahogy magában szokta nevezni azt a kort – sokszor szinte kérkedett hatalmával. – Elintézek! – mondta nem egyszer, s nem is egy embernek. – Egy szavamba kerül, s elintézek! – Igaz, nem tudhatták, hogy ilyenkor mire gondol. Nem tudhatták, hogy *besúgó!* Sokszor már-már azt sajnálta, hogy miért is nem dicsekedhet el azzal, ki ő. Most persze retteget. S van is miért, mert csak idő kérdése, s megszavazhatják a dokumentumok nyilvánosságra hozatalát.

Megdöbbszent ettől a felismeréstől. Ilyen tisztán és egyértelműen még sose fogalmazta meg a fenyegető lehetőséget, a nagyon is valószínű veszedelmet.

A főorvos alakja ekkor már rég eltűnt a Szent Péter utca torkolatában, de ő még mindig ott állt a kocsiajtóban, csak állt, állt, mintha odacövekelődött volna. Aztán össze-rezzent, és átcikázott rajta, még szerencse, hogy azokban a zűrzavaros napokban nem tudódott ki, ki ő! Amikor megritkult a törvény szövődése. Hisz akkor agyon is üthették volna. Megborzongott még most is, annyi év után. Mennyit rettegette, lapult akkoriban. De az is igaz, mindvégig hitt, remélt. Bízott benne, hogy nem lesz olyan hatalom, amely kiadja a régi rendszer besúgóit. Mert, ha nem védi meg őket, hol talál majd magának újabb besúgókat? Hol? Ráadásul ebben az új világban más, sokkal rosszabb a besúgók helyzete is. Több kockázattal jár a „szakma”. Régebb biztos volt benne, hogyha kitudódna valami, még akkor is megvédenék. Ma viszont, ez már egyértelmű, nem számíthat védelemre. Sőt, ha kitudódna, valószínű ejtenék! Kinek kell egy bukott besúgó? Hisz nem ez történt Bartussal is?

Hívatlanul persze, de hivatástudatból, mert van náluk is szakmai alázat, megjelent azon az országos megemlékezésen, amelyet egy magyarbarát román író évfordulójára tartottak, berúgott, összetörte a szobát, botrányba keveredett. És mi történt? Bekövetkezett az, amit legrosszabb álmában sem álmodik az ember: a szervezők egyike másnap belement a gondolatrendőrségre, s miközben gúnyosan, fölényes-

kedve elmesélte, mi történt, a végén kedélyesen azt mondta a parancsnoknak: „Válasszák meg jobban a besúgóikat, parancsnok úr, mert mégiscsak pocsék dolog így lejáratni a HIVATALT!”

Így! A hivatalt!

Persze az is igaz, hogy Bartusról már suttogták azelőtt is, de mégis! És ki tudhatja, hogy róla nem suttogják-e? A megcsalt fél is utoljára tudja meg, hogy felszarvazták, szarva nőtt.

Válasszák meg jobban a besúgóikat!

A kötelet?

Az akasztófát?

A tornyot!

Ki merte volna ezt a régi világban megtenni?

Ki?

Hisz elmondta az egyik volt munkatársa is hajdanán, hogy bár tudta, ki a besúgója, ismerte személyesen is, mégis úgy tett, mintha nem tudná, sőt, előre köszönt neki. Mintha így akart volna szánalmat koldulni magának. Nem fogalmazta meg, de ez volt a mondat értelme! Igen!

Még az kell, hogy most, amikor már kezd ez a vajdúó új világ megszilárdulni, ő is kezdti újra biztonságban érezni magát, kitudódjon a kiléte! Mert akkor oda a zsebpénzének. Lőttek a délelőtti töménynek s a délutáni fröccsnek.

Már-már valóban elkeseredett, de akkor eszébe jutott: hol vannak, akiket ő feljelentett? Hol? A Duna-csatornánál s a temetőben. Legtöbben a temetőben. A többiek meg elmentek. Nyolcvankilenc után elhúztak, mint a darvak. Fel-nőtt egy új nemzedék, amely már nem is ismeri őt! Vagy alig. A mostani besúgásának viszont már nincs is semmi következménye.

És ráadásul – villant át rajta – divatos szóval élve: több lábon áll. Székvár polgármesterétől is járadékot kap. Igaz, csak választások idején nő meg az ázsioja, de mégis. Mintha tudta volna a polgármester, hogy kit válasszon!

Ettől a gondolatától összerezzen.

Vagy talán éppen ezért kérte fel? Mert tudta?! Valahogy hozzájutott az iratokhoz? Vagy talán, mert jártában-kel-tében mindig az utcán látta? Találta? Vajon?! Viszont a leg-fontosabb – lépett előre gondolataiban –, hogy azt kell ten-nie, amit mindig is a legjobban szeretett. Választáskor, de néha máskor is, már reggel korán be kell ülnie valamelyik kocsmába, s „véletlenül” el kell ejtenie egy-egy, a másik je-löltet lejárató mondatot, történetet. De az is előfordult per-sze nem egyszer, hogy a polgármesterről terjesztett rém-hírt kellett megcáfolnia. Például: „Annak a szarkalapnak még tyúkketrece sincs, hogy akar az egy várost vezetni! Vagy: „Ne marhaskodjatok, emberek, ki állít olyant, hogy a polgármesternek villája van a Balatonnál? Ki? Még jó, hogy nem Floridában! Vagy a horvát tengerparton. Még szép, hogy nem azt terjesztik, hogy az övé az egész város! Mert kitelik ez is!”

Ilyenkor viszont két legyet ütött egy csapásra. Egyrészt „kampányolt”, másrészt jegyzetelt, írta a jelentéseket Csiz-madia kapitány úrnak, aki tevékenységét még egy kis zseb-pénzzel is honorálta. Arra pedig, ugye, rá volt utalva. Mert a felesége a pénz dolgában egy házsártos hárpia volt, aka-ratos fehérnép, aki két lejért még a szemét is kikaparta volna. Vele s a pénzzel nem lehetett játszani. Nem. Dolgoz-ni kell! Viszont, amíg régebb, éppen a bizalmasabb, benső-ségesebb viszony kedvéért, csak egy kocsmába járt s a va-sárnapi futballmeccsre, ott is a legvadabb szurkolók, vagy mai divatos szóval, a kemény mag közé, hisz ők voltak a városban a legismertebbek – persze róluk is jelentett –, most a taktikai utasítás úgy szólt, minél több kocsmába kell beülnie. Észrevétlenül, szinte idegenként. Legtöbbször még egy táskát is vitt magával, hogy közeli falusinak tűnjön, akitől nem kell a törzsvendégeknek idegenkedniük. Igen. Ügyeskednie kellett mindig.

Persze a felsoroltak mellett voltak más forгатókönyvei is. Például, hogyan kell leülnie egy olyan asztalhoz, ahol nem szívesen látott vendég. Ilyenkor nem egyszer nagyhangú

szöveget eresztett meg a „kicsi Progreszról”, Székvár „híres”, nagy futballcsapatáról – ez volt a legjobb társasági belépő, még annak ellenére is, hogy sokszor még így is húzódozott tőle az asztaltársaság. De így egyik pillanatról a másikra már az asztalnál ült. Először csak kissé távolabb, néhány perc múlva már az asztalon könyökölve.

Még egy utolsó, gyűlölettől átítatott pillantást vetett Szálka János doktor eltávolodott alakja után, majd, miután meggyőződött, hogy senki nem láthatta, hallhatta, bement a kocsmába.

A Hatcsöcsű – mert a könyvtár és a törvényszék szomszédságában a Szent Péter s a Király utca torkolatánál lévő, a három kiszolgálónó után Hatcsöcsűnek nevezett búfelejtő előtt játszódozott le az elbeszélt jelenet – a legkedvesebb kocsmái közé tartozott. Ha nem csak a „hívásának” élt volna, akkor talán itt, ebben a kocsmában üldögélt volna egész nap a legszívesebben. Itt, a belváros szívében, közel az iskolákkal, ódon házakkal övezett főtérhez, ahol már válogatott emberekből, nem kocsisokból, a város szélén gazdálkodó parasztokból, leépített munkásokból állt a törzsközönség, hanem pallérozott szellemekből: nyugdíjas tanárokból, mérnökökből, hajdani polgárok maradékaiból, kereskedőkből, iparosokból, akik még a szavakat is máskepp fűzték. És ez nagyon tetszett Göcs Aladárnak.

A költő már bent ült, egy asztalnál Andrásfalvival, a mérnökkel. Borzas szakálla, az éjszakázástól karikás szeme, őszülő fekete haja, a cigarettától rekedtes, de fülbemászó baritonja a városiakok szemében – akik egyébként nagyon is megosztottak voltak a megítélésében – helyi messiássá varázsolta. Voltak, akik fenntartásokkal ugyan, de elismerték tehetségét, mások viszont az ördög szolgálatába állott emberként tekintettek rá. Hogy kiszolgálta az előző hatalmat, amely többszörösen is idegen volt, és az elpusztításukra tört, megkérdőjelezte jellemét.

A Szálka doktor okozta keserűségtől Göcs Aladár hirtelen gyanakvóvá, gyűlölködővé vált. Arra gondolt – épp a saját védelmére felhozott érvek hatására –, vajon a költő is besúgó volt? Gyanakodva körbepillantott, átfutott a fején az is, hogy akikkel együtt ül, akikkel együtt poharazik, s akikkel, ha kell, együtt szidják az új rendszert, talán mindannyian azok voltak? Azt tudta persze ő is – mindenki hangoztatta –, hogy minden harmadik ember a régi rendszer besúgója volt, az utóbbi időben dokumentumok ezrei tanúsították ezt, tanulmányok jelentek meg, hogy a gondolatrendőrségnek beszerzési tervük volt, olvasta például, hogy csak itt, az ő megyéjében, egy adott időben tizenkét katolikus papot s kilenc kántort kellett beszervezniük, de mégis... Hogy őt is besúghatták, mérhetetlenül elkésérítette. Már szinte nem is volt kedve leülni. Gyérítenem kell a jelentéseimet – gondolta. De nem most. Most még, ha már itt van, s ilyen megálázottan, megviselten, megiszik egy decit.

Kettőt.

Hármat.

Zavadszki, mert így hívták a költőt, már messziről intgetett.

– Nos, kedves Aladár, hogy szolgál a kedves egészséged? – kiáltotta, alighogy meglátta őt, a megszokott módon cikornyázva a szövegét, s fel is emelkedett a székről.

– A megszokottat? – szólt rá Etelka is, a kiszolgálónó, aki a bár pultjára könyökölve, unatkozva várakozott, s most, ahogy belépett, szívélyesen elébe sietett.

– Igen – mondta Göcs Aladár –, természetesen.

És elmelegedett a szíve körül. Elindult hátra az asztalok, székek között – a kocsmában egyébként úgy nézett ki, mintha egy mellékvágányra félretolt vagonból lett volna kialakítva –, s meghatódott önmagától. Hogy ő mennyire törzs! És milyen sokan szeretik. Hisz hány embertől kérdik ezt meg, s ilyen kedvesen? „A megszokottat?” Csak úgy, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne. És lám, milyen nagyra tartják. Milyen megbecsült.

– Aztán hogy aludt az én kis szentem? Mint a róka, vagy mint a nyúl?

– Oh, Aladár bácsi, hisz tudja!

– Lennék csak fiatalabb – mondta sokat sejtetően –, tudnám persze!

– Akkor csak *tudtam, tudtam!* – hüncutkodott Etelka, a kiszolgálónő.

– Nono, te kis csintalan! Azért az nem úgy van!

– És gyöngéden, finoman belecsípett a kiszolgálónő fenekébe.

A költő kétszáztizennyolc Ceaușescut köszöntő verset írt, most vodkába fojtotta durcás szégyenéből fakadó bánatát.

– Részegen írtam – mondta Andrásfalvinak. – S pénzért. Ittam, ittam, s mire kijózanodtam, soha nem volt pénzem. És akkor írtam a következőt!

– Azért szokták – mondta a mérnök –, aranyért s ezüstért.

– De megbűnhődtem érte, vagy még most is bűnhődöm – válaszolta Zavadszki, egy Dosztojevszkij-hős mellveregetős bánatával –, addig ittam, hogy a fogaim is eláztak a sok vodkától!

Elérzékenyült. A hangja is elcsuklott, már-már sírás fojtogatta, majd engesztelően és megalázkodva körülnézett – kitátotta még a száját is, úgy mutatta kitöredezett fogait. Majd várta szavai hatását, a megbocsátó és feloldozást hozó nevetést. Mert az volt a taktikája, hogy elébe ment a mocskolódásnak, ő gyalázta a legjobban önmagát. – Bűnös vagyok, bűnös, s nemcsak a mások szemében, a magaméban is. És ez a legfájóbb. Hogy nyolcvankilencben erre józanodtam ki. S akkor már, hogy elviseljem magamat, nem volt mit tennem, újra inni kezdtem. Hogy el tudjam viselni a szégyent! Így van, kedves barátaim, én tudom a legjobban, hogy milyen aljas, mocskos gazember voltam, de ez nekem fáj a legjobban. Mert nekem kell szembenézniem, ahogy felébredek rögtön, még a gyermekeimmel is.

– És könnybe lábadt a szeme a meghiúsultságtól.

– S azért is jössz el rögtön hazulról.

– Így igaz! Így van. De mit tehetnék, hogyha csak részegen tudom elviselni önmagamat!

Dombóvári Aurél, a tanár még nem volt ott. Ő enni szeretett a legjobban, ezért legszívesebben az ételekről beszélt. Órákig tudott beszélni. Odahaza talán főzhetett is, mert néha csettintett hozzá a nyelvével, ha egy-egy ínycsiklandó ételről mesélt. Például a tejfölös csirkepaprikásról: „Akkor egy kis babérlevelet teszek rá, el sem tudjátok képzelni, hogy micsoda ízt, zamatot ad a babérlevél. Az Istenek elegele ilyen.”

Általában mindenkinek meg volt a maga témája, arról beszéltek, azt osztották. S mert mindannyian nyugdíjasok voltak, az élet végességét.

– Úgy futott el ez a hatvan év, hogy észre sem vettem. Mire rájöttem az élet ízére, megöregedtem. S most várhatom a halált.

– Azt nem kell várnod – mondta Andrásfalvi, aki egykor a szocialista ipar helyi fellegrárában dolgozott –, eljön az agától.

– El, el, de mégis! A múltkor kinn voltam a temetőben, néztem a sírköveket, kereszteken a neveket: ezt ismertem, az a barátom volt, ez rokonom, ennek udvaroltam, ezzel együtt dolgoztam. Megdöbbsenem. Rájöttem, több ismerősöm van kint a temetőben, mint az élők között. Maholnap végigmehetek az utcán úgy, hogy nem kell köszönöm senkinek se!

Göcs Aladár méltóságba burkolózva hallgatott. A szomszéd asztalnál a románokról kezdtek beszélni, a „román” szótól fejében kattant a kapcsoló, hegyezni kezdte a fülét, ami megnyúlt, s átkacsaringózott az asztal fölé. – Gazdálkodni? – kérdezte egy tagbaszakadt, széles mellű, nagyhangú férfi. – Mikor tudtak a románok gazdálkodni? – Elnyomta a kezére égett cigarettacsonkot: – Ők nem németek, százszok, hogy gazdálkodni tudjanak. Nem.

Rövid hatásszünet után:

– Ez olyan, mintha azt várnád: fonjon valaki holdfényből koszorút. Vagy szítával hordjon holdfényt. – Körbenézett,

leste a szavai hatását, s mert a többiek szótlanul nézték, keserűen hozzáfűzte: – Azért élünk így!

– Az igaz – mondta a társa, egy gyűrött, barázdált arcú férfi –, ebben igazad van, még mi sem tudunk, nemhogy ők!... Ezért is szeretnék inkább Svédországban kisebbségnek lenni, mint itt! De hát mit tehetnének?

Rákönyökölt az asztalra, és komoran, búsan maga elé meredt.

– Ja, naná! – mondta az előbbi. – Ki nem?

– Megkapták Erdélyt – vette vissza a szót a gyűrött arcú –, s most mást se csinálnak, visszahúzzák a többi tartományhoz. Mást se tettek soha, csak elvettek innen. Nem felnőni akartak hozzánk, szervezésben, gazdálkodásban, hanem visszahúzni! Vissza-húz-tak! – szótagolta. – Ráadásul, szó, ami szó, áldás volt számukra a kommunizmus. Mert a világon hol s milyen hatalom államosíthatott még! Vezetett el mindent. Tény, amíg egy kommunistát is hord a föld a hátán, itt más világ nem lesz! S hát ha még húszmilliót? Mert bármit mondunk is, mi is megtanultunk lustálkodni!

– S lopni is! – vette vissza a tagbaszakadt. – Elrománosodtunk egészen!

Ha nem ideges, nem töpreng, vívódik, ha nem egyfolytában Szálka doktor jár az eszében, olyan lett volna az, amit hallott, mint a balzsam, mintha a szavak is csillagporral lennének beszórva. Göcs Aladár már látta is a jelentését. Tisztelt Kapitány úr! A tegnap ott ültem... – és villogtak, mint neonreklám fénynyalábjai a csodálatos szavak...

– Még valamit, Aladár bácsi? – tette le a megrendelt italt Etelka, a pincérnő.

– A szívét Etelka, a szívét!

– A tenyeremben hordom mindig, hogy ha kéri, átnyújthassam.

– Akkor kérem!

Etelka rálehelt a tenyerére:

– Kérem a kezét! – mondta. – Érzi, kedves Aladár bácsi?

– Hogyne, Etelka kedves! Érzem, ahogy él, lüktet. Mint a kicsi madár!

Etelka ellibeggett, újra megütötték fülét a szavak.

– Orbán Viktor? Elegem van belőle is! Azért vesztett, mert az volt a jelszava: munka, család, otthon! Munka? Amikor senki nem akar dolgozni Magyarországon? A munkahely, az kell, persze, megszokták a kommunizmusban, de munka? Magyarországon már csak az erdélyiek dolgoznak s a felvidékiek. Vagy már azok se!... Család? A család nem kell, az felelősség! És másról se szól a közbeszéd, csak a szinglikről meg a perverzekről.

– Csak a globalizációtól s a szinglikről mentsen meg minket az Isten! – mondta a gyűrött arcú.

– A szinglik? Azok meg micsodák? – kérdezte szerencséjére az egyik, egy sovány, szomorú képű, mert ő sem ismerte a szó jelentését.

– Tényleg nem tudod?

– Nem, nem.

– Azok a maszturbáló szép-, majd vénleányok! – mondta röhögve, fölényesen a gyűrött arcú.

– Mik?!

– Így, ahogy mondom... Széplányok, akik nem mennek férjhez soha... Először, mert szépek és fiatalok, majd, mert vének...

– Akiknek akkor már nem kerül férfi – szólt közbe a tagbaszakadt.

És felröhögött:

– Akik vénségükre a fiókban tartják a férjüket...

– Csak az nem szuszog – mondta a gyűrött képű.

Fölszabadultan röhögtek, megfeledkeztek Erdélyről is, úgy látszott, kitűnő téma volt, szemmel láthatólag élvezték magukat, csillogtatták az eszüket. Hangoskodtak.

Hangoskodtak, hogy bárki bekapcsolódhasson. S hogy csodálják őket. Még nagyobb lehetett mondani, licitálni! Göcs máskor már az első pillanatban bekapcsolódhatott volna, most hallgatott. Szálka doktoron járt az esze s a sértett

önérzetén. Mert még egy szemét besúgónak is van önérzete, doktor úr – nyomta meg a doktor szót magában. Nektek ott volt az apátok, anyátok, akik embert neveltek belőletek, doktort, ha az jobban tetszik, mert hogy tetszik, azt látom, de nekem ki volt? Nekem magamtól kellett emberré válnom. A magam erejéből. Nem volt, aki egy jó szót, tanácsot adjon! Nem. Az én szüleim nem láttak ki még a földből se, nemhogy tanácsot adhattak volna. A tehén seggétől meddig lehet látni?

No, no – mondta egy belső hang –, ne túlozz, Aladár! Még származtak mások is olyan mélyről, s nem lett mindekiből besúgó. Nem.

Hát jó – egyezkedett kényszeredetten –, jó. Viszont, bármilyen furcsán hangzik is, töprengett, őt a rend s az adott viszonyok javítása vitte rá a besúgásra. Ő, Göcs Aladár egy született rendszerető ember volt. Aki utálta a trehány-ságot. A gyermekkori eltévelyedése után először csak apró feljelentéseket írt a lakókról, szomszédokról, később egyre inkább rádöbbsent a létező világ hibáira, de a javíthatóságára is. És javítani akart! Ma már akár tíz-tizenöt kötetes író lehetne, annyit jobbított a világon. Olyannyira, hogy volt idő, amikor később már azt sajnálta, hogy nem dicsekedhet el vele. Hogy ki ő! Hogy ő az intéző. Az elintéző! Igen.

Elgondolkozott. Most utólag tudatosult benne, hogy a besúgásban nem az volt a leggyalázatosabb, hogy ha kellett, ha nem, jelentett, hanem az, hogy gyűlölködővé is tette. Gonosszá! Egy idő után gyűlölni kezdte azt, akit besúgott. Az ártatlanságáért. A naivságáért. A kiszolgáltatottságból fakadó tudatlan vagy rettegő fölényéért.

Felszikkasztott az agya most is:
– Szemenszedett gazemberek – mondta csak úgy önmagának, de jó hangosan.
Göcs Aladárnak tekintélye volt a többiek előtt:
– Kik? – kapták fel a fejüket az asztalnál ülők.

– Mi az, hogy kik? Hát az orvosok! Nem szégyellnek ötszázezer lejt kérni egy félórás rendelésért?! Nekik nincs apjuk, anyjuk? Nem tudják, mennyi a hivatalos fizetésük? Pedig az is jobb, mint az átlagbér. És nem az a legszörnyűbb – emelte föl a hangját –, hogy ötszázezer lejt kérnek egy havi egymillió lejből tengő-lengő nyugdíjas szerencsétlentől, hanem még elvárják, hogy tisztelje is őket az ember. Úgy tekintenek önmagukra, mintha az oltáriszentség letéteményesei lennének! Ma született, ártatlan bányók. Mintha nem is ők tennék a zsebükbe a pénzt, még ráadásul tiszteletet is várnak!

– Hát nem is ők teszik – mondta Andrásfalvi, a mérnök röhögve.

– Jó, jó, nem így értettem – javította ki önmagát Göcs –, nem. Mi tesszük bele, csak nincs egy csepp emberség se bennük. Mindennek árat szabtak, s meg vannak bízva azok is, akik elsuttogják azt. Egy ilyen műtét ennyi, egy olyan annyi! Mintha az apjuk nevelte volna orvossá, s nem a szocializmus. Mintha a saját rendelőjükben, a saját műszereikkel operálnának!

– Nem mindenki olyan azért, no. Van ott is kivétel! – mondta Zavadszki, a költő.

– Kivétel? Az orvosok között?

– Ott van például Szálka doktor! – jegyezte meg Andrásfalvi.

– Nono – mondta Göcs Aladár, aki épp Szálka doktorra élvezve indította el az egész beszélgetést. – Ő sem ma született bárány! Hallottam róla is egyet s mást. Bizony.

És méltósággal, elégedetten önmagával, sokat sejtetően elhallgatott.

Az aznapi történések teljesen megzavarták Göcs Aladárt. Már odahaza volt, ott feküdt a kicsi szobában, nem akart látni senkit. Ahogy belépett a lakásba, összeveszett rögtön a feleségével, s azonnal be is vonult a saját szobájába. A Szálka doktorral történtek teljesen felkavarták. Nem tudott

szabadulni az aznapi emlékektől. Végig akarta gondolni mindazt, ami történt vele. Hogyha '89 előtt csendes, nyugodt volt az élete – amíg mások rettegetek –, utána teljesen megváltozott minden, a félelem beköltözött a lelkébe, szinte nem volt olyan hónap, hogy valamiért ne rettegett volna. És ez megkezdődött már '89 őszén, rögtön Szálka doktor feleségének halála napján.

Igen, ekkor és ott döbbsent rá arra, ami ellen minden gondolata tiltakozott, amit nem akart elfogadni később se, soha, hogy felelős minden kiejtett szóért, tettért. Mit tettem, Uramistenem, mit! – gondolta, ahogy meghallotta a halál hírért. Majd: – Én tettem! Én vagyok az oka mindennek. Hová aljasodtál, Göcs Aladár, hová! – motyogta önmagának. Igen, a besúgások, a kis és nagy huncutságok, aljasságok ettől a pillanattól más értelmet nyertek, vagy ettől a pillanattól nyertek értelmet. – Ki tudja, hány és hány álmatlan, töprengő, virrasztásos éjszakát okoztam másoknak, miközben én szinte szórakoztam – döbbsent meg.

Persze az is igaz, hogy később, évek teltevel, a múlt idő s a homályosuló emlékezet lazuló szorításában mindig egyezkedett a feloldozást jelentő gondolattal, hogy nincs köze a halálhoz. És hangulatainak ingadozó, változó erejű sodrásában sokszor sikerült nyugalmat is nyernie. Örökké csak nem retteghetek – vigasztalta magát. Nem retteghetek többet, mint azok, akiket feljelentettem – egyezkedett önmagával. Ráadásul – mondta mentséget, feloldozást kereső, védekező énjé – a Szálka családon kívül nem lett senkinek komoly bántódása! Nem. – Bárhogy vívódik, töpreng, vájkál is az emlékeiben. És ki tudja, valójában hogyan történt az a halál is? Szálka Cserey Réka szándéka volt, vagy a véletlen?

Később viszont, az új rendszer szabadságában, ahogy öregedett, ahogy közeledni érezte a halált, irgalmat remélve, egyezkedve a sorssal, Istennel, elismerte tettének könyörtelenségét, amely megpecsételte Szálka Cserey Réka sorsát.

Igen, a bűnhődést Szálka Cserey Réka halála indította el, de a retteget nem. A retteget csak később, a „forradalom” után kezdődött. Viszont ez volt az első olyan pillanat, amikor rádöbbsent, hogy amit tett, több mint egyszerű játék, amelyben ő, mint az igazság birtokosa, letéteményese – ahogy szerette magát beállítani – igazít néha a mérleg nyelvén. És élvezte azt. Ha félt is, hogy egyszer kitudódik besúgó volta, nem egy konkrét eset miatt, hanem általánosságban félt. A félelem, mint a hamu alatti parázs, föl-föl izzott, szikrázott benne, aztán ki is aludt. Mint a bűvópatak vize, felszínre tört néha, aztán, mert igyekezett nem gondolni rá, el is tűnt. Ráadásul a kétségeinek, vívódásainak más-más fokozatai, mélységei voltak '89 előtt és után. Valójában csak '89 decemberében ragadta magával a rögeszmévé növesztett retteget, s próbálta érvényesíteni sorsán az erkölcs kérlelhetetlen parancsát. Addig nem. Addig érveket keresett s talált saját vigasztalására.

Azon a kissé szomorkás, borongós decemberi napon, amikor bekövetkeztek azok az „úgymond” forradalmi események, az első pillanatban még ő is boldog volt. Pontosabban majdnem úgy örült, örvendezett, mint mindenki más. Azért csak „szinte”, mert gondolatban jegyzetelt, megjegyzett mindent, hogy ha kell, „ha nem úgy sül el a dolog”, be tudjon majd számolni róla. Hogy jelenthessen. De amikor a tömeg ostromolni kezdte a rendőrséget, s behatolt az épületbe – bár igaz, később voltak olyan megjegyzések is, hogy a rendőrséget éppen a besúgók gyújtották fel –, olyan rettegettel bélelt félelem kerítette hatalmába, hogy abban a pillanatban legszívesebben elmenekült volna. Még a városból is. De aztán rögtön eszébe villant az is, hogyan magyarázza meg menekülését a feleségének?

A lányainak?

A vejének?

Álljon oda eléjük, s mondja azt, hogy neki most el kell tűnnie egy időre, vagy talán örökre, mert ha nem, agyon-

ütik? Mert egész életében besúgott?! Árulta a hitsorosait! Fajtestvéreit!

Vagy mondja azt: – Azért tudtalak iskoláztatni, egyetemre járatni, mert besúgtam?

Nekem, amióta az eszemet tudom, mindig helyezkednem kellett – gondolta keserűen. – Meg kellett alkudnom önmagammal s a világgal. És még csak nem is önmagamért. Többnyire másokért! Én nem úgy voltam, mint mások, akik a családjuk révén beleszülettek nemcsak a vagyonba, hanem a státusba is, nekem nemhogy a templomban, a piacon sem volt helyem. Ahol esténként körbeálltak a módosabb legényecskék. Csak ólálkodtam a körön kívül, mintha oda is tartoznék, meg nem is. Hisz, ha jól meggondoljuk, még a névem is semmitmondó. Göcs! Hogy tudtak az őseim ilyen nevet kapni? Ráadásul a Göcsők a falu legszegényebb tízesében laktak. Ott kiöltözhetett volna bárki akár bocskaiba is, vagy zekébe s keményszárú csizmába, olyan fényesbe, hogy lecsússzon a szárán a Nap is, úgyis csak sehonnani jöttment lett volna. Szinte hallotta is: „Né, a szerencsétlen, hogy rüg a fingja után.” „Az meg hol tartja a zekét, csizmát, hisz szekrényük sincs!”

Ott állt a tömegben, a város utcáin hullámozott, hömpölygött a fekete emberfolyam, azóta se látott soha annyi embert, s mintha részeg lett volna mindenki, valami furcsa mámor, örömpír, bódult kábulat ült az arcokon. Igen. Egy másodpercig, egy pillanat ezredrésszéig még belőle is feltört az ujjongás, de akkor átvillant rajta:

És ha hozzájutnak a nevekhez?

Ha hozzájutnak most valami névsorhoz, meg is lincselik!

Szóltak a harangok, a harangszó végighullámozott a városon, nekiütődött a környező domboknak – a testében fölszikkasztó feszültségtől dermedten állt, meg se bírt mozdulni. És akkor hirtelen rádöbbsent, hogy ő abban a pillanatban a világ legrosszabb helyén van. Mindenütt lehetne, bárhol a világon, csak ott nem kellene legyen, ahol éppen van. Egyedül állt, teljesen ismeretlen emberek között, nézte a hul-

lámzó, lüktető, valami titkos erőtlől ide-oda hömpölygő embertömeget, nézte, ahogy a rendőrség felső emeletéből az ablakokon át kicsapnak a lángok, látta, hogy valaki az épületből egy fehér zászlóval, valószínűleg zsebkendőt lobogtatva elindul, aztán végighullámozott: ütik a gondolatrendőrség helyi főnökét. Artikulátlan, már-már megsebzett állat üvöltésére emlékeztető hangok, kiáltások jutottak el a tudatáig, puffanások, rohanó lábak dobogása, csattogása hallatszott, üres, foghíjas szájak, borostás, szakállas őrült arcok, csillogó tekintetek, sötétben ülő, beesett szemek meredtek rá. Aztán nemsokára végiglüktetett pulzáló, izzó, vad erővel az a végzetes szó is: A gyomra begörcsölt, hagyta, hogy a tömeg ide-oda sodorja, kívárta, amíg egy járdaszegélyhez ér, és akkor berohant a tömbházak közé. – Lincselik a rendőröket – mondta megjátszott ujjongással a szembejövőknek. – Lincselik a rendőröket – ordította, nehogy feltűnjön, hogy miközben mindenki vele szembe rohan, ő miért megy éppen ellenkező irányba?

Emlékezetében fölillant egy pár évvel korábbi emlék, amely váratlan, drámai helyzetekben mindig rátört. A nyolcvanas években, amikor a legvadabbul dúlt a gerjesztett államnationalizmus, egy alkalommal Kolozsvárról jött haza Székvárra. Sosem volt jó, de azokban az években különösen nem volt jó magyarnak lenni Romániában. Azokban az években nem volt jó még románnak se lenni Romániában. Még a kutyának is, s a partra vetett halnak is jobb volt, mint magyarnak lenni. Ha valaki valahol megszólalt magyarul, rögtön rá is szóltak: „Vorbiti romaneste! Tu ce paine mananci?”* És ez volt a legkevesebb. Katonaságnál bányába vitték a magyar fiúkat, ahonnan nem egyet koporsóban hoztak haza. A különböző iskolákban verték őket. Szórakozásból. De nem csak. Azért is, hogy tanulják meg idejében, hogy nem jó magyarnak lenni Romániában. Nos, szóval, ilyen nehéz időkben, Göcs egyszer jött haza Kolozsvárról

* Beszélj románul! Te milyen kenyeret eszel?

Székvárra. A vonat és a vagon is zsúfolásig tele volt utasokkal, fokhagyma- és izzadságszag áradt mindenből, ingázó, részeg munkások dülöngéltek a folyosókon, az egész vonatban nem lehetett hallani egy magyar szót sem. Ült, hallgatott, meg sem mert szólalni, nehogy a hangsúlyáról észrevegyék, hogy magyar. Igen. Még félni sem mert, mert az, mint az ótvar, meglátszott volna, kiült volna az arcára. Csak lapult. Mint a lapulevél. Vagy, mint a „béka a csalánban”. Mégjátszott unottan. De azért úgy, hogy érdektelen szenvtelensége ne sértsen másokat.

Este tíz óra lehetett, kint ragyogtak az erdélyi csillagok, ott ültek a hegyek ormán, pulzáltak kialvó és újravillanó fénnel, önmaguk fényében lustálkodtak. És akkor csoda történt.

Göcs azt az élményt nem tudta elfeledni soha.

Mert olyan volt, mint valami látomás, lidércnyomás, megtartó, megőrző álmom, valahányszor csak utazott, mindig eszébe jutott, megborzongott még évekkel később is, amikor csak rágondolt. Tövisen vagy talán Székelykocsárdon, miközben az állomáson állt a vonat, s ő kiment a folyosóra cigarettázni, hirtelen a vagon végén felharsant:

„Csillagos ég, merre van a magyar hazám, merre sirat engem az édesanyám?”

Hirtelen elállt a lélegzete is, azt hitte, nem kap levegőt. A mellében kalimpálni kezdett a szíve, vert, vert, megállíthatatlanul.

A férfi, aki énekelt, középtermetű volt, kékszemű, félrefésült hajú, egy tincs haj mindegyre behullott a szemébe. „Csillagos ég, merre van a magyar hazám” – énekelte, miközben a levegő megsűrűsödött körülötte, szinte már-már szikrázott, de a férfi, mintha csak ki akarta volna hívni a sorsot maga ellen, zsebre tette a kezét, s tovább énekelt. Majd elindult a vagon egyik végétől a másik felé.

Göcs Aladárt, valahányszor csak felidézte az akkori történeteket, kirázta a hideg. Akkor a félelemtől vacogni kezdett még a foga is, úgy érezte, lebénul, ledermed – örökre.

Az első gondolata az volt: „Ha valaki megsejti, hogy magyar vagyok, agyonütnek engem is”. Egyértelmű volt, a többségében román utasok közt élni ezt az éneket nyílt provokáció. De a férfi, úgy tűnt, nem törődött ezzel. Végigment a vagon folyosóján, s a túlsó végére érve megfordult. És újra végigment énekelve.

Megdöböntő volt, talán mert a férfi hangja tele volt bánattal, vagy a szilaj elszántsága tette, ahogy a zsúfolásig telt vagon folyosóján ment, mindenütt félreálltak útjából az emberek. Pedig az utasok közt voltak olyanok, akik tudtak magyarul... Döbönt tekintetek kísérték, de szólni nem mert senki.

Göcs azt a félelmet, élményt nem tudta elfelejteni soha. Valahányszor vonaton utazott, vagy csak rátört a félelem, eszébe jutott mindig. Miközben rohant, megborzongott most is... Eszeveszetten menekült, most már csak a szabadulás járt az eszében.

Arra már nem is emlékszik, hogyan jutott el a vasúti átjáróig. Ott lelassított. Föllélegzett. Szabad vagyok – gondolta. „Szabad”. Már-már megnyugodott, de akkor átvillant rajta – mert korábban elterjedt, hogy a rendőrök is civilben menekülnek –, hogy a randalírozók közül még megállítja valaki. Megállíthatja. És nincs semmi irat nála. Azt hihetik, menekülő rendőr! Megborzongott. Először arra gondolt, a kerítésen át bemászik a bútorgyár területére. Ott meglapul, kivár. Meggondolta magát. Szürkült. Visszapillantott az óváros felé. A háta mögött vöröslött az égbolt, hatalmas lángokkal égett a rendőrség épülete. Most már nem törődött semmivel, csupán azzal, hogy minél előbb hazaérjen. Haza kell jutnom – gondolta. – Haza. – Rohant. Arra lett figyelmes, a talpfák csattognak a lába alatt. Az ijedtségtől először azt hitte, valakik üldözik, azoknak a futó léptei csattognak mögötte. A vasútállomás után, a sínek közt, a rönktelep felé futott. Nem szabad szaladnom – gondolta. – Nem szabad! – És futott. Csak akkor lassult le, hogyha a távolban megpillantott valakit. Olyankor teljesen lelassult,

lödörgött, előre-hátra inogva-imbolyogva tántorgott, mint aki be van rúgva. Aztán megérte azt is, hogy a régi születeset előtti sikátoron át – az utca itt teljesen néptelen volt, még a villany sem égett – eljutott a saját tömbházáig.

Bement.

Felszabadult, vad erő kerítette hatalmába. Szinte ujjongott minden porcikája. De itt már nem sietett. Lassú, megfontolt léptekkel ment, hogy ha találkozna valakivel, ne tűnjön fel, ne kelljen magyarázkodnia senkinek sem. A tömbház s a lépcsőház teljesen néptelennek tűnt, nesz se rebkent, szinte visszhangzott a csend. Végre a saját ajtaja előtt állt. Halkan lenyomta a kilincset. Az ajtó zárva volt. Reszketve előkereste zsebéből a kulcsot, betette, átfordította.

Hogy nem talált senkit odahaza, hogy nem kellett senkinek magyarázkodnia, s hogy bent lehet a lakásban, vad örömmel töltötte el. Arra, hogy üres a ház, nem is gondolt. Szinte hangosan felujjongott. Levetkőzött, bebújt az ágyba. – Az örömtől megfeledkeztem a derekamról – ízelgette a szavakat –, rosszul mozdultam, s ez lett az eredménye. Az én koromban igazából még örvendezni sem tud az ember.

Igen, ez jó lesz – gondolta. A derékfájást szinte az Isten is neki találta ki. Már azelőtt is; rég, még lakatos korában, ha valamiért nem akart munkába menni, olyankor mindig „kiújt a diszkosza”. – Ebben a betegségben az a szomorú – sajnáltatta akkor magát –, hogy akár mosakodás közben is utolérheti az embert. Egy rossz mozdulat, s már meg is történt a baj. – Ahogy idáig ért a gondolataiban, már meg is nyugodott. Bár gyötörte a bizonytalanság, hogy nem tudja, tudhatja, mi történik a városban, a négy fal biztonságá, csendje megnyugtatta. A derékfájásán pedig nem fog csodálkozni senki. Már hozzászoktak a szomszédok is a betegségéhez. Hittek neki. Évenként, de gyakrabban is előfordult, hogy váratlanul elfogta a fájdalom. Bárki jöjjön is haza, nem kell sokat magyarázkodnia. El is aludt. Arra ébredt, hogy megcsikordul a kulcs az ajtóban. Hatalmas ricsajjal, egymást túlkiabálva érkezett az egész családja.

Nemcsak a felesége, a lányai, a veje is ott tolongtak pár perc múlva mámorosan az ágya körül. – A világ fel van fordulva, s te itt vagy az ágyban?! – kezdte a felesége.

– Az egész város az utcán van – mondta a veje is –, ki maradni ebből? Sajnálom aput!

A veje izgága, magas, sovány férfi volt. – Olyan, mint egy olasz vendégmunkás – mondta, amikor először pillantotta meg. A necéből egy üveg pálinkát húzott elő. – Erre kell igyunk egyet!

– Mit lehet tenni?! Szaladtam én is a rendőrség fele, megbotlottam, s íme!

– Akkor apu nem is tudja, hogy két halottja is van a forradalomnak...

– Ezt még én is hallottam, sőt, ott voltam, amikor a gondolatrendőrség főnökét lincselték.

– Meglincseltek volna ott még másokat is, ha nem ég le a gondolatrendőrség épülete – mondta a veje. – Azt beszéllek, azért gyűjtötták fel maguk a gondolatrendőrök, mert nem volt idejük eltüntetni az iratokat. A neveket tartalmazó iratcsomókat. A besúgók listáit! Lett volna nemulass, csak jutottunk volna hozzá a nevekhez!

„Tehát ott volt ő is” – villant át rajta. Egy pillanatig hallgatott, aztán félelmében, nehogy félreértsék, elébe ment a várható mondatoknak. – Tény, ami tény, nem ártott volna egy jó verés a besúgóknak – szólalt meg.

– A nyelvüktől kellene felakasztani valamennyit – mondta a veje. – A gazembereket. Ők voltak a rendszer igazi tartóoszlopai. Ha ők nincsenek, már rég megbukott volna a rendszer. A szemetek! Rosszabbak voltak, mint a pártfunkcionáriusok. Vagy az aktivisták! Azokról legalább tudtuk, hogy kik! Ők? Pénzért árulták a testvéreik!

S mert többet akart tudni, hallani, Göcs egy újabb fát tett a tűzre.

– Teljesen igazad van, édes fiam, talán nem is a tiszteteket kellett volna agyonütni, hisz róluk tudhatta az ember, hogy kik ők, hanem a besúgókat! Akikről nem lehetett tudni,

hogy kik valójában. Inkognitóban dolgoztak – mondta ki először hangosan s mások előtt is a rég dédelgetett szót –, inkognitóban! Ha az ember meglátott egy tisztet, elhallgatott. Mert beléfagyott a szó is. Ki akart velük ujjat húzni? De a besúgók... Hisz azok épp a legbizalmasabb titkokkal gazdálkodtak. A legszemélyesebb dolgaikban kutattak! – Ezt úgy mondta ki, mintha ő is azok közé tartozhatott volna, akiknek a legszemélyesebb dolgaikban turkáltak a besúgók.

A veje, aki tanár volt, vette a lapot:

– Épp az volt szörnyű, apu, hogy visszaéltek az emberek legtitkosabb, legőszintébb gondolataival. Mert ha valaki kiállt volna mondjuk a főtér sarkára, és csak úgy belekiabálta volna a bánatát világba, hogy ő miként vélekedik a sorsról, az életről, azt, ha jelentik is, egészen más. Akkor az ember, mert nyilvánosan hangzott el, nem mond semmit; még ha besúgják is. Azt bárki hallhatta, azt el is lehet mondani. Lehet jelenteni is. De hogyha valaki a legtitkosabb gondolatait mondta el suttogva, úgymond egy „barátnak”, szomszédnak, munkatársnak, s azt jelentik, hát az enyhén szólva is a legnagyobb disznóság.

– A nyelvüket kellene kivágni valamennyinek! – tüzelt a lánya is.

– Vagy a heréiknél fogva felakasztani!

– Borotvával hasogatni a bőrüket, s közben sózni!

– Kollaboránsok voltak, azokkal még a franciák vagy a jugoszlávok is végeztek. Igen. Csak mi, magyarok bánunk kesztyűs kézzel a bitangokkal.

Göcs Aladárnak ez volt az első esete, hogy kertelés nélkül, nyíltan, minden rejtett, hátsó gondolat nélkül szembesült mások véleményével. A besúgásról s a besúgókról. Valósággal elborzadt. Mi ez? Ezt így is lehet nézni? Ilyen mély, fékezhetetlen megvetéssel? Ő maga mindennek mindig csak a jó oldalát látta. Hogy óvón megbújhat, elrejtőzhet a hatalom hónaljában. Bármilyen történik is, van egy menedéke.

Nem esik bántódása soha! Persze hallott már máskor is véleményyt, suttogtak ezt-azt; néha még neki is, de ennyire nyíltan, izzó gyűlölettel soha. Figyelte a veje fejtegetését, s most először szembesült egyértelműen azzal, hogy ő, amikor besúgott, bűnt követett el. Főbenjáró bűnt!

– Ha besúgsz, már az is bűn – folytatta hetykén, kihívóan a veje –, de itt ráadásul a román államról van szó! Ez a különbség. Még csak nem is a magyar államnak sügysz be. Mert ha itt, magyar vidéken egy román ember besúg, az, ismerjük el, hazafias kötelesség! Lehet, mi is ezt tennők az ő helyükben. De hogy egy magyar sügjon be a román államnak? Azoknak, akik az életünkre törnek? Akik a pusztulásunkat akarják! No, nem. Mert amíg egy magyar is van, mindenki tudja, nem nyugszanak. És ezt nem értik ezek a fatökök! Még azok a rendőrök sem, akik magyar-ként teljesítenek szolgálatot a rendőrség keretében. Hisz nekik illene a legjobban tudniuk, nem románként rendőrök, hanem magyarként, akik azért lehetnek ott, mert százalékarány van. S ha nem volna százalékarány, nem lennének ott. Lehetne akármilyen szépfiú, tudhatna bárhogy románul. Igen, ezért! S nem pedig azért, hogy minket még jobban nyúzzanak. A senkiháziak! – szónokolt a veje... – Igen, bűnt követnek el. Bűnt!

Göcsnek viszont nem volt tudomása a „bűnről”. Tempolomba gyermekkorában nem járt, nem volt vallásos. Neki, főleg gyermekkorában, beszélhetett volna bárki is a bűnről. Amikor mindig rongyos és éhes volt, sokszor mezítláb járt még a hóban is...!

Felmérgelődött. Igazságtalannak érezte a veje vélekedését. Az volt számára a bűn, hogy élni próbált? Az? Hogy s miként élt ő? Vették őt emberszámba Kardos megjelenéséig valahol? Bűnről csak ott lehet beszélni, ahol egyenrangú emberek egyenrangú döntéseket hoznak. De ott, ahol kiszolgáltatott az ember, ahol az éhhalál és a megmaradás, az élet és halál között választhat? És vajon csak a magafajták sügnak, sügtak be? Az éhezők, a nyomorgó kiszolgált-

tatottak? Azok, akik az életüket mentették, akiknek volt menteni valójuk?! A megtörtek, megkínzottak, megaláztak. Vagy a magánszorgalmúak is? Akik különböző előnyökhöz akartak jutni? Lakáshoz, előléptetéshez? Akkor lehet-e egyenlő mércével mérni? S ki a bűnös? A kiszolgáltatottak vagy az önszorgalmúak?

Halkan viszont csak annyit mondott:

– Ebben igazad van, édes fiam, de vajon olyan fontos volt, amit besúghatott bárki is, hogy meghallgatták? Mert aki az orvosok, tanárok közt hallgatózott, fülelt, hogy jelent sen, mondjuk köztetek, okos emberek közt, s okos ember volt, azt értem, de egy egyszerű ember mit jelenthetett egyszerű emberekről?

– Maga nem érti ezt, apu! Többféle besúgó is volt. Volt, aki a gazdaságról adott fülest, arról, hogy ki lopott például a munkahelyén. De akiket gyűlölni lehet, sőt kell, azok az olyan besúgók, akik politikai vonalon súgtak be!

– De hát ott miről lehetett köpni, édes fiam? Csak nem arra volt kíváncsi Ceaușescu elvtárs, hogy én hogyan gondolkodom a szocializmusról?

– Már hogyne lett volna, apu. Minden ember gondolatára kíváncsiak voltak. Mindenkiére!

– Hát ezt szinte el sem lehet hinni. Hogy a rendszer, a hatalom az ilyen szerencsétlen ügyefogyottak véleményére is kíváncsi volt, mint amilyen én vagyok...

Azokban a napokban sokáig feküdt. Napokig nem járt ki a lakásból. Ezt még a felesége is megjegyezte. – Egész életében a kocsmákban ücsörögtél, Göcs Aladár, és most, amikor annyi történés van, itthon ülsz? Mi lett veled? Mi?

A szomszédoknak viszont, hogy mentse magát, azt mondta: – Az örömtől rohantam a rendőrség felé, rosszul mozultam, s hát nem úgy maradtam?! Szinte kétrét görnyedve vonszoltam el magamat hazáig. – Csak éppen azt nem mondta el, hogy újra a „diszkosza” vette elő, amiről annyit beszélt, s amelyről olyan sok előadást tartott, hogy még

Böhm doktor is azt mondta régebb: „Ha így ismeri a betegsége tüneteit, a kezelési módszereket, az orvosságokat, akkor azt mondja meg, kedves Göcs elvtárs, miért jött hozzám?”

Hogy feltűnt-e valami is a szomszédoknak?

Azokban a napokban olyan televízióéhség volt, hogy legszívesebben mindenki reggeltől estig azt nézte volna. Miért éppen ő ment volna ki a lakásból? Miért éppen az ő otthonmaradása tűnt volna fel?

Később mélyebben elgondolkozott ezeken a dolgokon. Hogy mikor nyugodhat meg? Megnyugodhat-e egyáltalán? Vagy talán csak a temetőben? Mert azt már látja, tapasztalja, hogy itt, ebben az életben már nem. Hisz törvénnyel, törvényekkel akarják szabályozni még a titkos iratok nyilvánossá tételét is. Akkor pedig minden kitudódhat. Minden! Amikor az a román újság, szinte elsőnek az országban, leközölte a sepsiszentgyörgyi csavargár besúgóinak névsorát, napokig rémálmai voltak. Mi történik itt? – tette fel a kérdést. Ezek után még hinni lehet abban, hogy valaha is megnyugodhat? És mikor? Mikor? Amikor ő valójában a sorsának áldozata? A naiv világmegváltó dolgozott benne egész életében. Csak a módszer volt kifogásolható, az is csak utólag! (Abban persze igaza van a vejének, hogy mégiscsak egy idegen hatalomnak sugott be magyarként. És a fajtáját.) De egyébként? Hisz ki volt ő? Egy kis senki, semmi, akiből – és ezt szívére tett kézzel is vallhatja – a rendszer faragott embert! Ha valakire ez igaz, rá hatványozottan az. Mi lett volna belőle a szocialista rendszer nélkül? Belőle, Göcs Aladárból? A lepkegyeri tehénpásztor hetedik gyermekéből? Mi? Könnyű azoknak papolni, akiknek cipő volt a lábukon, s tele volt a gyomruk, de lettek volna az ő helyében.

Egy napig.

Egy hétig.

Csak egy hónapig.

Igen.

Ki kell mondani – ha már gyónássá fajult az emlékezés –, hogy mindig tudta, sejtette, egyszer eljön a leszámolás napja. És talán a szégyen napja is. De azt nem tagadhatja, egy percig se tagadja, ő mindig és mindenkor, talán egy kivétellel, önszántából jelentett. Önszántából és büntudat nélkül. Azt hitte, normális dolog meghálálni mindazt, amit az állam, Ceaușescu elvtárs érte s a családjáért tett. Hogy aljasság lett volna, ahogy ma állítják egyesek? Bűn? Nem, egy percig sem gondolkodott, gyötrődött ezen. Még csak szégyent se érzett, soha. Talán, mert olyan mélyről jött, hogy nem fogta fel, mi a szégyen? Hát nem volt értelmiségi, annyi szent. Kétségei csak később, a nyolcvanas évek második felében támadtak, attól a pillanattól kezdte gyötrönni a lelkiismerete. A kételyek! És azok is csak akkor, amikor látta, hogy még a tartótiszt is el-elszólja magát. „Ha már idejutottunk” – mondta csak úgy a levegőbe. „Ha már ezt rótta ránk a sors.” Még azon is elgondolkozott akkor, hátha azért mondja, hogy ő tovább adja. Terjessze, hogy még ő is miként gondolkodik. Igen. Akkor elgondolkozott ő is a sorsán. Hogy mi lesz? Mi következhet még? De bűnről vagy bűnhődésről beszélni? Valójában csak akkor döbent meg, amikor bekövetkezett a Szálka családban az a tragédia. De addig? Ráadásul annyi volt a munka, hogy alig győzte végezni. Igen, úgy igaz, hogy még csak kételyei sem voltak soha. Nem! Ha behunyt szemei előtt megjelent a faluszéli ház, a sok mocskos, rongyos, mezítlábas gyermek, fénylő szomorúsággal az arcukon, mert úgy ült a szomorúság az arcukon, mintha örökös gyászban lennének, akik télen mezítláb, taknyosan, ráadásul, miért ne mondaná el, hisz háború volt, tetvesen csúszkáltak a hóban, akkor már bárkinek jelenteni tudott volna. Bárkinek. És bármiről. Ha mindenkit meg kell érteni ebben az új világban, akkor őt is. Neki is valahol igaza van! Hisz hogy lehet összehasonlítani ezt a mostani életét a mezítlábas csúszkálással a jégge fagyott hóban? Mert télen alig tudtak isko-

lába járni, többeknek csak egy pár cipőjük volt, s csak ha az egyikük megbetegedett, akkor indulhatott iskolába a másik.

Egyetlen dolgot viszont tiszteletben tartott mindig. Azokról, akik jót tettek vele, nem jelentett. Ezen még a tartótiszt Hozdovits Nelu is nevetett. – Ia dute dracului, Göcs!* – mondta, amikor valamiért tiltakozott. De másról? Nem volt neki senki se anyja, se apja. De az is lehet, hogy a későbbi eszével az édes szüleiről is jelentett volna. Mert miért fekdtek olyan nyugodtan azok, akiknek még bolhájuk se volt? Miért? Ha az apja fiatalkori arcára próbál gondolni, nem látja, csak egy üres folt jelenik meg a helyén, mert gyermekkorában szinte nem is látta őt. Reggel, mire felébredt, már elment, este pedig ő már aludt, amikor hazatért. Az anyja pörlekedő, örökre siránczó, veszekedő hangja ott van most is a fülében – „kiköpöm még a tüdőmet is, addig dolgozom tiérettetek” –, látja a riadt madárarcát is, ahogy valamelyik testvérét üti, üti, és sír. Képzletében lát mindent. Az anyját véznán, soványon. A meztelen mellét, ahogy szoptat egy-egy újabb és újabb porontyot. Az apró házat, a dülöngélő kerítésű, gazos udvart. Vajon csak azoknak jár minden, akiknek van valamijük? S akiknek nincs? Nem volt? Nem adott nekik senki se vizet, se kenyeret. Nem kérdezte soha senki – a párt kivételével –, hogy hogyan élsz te, Göcs Aladár? Van amiből? Miből neveled a gyermekeidet? Miből támogatod anyádat, apádat? Mert azt is kellett, ugye. Őket is segítenie kellett! Igen. Utolsó, mocskos gazember lett volna, ha nem segít, még akkor is, ha olyanok voltak, amilyenek! Ő nem elkocsmázta, elkurvázta a besúgással keresett pénzt, hazaadta a szüleinek. Igen. Hol, mivel tudott volna plusz pénzt keresni? Abban a világban! Ki kell, és ki lehet mondani Isten és ember előtt, hogy ő ma is csak így tenne, mert neki nincs, s nem is volt más választása. Ma sokan és egyre többen vallják be,

* Menj az ördögbe, Göcs!

hogy így megzsarolták, úgy megzsarolták őket, ami lehet igaz is, bebörtönözték, megverték, ki akarták dobni az egyetemről, a főiskoláról, elbocsátani az állásából – őt nem zsarolták. Ebben az egyben, ha már másban nem is volt tisztességes, ebben az egyben az lesz. Ha kiderül, ki fogja mondani – önszorgalomból jelentett. Hivatástudatból. Ha az egész világ megveti is – vállalja. Ha a sorsa olyan volt, amilyen, akkor vállalja.

A kopottas irodában hárman ültek. Civilben voltak mind, oldott csend vette körül őket.

Bokor Negrițoiu, az új parancsnok, aki ezredesi rangban volt, és csak nemrég, az előző parancsnok, Garda áthelyezése után érkezett a városba, hirtelen fölállt, az ablakhoz lépett. Egy másodpercig mozdulatlanul állt, aztán karcsú, vékony ujjú kezével akaratlanul is elhúzta a függönyt, s kinézett az ablakon.

A szoba megtelt fénnel, hirtelen az ősz sajátos, élénk kéksége árasztotta el a szobát. Egy pillanatig az ablakpárkányra támaszkodva önfeledten állt, összehúzott szemöldökkel figyelt, úgy tűnt, elmerült az őszi táj varázslatában, aztán, mint az utóbbi napokban mindig, összerezzen, a tekintete elsötétült, az arca elkomorult. Kint, épp az ablaka előtt, az utca fölött, mintha csak szándékosan tették volna oda, hatalmas transzparens virított kifeszítve, már-már hivalkodón. *Táncház Fesztivál* – hirdette büszkén a szemébe villódzó felirat, a fehér vásznon szinte táncoltak a hivalkodó, idegen, fekete betűk, amelyeknek látványától, ha csak kitekintett, és rájuk pillantott, nem bírt szabadulni. Gyorsan visszaengedte a függönyt, öntudatlanul, mintha csak a kinti látványt akarta volna letörölni róla, még a kezét is összesúrolta, leporolta. Már többször, talán százszor is elhatározta, hogy amíg a látvány nem változik, nem is néz ki az ablakon, most azonban rövid gondolkodás után elhúzta újra. Nézte a hirdetővásznat, a városnak az ablakon át látható szeletét, majd hosszas hallgatás után, mintha csak egy

megkezdett beszélgetést folytatna, megszólalt: – Az indiánok táncolnak. – Elengedte az elhúzott függönyt, visszafordult a másik két férfi felé: – És nem jó, ha az indiánok táncolnak – folytatta. – Az indiánok csak akkor táncolhatnak, ha mi engedjük. S természetes, hogy mi nem engedjük – tette hozzá rövid hallgatás után...

Állt az ablak előtt, a Provincia megszerzésére, nemzedékek beteljesült álmára gondolt, mert az már közel egy százada államjogilag az országhoz tartozott. Viszont – legnagyobb fájdalomra; fájdalomkra – „fajilag” még nem volt az övék. A tartomány, amely önmagában is egy különös, tarka színfoltja volt a tájéknak, etnikailag túl sokszínű volt ahhoz, hogy gyorsan egységesíteni, egyszínűsíteni lehessen. Ráadásul ezek, a magyarok, örökös követelésekkel – amelyek nem voltak se többek, se másabbak, mint amit hajdan saját népének legjobb fiai követeltek; amikor ez a föld még a mostani alattvalókhoz tartozott – gyanakvást szültek. S bár azt a fájdalmat, amelyet az ezeréves államiság megszüntekor a kisebbséggé váló magyarok érezhettek, valójában megértették és elfogadták, mégsem adták fel soha a betelepítés és asszimiláció gondolatát. Filozófiájuk szerint nem a sokszínűségben – az egyszínűségben volt s van az erő, ámbár ezt igyekeztek elhallgatni.

Megborzongott.

Az elmúlt két hétben, amióta a városba érkezett, most először érezte, hogy talán rossz lóra tett. Nem kellett volna ide jönnie. Nem kellett volna vállalnia az új beosztást, mégsem kellett volna olyan vehemensen jelentkeznie. A megálmodott álmai és a tapasztalt valóság között túl nagyinak tűnt a szakadék. Viszont az is igaz, túl sokat hallott a nagypapjától – aki a két világháború közt közhivatalnok volt – gyermekkorában erről a városról ahhoz, hogy a kihívást maga mellett elengedje. Hogy ne hihesse, hogy ez a város az övé is. Az övék. Sőt! Zsigereiben úgy érezte, hogy ez a város már megszületése előtt, emlékeiben, génjeiben hozánőtt. Igen. Soha nem volt ebben a városban, de amikor

megérkezett, mégis úgy érezte, hazaérkezett. A nagypapa egykori meséiből fölismerte a környező dombokat, a kacs-karingós utcákat, a főtéri templomokat, úgy kérdezett rájuk, mintha régtől ismerte volna valamennyit. Emlékeibe ágyazottan. És nem csak a nagypapa meséi okán szerette. Neveltetése révén is. Kedvenc regényhőisével, Ionnal vallotta, aki hajdan Kolozsvárról álmodta ugyanezt, hogy ezért, hogy álmai egyszer majd beteljesedjenek, élni is érdemes... Azért, hogy egyszer majd ne az őshonosok, hanem ők maguk, a magafajták uralják ezeket az utcákat is.

Most már teljesen visszafordult az ablaktól; visszaereszkedett az asztal mögötti párnázott székre, rákönyökölt az asztalra. Ahogy leült, az irodában vele együtt elterpeszkedett a megilletődött csend is. Egyébként magas, már-már karcsú, arányos testalkatú, mosolygós, pirospozsgás barna férfi volt Bokor Negrițoiu ezredes, ívelt, szabályos orral, húsos szájrémekkel. Szemének zöld mezeje hol élénk és tiszta volt; hól áthatóan élessé vált, ha elkomorult. Szűrt! – Bizonyára már rég vártak erre a beszélgetésre – kezdte alig hallhatón. – Beszélgetést mondok, s nem eligazítást, mert számítok az elvtársak véleményére.

Körbehordozta a tekintetét, mintha különös fontosságot tulajdonítana mindannak, amit mondott, s mintha a szoba tele lett volna hallgatósággal. Külön-külön is megnézte a két férfit, mintha most látná először őket. Most újra hallani lehetett a csendet. A két férfi szótlánul figyelt.

A volt bokszoló, Barbu, aki az asztal túlsó oldalán lévő fotelben ült, úgy tűnt, hirtelen összekuporodott az ezredes szemvillanásától – szinte nevetségesé is vált ettől a mozdulattól –, hatalmas, bütykös kezét a szétnyílt lábai közé elrejtve mozdulatlanul figyelt. Viszont Nelu, egy jóképű, szőke, kék szemű, göndör hajú fiatal férfi, aki a székvári lányok titkos bálványa volt, az ajtó melletti fotelben oldottan figyelt.

A bokszolón látszott, hogy bokszoló. Széles pofacsontú volt, tömpe, laposra vert orral, széles álkapcsokkal és szög-

letes homlokkal, az orrnyerge fölött bozontos, sűrű szemöldökkel. A teste viszont kidolgozott volt, azt is lehet mondani, szép.

A hatalom vigyázott, hogy az elfoglalt területekre csak jóképű, válogatott, többnyire nőtlen tisztet küldjön. Ez hozzátartozott az asszimilációs, kifinomult módszereikhez.

A két férfi nézte a parancsnokot, várt.

Az hallgatott.

Talán nyomatékot akart adni annak, amit majd mondani fog, talán valamilyen okból föl akarta hívni magára a figyelmet. Szótlánul várt. Csak amikor már-már elviselhetetlen lett a csend, akkor szólalt meg. – Apáink megszerezték ezt a földet – mondta. – Nekünk csak az maradt, hogy megőrizzük. Két hét óta ismerkedem a várossal, annak lakóival, a környezettel, s most már kimondhatom, meg is fogjuk őrizni azt. – Újra körbehordozta a tekintetét, mintha hatáshünetet tartana, vagy a láthatatlan ellenségnek beszélne, majd folytatta: – Természetesen a módszereink változnak. Nem csak veréssel tartjuk fenn a félelmet, ahogy eddig – és itt ránézett Barburra, aki a szavak hallatán még jobban összehúzta magát –, nem akarunk több botrányt, vannak nekünk más eszközeink is. Egyébként is utálok az erőszakot. – Majd mintha megbánta volna a kemény szavakat: – A nemzetközi helyzet is változott – fűzte hozzá. – Bár, megtörténhet néha majd, példaként...

– Parancsnok elvtárs! Ez egy rebellis város – próbálta félenken menteni magát Barbu –, és meg kell mondanom, eddig...

– Tudom – mondta Bokor Negrițoiu ezredes, aki beosztottjai előtt nemcsak a rangjából, esetleg a sziporkázó szelleméből fakadó fölényt, de a példaadás erkölcsét, sőt a kölcsönös tiszteletet is fontosnak tartotta. – Eddig a parancsnok magyar volt, s az verethette a magyarjait, ahányszor akarta. Én nem vagyok magyar, és nem is verethetem. De – és itt fölemelte az ujját – a végeredmény a fontos. A megfélemlítésnek, félelemkeltésnek több módja is van, s bár Székvár

most a soros kirakatváros, amely bizonyos dolgokban többet engedhet meg magának, mint más magyar városok, Székvár is olyan lesz, mint a többi magyar város Romániában. Nyugodt, csendes. Állóvíz. Amelyben még a bedobott kő sem vet fodrot.

Elhallgatott. A tekintete áthatóvá vált, élessé.

A két férfi megpróbálta állni, de aztán lesütötték a szemüket, mindketten a földet kezdték nézni.

– A legfontosabb: a nyomásgyakorlást egyenletesen kell tartani. Ha egy kicsit is engedünk, azt már a gyengeség jelenék veszik. Akkor rögtön többet akarnak...

Rövid szünetet tartott, maga elé nézett, egy töltőtollat vett fel az asztalról, forgatta a kezében, nézte, mintha valami különös, láthatatlan mintázata volna: – Meg kell mondanom, meg vannak mindenre a módszereinek, de idáig még nem jutottunk el a betelepítésekkel. A város első emberét, a városi első titkárt sem válthatjuk le hetente. Valahol kell legyen hivatkozási alapul is egy magyar, vagy legalább magyar nevű első titkár is. Mikor már nem kell, ők, a székváriak fogják kérni, hogy román legyen. Ha látni fogják, hogy ahol román a városvezető, ott több pénzt kap a város. Gyárak, iskolák épülnek. Jobban fejlődik minden. Igen, ők kérik majd. Gondoskodni fogunk róla. Ezek kipróbált módszerek, s eljön ennek is az ideje. Csak nem most. Ami most fontos, hogy túl sok rendezvény van itt, mindent ide, ebbe a városba összpontosítanak. És nem kell sok rendezvény. A kultúra öntudatot ad, nekünk nem kellenek öntudatos emberek. Így is túl öntudatosak az itteniek, vagy nem?

Bokor Negrițoiu élvezettel, lendületesen beszélt, mint aki fitogtatni akarja tisztánlátását, helyzetelemző készségét, közben elégedetten – mintha beteljesült valóság lett volna, amiről beszél – összesúrolta a tenyerét, s ilyenkor vékony ujjain, bőrén átderengtek az erek. A fiatal tiszt, Nelu elmosolyodott. Tetszett neki az új parancsnok. Már rég hallotta, hogy száz jóképű tiszttel meg tudná hódítani Euró-

pát. Amivel elfoglalták ezt a földet, azzal is tartanák meg. És szépek az asszonyaik. De nem szólalt meg. A parancsnok most felállt újra, megkerülte a széket, s kezét a hátán összekulcsolva az ablakhoz ment. – Jelentést kérek – mondta –, kik a város meghatározó, köztiszteletben álló személyiségei.

– Az intézmények igazgatóira gondol a parancsnok elvtárs? – kérdezte Barbu már-már sietve.

A parancsnok anélkül, hogy visszafordult volna, legyintett.

– Nem, dehogy. Ők úgyis azt teszik, amit mi akarunk. Mintegy kitalálják a gondolataink. Vagy tévednék? Itt járnak az iparvállalatok igazgatói a kulturális rendezvényekre?

– Nem – mondta a két férfi szinte egyszerre. – Még az iskolák s más intézmények igazgatói se.

– No, látják. Okos emberek, akik szeretik a beosztást.

Rövid hallgatás után:

– Tudják ők maguktól, mit várunk el tőlük! És ez nagyon fontos. Nagyon fontos, hogy az *értelmiség* ne járjon a *saját népének* rendezvényeire.

Főlemelte a hangját:

– Az olyan emberek érdekelnek, akiknek nincs funkciójuk. Csak tekintélyük. Tisztelt, megbecsült lakói a városnak, és a véleményükre, szavukra adnak az emberek. Ott vannak a magyar kulturális rendezvényeken, ha kell, a kultúra őrzői. Ha viszont ők nem lennének ott, az egyszerű nép is elbizonytalanodna... Elgondolkozna... Főltenné a kérdést, vajon érték-e az a kultúra, amelynek rendezvényeire a saját értelmiségünk nem jár el? Vajon érték-e az a kultúra, amely nincs jelen a médiában, tévében? Értik, mit akarok mondani? Ez a kultúrák harca is, és nem mindegy, hogyan járunk el. Tehát megértették?

– Persze – mondta Nelu. – Ott van például az az orvos...

Barbu elvörösödött. Az ezredes azonban úgy tett, mintha nem hallotta volna, nem vett volna észre semmit. Egy pillanatig hallgatott...

– Egyébként – mondta újra elgondolkozva – fenemód szép, tiszta, gondozott város ez a Székvár. Ebben valahogy mind hasonlítanak. Igen... Ami pedig a táncfesztiváljukat jelenti, most még kívárunk... Hadd táncoljanak...

Szálka János doktor, ahogy itt, erre mifelénk mondják, törzsökös székvári család sarja volt. Családfájának „árnyékos lombja”, ahogy a felesége s gyermekei előtt néha kérkedve, kedélyesen emlegette, már Bethlen Gábor idejében ott terebélyesedett Erdély bozontos névkoronáján. Az első „igaz gyökér” szerinti lófő ősöktől származó Szálkát már a fejedelmi lustra is említi. Így nem csoda, hogy meghalt őseinek kifakult nevei ott porosodtak valahol Székvár többszázados múltját rejtő, titkokkal és pókhálókól átszőtt levéltáraiban. A templomok domus históriájában. És főleg a Szent Kereszt-hegyi, árnyas hársakkal, büszke fenyőkkel díszelgő temető moháktól borított, bukdácsoló sírkeresztjein. A felmenői között, ahogy az lenni szokott ezen a „könny- és véráztatta földön, ahol századok hagytak jegyet”, jelen voltak az első „igaz gyökér” szerint lófő ősöktől származó Szálkák” mellett a később céhekbe tömörült tőzsérek és más kereskedők, kisiparosok és íródeákok, akik tovább adták, színezték a család évszázados mítoszait. Persze, ahogy a családfa ágai bozóttá sűrűsödtek, úgy gazdagodott, terebélyesedett a sokágú rokonság a konok katolikusok mellett büszke reformátusokkal s rátarti, kevély unitáriusokkal. Szálka János édesapja, Szálka Péter hajdanán, mint híres borkereskedő és jól menő kocsmáros virágoztatta Székvár borkultúráját. Viszont a múlt század negyvenes éveinek végén, azokban a fájdalom pikkelyeivel borított, jajjal bélelt, vérgőzös években, megértve és felismerve az „idő hívó szavát”, három házat – ebből kettőt a főtéren – s két vendéglőt, valamint a kereskedő céh behívólevelét adományozta az akkor alakuló új rendszernek, a kommunizmusnak.

Persze, nem véletlenül. Az akkor divatos sátorfedelű koci az apját, talán, hogy Szálka János idejében tanulja a fé-

lelmet, négy hét alatt háromszor vitte el. Az apja és az anyja esténként a konyhában felöltözve várták a kocsi érkezését, s Szálka János, akit ilyenkor már lefektettek, ilyen szuttogó párbeszédnek volt csendes fültanúja:

– Vajon jönnek?

– Erre jönnek?

És összerendezték minden kocsizúgásra, minden neszre. A hangjukban félelemmel vegyes rettegés ült.

Voltak napok aztán, amikor meg is érkeztek, akiket vártak.

– Ezek ők! No most már tényleg jönnek – mondta az apja, és főlshajtott.

Főlállt, idegesen járkálni kezdett a konyhában, recsegett a deszkapadló.

– Hátha mégse ide jönnek – mondta az anyja. – Hátha, Péter!

Pedig már kint, a kapu előtt fékezett az autó.

Az apja nem válaszolt.

Megszólalt újra az anyja:

– Ha aláírnád, többet nem jönnének! Ha aláírnád!

– A többiekkel megegyeztünk – mondta az apja –, nem tehetem.

– Ne veresd magadat, Péter, úgyis az lesz a vége...

– Majd meglátjuk – mondta az apja –, majd meglátjuk.

És valószínűleg meglátta, mert egy este azzal jött haza:

– No, most már többet nem kell menjek...

– Aláírtad? – hallotta az anyja főlshabadult, már-már vi-dám hangját.

– Alá.

– No, hála Istennek – sóhajtott az anyja –, úgy-e megmon-dtam, hogy ez lesz a vége.

Az apja hallgatott.

– Mások is aláírták? – kérdezte az anyja.

– Alá.

– Jól tettétek – sóhajtott föl újra az anyja. – Majd megse-gít az Isten.

Az apja nem válaszolt.

Ez a párbeszéd még rögtön azelőtt történt, hogy a vasútállomás melletti bérház udvarán lévő kicsi, omló vakolatú házba költöztek volna:

– Miért költözünk el, anyukám? – kérdezte a gyermek Szálka János, amikor egy nap az anyja egy kétkerekű szekérral csendesen hurcolkodni kezdett.

– Hogy télen majd ne fázzunk, kicsi fiam! Mert hideg idők jönnek, s ez a ház nagy, nehéz kifűteni!

– Akik ide költöznek, azok nem fáznak? – kérdezte.

Mert ekkor már egy nap idegenek jelentek meg, s kezdtek méricskélni a főtéri házban.

– Nem, nem.

– Csak mi vagyunk fázékonyak?

– Csak mi! – mondta az anyja.

– Te fázol, anyukám?

– Igen, nagyon.

– Én nem is fáznék – mondta ő –, ha itt maradhatnánk.

– Annyit ne beszélj – mondta az anyja.

– Ott legalább nem látjuk őket – mondta később vacsora közben az apja.

– Így igaz – mondta az anyja –, ha itt maradnánk, akkor mindig látnunk kellene őket...

Történetünk kezdetén, a '80-as évek elején Szálka János doktor már nemcsak a kisváros, de a környező, hullámozó dombok közt meghúzódó fehér templomos falvak, a hegyek lankái közt rejtőző tanyák lakói által is számontartott híres orvos, akinek alakja köré egész legendákat szőtt már a népi képzelet. Az átalvetős, fekete fejkendő, tarisznys asszonyok, akik piacos napokon szerét ejtik, hogy a betegségükkel is törődjenek, mind-mind „Szálfa” doktort keresik – talán, mert szégyellik kimondani a lealacsonyítónak tűnő, lekicsinylő Szálkát. Előfordult nem egyszer az is, hogy a kórházba befektetett, 10-20 lejes kenőpénzzel kedveskedő elesett falusi és városi öregeknek a pénzt néha ugyanannyival megtoldva, duplán adta vissza. A kórház kopott

falai ebben az időben nem egyszer ilyen párbeszédet hallhattak: – Nagyon szégyellem magam, főorvos úr – mondja egy-egy foghíjas, beesett arcú öregasszony, miközben megtartón szorongatja az orvos által visszaadott pénzt.

– No, csak ne szégyellje magát – válaszolja vigasztalón a főorvos –, szégyellje magát a...

– De én is szégyellem magam.

Az adományozó szándék az elején még félreértést is szült. A hálapénzzel kedveskedők közül egyesek azt hitték, keveset adtak, a félreértés csak akkor tisztázódott, amikor az orvosi köpeny zsebébe gyömöszölt borítékot ugyanannyival megtoldva visszakapták. Persze azt nem tudták, hogy Szálka János már odahaza a családban, még gyermekkorában megtapasztalta, mit ér a pénz, s hogy tűnnek el egy-egy tollvonással házak, kocsmák, vagyonok. Viszont cselekedete rossz vért szült még a kollegái körében is. Elterjesztették róla, hogy azért nem veszi el a hálapénzt, mert szakmai tudása, a híresztelésekkel ellentétben, nem tökéletes. Nem szilárd. S mint orvos, nem bizonyos a betegek gyógyulásában. Az évek során a vádaskodások persze megszűntek, csak a Szálka doktort körülvevő mítosz maradt. A hatóságot talán a kialakult mítosz sem zavarta volna, hogyha az orvos megmarad szeszélyes hajlamainál s a szakma művelésénél.

A „szeszélyes hajlamai” abból álltak, hogy az orvosi praxisán kívül templomba is járt, amikor szinte tiltott volt a válás, kirándult, a közügyek nem, csak a családja érdekelte. Vallásos és apolitikus volt. Nem egy embert, kollegát, orvost, provokátort, aki a politika felől közelített hozzá, figyelmen kívül hagyott, majd rámosolygott, és udvariasan bár, de szó nélkül elköszönt. Nem, nem utasított el senkit barátságtalanul, ezt akkor, azokban a félelemmel bélelt időkben nem is lehetett volna. Hisz soha nem tudhatta, nem éppen besúgó-e az illető, akivel nem árt jóban lenni, s akitől egyébként is félni kell. Ennyit még ő is sejtett a társadalom

működéséről. Nem nézett félre például, amikor „a román nép nagy fiáról”, Ceaușescu elvtárs nagyságáról beszéltek, hanem okosan, szótlanul hallgatott. És rezzenéstelen, de figyelmes tekintettel az illető szemébe nézett. Mintha nem lenne véleménye semmiről, vagy épp ellenkezőleg! Sokszor már-már úgy tűnt, még Ceaușescu elvtársnak, a Kárpátok génuszának nagyságát is elismeri, olyan szépen hallgatott.

A kívülálló előtt úgy tűnt – ami ekkor még igaz is volt –, hogy népének sorsa sem érdekli. Nem. Úgy tűnt, Szálka János mint rendszeridegen, kulákivadék, az anyja, Szálka Borbála mindentől rettegő, óvó, féltő szeretete, vagy talán az élet későbbi kihívásai elleni védekezésül neveltetése révén egyfajta gyermeteg naivitást, jóhiszeműséget kapott örökölni. Vagy végtelenül és töretlenül bízik az emberi jóságban, a kölcsönös tiszteletben s a szeretetben. És egyáltalán nem a viszálykodásban, a mindent elsöprő gyűlöletben. Naiv volt. A gimnáziumi évek alatti üzemgyakorlatokon például hetente legalább egyszer elküldték „reszelőzsírért” vagy „edzett fakalapácsért”. Ő pedig ment, ment a többiek önfeledt röhöje ellenére. Ez a nagyfokú jellembeli fogyatékosság később, felnőttkorában is nagymértékben befolyásolta nemcsak az ő, a családja életét is. De ne menjünk előre az időben.

Szálka János doktor termetre szálkás, közepesnél magasabb, kopaszodó, magas homlokú, egyesek szerint már-már bogaras, mások szerint csak az elveihez minden körülmények közt szenvedélyesen ragaszkodó, igazságszerető, vallásos ember volt. Gyermekait – a parancsoló idő ellenére, amely lojalitást vár még a megtűrtektől is – vallásos nevelésben részesítette. Hogy az elveihez mennyire ragaszkodott, mutatja, hogy az akkor tejhatalmú kommunista párttitkár intő, megrovó, elmarasztaló szavaira – „Ejnye, doktor úr!” – azt válaszolta: – Ejnye, nem ejnye, márpedig járni fognak!

– Akkor a reakciót erősíti a doktor úr személyes példadásával? – próbálkozott inkább meghökkenve, mint rosz-

szallóan a kórház párttitkára, aki egyébként nagy példaképéhez hasonlóan valamikor suszter volt.

Itt a félreértés elkerülése végett, hogy miért használjuk az úr szót ilyen napfényes, elvtársias időkben, meg kell jegyeznünk, hogy az orvosokat még a legvadabb kommunista években is úrnak szólították, még akkor is, ha néha voltak kivételek.

– Egyáltalán nem, titkár elvtárs. A hitemet.

– Virágzó társadalmunk, a népi demokrácia nem ad elég hitet a doktor úrnak?

– Az élethez igen, de a halálhoz nem.

– Csak nem hisz a doktor úr a túlvilági életben?

– Hinni nem hiszek, de nem szeretnék kockáztatni.

Az anyja imádságos árnya kísértette? A gyermekként estéknként az ágyban, félálomban elmondott „Tűztől, víztől, hirtelen haláltól ments meg minket, uram”? Vagy a sátorfedelű kocsik által elvitt, apja utáni éjszakai imák kísértették? Ahogy az anyja hol térden állva, hol összekulcsolt kezekkel virraszt, vagy fel-alá sétál a lakásban.

– De hát apuka csak elutazott, miért sírsz, anyukám?

– Hogy hazajöjjön, kicsi fiam.

– De hát apuka tudja az utat, hazatalál...

– Így igaz, kisfiam, de mégis...

– Végül is haza is hozhatják, ha elvitték, az „ismerősök” azért ismerősök. Engem például Tamás mindig hazakísér... Ha verekszünk is, mellém áll, azért a barátom...

Vasárnaponként látni lehetett, ahogy Szálka doktor a reggeli mise után, nyakában a legkisebb gyermekével, hátán az elmaradhatatlan hátizsákkal, s a feleségével, aki Szék-vár egyik legszebb asszonya, kirándulnak. A nagyobbak kézen fogva lejtenek le vagy éppen kapaszkodnak fel valamelyik környező dombháttra. Szaladgálnak vagy hűsölnek egy-egy patak partján, vagy a dombhát peremén vonulnak az alkonyatban hazafelé.

Persze, ekkor még rajta kívül hömpölygött az idő. Ekkor még nélküle folytak a figyelmeztető történetek Székváron.

A személyes és a közösségi lét még nem fonódott össze szétválaszthatatlanul. Különutas volt, aki hol belépett (elment a templomba), hol kilépett a közös térből, a közös időből, kívülállóként szemlélte az eseményeket. Igen, ebben az időben még nem keresték meg. Szálka János élhette volna a maga történelmen kívüli életét, ahol a munka, a család határozza meg a dolgok lényegét, ha nem olyan a jelleme, tartása, amilyen. Az események azonban odáig fajultak – a rendszert ismerve, bármilyen nevetségesnek is tűnik –, hogy Szálka János doktor kereste fel meggondolatlanul, vagy talán naivan, a jóságba vetett hitben bízva, a városka akkor még magyar főideológusát, a gondolatrendőrség akkori, helyi főnökét.

Azokban a fénytelen és látszatra vértelen hónapokban, években, amikor bekövetkezett Szálka János látogatása a gondolatrendőrség helyi szervezeténél, viszonylagos nyugalom volt. Megszűntek ugyan a rendszer-ellenségein az '50-es évekre jellemző, titkos, éjszaka végrehajtott, mégis szinte nyilvánosnak mondható rajtaütések – hisz másnap már mindenki tudott róluk –, a sátorfedelű kocsik ideje is lejárt. Nem deportálták az embereket a Duna-csatornához, nem zárták minden kisebb-nagyobb vétségért börtönbe, nem verték agyon, nem kínozták halálra. Viszont már elkezdődtek a hiánygazdaságnak is nevezett nincstelenség, elégedetlenség első évei, s a hatalom megtorló szervei várakozón figyeltek mindent és mindenkit, vélhető ellenséget keresve, hogy a többieknek szánt figyelmeztetésül lecsaphassanak rá. S bár a gondolatrendőrség tevékenysége ekkor még kifinomult módszerei révén szinte észrevétlen volt, mégis – talán megelőző figyelmeztetésül, jól meghatározott időközökben – titokzatos, normális ésszel megmagyarázhatatlan verésekről szóló kétségbeesett híresztelések, aggasztó, furcsa történetek kaptak szárnyra. Például szájról szájra járt a hír, suttogták, beszélték, hogy Székvár eldugott utcáiban, a városszéli strandokon néha összevert, öntudatlanul heverő

embereket találtak – egyesek szerint a rendszer ellenségeit –, akik, miután kijózanodnak a részegségükből, hihetetlen, már-már mesébe illő történeteket adtak elő arról, hogy mi történt velük. Pedig, hangoztatták kijózanodva, csak a rendőrségen, pontosabban csak a gondolatrendőrségen jártak. És mégis berúgtak.

Székváron lassan, de újra eluralkodott a félelem.

A város már az esti szürkületkor kiürült. Ha költő lennék: a csend fészket rakott benne. De ez a csend nem az a lustán hullámzó és kövér csend volt, amely boldog békeidőkben az Istent dicsérve lengi be a kisvárosokat, ez a csend éles volt, már-már feszes. Pengett. Az emberek éjszakára leengedték még a zsalugátereket is. A kertesházak udvarán elengedték a láncról a kutyákat. A néptelen, kivilágítatlan utcákon csak a szél kószált, vagy zörgette az eldobott cigarettásdobozokat. A tömbházak ablakai pedig sötétben meredtek bele az éjszakába.

Szálka János, aki, mint tudjuk, bár meglehetősen hiszékeny ember, nem hitt ezekben a furcsa történetekben. Nem hitt a különös és véletlen verésekben sem. Sőt, hitte és vallotta, hogy azok a mesék, amelyek lábra kapnak néha, csak a részeg férfiak másnapos handabandázásai, magyarázkodásai, amihez semmi köze nincs a gondolatrendőrségnek. Egyébként is, nem történik semmi véletlenül – válaszolta az ilyen suttogásra –, mindennek oka van. És a jó szándékú, figyelmeztető szavak ellenére nem félt. – Féljenek azok, akiknek félhivallójuk van – kedélyeskedett néha, amikor ezek az események elkerülhetetlenül szóba kerültek. – Én rendszerető ember vagyok, velem ilyesmi nem történhet meg. És másokkal sem, akik nem adnak okot rá! – Hogy a rendszer bírálóit esetleg megverhetik, hogy a lakosság többi részét megfélemlítsék? Nem hitt ebben a logikában, nem gondolt erre. S bár a kollegái is állították, suttogták, hogy nem egyszer valóban félholtra vert embereket hoznak be a kórház sürgősségi osztályára, továbbra is kételkedett. Főleg azért, mert a megvert személy legtöbbször „holt részeg

volt”. „Büzlött az italtól, mint a görény” – ahogy a nővérek mondták. Szálka János ekkor még nem tudta, hogy kiválasztott lesz, nem is tudhatta, ahogy azt sem, hogy a véletlenek furcsa játéka folytán maga választotta ki önmagát.

Aznap, amikor hajnal felé számára is eljött a bizonyosság órája, Szálka János ott szöszmötölt, ténfergett a szolgálatos orvosi szobában. Nehezen ébredő ember volt, az a fajta, aki az éjszakai álmából nehezen tér magához, fölkel, nyújtózkodik, visszafekszik, lustálkodik, vagy fölül az ágyban, és csak ül és ül, nem gondol semmire, néz maga elé, pólyázza a csendet. Az öreg emberek ébrednek így, ilyen lustálkodó piszmogással, akik az örök élet kapujában állva, ráérősen sorjázzák az idő múlását.

Még csak hajnalodott, a fény csak tapogatta a szobát, oldotta a sötétség foltjait, de a folyosón már rég lábra kapott az élet, a személyzeti lift is egyfolytában zakatolt, valahonnan kávéillat szállt, kint a kórház előtti főutcán már túlkölte az autók. Szálka ekkor épp az ablaknál állt – unalmában legtöbbször az utcára néző ablak és az ágy között ténfergett fel-alá –, nézelődött, ráadásul olyan elmélyülten, mintha kint valami különleges dolog történné, pedig nem történt semmi.

A kórház előtti utca Székvár leghosszabb és legszebb utcája volt. Kisebb kanyarokkal, kitérőkkel a város Sellővár felőli végétől araszolt a Kékellővel párhuzamosan, hosszan az egész városon, kezdve az egykori Rókaavárossal, majd a belvárost, s az egykor különálló falut, Békefalvát elhagyva nekiszaladt még egy kurtácska lapálynak, hogy aztán kackaringózva, kanyart kanyar után hagyva, kapaszkodni kezdjen a keleti dombháton. Belőle ezernyi utcaág, utcácska, sőt az új negyedek felé még sugárutak is ágaztak, kanyargóztak, ezernyi titkot, gondot, örömet rejtve.

A csend még nyújtózkodott, a fény még csak kezdte birtokba venni a tájat, eloldani az éjszakát a tájtól, hogy beszőrja ezüstjével a várost, a környező dombokat, amikor

megszólint a telefon: – Egy újabb eset van! – mondta titkzatos, suttogó hangon az asszisztensnő, mintha valaki a telefonban is hallgatózna.

S mert Szálka János nem kapcsolt azonnal, a régi esetek se képeztek emlékszigetet a fejében, hát ennek sem tulajdonított különösebb jelentőséget.

– Milyen eset? – kérdezte.

– „Olyan eset” – mondta az asszisztensnő titkzatosan, sokat sejtető árnyalattal a hangjában.

Szálka János nem fogta fel a szavak értelmét, még most sem kapcsolt, nem tűnt fel semmi, de abbahagyta az ásitó semmittevést, s mert a sürgősség a földszinten volt, sietve lement a lépcsőkön a rendelőbe. A mentők által pár perccel korábban behozott, ágyra felfektetett férfiből erős alkoholszag áradt. Valakik tényleg kegyetlenül elverték... A szája vérzett, két foga hiányzott, véraláfutásos volt az egész teste, még a lábán is kék foltok tarkállottak. A férfi eszméletlenül jajgatott, sóhajtozott. Szálka János doktor nem szerette a részeg embereket, így nem hatotta meg a fiatalember látványa. Nyugtatót adatott, s a későbbiek során többször is lement, meglátogatta.

Reggel, mikor végül a részeg férfi kijózanodva magához tért, rákérdezett: – Mi történt magával, jó ember? – A férfi – nagyon fiatal, vékonydongájú, szinte gyermekember volt – lehuntya a szemét, nem válaszolt. Szálka nézte a szétvert arcot, látta, ahogy szempillái alól elerednek a könnyek. Lassan folytak, hangtalanul, puhán. Szálka már-már megsajnálta, aztán mégis úgy tett, mintha észre sem venné. Mikor már harmadszor kérdezett rá, s az, mint a néma, csak intett a szemével, s mint a partra vetett hal, csak tátogott, hangosan is rászólt: – Nem tud beszélni hangosan, maga jó ember? – A beteg újra intett a szemével, majd az ujjával is. – Hajoljon közelebb – suttogta sötét, rettegő hangon. Szálka János doktor először elcsodálkozott ezen, aztán meg gondolta magát, közel hajolt, az ember szájához tartotta a fülét. – Ott vertek meg, doktor úr! – suttogta ijedt, meg-

rémült hangon. Majd újból megismételte: – Ott. – Szálka János az első pillanatban, mert nem volt hozzászokva a rejtjeles beszédhez, nem fogta fel az „ott” szó értelmét. – Hol „ott”? – szólta már-már türelmetlenül, de a megbizonyosodástól félve, neszező büntudattal az előtte fekvő emberre. – Hogyhogy hol? – kérdezett vissza most már feldühödve a beteg is. – Ott, a gondolatrendőrségen. – S aztán már nem lehetett megállítani: – Vagy maga hol él? – kérdezte dühösen. – Nem tudja, hol szokták verni a *magunkfajta*?

Szálka János először a szó szociális értelmére gondolt, „szegény ember”-re, „nyomorult”-ra, de amikor fölfogta, hogy a „magunkfajta” nemzetfogalmat, azaz magyart jelent – először elhűlt, aztán megértett mindent.

Iszonyatosan megdöbbsen.

Nézte az előtte fekvő, fakó színű, összetört arcú gyermekembert. Most, hogy számára is bizonyosságot nyert a híresztelések valóságtartalma, nem kapott szavakat, aztán hirtelen – utolsó szalmaszálként, mentségként is – eszébe villant:

– És az ital? Az ital honnan került a szervezetébe? – kérdezte most már ő is idegesen s meglehetősen dühösen.

– Oh, doktor úr – szólalt meg a beteg, a helyzetéhez mérten szinte kedélyesen –, az ital onnan, hogy lefoglaltak, s betöltötték a számba.

– Mit mond? – kérdezte Szálka doktor teljesen elcsodálkozva. – Mit mond?

– Én azt, doktor úr – mondta a férfi, most már senkivel sem törődve, s fölemelte ő is a hangját, mert nem hitt ekkora naivságban –, ami itt, Székváron történik. Vagy a doktor úr nem hallott erről? Teszi magát, vagy alakoskodik? Vagy valóban nem tudja, mi történik? Maga nem itt él? Itt, Székváron?!

Szálka János elszégyellte magát, elhallgatott, alig hitt a fülének. A csend felerősödött körülötte, lüktetett. Mert a kórteremben többen is voltak, többen is hallották, amit a beteg mondott, egy ideig még némán állt, aztán zavartan kö-

rül nézett. A betegek ijedten hunyták le a szemüket, fordultak a fal felé, vagy feszült figyelemmel nézték a plafont. Szálka János szeretett volna megbizonyosodni arról, hogy jól hallotta-e, amit hallott, még egyszer rákérdezni az előtte fekvő betegre, de a kórteremben lévő kifejezéstelen, üresen a plafonra meredő arcokat látva rádöbbsen, fölöslegesen. – Köszönöm – mondta, s kiment.

Visszament a főorvosi szobába, s hívatta a főasszisztensét.

Somogyi Bea, egy középkorú, barna, szelíd arcú nő, aki vel már tíz éve dolgozott együtt, nem csodálkozott a főorvos kérdésén.

– Maga hallott olyanról, hogy bizonyos helyeken – s jól megnyomta a szót – vernék az embereket ebben a városban?

– Igen – hangzott a szűkszavú, tömör válasz.

– Már megbocsásson, kedves Bea, mióta történnek ilyen esetek?

– Régtől. Talán mindig...

– Mégis? – döbbsen meg Szálka.

– Mióta elvitték Siklódi Pétert!

– Siklódi Pétert? A dolgozók császárárt?

– Igen.

– Hova?

– Hogyhogy hova? Hát a bolondokházába.

S oda miért? – akarta kérdezni, de elnyelte a szavakat, elhallgatott.

– No, hát miért? – kérdezett vissza a félig kiejtett szavak hallatán Somogyi Bea, aki megértette a főorvos rejtett kérdését.

Szálka doktor elszégyellte magát.

Siklódi Péter és Bomhér, csúf nevén Fakovács voltak a városka színfoltjai. Bomhér Alajos egykori földbirtokos s felsőházi tag csak megjátszotta, hogy bolond (így sokkal könnyebb volt az élete), egyébként épeszű, nagy testű, nagy hangú, örökké ihatnék ember volt. Ha elfogyott a pénze a piacon, az utcán, elkiáltotta magát: – Fakovács! Fakovács! – S színlelte, mintha valaki más kiáltotta volna el magát,

majd rohanni kezdett: – Ki gúnyolódik velem?! Ki az, aki gúnyolódni mer egy tisztességes emberrel?! Megölöm, megölöm! – ordította, és futott, futott, majd belekötött az első, pénzesnek tűnő, többnyire ismeretlen falusi emberbe, miközben tovább ordított, hogy megöli, megöli, mert csúfolódik vele, s amikor a másik már kellően megrettent, és ijedten magyarázkodni kezdett, hirtelen megbocsátott. – No, jól van, kisapám. Elhiszem – mondta. – Fizetsz egy fél decit, kettőt, s kész a béke.

Az ismeretlen pedig örömmel fizetett.

Siklódi Péter „a dolgozók császára és kisuvaros” – ahogy becázta magát – egy kétkerekű, biciklikerekekből fabrikált, kézzel húzott szekérrel fuvarozott. Ha már ivott és berúgott, bárhol volt is a város utcáin, bárki hallotta is, ordítani kezdett: – Túrtem, túrtem, nem bírom tovább! Túrjetek, magyarok, túrjetek, székelyek, grófok, bárók és hercegek. Túrjetek! Erdélyt bízom rátok! Imediat* elbasztátok!”

Idáig jutott Szálka a gondolataiban, amikor eszébe villant, hogy utoljára talán fél éve látta Siklódit. Szolgálatos volt akkor is, lent volt a kórház udvarán lévő parkban, szemben a rendőrség épületével, amikor meglátta a rendőrség előtt az embereket. Először nem értette, hogy miért csoportosulnak, mert nem történt semmi, aztán néhány perc múlva megértette. Fentről, az állomás felől érkezett Siklódi.

A rendőrség előtti ordítózást soha nem hagyta volna ki. Azért vártak rá az emberek is. Tudták, mi következik!

Amikor a rendőrség elé ért, megállt, s mintha csak fel akarta volna magára hívni a figyelmet, kezét a szájába téve, kettőt élesen füttyentett, majd elkezdte:

– Túrtem, túrtem, nem bírom tovább! Túrjetek, magyarok, túrjetek, székelyek, grófok, bárók és hercegek. Túrjetek! Erdélyt bízom rátok! Imediat elbasztátok!

A tömeg röhögött.

Elvitték?

Igen.

Szálka János, ha egy kicsit elgondolkozik azon, hogy mit is lehetne tenni, ha lehet egyáltalán, ha találkozik valaki bizalmas barátjával, akinek elmondja, mi foglalkoztatja, hová készül, s az józanul gondolkodó, két lábbal a földön járó ember, talán nem megy át a gondolatrendőrségre. De Szálka doktor nem lett volna Szálka doktor, ha nem veti le rögtön a köpenyét, s nem indul el.

Talán Somogyi Bea is megállította volna, hogyha tudja, hová indul, de Szálka János nem mondott neki sem semmit. Pontosabban annyit, hogy: – Köszönöm, Bea, nagyon örövendek, hogy mindezt elmondta – s levetette, majd felakasztotta a köpenyét a fogasra. Mert pár hónappal korábban kezelte a város „helytartójának” gyermekét, ismerte őt, ezért bizalmat, bátorságot érzett. Fogta magát, s átment a gondolatrendőrségre.

A gondolatrendőrség székvári hivatala a kórházzal szemben, a főutca túloldalán állt. Masszív, sötét, komor épület volt, talán, hogy megfélemlítsék a lakosságot, s hogy annak rendőrség iránti bizalmát növeljék – a kapubejáratnál őrszoba állt, fegyveres őrral.

Szálka Jánosnak, hogy eljusson a rendőrség épületéhez, száz métert végig kellett mennie a kórház udvarán nyugat felé, majd a kórházon kívül, a járdán visszafelé ugyanannyit keletre. Ez a távolság rövid volt ahhoz, hogy egy felizgatott ember megnyugodjon. Szálka János átment a gyalogátjárón – az út fölött hatalmas transzparens hirdette: Le a kapitalizmussal! –, s már ott is találta magát a szolgálatos tiszttel szemben.

– Dar la cine vreti sa mergeti? – ismételte meg másodszor is az őr, amikor látta, hogy az érkező teljesen zavarban van.

* Azonnal

* Kihez szeretne menni?

A tiszt neve nem jutott eszébe. Még a rangja se: Nagy nehezen körbemagyarázta.

– Tessék várni! – enyhült meg a tiszt.

Udvarias lett, előzékeny. Fölvette a telefont, tárcsázott, majd Szálka doktor felé fordult.

– Kihez van szerencsém? – kérdezte. – Mit mondhatok?

– Dr. Szálka.

A szolgálatos bemondta a nevét a telefonba, recsegő hangon valaki visszaszólott. Szálka János nem értette, hogy mit mondanak.

– Parancsoljon – mondta a tiszt –, elkísérem.

De hát föl tudok menni egyedül is – akarta mondani elcsodálkozva –, de rögtön átvillant rajta az is: ha már ez a rend, nem érdemes. Hagyta, hogy a tiszt felkísérje. Megkerülték az épületet, körbementek a falakat övező járdán, majd egy oldallépcsőn fölmentek az emeletre. Csak akkor döbrent meg újra, amikor fölérvé, az ajtó zárva volt. Te jó Isten – gondolta –, minek kell fényes nappal az ajtót zárni? Rádásul a rendőrség épületében? Ahol egyébként is csak politikailag megbízható emberek dolgoznak. Többségiek. A többségi nép fiai. Hisz, ha a kisebbség gyanús is – mert ezer évig voltak e föld urai, ezért születésüktől fogva megbízhatatlanok –, de a többségiek? És miért kell fényes nappal zárni az ajtót? Félnék?

A tiszt csejgetett.

A csejgetésre egy szőke, civilruhás, jóképű tiszt nyitott ajtót. A két ember alig hallhatón valamit beszélt egymással, aztán aki felkísérte, otthagya őket, elindult lefelé a lépcsőn.

– Jó napot – mondta most már elbizonytalanodva Szálka is az állam nyelvén.

– Parancsoljon – felelte a tiszt, s miközben előreengedte, a háta mögött újra bezárta az ajtót.

Szálka doktor, mert először kételkedett abban, hogy valóban a kulcs csikordult-e a zárban, meglepetten hátrafordult. A tiszt ekkor vette le a kezét a kulcsról. Most újra szöget

ütött a doktor fejébe a kérdés: Még itt is zárják az ajtót? Minek kell itt ajtót zárni? A rendőrség épületében, ahová bejelentetlenül nem jöhet be senki? És rádásul mindenkinek fegyver van az oldalán! – Még a szemöldökét is fölhúzta, de a tiszt, aki észrevette megrökönyödését, szelíden, már-már engesztelőn rámosolygott. (Szálka János később, évek múltán rájött arra is, hogy miért zárják az ajtót. Hogy hivatalosan ne mehessen be senki. Ne lephessen meg senki senkit. Még véletlenül se. Ha esetleg éppen vernek valakit, ne érje váratlanul őket. Ha besúgókat fogadnak, akkor se!) Szálka doktor ekkor már hiszékenysége ellenére sejteni kezdte, hogy nem jó helyen van. Ahol az abszurd a normális, azt a helyet jobb elkerülni. Jó messzire. Erőt vett magán, visszamosolygott a tisztre, aki egy újabb ajtón át, féloldalt állva, kétkedő, gyanakvó nekilendülésekkel előreengedte.

Egy hatalmas, hiányos bútorzatú, már-már üres szobába értek. A szoba közepén egy kopott asztal volt, négy székkal. A falakról – mind a négyről – a Mindenki Által Ismert Férfi mosolygott rá. Talán biztatásul? Kedvcsinálónak? Örömszerzésnek?

– Tessék leülni – mondta a tiszt, és előresietett.

De hát tudják, hogy érkezem – akarta mondani –, már be voltam jelentve.

Elnyelte a szavakat, elbizonytalanodott.

A tiszt pár perc teltevel visszajött: – Elnézést kérek, hogy megvárokottattam – mondta –, tessék jönni.

Egy újabb szobába jutottak. Itt egy szőke hölgy volt.

Soha nem láttam ezt a nőt a városban – gondolta Szálka János, és bocsánatkérően rámosolygott.

– Tessék leülni – mondta a nő –, a főnök rögtön fogadja.

Kávét tett oda föni, leült, valami papírt kezdett elmélyülten tanulmányozni.

Hát ez nem semmi – gondolta Szálka János. – Nem.

Balsejtelve egyre erősödött, azonban még tartott a felfokozott nyugtalansága, hát maradt. Várt. Tíz perc után – idő-

közben megfőtt a kávé is – egy láthatatlan csengő felberregett:

– Tessék bemenni – mondta a nő, majd fölállt, s mintha ő nem látta volna, hol található a parancsnok irodájába nyíló ajtó, odáig kísérte.

Szálka János bement.

A parancsnokon kívül senki nem volt az irodában. Hogy esetleg telefonon is beszélhetett valakivel, az eszébe sem jutott. Felmérgelődött. Kezet fogtak, s közben Szálka doktor azt mondta:

– Furcsa intézmény a parancsnok elvtársé, mindenütt zárják az ajtókat. – Rögtön rájött, hogy nagy baromságot mondott, ezért gyorsan hozzáfűzte: – Ide úgy kellene ki- és bejárjanak az emberek, mint a kórházba. Vagy a templomba. Ekkor nézett először körül.

Ahogy a parancsnokról fölemelte a tekintetét, szinte hátrahőkölt. A szemközti falat szinte teljes magasságában a Kárpátok Géniuszának életnagyságú képe töltötte ki. A Mindenki Által Ismert Férfi hajának hullámai fölött, az olajfűrók és a fenyvesekkel tarkított, zöldellő hegyek fölött glóriaként ott ragyogott a fölkelő Nap. A festmény már-már ráomlott, és úgy érezte, megsemmisül a rátörő látványtól. De az első döbbenet után összeszedte magát. Te vagy az oka mindennek, ami rossz – gondolta, s kereste, kutatta, hogy érez-e gyűlöletet iránta. De nem érzett semmit. Az ezredes észrevette meghökkenését, de úgy tett, mintha mi sem történt volna:

– Csodálatos, ugye? – kérdezte.

Szálka doktor nem érzett gúnyt a hangjában. Fölemelte a tekintetét, ránézett a szemközt ülő férfira: vajon mi van a maszkként viselt arc mögött, és egyáltalán komolyan gondolta-e, amit mondott?

Az arc rezzenetlen volt.

– Igen – szedte össze magát Szálka János, s ösztönösen megpróbált mást mondani, mint amit érzett. – Még a haj hullámai is életszerűek...

– Valóban – mondta az ezredes komoran –, a glória teljesen megvilágítja az utolsó hullámokat is. S az egész alak mintegy beleolvad a végtelenbe. – Szünetet tartott. – A magasságos égbe... – fűzte hozzá.

– Igen, a glória páratlan – mondta vontatottan Szálka doktor is. – És magától érthető...

Nem fejezte be a mondatot.

Egy nagy, kopár, magas mennyezetű szobában állt, amelynek egyetlen díszé a festmény mellett egy súlyos, tömör, faragott tölgyfaasztal s egy hasonlóan súlyos, masszív székény volt, tele iratokkal. Az ezredes a régimódi, keskeny, barnára festett ablak alatti székben ült, az ablakkeretet faragott minták díszítették. Ha kinézett, láthatta az utcát, a kórház százados fáit. Vele szemben, az asztal túloldalán két fotel árválkodott. A szobát – talán, mert az épület déli oldalán volt – elárasztotta a fény. A felkelő Nap rézsút süttött be, s az éles fényben látni lehetett a lebegő, szálló por-
szemeket is.

Az ezredes, aki úgy tűnt, tekintetével követi minden mozdulatát, hangszínt váltott.

– Visszatérve az előbbi szavaira – s közben rámutatott a nagy, széles asztal mögötti egyik fotelre, hellyel kínálva Szálka doktort –, valóban igaza van. Az embereknek gyónni kellene hozzánk járniuk. De hát, tudja, milyen a magyar ember! Gyanakvó és bizalmatlan, aki mindenütt rosszhiszeműséget szimatol. Mindenütt. Pedig a legkönnyebben mi tudnánk segíteni rajta. S közelebb is vagyunk, mint az Isten... Nem igaz? Hehehe!

– Tetszik látni – mondta Szálka doktor, s közben úgy tett, mint aki nem is hallotta a kiejtett szavakat –, erre gondoltam én is.

– Szívesen látjuk bármikor a doktor urat – mondta az ezredes. – Legyen a doktor úr a legkedvesebb vendégem, s ígérem, az ajtó többet nem lesz bezárva. Ön előtt – fűzte hozzá.

Az udvariás szavak után elhallgattak. Mintha mindketten a másiktól várták volna a folytatást, töprengőn elmerengtek.

Ilyenkor a csend felerősödött a szobában. Kintről sem hallatszott be semmi. Szálka János, mint a lábadozó beteg, nagyot sóhajtott, aztán varakozón körülnézett. Az ezredes, akinek feltűnően tömpe, vastag ujjai voltak, az asztalon lévő gombostűkkel, gémkapcsokkal kezdett játszani. Hol eltolta magától őket, hol maga felé igazgatta. Aztán lassan elgondolkozva megszólalt:

– Meglepő a doktor úr látogatása.

Még számára is meglepőnek tűnt az orvos látogatása, mert hozzá soha senki hívatlanul be nem tette a lábát. De aztán arra gondolt, talán útlevele vagy valami más hasonló szívességre van szüksége Szálka Jánosnak.

– Nos, miben segíthetek?

Szálka doktor, aki időközben rájött, hogy milyen helyzetbe hozta önmagát, vontatottan, nehezen szólalt meg.

– Nehéz helyzetben vagyok, parancsnok elvtárs. Most, hogy itt vagyok, számomra is szinte hihetetlen, amit mondani akarok. – Egy másodpercig elhallgatott, eltűnődött, majd folytatta: – Szinte hihetetlen, de az intézménye jó híréért, hírnevéért vagyok itt.

– Nocsak, nocsak – mondta a parancsnok mosolyogva –, érezze úgy magát, mintha csak a templomba lenne.

Garda, a parancsnok középtermetű, már-már kedélyesnek tűnő, rövid karú, köpcös ember volt, az arca is inkább joviális, mint durva vonású, de akik ismerték, tudták, tekintetében néha kegyetlen fények gyúltak.

Szálka doktor hallgatott. Kábult, szorongató érzés, a fölslegesség érzése fogta el.

Jól belemásztam a slamasztikába – gondolta. És most már megbánta azt is, hogy megszületett. Izzadt homlokát a kézfejjével megtörölte: Ilyen hülye is csak én lehetek. Nagyítóval se lehetne kapni még egy ilyen.

Kereste a szavakat, amivel a mondandóját elkezdhetné, de nem talált megfelelőt egyet sem. Mintha teljesen kiürült volna a feje. Ide-oda feszengett a fotelben, mint aki keresi a helyét, s nem találja, és ekkor fölillant előtte az apjának

rég elfelejtett, egykori arca, ahogy egy nap gyermekkorában látta.

Aznap valamiért nem jött haza az apja. Az anyja egész nap és egész éjszaka sírt, fel-alá járt a lakásban. Látszott, nem kapja a helyét. – Ott voltam – mondta elsötétült arccal az apja suttogva, amikor végül reggel megérkezett. Az anyja úgy tett, mintha nem értené, vagy valóban nem értette, és kételkedett: – Hol ott, Péter, hol ott? Megbolondítasz, ha nem jössz haza! – Hol ott, hol ott, hát ott! – mondta az apja, és vágott a szemével. S mert az anyja még mindig értetlenül bámult, megismételte: – *Ott*. Hát nem érted? *Ott!* – *Szóval ott?* – tért magához az anyja, és leroskadt a székre. – Igen – mondta az apja. – De hát mit kerestél ott? – kérdezte az anyja, mintha esze ment volna. – Én a boldogságomat – mondta dühösen akkor az apja. – Csak azt.

– Igen – mondta vontatottan és elgondolkozva fennhangon most már Szálka doktor –, azt sem tudom, hol kezdjem.

– Természetesen az elején – kedélyeskedett ekkor még a parancsnok. – Két ember közt a legrövidebb út az egyenes beszéd. He-he-he...

– Így van – mondta Szálka. – Megkönnyíti a dolgomat a parancsnok elvtárs. Én is ezt mondtam mindig... De még akkor is!

Kettőt köhintett, kiegyenesedett, majd előrehajolt, megigazította magát ültében, és folytatta: – Ha nem volna *magyar ember* a parancsnok elvtárs, nem is jöttem volna ide. Egyszerűen nem lett volna bátorságom ide jönni...

Most a parancsnokon volt a sor, hogy köhögni kezdjen, majdnem fuldokolni. Az egész teste rázkódott, még a szeme is megtelt könnyel, úgy köhögött. Ilyen esete még soha nem volt, s most teljesen megdöbben, elbizonytalanodott. „Ez bolond vagy naiv? Ideküldték, vagy magától jött? Provokál, vagy egyszerűen csak hülye, aki nem tudja, melyik világban él?”

Amikor végül összeszedte magát, s rendezte a köhögéstől széthullt arcvonásait, úgy érezte, hogy valamit mondania kell:

– Bátran, csak bátran! Folytassa csak!
– Valószínű ön nem is tud arról, amit szeretnék mondani
– kezdte Szálka doktor.

– Valószínű – mondta a parancsnok már-már röhögve.
– Nos – nyögte ki Szálka doktor hirtelen felbátorodva –,
a „hivatal” emberei verik a városlakókat.

Garda, a parancsnok egészen elképedt attól, amit hallott.

– Melyik hivatal? És milyen lakókat? – Fészkelődni kezdett ő is a széken, még csak leplezni sem próbálta a dühéből fakadó zavarát. Bizonytalanság vett erőt rajta, s valami furcsa, gyötrő, váratlan tehetetlenség. Először elcsodálkozott, majd egyszerűen elképedt, nem hitt a fülének... Mert, hogy a gondolatrendőrségről beszélhet az orvos, azt már fel sem merre tétélezni. Ez már számára is hihetetlenül sok volt. Ilyen nem fordult elő soha! Soha és sehol ebben az országban. Nemhogy épp egy gondolatrendőrségen...

Szálka doktor azonban, mintha nem fogta volna fel a mondanója súlyát, vagy talán csak a szavakat kereste, folytatta:

– Az ön hivatalának az emberei... A városlakókat... – motyogta.

Az ezredes, miközben az öklével kopogtatni kezdte az asztal lapját, kérdőn fölpillantott:

– A hivatalom emberei? És a városlakókat? – kérdezte komoran.

– Igen. Székvár lakóit.

– Ez nem lehet igaz! – szólalt meg a parancsnok, most már fölényesen, tettetett csodálkozással a hangjában.

– De – mondta Szálka doktor. – Bizony. Én sem hittem sokáig. Beszélhettek, mondhatták, suttoghatták, azt mondtam, részeg emberek magyarázkodásai... De sajnos meggyőződtem...

A parancsnok várakozón, szótlannul nézett maga elé.

– Így van... Bizony...

Szálka János, ahogy kimondta a szavakat, megkönnyebbült. Felszabadultan ránézett a parancsnokra. Mint egy gyermek, aki büszke, hogy megtalálta, ki tudta mondani

a számára idegen szavakat... Már-már dicséretet várón, oldottan nézett körül.

A parancsnok először arra gondolt, visszautasítja az elhangzott vádakát – „a doktor elvtárs úgy bizalmas, hogy elmarasztal” –, aztán legyintett. Mereven az asztalt kezdte nézni. Teljesen megdöbben ennyi naivság láttán. Zavarában még le is hajolt, mintha leejtett volna valamit, s hogy összeszedje magát néhány másodpercig, úgy maradt lehajolva, majd komor arccal felegyenesedett:

– Egy kávét? – kérdezte, hogy leplezze zavarát, s ne hagyja szó nélkül az elhangzottakat.

– Köszönöm, nem kérek.

Szálka János megkönnyebbülten fölsóhajtott.

– Csak ennyit akartam...

A mondat végét nyitva hagyta, ott lengett befejezetlenül, tétován és mégis súlyosan a szoba levegőjében.

Hogy elmondta, amiért jött, szinte tökéletes elégedettséget érzett. Most már azt se bánta volna, ha minél előbb kívül lenne az ajtón, de a csöndnek nem akart vége szakadni.

– Köszönöm, hogy figyelmeztetett – mondta Garda tettegett hálával –, köszönöm. – Elgondolkozva, töprengően ránézett, aztán elkapta a tekintetét a doktor arcáról: – Megtisztelő a doktor elvtárs bizalma. Megtisztelő, hogy a doktor elvtárs ennyire törődik az intézményünk jó hírnevével. Elvtársat mondok, és nem urat, szándékosan. Mert azt mondanom sem kell, hisz Ön is láthatja: vannak, akik kigyóbékát ránk szórnak. Akik, ha kell, ha nem, ha igaz, ha nem, rossz hírünk keltik. Azt hiszik talán, hogy mi nem tudunk róla... Pedig tudunk... – Megnyomta a szót: – *Tudunk mindent...* – Majd udvariasan hozzáfűzte: – Kivételes öröm volt számomra ez a beszélgetés...

Az ezredes elhallgatott, majd megnyomta az asztalon lévő csengő gombját.

– Kérhetek egy szívességet a doktor úrtól? – tért vissza az urázásra.

– Hogyne – mondta Szálka János készségesen.

– Arra kérném, hogy ha nem okoz gondot, ne beszéljen senkinek erről a látogatásról.

– Persze, persze – mondta Szálka doktor. – Nem is beszéltem, és nem is fogok beszélni erről!

– Köszönöm – mondta Garda parancsnok. – Tudtam, hogy a doktor úr megbízható ember. Jöjjön el máskor is. Maga itt szívesen látott vendég. Ami pedig a panaszát illeti, ki fogjuk vizsgálni. Ki!

Az ezredes fölállt, és Szálka János legnagyobb meglepetésére annyira kedves volt, hogy a csengőszóra megjelenő, marcona képű tisztnek is bemutatta.

– Ismerkedjenek meg – mondta a széles pofacsontú, szétvert orrú tisztnek –, a doktor úr egy kivételes, megbízható ember. – Szünetet tartott, majd hozzáfűzte: – Jut eszembe, a doktor úr információi szerint bizonyos emberek azt állítják, hogy az intézményünkben verik az embereket! Hallott erről, Barbu?

– Ilt, ezredes elvtárs? Rosszindulatú pletyka lehet ez, ezredes elvtárs! Ilyenről a városban sem hallottam soha.

Szálka doktor már-már megszólalt, hogy nem a városban – itt verik a hivatal emberei az embereket, de az ezredes hangja belefojtotta a szót.

– Nem ártana mégis utánanézni – mondta.

– Megértettem, ezredes elvtárs.

– Kísérje ki a doktor urat, nem árt, ha ismerik egymást!

S Szálka Jánosnak úgy tűnt, az ezredes szinte hangsúlyozza az ismeretségük fontosságát.

Ott voltak mind Göcs Aladár ágya körül, a veje épp a poharakat töltötte újra, a felesége az „ünnepi vacsorát” készítette, „mert ha lúd, legyen kövér”; az ünnep pedig azt jelentette, hogy a felesége a fagyasztóládából elővette az utolsó csomag húst, mert most már – mondta Kósa András, a vej – ettől a naptól lesz minden. Hús is, kenyér is, tojás is, csokoládé is, hogy a déli gyümölcsről ne is beszéljünk. Annyi lesz mindenből, hogy hegyet lehet rakni belőlük.

A rájuk váró nagy bőségtől s az örömtől, de főleg a fölhajtott kupica pálinkától csillogott a szemük, vidámak voltak és jó kedvűek, az ital is bodros, bársonyos, bíbor párákat fakasztott bennük. – Csak vissza ne jöjjön – sóhajtotta Erika, a kisebbik lány, bájosan szép, gödrös arcából derű áradt. Nem fejezte be a mondatot. De így, befejezetlenül is mindannyian tudták, kiről van szó. Kinek nem kellene visszajönni, ha már elrepült, elszállt a helikopterrel... Soha és semmiképp. Göcs Aladárné Bilibók Ilona épp a húst próbálta a kályhán melegedő vízben kiolvasztani; háttal állt a többieknek, s már-már lustálkodó, bolyhos csend terpeszkedett a lakásban, amikor váratlanul megfordult. Talán már a mozdulatában volt valami szokatlan, rendkívüli, mert mindenki elhallgatott, fölfigyelt. Göcs Aladárné Bilibók Ilona ártatlan, tiszta arccal, nagy, csodálkozó kék szemét körbehordozva a társaságon, azt kérdezte:

– Hogy lesz valakiből besúgó?

Csend lett, szinte megdermedt a levegő. Az arcokra ráfagyott az álmélkodó, csodálkozó döbbenet, hallani lehetett, ahogy a hang száll, száll; nekiütődik a falaknak, föl-száll a plafonra, aláhull, s akkor, mert nem kapott választ senkitől, Göcs Ilona megismételte:

– Hogyan lesz valaki besúgó? Mi készítet valakit is arra, hogy ártatlan embereket eláztasson!

Göcs Ilona, akárcsak a férje, Göcs Aladár falusi volt, a naiv, ártatlan kék szemével úgy tudott csodálkozni még most, meglett asszonyként is, mint egy tinédzser lány. Ezt szerette benne Göcs Aladár is. A szemét s az örökös, naiv csodálkozását. Csend lett. Úgy tűnt, a saját kérdésétől is ő illetődött meg leginkább, csodálkozva nézte a rámeredő bábész arcokat, majd újra rájuk kérdezett:

– Mit csodálkoztok, no? Mit mondtam olyan egetverő dolgot? Megdöbbentőt?

– Azon csodálkozunk – mondta a veje –, hogy ezt a kérdést így talán soha senki nem tette fel. Hogy csak anyu tud ilyen, megbocsásson, már-már buta vagy nagyon is okos

kérdéseket föltenni. A kérdésből szinte következik: úgy lesz valaki besúgó, hogy annak születik. De hát ez így nem igaz! A legtöbb ember kényszerből lett. – Rövid szünetet tartott, majd folytatta: – Emlékezhet anyu is, miként zsárolták a kollektív szervezések idején az iskolásokkal, diákokkal a saját szüleiket. Nos, hát így. S mert rászoktatták, arra nevelték őket, a besúgás össznépi foglalkozás lett. De voltak persze magánszorgalmúak is. Akik önként jelentettek. Különböző előnyökért. Igaz, apu?

Göcs ledermedt. Már a felesége kérdése is olyan váratlan és nehéz volt, hogy szinte nem is volt magyarázat rá. Szótlanul meredt maga elé, súlyos félelem nehezedett rá. Valamit kell mondanom – gondolta –, hanem teljesen gyanús leszek. Valamit, bármit. – És megszólalt:

– Voltak elegendően önkéntesek is! Magánszorgalmúak, ahogy te mondd, fiam! Sajnos nem voltunk különbek más népeknél.

– Különbek? Még olyanok se voltunk, mint a többi nép, nem!

Megvacsoráztak. Ahogy befejezték a vacsorát, a veje s a lányai elmentek.

– Körülnéznünk egy kicsit a városban – mondták –, lássuk, még ütöttek-e agyon valakit. Nem történt-e valami különleges.

Hallgatta őket, s arra gondolt: ezeknek csak az az esemény, ha valakit agyonütnék. Ha engem agyonütnének, rólam is így beszélne.

Göcs Aladár már-már azt hitte, elalszik, amikor egyszer csak a retináján, mint égre feszített neonreklám – Kelet-Németországban egy kiránduláson látott ilyent: két repülőgép húzott a magasban egy kifeszített reklámfeliratot –, megjelentek a felesége szavai: hogy lesz valaki besúgó?

Összerezzen. Beleborzongott.

Nyitott szemmel virrasztott, nézte a mennyezet láthatatlan, csak sejthető vonalát, hallgatta a csendet, a neszek rejtett lüktetését: miért éppen ez jutott Ilonka eszébe, miért?

Talán gyanakszik valamire? Sejt valamit? Hogy tudhatná meg mindezt? Hogy?

Nem kapott semmilyen magyarázatot a kérdéseire. Így feküdt hosszú időn át, hallgatta a felesége halk szuszogását, a gyomor s a bél nedűinek hol erősödő, hol elhalkuló hangjait – ő persze nyugodtan alszik. Befűtöttél jól, Ilonka! – gondolta magában eltűnődve, amikor hirtelen egy szőke gyermekarc jelent meg előtte. Apró, kicsi gyermekarc volt ijedt kék szemmel, egy falusi asszony rakott fekete szoknyájába takarózva bámult ki a világból. Mit keres ez a gyermekarc az én életemben? Honnan s miért tör fel az emlékeimben – kérdezte magát, amikor egy inas, kidolgozott, kék erekkel szabdalt kezét látott meg a gyermek fején. Nézte a kéz vonalait, alakját, a hosszú, szabálytalan, göcsörtös ujjakat, a levágtatlan körömök alatt a fekete félholdat. Ez a kéz ismerős nekem – gondolta –, láttam már valahol. – És váratlanul rádöbbsz, nem egy ismeretlen gyermek, ő maga néz, bámul ki a világba a szoknya ráncai mögül.

Ő állt így, ilyen ijedten valamikor régen az anyja szoknyájába takarózva. És látja az anyja rebbenő arcát; keskeny, szép arca van égkék szemmel, valahonnan idegenből kerülhettek a faluba, ahol csak az ő családjukban voltak kékszeműek. S egyszer csak meghallotta a középső bátyja hangját: – Még árulkodsz-e, te szemét?!

Aztán, egy idő után meghallotta a saját hangját is: – Édesanyám, Jóska verekedik! Édesanyám, Jóska megütött! – Majd: – Édesanyám, István elvette a kenyeret! András nem hagyja, hogy játsszam.

És látta azt is, ha egy pillanatra magukra maradtak, valamelyik a nagyobb testvérei közül belecsípett a fenekébe, ha játszottak, elgáncsolták. És ütötték.

Göcs Aladár hízelgő, kedveskedő gyermek volt, aki mindig az anyja szoknyájába kapaszkodott, s a testvérei kárára az ételből mindig többet kapott. Először a legkisebb jussán, aztán, amikor megszülettek a kisebb testvérei – hízelgéssel. Templomba nem járt, a bűnről nem hallott. Tapasztalása

arról győzte meg, hogy csak az az övé, amit kiharcol magának. Amit megfog. Az anyja szeretete hozzászoktatta, hogy neki mindenből több jár, másrészt, hogyha szőréen hagyja a dolgokat, semmiből sem részesedik. Ekkor kezdett árulkodni. Először csak az anyjának, később, amikor már iskolába járt, a tanítónőnek. Mindennap megverték – ennek ellenére mindennap árulkodott. – Tanító néni, tanító néni! – hallotta a hangját. – Kovács Sanyi verekedik.

– Elvisz az ördög, te szemét!

Megdöbbsent. Igen, intrikus és besúgó pályáját már a szülői házban elkezdte. Majd az iskolában folytatta. Látta magát, ahogy rohan, ahogy záporoznak rá az apró kavicsok, majd amikor elérik, leteperik.

– Még árulkodsz-e, Göcs? Még árulkodsz-e?

És tömték a szájába a tehéntrágyát.

Akkor rájött valamire. Mindig verték, s ő nem tudott másképpen védekezni, csak árulkodással. Jogos önvédelemből tette.

Ahogy nőtt, az önvédelem helyét átvette a világon jobbítás szándéka. A felnőtté válása egybeesett az osztályharc fokozásával – otthon a szülőfalujában a pionírszervezet erősítette osztályharcos öntudatát, a szakiskolában az Ifjúsági munkások Szövetsége.

– Egy öntudatos pionír mindent jelent! – hallotta a tanítónő hangját.

– Édesapámat is?

– Őt is!

– Édesanyámat is?

– Ha olyant mond, őt is!

Majd:

– Kit szeretsz a világon a legjobban, Göcs? Kit?

– A pártot!

– Lenin elvtársat!

– Sztálin elvtársat!

Hogy az apját, anyját is szerethetné? Az iskolában ezt soha nem hallotta.

Később döbbsent rá, milyen hatalmas igazság rejtőzik a párt tanításában. Főleg, amikor arról beszéltek, hogy el kell venni azoktól, akiknek van. Hisz ezt már otthon a szülői házban is így gondolta. Galambos Jóska valahányszor csak kiállt a nagy darab zsíros kenyérrel a szemközti kapu elé, az első gondolata az volt mindig – el kell venni tőle. Különböző elképzelései voltak: szaladni kezd, szalad-szalad, s amikor odaér Galamboshoz, kikapja kezéből a kenyeret, majd uzsgyi, továbbrohan. Jellemfejlődésében azonban még a két szervezet segítségével se jutott volna messzire, hogyha nincs egyfajta vonzalma az egyenruha iránt. Majáliskor, futballmeccseken, ha csak tehetett, mindig egy-egy rendőr mellett állt meg.

Megborzongott. És erről még beszélnie sem lehetett soha senkivel. Nem tud. A felesége, ha sejt is valamit, úgy tesz, mintha nem tudna semmiről. Talán, mert neki is könnyebb, kényelmesebb volt? De ahogy latolgatott, fölillant benne egy régi emlék.

– Téged miért keres az a románul beszélő ember? – kérdezte egy nap a felesége.

– Egy kollega a gyárból.

– Ti ott nem találkoztok, hogy mindig itthon keres?

– Más váltásban járunk dolgozni.

– Az ember azzal barátkozik, akivel együtt dolgozik.

Azokban az ágyban és rettegésben töltött napokban, amikor ezt aprólékosan, ezerszer és ezerszer is végiggondolta, rájött másra is. Hogyan lesz valakiből besúgó? Nos, egyszerűen – gondolta. – Annak születik. – Más magyarázatot nem talált.

„Légy őszinte, hű a párthoz!” „A párt az igazság letéteményese!” „Ceașescu és a párt!” Egész életében a párthoz, a rendszerhez való hűség, őszinteség volt a legfontosabb. Erre tanították! Erre nevelték! Az embertársai? Testvérei? Nemhiába verték a testvérei, mert ha megtudott valamit, rögtön beárulta őket. Az árulkodás pedig árulás, ha az any-

jának tette is. Igen. Nincs más magyarázat: vannak, akik besúgónak születnek, és punktum. Ő annak született. Ahogy vannak, akik orvosnak, mások festőnek születnek, úgy születnek besúgónak is. Amennyi jellemes ember van, annyi jellemtelen. Bár az is lehet, ezen még nem árt elgondolkodni. Az is lehet, hogy minden második-harmadik jellemtelen emberre jut egy-egy jellemes. A mai világban talán tízre, százra. Már-már megnyugodva arra gondolt, születtek volna csak mások is olyan körülmények közt, mint ő. Egy tehénpásztor hetedig gyermekének. Akinek a szülei egy faluszéli házban laktak, nem is házban, inkább kalibában vagy viskóban. Ott, ahol ők éltek, a fenyves és a kősziklák alatt, nemcsak a falu vége volt – utána már csak a cigányok apró, ablaktalan viskói következtek –, de a legszegényebb része is. Igen. Hetedik gyermeknek született, utána még öten látták meg Isten szent egét. Apró gyermekként korán rájött, hogy ha az asztalon lévő kevés ételből enni akar, gyorsan kell mozdulnia a kéznek. A legnagyobb harc a kenyér sarkáért folyt – szinte soha nem jutott hozzá. De ahogy később a többiektől hallotta, nemcsak apró, csenevész gyermek volt, hanem szemfüles, életrevaló is. A szeme, mint egy menyétnek, egyfolytában járt, mindig azt kereste, mihez nyúlhat hozzá, honnan mit vehet el. Életrevaló volt, de nem a mindig dolgozó apa volt a példaképe. Göcs Aladár hamar rájött, hogy ott, ahol a fontos dolgok történnek, az anyja az uralkodó. Hogy az udvaron az apa a gazda, de az étel s ház mindenható ura az anyja.

Attól, hogy Szálka doktor nem fogadta a köszönését, teljesen megzavarodott. Kiújult a forradalom utáni rettegése. Szálka doktor valószínű bent járt Bukarestben, s kézhez kapta a jelentéseket – gondolta. Tud mindent. TUD MIN-DENT. Akkor pedig neki vége. És nemcsak neki, a gyermekeinek is. A gyermekei gyermekeinek is. Igen, ezt nem gondolta végig soha. Hogy a szegény nemcsak az ő szegénye! Nem. Hogy képzelte egy pillanatig is, hogy ép bőrrel

megúszhatja? Hogy a dolgok nem derülnek ki még véletlenül se, soha. Miért nem költözött el rögtön a változások után? Hiszen miért lehetett vajon annyi embernek olyan fontos, hogy elhagyja az országot? Miért? Igen, egy pillanatig se gondolta, hogy az új hatalom kiszolgáltatja őket. Talán arra gondolt, besúgóra szükség volt, és szükség lesz, amíg világ a világ. De hogy is bolondulhattak így meg! Törvényt hozzanak a listák közzétételéről?! Az is lehet, hogy ha csak róluk, magyarokról lett volna szó, soha nem is tudódhatott volna ki semmi. Viszont itt az egykor meghurcolt, megalázott románok egy részének az érdeke is sérült, akik közül nem egynek a gyermeke most hatalomra jutott. És fizet.

Székvár a megszokott, már-már egyhangú életét élte.

Egyik nap olyan volt, mint a másik, a Nap fölkelte a keleti dombhát fölött, tüzes tallér arcát megfűrésztötte a kék égből, s a könnyű, nyári, foszló fellegek hátán ellibeggett. Csak a díszletek változtak: ha addig századokon át kertes családi házakat építettek, most tömbházak százai emelkedtek egyik napról a másikra a magasba. A macskaköves utcákat leaszfaltozták, a lovas kocsikat és a lóháton lovagló fiatalokat fölváltották a gépkocsik. Autók százai száguldoztak a város szűkre szabott utcáin, egyedül az emberek nem változtak. Még mindig voltak olyanok, akik átdorbézolt éjszakák után engesztelésül éjjeli zenét adtak szeretett asszonyaiknak, voltak megcsaltak és szeretők, féltékenyek és gyűlölködők, asszonyok, akik igazabb férfit álmodtak maguknak, férfiak, akik más férfiak asszonyaiba voltak szerelmesek. A város élt. Az élet is élt. Szültek, szerettek, meghaltak, gyöntak, áldoztak, úrvacsorát vettek, s közben és mindig, amikor csak teheték, szeretkeztek. Mert Székvár a szóbeszéd ellenére tudta, ismerte az élet legfőbb értelmét. Így telt el röppenő, bodros, fűrtös álomként a nyár.

Szálka doktor látogatása után az addig szinte napirenden lévő „magyarverések” is megszűntek (ezt egyébként mindig

a kisebbség hatalomba beemelt, többnyire tehetségtelen, s éppen ezért mindenre kapható, szadista tagjaival végeztették), s már-már Szálka doktor is megfélemedezett a gondolatrendőrségen tett látogatásáról, viszont, mint később kiderült, mindez csak érzékcsalódás volt. Székvárt valójában többretegű csend zárta burokbá. A felszín alatt, a város bugyraiban, a csend mélyrétegeiben furcsa, titokzatos, végvári hangulat uralkodott, amelynek üzenete így szólt: „utolsók vagyunk a haldoklásban”. A némaság s a már-már megkövült mozdulatlanság ellenére, talán Szálka doktor kivételével, mindenki tudta, a hatalom nem mond le, nem mondott le az asszimilációs törekvéseiről. Tudták, létük s pillanatnyi nyugalma ingoványos talaj, futóhomok, mozgóláp, s a hatalom csak a megfelelő pillanat eljövetele várja, hogy titkosan leplezett, de soha föl nem adott szándékát cselekvésre váltsa. Magyartalanítson. Tudták és vallották, a sokszínűség, amit a provincia a múltjában, fakuló emlékeiben, épületeiben hord, lassan teljesen elenyészik. Egy emberöltő alatt népek tűntek el. Örökre. Egy emberöltő alatt a zsidók s a szászok úgy tűntek el, mintha soha nem laktak volna ezt a földet, s a föld is, amelyen éltek, már csak építészeti jegyeiben őrizte egykori létüket. A kérdés már-már az ő számukra is szinte csak az volt: meddig tart, tarthat a haldoklásuk.

Szálka doktor ekkor még nem gondolt erre. Ekkor még a saját álm- vagy menedékvilágában élt, ahol a Szentháromság mindhárom tétele a család. Meggyőződéses kívülálló volt, aki, ha kellett, – igaz, csak gondolatban – a saját fajtestvéreit is rendreutasította: „Szükség van ennyi hőbörésre?” Vagy: „Mit kell annyit magyarkodni?” – jegyezte meg egy-egy apró történés láttán... És nem lehetett kimozdítani begyepesedett, megkövesedett gondolataiból. Számára a közösséget, ahogy a nemzetet is, a család jelentette, s csak hetekkel később döbrent rá a való világra. Akkor, amikor ébredező, fájással átszótt öntudatában váratlanul, mint egy álmkép, megjelent a fiatal, megvert ember arca.

Székvár sosem élt az idő sodrásában. A vasút is, amely hajdan összeköthette volna a nagyvilággal, torzó maradt, csak szárnyvasút lett, a sínek véget értek a város szívében, mint ha nem is akartak volna továbbindulni soha. Persze a lakók között voltak olyanok, akik egy cseppet se keseregtek ezért, örvendtek, s azt hangoztatták, hogy éppen az elzártság miatt maradhatott meg Székvár az utolsó mentsvárnak. Sokan még a szegénységet is vállalták volna, a százados mozdulatlanságot, csak ne történjen semmi, ami megtöri ezt a harmóniát. Persze voltak, akik a távlatokat is látták, s az ellenkezőjét hangsúlyozták: a „végzet ellen” nem lehet kiállni – mondták, suttozták. Szomorúság lengte a város fölött. Szomorúság és félelem. A vidámságot, ha volt is a lelkekben, félelem s gyanákvás lengte be, hogy az öröm, amit nekik juttat a sors, nem lehet természetes velejárója a létnek, ők egyébként is szomorúságra születtek.

Így telt el a nyár.

Szálka János néha már azon gondolkozott, hogy legközelebb, ha valahol találkozna, ahogy a jó modora és az úri neveltetése is megkívánja, megköveti Gardát. Családja öt-száz éves múltja révén hitt a társadalom kétezer éves szokásrendjében. Sőt, hitte és vallotta, hogy a világ azért olyan, amilyen, mert nemhiába telt el ez a kétezer év, s még vannak erkölcsök. Konformista volt, ezt nem is tagadta. Végül is – fogalmazta meg baráti körben néha, végső érvként – már a majom is, amely leszáll a fáról és kiegyenesedik, konformista, ahogy az ősember is, amikor már pálmalevelet keres.

Nos, ezekben a szélcsendes, nyár végi, kékségben fürdő napokban, ha addig azt is hitte, ura a sorsának, élete egyedüli rendezője, váratlanul két esemény zavarta meg eddigi, megszokott mederben folyó életet. Az első egy furcsa találkozás volt. A második...

Az a találkozás, amely egész későbbi életét beárnyékolta, s megkérdőjelezte az egész neveltetéséről, a tisztességről vallott fölfogását, sőt kialakult értékrendjét, az első pillanatban váratlannak tűnt. Talán. De csak az első pillanatban. Mert később, amikor egyre többet gondolkozott rajta, rádőbbsent, mégsem. Sőt. Rájött, Garda részéről előre kitervelt, meggondolt, fondorlatos találkozás volt, amelynek tétje az ő behálózása volt.

Szálka János szokásai közé tartozott a délutáni séta. Hétközben minden nap – mert hétféteken, amikor csak teheték; egész napos kirándulást szerveztek a család aprajánagyjával –, ha nem esett, mielőtt az esti vizitre bement volna a kórházba, vagy szabadnapos volt, sétált egyet. Legtöbbször a várost körülölelő, hullámzó, egymásra kapaszkodó dombháton sétált, minél messzebb, hogy ne hallja a köztereken felszerelt hangszórókból feléje áradó zenét, az ország és a Mindenki Által Ismert Férfi újabb és újabb sikereit. Ilyenkor gondolataiba temetkezve eltöprengett a világ és a saját dolgain, mi miért történik, történhet úgy, ahogy, miért van annyi abszurd, lehetetlen, már-már megmagyarázhatatlan dolog az életünkben. Miért a rossz, és nem a jó, a szeretet uralja a világot. Hétköznap többnyire egyedül ment ki a Csanóka, a Fenyőerdő vagy az Oltárkő felé, ahonnan látni lehetett az egész várost, a céltalanul kanyargó utakat, a Kékellő partján virrasztó villanegyedet, a templomok tornyait, amint uralják a légtér, a gyümölcsösöket, amelyek északnyugaton fölűsznak egészen a dombok gerincéig, a szétszórt vagy egymásra szoruló kertekkel övezett házakat. Félkörívben megkerülte a város délkeleti csücskét, majd betért a kórház felé. Nézte a várost, gyönyörködött benne, szerette ezt a lágyan hullámzó dombok közt a völgy tenyerébe simuló, otthonosan nyújtózó települést. Mert volt valami megfoghatatlan, szinte sejtelmés, álombéli szépség a környező tájban. Ha keletre nézett, a gyűrődéses dombok fölött ott vigyázott a Nagy-hegy, északon a Kamocsa sötéten villanó sörénye szállt, s tudta,

lent a keresztül-kasul szabdalt völgyekben fehér templomos kicsi falvak lapulnak védtelenül. Mert talán a víz vagy a patakok miatt a falvak mind-mind a völgyekbe épültek. A patakok mentén. A szelíden kacskaringózó, nyújtózó vízfolyam mellé. S akkor persze még azon is csodálkozhat az ember, hogy hogyan is maradhattak fenn? Igen. Az olasz s balkáni filmélményei alapján képtelen volt felfogni ezt. Mert milyen gyermek lelkületű lehet az a nép – szötte tovább a múlt fájdalomiból merített gondolatait –, amely nem az ellenséges martalócok elleni félelemre, hanem bizalomra épít? Völgyekbe, és nem hegyekbe? Kösziklás, suvadásos dombok közé?

Nos, egy ilyen alkalommal már hazafelé tartott a sétából, a Fenyőerdő felől kapaszkodott fel a Csanóka délkeleti hátára, amikor, mintha csak véletlen lenne, márpedig – utólag tudja – véletlenek ilyen dolgokban nincsenek, váratlanul Gardával találkozott a Csanóka dülő legmagasabb pontján. Ha hitt volna benne, most azt kellett volna hinnie, hogy vannak még csodák ezen a szürkévé fakult világon, mert érzése szerint ez más nem lehetett. Garda a város felőli oldalról, a városszéli kertek felől érkezett, s kapaszkodott fel a dombhát hullámzó gerincére. Szürkült is, így az első pillanatban föl sem figyelt a közeledő alakra, csak amikor már szinte találkoztak. Alig hitt a szemének. Szinte még is csipkedte magát, azt hitte, álmodik. Gardánál, talán a hitelesség kedvéért, hogy bizonyítsa, ez véletlen, és nem kitervelt találkozás, még hátizsák és fókó is volt. Csak az jelezte, hogy kontár, dilettáns, pancser kiránduló, hogy a nyakában táskarádió szólt, még ha finoman, halkan is. Szálka János doktor, amikor magához tért az ámulatból, először már-már arra gondolt, nos, itt az alkalom, hogy elnézést kérjen utólag a még számára is furcsa látogatásáért, amikor hirtelen eszébe ötlött, hová indult ez az ember ilyen későn? Szürkületkor? Hova, merre? Amikor, ha kirándult is, már hazafelé kellene tartania? Mit keres ez az ember éppen itt? Itt és most? Itt, ahol ő van! Megnézte az óráját,

este fél kilenc volt. És akkor váratlanul, mint egy álmötredék, fény- vagy tűzcsóva, képzeletében fölillant Kőműves doktor hajlott, sovány alakja, ahogy a kórház folyosóján pár nappal korábban megállítja, és miközben közel hajol, suttogva, bizalmasan azt mondja:

– Te ismered Gereblyést, a magyartanárt ugye?

– Igen.

– Tudod, kivel láttam a tegnap a Telep utca sarkán beszélgetni? – S mert ő hallgat, a kérdés is váratlanul éri, Kőműves megsürgöti: – Nos?

– Hát nem tudom.

– Nem is sejted?

– Nem, nem.

– Nos? – S mert továbbra is hallgat: – Hát jó. Akkor megmondom. Gardával...

– ...

– Tudod, ugye, ki Garda? – S miközben csavargatni kezd egy gombot a köpenyén figyelmeztetőn, még a mutatoujját is feltartva, azt mondja: – Tudod, ugye, mit jelent ez? – És még is ismétli: – Tudod, ugye?

– Na de ilyent – lelkenézett nagyhangon és messziről Garda –, nem tudtam, hogy a doktor elvtárs is szereti a természetet! – S ezt úgy mondta, olyan hangsúllyal, mintha naphosszat ő is a természetben csatangolt volna. Egyik dombhátról le, a másikra fel. Völgykatlanból völgykatlanba.

– Jó napot – mondta Szálka János szűkszavúan, mint aki dermedtségből ébred. – Jó napot, parancsnok elvtárs!

Pontosan a dombhát peremén álltak, a dombhát legmagasabb pontján, ahonnan a legmesszebb lehet látni, de amely pontot a legtávolabbról is ki lehetett venni. S akkor Szálka János agyán hirtelen átcikázott, ha most valaki erre talál jönni, vagy meglátja valahonnan, bárhonnan, soha, senki nem hiszi el, hogy ez nem egy kitervelt, csak véletlen találkozás volt. Igen. Soha nem fogja lemosni magáról ennek a találkozásnak a hírét, tényét s a szennyét. Főleg a szennyét! Hogy mit keresett a Csanóka tetején, s éppen Gardával!

– Ilyen véletlenek márpedig nincsenek – hallja a székváriak suttogását –, naná, hogy nincsenek ám!

Kiközösítik, megvetik majd, mint egy utolsó gazembert. Hisz nem mehet majd oda mindenkihez, hogy elmondja: ma a Fenyőerdőből hazafelé jövet teljesen véletlenül Gardával találkoztam. Már látja is a felfutó szemöldököket, a csodálkozó arcokat. Gardával? Mit keresett ott Garda? Mit kerestél ott te? Megdőbbent, ledermedt, a földbe gyökerezett a lába. A csend lüktetni kezdett benne, idegességében már-már arra gondolt, egyszerűen elköszön, elmegy, faképnél hagyja a parancsnokot, de ekkor, mintha csak Garda megérezte volna, hogy mi játszódhat le benne, sietve megszólalt.

– Nos, kedves doktor elvtárs, higgye el, az ön látogatása óta csak a találkozásunkon gondolkodom – mondta. – Hallottam magáról persze addig is egyet s mást, hisz ez természetes a mi foglalkozásunk esetében. Mi ne hallanánk? Nem igaz, hehehe...? – fűzte hozzá.

A hangja behízelgő volt és kedves. Ahogy régi vagy bizalmas ismerőssel beszél az ember. Majd rövid szünetet tartott, mintha gondolkodna, vagy töprengene a folytatáson.

– Mindenki mondta, hogy ön egy kitűnő ember, és kivételesen örvendek is a sorsnak, hogy megismerhettem. Mert manapság, higgye el, kevés az igaz ember...

Szálka János megdőbbent, már-már ledermedt ennyi dicsérettől. Különös kísértést érzett, hogy belevágjon a másik arcába, végigfutott még a hideg is a hátán, szeretett volna elbújni akár egy vakondtúrásba, egerlyukba, mert most már naiv hiszékenysége ellenére is szinte sejtette, hová akar kilyukadni Garda. A dicséretök mögött, érezte, gubancos hálóval miként köti, bogozza az árulás lehetséges szövedékét. Piacos, vásáros emberek alkuszna ily, ilyen alamuszin garasoskodva állatra, árura. Csak épp a nem létező, nem látható hitványságra alapoznak az alkunál: teli talpra, hiányzó fogakra, huncut, kutyás természetű lovak-

nál, igavonó állatoknál. Viszont a legkellemetlenebb számára az volt, hogy nem tudott mit kezdeni magával. Nem. Kiszolgáltatottan állt. Csalódva tapasztalta, hogy az addigi oldott nyugalma, amely napközben kísérte, oda van. Mintha nem is létezett volna. A bizsergő, kellemes, könnyed derű eltűnt. Visszafojtotta még a lélegzetét is, úgy figyelt. Állt, és várt. És lopva, alamuszin nézett szét, kutatta a homályos, bozótos dombhátat, a lapuló völgyoldalt, a homályba vesző ösvény kacskaringózva előrefutó szalagját, nem jön-e valaki, aki megláthatná.

Garda, talán a hallgatásától fellelkesülve, folytatta:

– Ön már a múltkor tanújelét adta magasröptű öntudatának – épp csak azt nem fűzte hozzá, egyébként ki volna más olyan bolond, hogy hívatlanul bemenjen a gondolatrendőrségre. – Tudjuk magáról, lojális, öntudatos állampolgára ennek az országnak. Elkötelezett híve! – Elhallgatott, körülnézett, mintha várna valamire vagy valakire, majd folytatta: – Magunk közt szólva, talán nem sértem meg a doktor elvtársat, ismerve az ön áldozatkész és kitűnő jellemét, nagy öröm s egyben megtisztelő lenne számunkra, ha állandósulna, pontosabban intézményesülne köztünk ez a kapcsolat! Kitűnő lehetőség volna...

Garda egy pillanatra – mintha csak a zihálásán próbálna uralkodni – elhallgatott, nem fejezte be a mondatot, hogy mi volna éppen olyan kitűnő lehetőség, majd, talán észrevette az orvos arcán az átfutó elutasítást, újra megszólalt:

– Tudom, nem a legjobb pillanat, de mégis... Annyi minden történik ebben a városban, hogy igazán kivételes öröm, nagy szívesség lenne, hogyha...

– ...

– Már csak a jó döntéseink érdekében is...

– ...

– Hisz az csak természetes, hogy jó döntéseket csak jó tárgy- és környezetismerettel hozhat az ember...

– ...

– Hogyha megfelelő információk állnak a rendelkezésére...

– ...

– Hogyha...

Az ezredes elhallgatott, majd komor arccal, mintha ezzel is fokozni akarná szavainak súlyát, hosszabb szünet után folytatta: – Egyébként tudjuk mi is, hogy baj van a „tanácsadóink” emberi minőségével... Hogy ne mondjam, értelmi színvonalával... De éppen ezért lenne szükségünk kifinomult érdeklődésű, művelt emberekre. Hisz mindez, csak természetes, a város hasznára is válna...

... Szálka Jánosnak még mindig az „intézményesülne” szó jelentésén járt az esze, és most, amikor fölfogta az ezredes szavainak teljes, egyértelmű jelentését – először csak csodálkozott, majd megdöbben a hallottakon, berzenkedő öntudattal álmélkodni kezdett, aztán feldühödött. Nahát – gondolta hitetlenkedve –, mindezt neked mondják, Szálka János! Neked. Akinek az apja élete végén elment cándra-hordónak* a fűrészgárba, de nem hódolt be az új hatalomnak.

Látja az apját, ahogy esténként, a munkából hazatérve, meggyötörve behull az ágyba. És látja az anyját – fekete csend –, ahogy a varrógép fölé görnyedve virraszt. Látja a fináncokat, akik havonta rárontanak. Igen – gondolja –, kinézik belőled a besúgót, árulót. Be akarnak szervezni! Mint egy utolsó gazembert. Senkiházit! – kezdtek zúgni, zakatolni fejében a szavak.

A düh elöntötte az agyát, el is vörösödött, most újra különös késztetést érzett arra, hogy belevágjon a szembenálló férfi arcába, valami végzetet tegyen, de csak határozottan, már-már udvariatlanul azt mondta:

– Ha így gondolja, teljesen félreértett, ezredes elvtárs! – A hangja száraz volt, visszafojtott. – Én tisztességes, becsületes ember vagyok...

Elhallgatott, szünetet tartott, kereste a szavakat, arra gondolt, ezt így nem folytathatja, majd arra, hogy a legjobb,

* cándra: lécszegély vagy léchulladék

ha hallgat, nem gondol semmire, mert bármit mond is, csak maga alatt vágja a fát, de az ezredes, mint aki felkészült, sőt, erre a válaszra várt, már le is csapott:

– Talán azt akarja mondani, hogy mi nem vagyunk tisztességesek? S mások sem? Akik tesznek valamit is ezért az országért, nem becsületes emberek? Hogy értelmezi a tisztesség fogalmát, kedves doktor elvtárs?! Nagy öröm lenne számomra, hogyha megmagyarázná! Kivételes öröm!

– Én nem mondtam ilyent – mondta sietve, már-már elfúló hangon Szálka János doktor. – Én csak azt mondom, szembe sem tudnék nézni önmagammal, a családommal, ha... Teljesen elveszíteném az önbecsülésemet – folytatta kapkodva, a szavakat keresve.

– Igen? – kérdezte most már fölényesen, a másik kiszolgáltatottságát látva, szinte gúnyolódva Garda. – Talán azt hiszi, nálunk csak tisztességtelen, netán az ön logikáját követve, becsstelen emberek dolgoznak... Akiknek nincs egy csepp önbecsülésük, ahogy a doktor elvtárs mondta...

S mert Szálka János sértetten hallgatott:

– Akkor? Akkor viszont mi a doktor elvtárs kifogása? – És jól megnyomta az *elvtárs* szót.

Szálka János doktor most már érezte, ha így megy tovább, teljesen elveszíti ezt a játszmát, ha ugyan már el nem veszítette.

– Félreértett! Én nem az intézmény jó hírnevéért voltam bent önnél, ezredes elvtárs – mondta, megkeményítve a hangját, és ő is kihangsúlyozta az *ön* szót. – Hanem azokért, akiket vertek! Hogy ne verjék többet a város, Székvár lakóit!

Erre a hangra viszont az ezredes hökkent meg. Szálka János doktor kihasználta az ezredes döbbent hallgatását, és folytatta:

– Még egyszer megismétlem. Lehet, naivság volt részemről, amit tettem, de azért mentem be, amiért. S azért, mert bíztam a parancsnok elvtársban. Az emberségében. Abban, hogy *magyar*!

Ahogy kimondta a szót, meg is bánta, de már nem tehetett semmit ellene. Ő maga se tudta, miért mondta ezt. Részvétet, szánalmat koldult? Bizalmat? Pontosabban, persze, hogy tudta, más esetekben természetesnek is vette, hisz mindenki számára egyértelmű, hogy a fajtájával, már csak nyelvi okokból is, könnyebben eligazodik az ember, s még csak nem is azért, mert több bizalommal van, vagy „összevillan a szemük”; egyszerűen csak, mert felszabadultabb. És ez nem jelent semmit. Egyébként is, ekkor még nem volt elfogult a saját fajtáját illetően. Később se, csak valami kimondhatatlan óvó, féltő szeretettel szerette. Mert látta, mennyi veszély leselkedik rá. Mert látta, mennyire ügyefogyott és esendő. S mert látta, hogy nem védi őket a törvény szövédéke.

Elhallgatott. Konok, megkeményedett arccal nézett maga elé. Tudta, hogy csak a ki nem mondott szavakban lehet igazán megbízni. Az elnyelt, elhallgatott véleményben.

Megbánt mindent.

Ránézett a parancsnokra, de az úgy tett, mintha nem hallott volna semmit. Az arca üres volt, kifejezéstelen, mintha Szálka doktor tényleg nem mondott volna semmit. Se sértőt, se félreérthetőt. Mintha nem is ismerné. Mintha most látná először, s azon csodálkozna, hogy jön-e, vagy megy?

Pár másodperc múltán szólalt meg újra, de ekkor megint a régi volt. Már-már vidáman azt mondta mosolyogva:

– Elnézést... Én ennek ellenére hiszem és vallom, hogy a doktor *úr* jó állampolgára ennek az országnak...

– Hát persze...

– Egy jó állampolgárnak pedig, úgy hiszem, kötelessége tenni azért az országért, amelyben él. Ahol orvos lehetett belőle...

Ez szeptember első hetén történt.

Még jóformán ideje sem volt végiggondolni az eseményeket, összerakni a megtapasztalt világ s a képzelet rezdüléseit, a föl-fölvillanó emlékezet szilánkjait fókuszba

fogni, az eddig lapulva tespedt idő sodrásba lendült újra Szálka János doktor körül. A levegő megsűrűsödött körülötte. Izgató, várakozó bizonytalanság lett úrrá rajta. Bárhol volt, akár otthon, akár a kórházban, arra gondolt, ami történt, s ami még történni fog. Fölfigyelt minden neszre, kutakodva nézte az arcokat.

A megélt s megtapasztalt élet üzenete eddig úgy szólt: ha kívül maradsz az események láncolatán, kijátszhatod a sorsot. Hallgatással és kívülállással békességet hasíthatsz magadnak a vajdó idő s a történések ellenében. Magyarságod ekképp, ha nem hivalkodsz vele, nem hangoztatod, virág lehet az idő mentéjének gomblyukában, még akkor is, ha vannak ezekkel ellenkező figyelmeztetések, jelek is. Igen. Szálka János eddig ezzel az életfelfogással, megbizonyosodással élt, erre nevelte az anyja, akinek néma, szikár, kemény alakja árnyék, ezt a következtetést vonta le maga is, nemcsak a szülei, a saját életéből is. A hatalom az a valami, amivel – főleg kisebbségben, kisebbségi létben – nem szabad játszani.

... Otthon; hogy ne izgassa fel a feleségét, nem mondott semmit a váratlan találkozásról. Bár a ténye megkerülhetetlen esemény volt, attól a pillanattól képtelen volt kivenni a fejéből, nem beszélt róla senkinek. Viszont az első és legfontosabb kérdés már ott, még helyben, a hangulat melegében megfogalmazódott benne: Véletlen volt-e a találkozása Gardával, vagy sem? Garda valóban ugyanolyan természetbolond, mint ő, csak eddig éppen nem tudott, nem hallott róla?! De miért is kellett volna hallania? Hol van az előírva, a sors milyen nyitott könyvében, hogy ő, Szálka János, Székvár minden egyes lakójának szokásairól, úri allűrjeiről kell, hogy tudjon? Hol? A Csízer dombkaraján vagy Rédváron csatangoló kirándulókról? Véletlen volt persze, csitította a rátörő gondolatokat, hadakozott önmagával, miért ne kirándulhatna Garda is, mint a többi ember? Miért? Ha ideje van, és kedve tartja?

Nyugtatta, intette magát, de ahogy egy-egy gondolatot elhessegetett, már villant is rögtön a helyébe egy másik.

Például az, hogy Garda úgy beszélt, mintha könyvből olvasta volna. Mintha minden szó, pont és vessző, előre ki lett volna tervezve, meg lett volna írva.

Sokszor már-már szédelgett a rátörő gondolatoktól. Szerette volna elhitetni magával azt is, hogy ez a találkozás nem fenyegető-figyelmeztető jel, hanem a sorsában, jövőjében felsejlő másfajta elrendeltetésre utal. De nem tudta megnyugtatni magát. Súlyos félelem tört rá. Ráadásul nem volt kivel megossza aggodalmát, bánatát. Kinek beszélhetne a szorongásairól? Kinek? Előbbre való volt a család s a felesége nyugalma, mint az ő félelmei. Mint a saját nyugalma. Az idő kiszolgáltatottja volt, de nem a jelen, hanem a jövő időé.

Ki hinné el, hogy úgy és az történt, ami? Ha valaki meglátta őket, még arra sincs lehetősége, hogy kimagyarázkodjék. Álljon ki a templom elé, a vasárnapi miséző, templomos népek elé, s nekik mondja el, hogy találkozott Gardával?! Rögtön arra gondolnának, nem volt véletlen, mert nem lehet ennyi véletlen az ember életében. Igen, nincs más, csak az idő, amely oldást, feloldozást hozhat a gondolatai ellen. A pillanatok végtelen sorából szövődő, sarjadó idő. Az idő múlása – múltja. Ha majd nem történik semmi. Ezt a találkozást nem követi egy másik, véletlen találkozás. Szinte már menekült a saját gondolatai elől is.

Nem tudta, miért, de ettől a pillanattól úgy érezte, valaki, egy láthatatlan ellenség követi lépten-nyomon, bárhol is van, még otthon az ágyban is, és nincs menekvés előle.

Göcs Aladár fekszik az ágyban, ébredszik. Arra riad, rezzen, hogy valahol, egy dombháton szekerek vonulnak. Arra riad, rezzen, hogy szekerek vonulnak a fejében. Miért vonulnak szekerek az agyamban, kérdi újra és újra. Miért suhan a szán, zötyög a kerék, miért csattognak a lovak patkói a havas, a köves úton?

A fény motozott a szempilláin, teremtés előtti csend ülte meg a házat. Göcs kinyitotta a szemét, el is rebbent róla

a megnyugvás éjszakai bolyhos fészket rakó csendje – pörbe fogta magát újból, ahogy az utóbbi időben mindig. Mert ezzel kelt már korán, még álomba ringó hajnalokon, megtoldva a nappalt a sanyargató virradat óráival, és ezzel szenderült álomra, ha egyáltalán el tudott aludni, s nem toldotta meg a napot a virrasztásba torkolló éjszakával.

Az előző nap már nem bírta élete örökös számadó vallását – berúgott. Máskor is előfordult persze, hogy felhősödő bánatát italban fűrésztötte, mostanában azonban egyre gyakrabban ragadta magával az effajta kényszer. Nem bírt, nem tudott egyezkedni megélt sorsával. Hogy úgy volt jó, ahogy, s másképp nem tehetett. Már máskor is, régebb, előfordult, hogy elfogta valami vallató vagy gyónni akaró kényszer, magyarázatot keresett és kapott életének egy-egy tetteire, el is fogadta, de amióta találkozott Szálka doktorral, az ördög incselkedő-csúfondárosan újra és újra rákérdezett. Tényleg, Göcs? És valóban úgy volt, ahogy mondd? Aztán már csak azon kapta magát, hogy megy a kocsmái felé. Mintha csak ott, bennük lelne otthont, s nem önmagában. Szű eszi a fát így, ilyen alattomos kitartással.

Aztán egy este, mintha vívódásaihoz nem terített volna bőséges asztalt az élete anélkül is – képzeletében megjelentek a szekerek.

Ahogy behunyta a szemét, a fejében dübörögni kezdtek a szekerek.

Úgy érezte, körül köre, idegről idegre döccen a vasráfos fakerék, mert fakerekű szekerek voltak még gyermekkorában, ezeken szekerezett a szegénység, csak be kellett hunynia a szemét, és végig a hegyhátan szekerek tízei vonultak a csokrosodó alkonyatban. Olyan volt, mintha valami titokzatos tájba és időbe menekülnének a hegyhát ormán. Hallotta a kerekék dőcögését is a hatalmas köveken, mert csak követ és követ termett a hegyhát ott, abban a hegyaljai faluban.

Ez a szekeres kép nem hagyta nyugodni. Most is, ahogy magához tért, először az anyja szoknyái mögül elővillanó gyermekarc tolakodott elébe, majd rögtön ez a másik.

Még nem tudta, honnan s miért jelenik meg ez a napok óta rátörő kép. Láttá, ahogy a Nap lebukott a vöröslő fénybe mártott nyugati dombháton, s a szürkülettel elindultak a szekerek is. Kapaszkodtak fel a dombháton, a mokány hegyi lovakról csatakos hab hullott, szikráztak a patkók a sűrűsödő homályban, s feszülő izmokkal kapartak a lábak:

– Csá, te, hájsz... az anyád!

– Hajts, Gergő!

– Hajts, Áron!

– István!

– Hajts, a jó istenit!

– Meg ne álljanak itt, te! Itt, az élen meg ne álljanak, mert nem bírják a terút felvenni!

Felkönyökölt. Hirtelen arra sem emlékezett, hogy jött haza. A sok rettegés tönkretette az idegeim – gondolta.

– Olyan lettem, mint a védekező, felborzolódt a sündisznó tüskés bőre, rebbenek minden zizzenésre, minden neszre, mert a félelmem vájatai szinte felismerhetetlenül mélyek.

Aztán fölillant a milicista, Kardos arca, s akkor megértett mindent.

És most már látta és tudta, miért vonultak a szekerek fával megrakottan, miért suhant a szán a szikrázó fagyos havon...

Szálka János doktor, miután végzett az aznapi szolgálattal, lassan szedelőzködni kezdett, aztán néhány percnyi unott téblábolás után elindult haza. Délután két óra volt. Székvár önmagába temetkezve, önmagába süppedve aludt. Mert vannak ilyen napok, amikor a kettő is egy, minden mind-egy, nem számít, örömtől ragyognak-e az arcok, vagy bá-nattól, hétköznap van-e, vagy vasárnap, reggel-e, vagy este, hétágra süt-e a Nap, vagy esik, nem számít semmi. Ilyen volt ez a szerdai nap is.

A tespedtség, mint addig is sokszor, lehorgonyzott a városban, s az egyhangúságot nem törte meg más, csak a hangosbeszélők már megszokott, kétóránként tíz percre felcsendülő fémes hangja, a város fölött szálló pártutasítá-

sok, a párt élcsapatának irányításával elért újabb és újabb sikerek. Más egyéb nem történt hetek óta. Ezek viszont mindennapos történések voltak, a megszokás lassan semmissé szelídítette őket. Székvár lakói nem figyeltek a város légtérét betöltő lelkes és lelkesítő hangokra, kikapcsolták önmagukból, kikapcsolták önmagukat, gondjaik árnyékába menekültek. Így nem csoda az sem, hogy szinte mindenki várta, történjen már valami. De nem történt semmi. Székvár unatkozott.

Szálka János doktor, ahogy kilépett a kórház kapuján, önmagába temetkezve, kissé unottan elindult hazafelé. Annyira elmerült a gondolataiban, hogy még a megszokott szorongásáról is megfeledkezett. Viszont a két férfit, akik a Kálvária-domb alatti parkban egy padon söröztek és hangoskodtak, már messziről észrevette. De Szálka János nem törődött a szórványosan feléje szálló kiismerhetetlen hangokkal. Átment az üzletekkel, garázsokkal bélelt csöppnyi sikátoron, kikerült néhány borostás, rossz arcú, rosszul öltözött férfit, s már ott találta magát a sétányon, ahol napjában legkevesebb kétszer elment. Bejárt, megszokott út volt ez, nem kellett figyelnie semmire. Véletlen volt-e, vagy sem, ezt akkor még nem tudhatta, de a két férfi pontosan ott, azon a sétányon, s a sétánynak azon a padján ült, ahol Szálka doktor a saját tömbháza felé nap mint nap elment. Szálka nézte, kerülgette a járdán mindegyre fölbukkanó gödröket, horpadásokat. Jóhiszemű volt, mint mindig, születésétől fogva. S mert nem ártott soha senkinek, rosszat se tett, sőt, fel sem tételezett ilyent másokról sem, elgondolkozva, talán egy kicsit a napi gondoktól törődötten ment. Vagy önfeledten, már-már boldogan? Mert az ősz szerette az évszakok közül, mondjuk talán: boldog-oldottan. Az égből csurgott a kékség, nyakon öntötte, körbefonta, beraagyogta. És ő úszott benne. Nem figyelte semmire, nem látott, nem hallott. Így történhetett, hogy az első pillanatban azt sem hallotta meg, amit pedig esetleg a bajok elkerülése érdekében, önmaga érdekében hallania kellett volna.

– Nézd, a manus úgy jön, mintha menne!

A sétány melletti padon ülő két férfi a víz-gázszerelők jellegzetes kék munkásruhájába volt öltözve, az egyenruha *patyolattiszta*n feszült rajtuk. Mintha csak az első munkanapjuk lett volna. Az első munkanapjuk, amelyet sörözve ünnepeltek.

– Az nem megy, hanem jön – mondta a másik.

– S mert Szálka doktor még mindig nem figyelt a szövegre:

– Ez lenézi a magunkfajtát! – mondta a magasabbik.

– Így igaz, nem ártana egy kis nevelés, hogy tudja a helyét! – toldotta meg az előbbi.

– Messziről látszik, arra született, hogy verjék. Szinte kéri a verést! Kö-ve-tel! – fűzte hozzá a magasabb.

– Kellene törődnünk vele, hanem azt hiszi, elhanyagolják – vette vissza a szót a másik.

– A társadalom nem viseli gondját!

– Ráadásul mi sem!

– Sértetten panaszkodni kezd!

– Befeketít mindent.

– Az egész világot.

– Hajlandó rá!

– Olyan a fajtája.

– Bezony, bezony. Az a fajta!

S mert Szálka doktor még ekkor sem vette észre, nem figyelt fel, hogy hozzá beszélnek, váratlanul arra rezzent össze, hogy most már közelről, jó hangosan azt kérdezik:

– Mi van, hapsikám, te lenézed a munkásembert?

Megdöbrent, megállt. Most figyelt fel a hangra, a szavakra, most nézett csak körül. A férfi, aki kérdezte, ekkor már le is tette a söröstüveget a földre, s fölállt. Magas, tagbaszakadt, kidolgozott testű, jellegtelen arcú ember volt. Feléje lépett.

– Nem szeretem, ha a tisztességes kérdésre még csak nem is válaszolnak – mondta. – Én azt szeretem, hogyha valakihez hozzászólók, az válaszoljon! Mondja legalább azt: bükk-makk. Mi vagy te, geróf, báró, herceg – kérdezte gú-

nyosan –, hogy úgy méssz el az ember mellett, hogy nem is figyelsz? Hisz még egy kutya is csóválja a farkát, ha hozzá szólnak.

– Vakkant.

Szálka János doktor valójában csak ekkor döbbsent rá, hogy hozzá beszélnek, s fogta fel a szavak értelmét. Először csak messziről, nagyon messziről jutottak el tudatáig a szavak, mintha ködfátyol borította volna őket, mintha láthatatlan falon át jutottak volna el hozzá, és szinte csodálkozva hallgatta őket. S mert jól nevelt, udvarias és figyelmes ember volt mindig, a kórházban, az úton, bárhol türelmesen meghallgatott mindenkit, most fájt az udvariatlanság.

Határozottan emlékezett viszont még arra is, hogy ekkor, szinte segítségkérőn, ránézett a padon ülő, durva vonású másik férfira, mintha tőle várna igazolást. Az hallgatott. Épp arra gondolt, ezt az arcot már látta valahol, ezt a férfit ismeri, a férfinak ugyanis széles, marcona pofacsontja volt s lapos, szétvert orra, úgy nézett ki (erre határozottan emlékezett később is), mint egy bokszo.

Az nem nézett rá. Sőt, úgy tett, mintha nem is látná. Nem szólt rá a társára se, szinte unottan, kissé oldalra fordította a fejét. Mintha valahol ott, amerre néz, s nem itt történne az, ami történik.

Mert az idegen már egészen közel ért hozzá, Szálka János doktor jóvá akarta tenni a számonkért udvariatlanságát, figyelmetlenségét, nyújtotta a kezét, be akart mutatkozni.

– Doktor Sz...

– No nézz oda, ez meg akar ütni – mondta a magas, kidolgozott testű férfi az előrenyújtott kéz láttán. – No nézz oda, meg akar ütni – ismételte.

– Nem, dehogy akarom – akarta mondani Szálka János, s ekkor meghallotta azt is:

– Te láttad, ugye, hogy meg akar ütni?

A tiltakozás a szájára fagyott, a magas férfi alkarból alig lendítve, félreütötte a kézfogásra nyújtott kezét, majd bal kézzel állon vágta:

Te jó Isten – villant át a doktor agyán –, ez megütött.
– Te jó Isten – gondolta –, ez aztán tud ütni.

A második ütés után azonban már nem gondolt semmi-re. Fölszikkasztott az agya, ezernyi kicsi rózsaszín csillag röppent fel – tűzparazsak szállnak így ősszel pásztortüzekből –, s már csak annyit hallott, hogy egy női hang valahol fölsikolt: – Segítség! Valakik verik a doktor urat!

Ezt nagyon messziről hallotta. Olyan volt, mintha visszhangot hallana, amely már végighullámozott egy katlanon. Aztán már nem is hallott semmit. Megszűnt számára a környező világ.

– Hát kérem – mondta a nő később –, ilyent én nem látam soha. A magasabbik, barna férfi – mert a másik, mintha csak megrendelte volna a verést, meg se moccant, csak nézte –, amikor meghallotta a kiabálásomat, olyan illetlen szöveget mondott, hogy még a jó Isten is megverne, ha én azt a szájamra venném.

– De hát nyugodtan elmondhatja – mondta a kivizsgálást végző rendőr –, az elvtársnő nem tehet róla.

– Nem, nem, de mégis!

– Nyugodtan elmondhatja – mondta a tiszt –, csak magunk között vagyunk, nem televízióban.

– Nos, képzelje! Miközben ütötte-verte a doktor urat, s én kiabálni kezdtem, hogy segítsen valaki, mert ütik a doktor urat, felnézett ide a teraszra, majd azt ordította, hogy vigye be azt a vékony, kib... pi... – ezt a szót én a számra nem veszem, mert én egy kimondott úri nő vagyok –, mert maga is megkapja... Talán meg akart félemlíteni, mindezt olyan hangosan mondta, hogy még a harmadik tömbházban is hallották. A komámasszony, aki látta s hallotta az egész jelenetet, föl is hívott később, s talán nem tévedek, hogyha úgy érzem, kajánul, nem kis kárörömmel a hangjában azt kérdezte: „Neked kiabálta azt a..., azt a...”, s mert nem akarta ő sem kimondani, végül is azt mondta: „disznóságot”. Hát kérdem én a biztos úrtól, olyan sovány vagyok? Na ugye, hogy nem. De az a férfi túl hangosan kiabált. Az

volt az érzésem, szándékosan akarja felhívni a figyelmet magára. Csak azt nem tudom, hogy miért? Aztán ahogy rohanni kezdtek az emberek, még kettőt rúgott a doktor úrba, és elszaladtak...

– Hajrá, Lepkény!

– Hajrá, Lepkény!

Május elseje volt, a munkásosztály ünnepe, a „munkásosztály” ünnepén a „dolgozók”, vagyis a falu népe ott sörözött, flekkenezett a községi futballpálya körül, miközben a pályán a két szomszéd falu alkalmi futbalcsapata úgy-mond szórakoztatta a ritka flekkenre és a még ritkább sörre figyelő közönséget. Ott bámészkodott ő is, Göcs Aladár „ette a nyálát”, nagyokat és üreseket nyelve, nézte, ahogy a gazdák bicskájuk hegyére zsíros falatokat szúrnak, nézte a milicista derékszíját, sose látott olyan széles derékszíjat, ráadásul díszes nagy csattal.

– Tetszik? – kérdezte Kardos, a rendőr, és kihúzta magát: – Tetszik?

– Ühüm.

A gyermeknek, aki csodálkozó, bámész tekintettel nézte, nagy, álmódzó, kék szemei voltak. Mezítláb volt, s miközben állt, úgy tűnt, a tekintete a derékszíjtól nem tud szabadulni: – No, mi tetszik?

– Azt a széles szíjat megfoghatom?

– No.

A gyermek álmélkodva megtapogatta a szíjat, Kardos Dénes alig bírta visszatartani a röhögést.

– Kinek vagy a fia?

– Göcs Dénesnek.

A rendőr egy ideig elgondolkozva nézte, nem tudta azonosítani, majd azt kérdezte:

– Ott bent a Lokban, a falu szélén, a patak mellett?

– Igen.

– Apádék hol vannak?

– Ők nem járnak meccsre.

– Téged elengedtek?

– Nem tudják.

– Mindenkit így bámulsz?

– Nem. Csak magát.

– S engem miért?

– Mert tetszik a szíja!

– Csak a szíj?

– Az. Meg a ruhája.

– S az miért?

– Mert kék. S olyan más!

– Milyen?

– Hát olyan...

Hallgattak egy sort, újból a gyermek szólalt meg:

– Abban a börtökben mi van?

– Pisztoly.

– Pisztoly?

– Igen.

– S azzal mit csinálnak?

– Lőnek.

– Mit?

– Embert.

– Az embereket is meglövik?

– Csak a rosszakat.

– Kijed hányat lőtt meg?

– Én? Én egyet sem.

– Akkor?

Hallgattak.

Lepkény gölt lőtt, mindenki Gyurka Pétert nézte, aki a pálya szélén most bukfencet vetett, majd felugrott, rázta a kezét, győzelemittasan üvöltött. Gyurka Péter, aki más-kor egyébként normális ember volt, a meccsek alatt, ahogy a faluban mondták, „teljesen megbolondult”, egész idő alatt a pálya szélén utánozta a játékosokat, fejelet, ha fejelet, rúgott, ha rúgtak, miközben mindegyre kiabált: – Törd el a lábát! Üsd agyon! Ne sajnáld, nem apád!

A gyermekek futottak utána, nézték és utánozták. Amerre ment, a felnőttek félrehúzódtak előle, megbocsátón nézték, de az egész falu őt röhögte.

Kardos már-már meg is feledkezett a gyerekekről, amikor eszébe villant, hogy ott, a Csordanyoma melletti úton lopják haza az erdőből a legtöbb fát.

– Te – mondta a gyermeknek –, akarsz cukrot?

– Olyan pókhálóst?

– Olyant.

– Ühüm!

– Ismersz mindenkit a faluban, ugye?

– Hát...

– No, gyere. Egyszer vegyünk, aztán megbeszéljük!

– S azért én nem kell csináljak semmit?

– Nem.

Kardos, a milicista megvette a vattacukrot, átadta. Göcs, miközben harapni próbált, elkente az arcán. Nem vett tudomást róla, csak büszkén ment a „jótevője” mellett.

– Azt mondtad, majdnem mindenkit ismersz?

– Igen.

– S ha én kérnék valamit, megtenné?

– Mi lenne az?

– De erről nem szabad beszélned, ugye tudod?

– Senkinek?

– Senkinek.

– Még apámnak se?

– Még neki sem.

– S anyámnak?

– Neki sem.

A fiú intett a szemével.

– Ez csak a mi titkunk! – mondta Kardos.

– ...

– Van neked titkod?

– Nincs.

– Akkor most lesz, tudod? Ez lesz a te titkod. S a titkokat nem szabad soha elmondani.

– Soha?

– Csak akkor, ha az, akivel közös, felold. Megértetted?

– Ez kijed lenne?

– Igen.

– Nos, azt szeretném, hogy este, amikor fával megrakottan a Csordanyomán jönnek elé a szekerek, megjegyzezd a gazdáik nevét!

– Csak ennyit?

– Igen.

– Minden szekér gazdájának?

– Nem. Csak a fával megrakottak gazdáinak!

– Fenyővel vagy tűzelővel?

– Mindegy.

– Aztán?

– Én minden este ott vagyok szolgálatban kint a faluvégén. A hegyen. Kijönnél hozzám, s elmondanád!

– A Szentkeresztnél?

– A Szentkeresztnél.

– S akkor megnézhetem a kicsi táskát is?

– Meg.

– S megmutatja a pisztolyt is?

– Igen.

Kezével letörölte a gond felhőit a homlokáról.

Visszaaludt. Azt álmodta, fekete bőrruhás motorosok üldözik. Hiába próbál menekülni, mint üzött vad bozótos, borsikás, sűrű csapáson – önmagától nem tud menekülni. Fölriad. Virraszt. Gondolkodik. Mert ha addig italos fejjel, éjszaka tudott is aludni, most mindentől riad. Régi, a szakiskolás években történt kép villan.

– Szolgálj!

Gordon föléje magasodott, Göcs Aladár négykézlábra ereszkedett, majd térdelve fölemelkedett, előnyújtotta a kezét, ahogy a kutya szokta hízelgőn a lábát.

– Ugass!

– Ugass, Göcs!

- Föl!
- Le!
- Föl!
- Le!
- Vinnyogj!
- Gyorsabban, Göcs!

Újra villan a kép.

Sarkadi hirtelen vágta pofon. – Még meddig csinálod ezt?

Sarkadi a falustársa volt, hogyha bántották, mindig megvédte. Most azonban, talán, hogy embert faragjon belőle – üti, veri.

– Nos, halljam...

Újabb pofont kap:

– Beszélj!

Aztán Sarkadi Gordon felé fordul:

– Legközelebb te kapsz! Megértetted?

Ott vannak Marosvásárhelyen az Encsel Mór bentlakásában. Gordon meghátrál.

– Halljam!

– Meg-meg – mondja Gordon.

– Ha őt bántod, annyi, mintha engem bántanál, ugye tudod?

Az Encsel Mór a környék leghíresebb szakiskolája volt. Kardosnak köszönhetően Göcs ott tanul.

Verik.

Viszont, ha néha-néha egyedül van, ha a többiek nem látják, már kihúzza magát, egyenes derékkal jár fel-alá.

A kép eltűnt. S Gordon helyén Szálka doktor jelent meg.

Ahogy idáig ért az emlékezésben, fölremlt egyik korábbi álma. Akkor, azon az éjszakán még a fájdalom mércéjével is mérhetetlen, gyötrelmes álma volt. Azt álmodta, hatalmas tömeg örvénylik körötte, meg akarják lincselni, s bár egy lépés a templomajtó, ahová a pap feloldozást várón várja, azt a lépést nem bírja megtenni. Nem és nem. Hiába megy a templom felé, hiába várja a pap a nyitott aj-

tóban, lépteivel nemhogy közeledne, egyre távolodik. Ahá-nyat lép, úgy távolodik. A háttérben ég a rendőrség épülete, hatalmas, vöröslőn izzó lángok csapnak az ég felé, valaki kiugrik a földszinti ablakon, s a tömeg, mintha csak meg-sejtene valamit, felhördül: – A listák!

A férfi előrerohan az udvaron, fölugrik a betonkerítés te-tejére, belekapaszkodik a vasrácsba, s fölemeli a jobb kezé-ben lévő köteg papírt: – Itt vannak a listák!

Göcs Aladár csak ekkor ismeri fel a kerítésen lévő férfi-ban Szálka doktort.

– Ő az – suttogja.

Szálka fél kezével a vaskerítést fogja, s újra és újra meg-lengeti a jobb kezében lévő iratcsomót.

– Emberek – kiáltja –, most megtudhatjuk, kik voltak a be-súgóink!

Még a hangsúlyára is pontosan emlékezik.

A tömeg elnémul, sűrű, már-már áthatolhatatlan csend lesz, és akkor valaki meglendül. Szaladni kezd.

A tömeg utána: – Besúgó! Fogd meg, üsd agyon!

Már-már ő is megiramodik, de akkor föl villan benne: sötét van, nem lehet felolvasni a neveket. Nem! Csak meg ne mozduljak. Csak félelmemben meg ne mozduljak! – Aztán már egyedül van. Mindenki a menekülő után szaladt. Egyedül vagyok – nyugtázza.

A következő álomkép már újra a templomot vetíti, ő meg-iramodik, rohan, rohan, nyitva a templomajtó, de nem tud bemenni. Mintha valami láthatatlan erő visszatartaná – a nyitott ajtón át sem bír bemenni.

És akkor újra meghallja a kiáltást.

– Itt van, itt van – kiáltja egy hang, s már érzi is nyaká-ban az üldöző szuszogását. – Most aztán nem menekülsz! Most aztán nem szabadulsz – kötekedett a gond s a bú fe-nyegetőn Szálka doktor hangján –, nem!

Fölébredt.

Lucskos az ágy, lucskos a párna.

A reggeli harangszóra rezzent benne az élet.

Szálka János, amikor magához tért, amikor kinyitotta a szemét, először nem tudta, hogy hol van. Érdeklődve és csodálkozva körbehordozta a tekintetét, és megdöbbenve fedezte fel az infúziót s a szolgálatos nővért.

Kint virradt. A külső, a falakon túli világot előntő, élesedő fénytől először világosodni, majd sötétedni kezdett a szoba. Előbb megvilágosodtak a tárgyak, aztán elhalványodtak.

Összerezzent. Megdöbben.

– Hogy kerültem én ide, s miért?

Hasított, fáj a feje, szúrt, hasogatott az oldala.

A szolgálatos nővér háttal állt, elgondolkozva rendezett valamit az asztalon, így nem vette észre, hogy Szálka János magához tért. Lehunyta a szempilláit, földézte a történeteket. Láta magát, ahogy megy-megy a parkon át, aztán meghallotta a hangot is: „Ez a manus úgy jön, mintha menne.” És látja, ahogy a kézfogásra nyújtott kezét félre-ütik, érzi az ütést is az állán.

Akaratlanul megmozdult, a fájdalom belenyilallt, elvesztette az eszméletét.

Nem tudta, mennyi ideig feküdt így, arra rezzent, hogy tudatában, először csak álomszerűen, ismétlődő próbálkozással, egy arc villan. Akárha fényképezőgép vakuja villanna. Kiélesedik, majd elhomályosul a kép újra és újra. Kiélesedik, s amikor már-már felismerné, eltűnik.

Ismerősnek tűnt az arc, annak elhalványuló, majd felerősödő vonásai, de nem tudta, honnan. Mit keres ez az arc bennem? Mit keres az én életemben? Hol és mikor találkoztam ezzel az arccal?

Csak álmodna, vagy éppen ébredne, a szöszmötölő csendet fűröszténé a szempilláin?

S akkor váratlanul a fiatal, szinte gyermekarc lehuny a szempilláit látja, amint mögülük nagy, fényes könnycsepp gördül alá.

Most már teljesen biztos volt abban, hogy látta a fölvilágító arcot, csak azt nem tudta, hol és mikor. Aztán vala-

honnan a múlt kútjából meghallotta a saját hangját: „Hol verték meg magát, jó ember?”

Rádöbrent.

Látta a gyermekember félelemtől eltorzult arcát, hallotta a suttogó hangot: „Ott.”

Újra a saját hangját hallotta: „Hol ott?”

„Hol ott? Hol ott? Hát ott. Hol verik a magunkfajtat?”

A pár héttel korábban megvert gyermek arca rezzent benne.

De miért jelenik meg most és itt éppen az ő arca? Miért? Titkos sugallat ez, sejtetés? S ha igen, mit sugall, mit akar sugallni?

Villan a kép, megpróbálja újra felidézni saját megveretésének történetét, látja magát, ahogy megy-megy a parki sétányon át, elgondolkozva, magába temetkezve, ahogy mindig is szokott, aztán meghallotta a hangot is. „Mi van, hapsikám, lenézed a munkásembert?” De ekkor még, hiába kutat az emlékezetében, nem látott a hang mögött senkit. Mintha ott és akkor nem is léteztek volna. Aztán látta magát, ahogy később, talán a rátörő meglepetéstől, segítségkérőn körbenéz, s meglátja a marcona képű, szétvert orrú férfit, amint közönyösen ül a padon. Viszont, ahogy találkozik a tekintetük, az ismerősnek tűnő férfi közömbösen elfordítja a fejét. Arra is emlékezett, hogy mielőtt felszikrázott volna a fájdalom az agyában, az utolsó gondolata az volt, hogy „én ezt az arcot láttam valahol”. Aztán már csak azt látta, ahogy a kezét elütik, majd hallotta a csattanást is az állán. Igen. Sose hitte volna, hogy ekkorát üthet egy ember. Sose hitte volna, hogy emberi ütéstől ekkora fájdalom szikrázhat fel. Mintha ló rügott volna meg, doktor úr – ahogy a falusiak buta göggel az arcukon mondanák. Vagy: akkora fájás nyilallt, hogy a harangok is zúgni kezdtek az agyamban. Még jó, hogy az Isten, a sors vagy a természet gondoskodik róla, hogy ilyenkor a fájdalomtól elvezítse az esztét az ember. Nem érzi az ütések sorát. De elég az az egy, esetleg kettő is, amit először érez, ahhoz, hogy

rázuhanjon Székvár, a város templomostól, utcástól, házastól. Hogy a harangok valóban zúgni kezdjenek. De a legérdekesebb az volt, hogy aki megütötte, annak az arcvonásai az emlékezetében nem jelentek meg. Nem rögzült róla semmi. Hiába próbálja felidézni, a hangját hallja, az alakját is látja, az arcát nem. Az arca elmosódott ködfolt. Ásítás. Üreg. Mi volt ez, és miért? – gondolja. – Ki vert meg, s miért? Vajon véletlen volt, ami történt? Véletlen?

Elgondolkozott.

A gondolatrendőrségnél tett látogatása óta volt egy furcsa, megmagyarázhatatlan, bizonytalan érzés benne. Úgy érezte, hogy nemsokára történni fog valami, ami visszafordíthatatlan és végleges. De bárhogy osztotta-szorozta, csoportosította a melléte, illetve ellene szóló érveket, Gardáról mégse feltételezte, hogy képes megveretni őt. Nem és nem. És itt még csak nem is Garda magyarságát hozta fel érvként. Egyszerűen – ember voltát. Amit ő könyörtelenül és következetesen vallott. Hogy az ember először embernek születik, s csak azután programozzák be az agyát magyarnak vagy románnak. Németnek vagy angolnak. Azután verik a szavak, a nyelv, majd a gondolat, a táj és a múlt, arcok, hangok, tekintetek, mozdulatok, emlékek és érzések béklyójába.

Sorra vette élete fő stációit: eddig őt valamiért teljesen közömbösen hagyta, nem izgatta a népének sorsa. Ebben hajthatatlan volt. Következetes. Irtotta magában s maga körül a mítoszokat. Nem fogadott el soha semmilyen magukra irányuló öntömjénezést, ahogy más nemzeti közösség ellen irányuló ellenszenvet sem. A család volt számára az árnyas menedék, ahol tökéletesen jól érezte magát. A családon és a kórházon kívüli világ, életének korábbi szakaszában, teljesen hidegen hagyta. Empatikus csak a betegeivel volt, Székvár és környékének lakói nem a népét vagy azt a közösséget jelentették számára, amelyből vétetett, mindössze csak potenciális betegeket. Embereket. Embereket, akik születésükkel megfertőződtek a különféle nyava-

lyák, betegségek csíráival, s mint ilyenek, előbb-utóbb hozzá kerülhetnek. Tehát ő, Szálka János doktor, életének korábbi szakaszában egyszerűen csak emberként létezett, soha egyetlen szóval sem tett hitet arról, hogy melyik nációhoz tartozik. Soha nem olvasott, tanulmányozott afféle „írományokat”, s a román újságok is, amelyek a magyarokat nyíltan fasizmustal és szeparatizmustal vádolták, hidegen hagyták. Uri, kifinomult jellemét – mert elzárkózott minden közönséges szennytől – nem befolyásolta a magyarság ellen irányuló vádaskodás. Még a legtöbbet hangoztatott vádat is, hogy menjenek vissza Ázsiába, vagy hogy a honfoglaló magyarság nyereg alatt szárított húst evett, egy vállrándítással intézte el. És ebben igaza is volt. Mert a nyereg alá egykor volt ősei nem szárítani tették a húst későbbi fogyasztásra – a feltört, felhorzsolts bőrt gyógyították azzal. Legfeljebb annyit még gondolatban hozzáfűzött a legképtelenebb vádak hallatán, hogy bocsáss meg nekik, uram, nem tudják, mit beszélnek. És ebből a hüvös tartózkodásából nem mozdította ki senki és semmi.

Idáig ért sorjázó gondolataiban, de ekkor felöltött, felriadt újra: de miért fényes nappal? És miért hangoskodtak annyira? Talán, hogy minél többen lássák? Vagy talán a példaadásért?

S már hallja is a suttogó félelem székvári jégrianását: „Ha egy orvost is, akkor velünk mi lesz?” Jó lesz hallgatni, lapulni, meghunyászkodni, hisz láthatják, meddig mennek el.

Igen. Kicsírázik, lombot ereszt a gondolat. Szájáról szájra száll, röppen, fut a pletyka ajtótól ajtóig, udvartól udvarig.

Hallotta, szomszéd? Hallotta?

Szálka doktort?

Ne mondja?!

De!

– Ugye, nem igaz, amit mondanak, ugye nem? – hallotta meg ekkor a felesége hangját.

Behunyta szemmel fekszik az ágyban, nem nyitja ki, időt akar nyerni.

Aztán mégis kinyitja a szemét, a rátörő fényzuhatagban a szeme megrebben: a felesége arca föl villan, eltűnik, aztán érzi, hogy közel hajol, és ott marad. Érzi a felesége testének illatát, az ajkán az ajkát, a nedvességet a szája peremén, a nagy, fekete, olajban úszó szembogarak fogják a tekintetét.

– De hát mit mondanak, kedves?

A felesége, mintha attól félne, valaki meghallhatja, a föléhez hajol:

– Hogy „ők” vertek meg – suttogja.

A felesége látogatásától tartott a leginkább. Az ő kérdéseitől.

A tekintetük találkozik, a felesége széthullt arca, kisírt szeme elföd, eltakar mindent.

– Ugye, nem igaz?

– Nem, nem. Hogy is gondolsz erre!

– Ezt mondtam én is, miért vernének meg? Pontosan téged. Téged, aki még a légynek sem árt! Miért? De az emberek csak mondják, mondják a magukét...

ÖRDÖGTÁNC

A megveretése másnapján, miután a felesége kissé megnyugodva elment, mintha csak híre kelt volna a kórházban, hogy magához tért, kezdtek jönni a barátok, rokonok, kollegák, sőt még a betegek közül is sokan. A gyöngédséget, dédelgetést, szeretetet, sajnálatot sugalló kérdések – mi történt, hogyan s miért – újra és újra megismétlődtek.

– De hisz az mégiscsak szörnyű, ami ebben a városban történik – vonták le a végső következtetést.

És mintha csak összeegyezttek volna, mindenki ugyanazt mondta. Legtovább Bodros Eszter, a cserepes szájú nővér ment. Ő egyszerűen kimondta, amit hallott: – Hát él a doktor úr! – kérdezte nagyhangon, amikor a betegszobában meglátogatta. – A városban már halálhírért keltik... De hát ne búsuljon, akinek a halálhírért keltik, az sokáig él... – Szünetet tartott, majd miközben kacsintott a szemével, folytatta: – Azt is beszélük, nagyon haragudhatnak Önre valahol.

És fölnézett a plafonra.

– Csak azt nem tudjuk, miért? Éppen magára, aki a légynek sem árt!

– Víz-gázszerelők voltak, Eszter!

– Nem mondja komolyan!

– Már miért ne?

– Mert a víz-gázszerelők nem verekednek manapság. Van azoknak dolguk elég. Azok viszont – és megnyomta az azok szót – azt vernek meg, akit akarnak. És úgy öltöznék, ahogy akarnak! Mondjuk víz-gázszerelőknek.

Szálka János doktor hallgatott egy darabig, majd azt kérdezte:

– S még mit beszélnek a városban, Eszter?
– Hogyhogy mit? Azt, hogyha a doktor urat is meg merték verni, lesz itt ne mulass!

– Az mit jelent?!

– Hogy megvernek majd másokat is!

– Így gondolja?

– Így gondoljuk.

– Mások is?

– Mások is. Az emberek félnek!

– Miért?

– Hogyhogy miért? Mert nem történik véletlenül semmi.

– Azt mondja?

– Azt!

Csend lett. Bodros Eszter durcás-komorán elhallgatott. Szálka János doktor, hogy oldja a feszültséget, rákérdezett:

– S még mit mond a város, Eszter?

– Hogy ők is tudják az igazságot. Hogy ők úgyis tudják az igazságot!

– Igen?

– Igen. Ha ki nem mondjuk is.

– S akkor?

Maga előtt látta a pár hónappal korábban megvert fiatal-ember arcát, aki, mielőtt elhagyta volna a kórházat, meglátogatta, s négy szemközt bizalmasan elbeszélgettek. Szinte most is hallotta a hangját:

– Amikor megérkeztem a kapuhoz, nem a rendőrségre vittek, a nevem hallatán fölkísérték a belügyesekhez!

– Miért? Nem oda hívták?

– Nem. Azt mondták, valaki lopott az utcában, s azért hívatnak.

– Tehát fölkísérték a gondolatrendőrségre? És maga után is „bezárták az ajtót”?

A fiatalember arca megrándult. Ránézett az orvosra, először kétkedően, csodálkozva, majd a szemöldöke is felszaladt a homlokára, ott is maradt. De nem szólt, nem kérdezte

meg: „Még ki után zárták be az ajtót? Talán maga után?” Viszont, Szálka doktornak legalábbis úgy tűnt, a tartása megváltozott, oldottabb lett, felszabadult nyugalom jelent meg az arcán.

– Igen. Aztán hosszú órákon át nem történt semmi. Ültem a hatalmas, kopár szobában, néztem a falon függő fényképen Ceașescu elvtárs arcát, s azt kérdeztem magamban: Te tudsz-e erről, Ceașescu elvtárs? Tudod-e, hogy a sokoldalúan fejlett szocializmusban, a hön szeretett kommunizmus előszobájában mi történik velünk? Velünk, az „együtt élő nemzetiségekkel”? – Ültem, hallgattam, vártam. Pontosabban, talán magnóról – mert azt még most, a megveretésem után sem hiszem, hogy az az üvöltés valóságos volt – hallatszott, ahogy vernek valakit. Vagy kínoznak. Súlyos ütések hangja hallatszott valahonnan a távolból, s az, hogy valaki üvölt és jajgat. És ez így ment kisebb-nagyobb megszakításokkal órákon át. Nem szólt hozzám senki. Ültem az üres szobában egyedül, s vártam. Időközönként újra és újra hallottam az üvöltést, a jajgatást s a verést. Néha abbamaradtak a hangok, hosszú ideig nem történt semmi, s amikor már-már belefeledkeztem, egy kicsit megnyugodtam, kezdődött előről minden. Különös, furcsa, izgató várakozás következett. Délután négy órára hívtak, s este nyolcig várakoztattak. Akkor kezdték az én kihallgatásomat. Azt mondták, gondolkozzam. Azt mondták, gondolkozzam, hogy milyen államellenes dolgot követtem el.

– De hát azt mondta, mert valaki lopott, azért hívták be.

– Az csak álca volt, doktor úr!

– Miért?

– Hogy mások ne tudják, hogy valójában miért hívatnak. Hogyha sikerül a tervük, s hogyha elmondtam volna, akkor ne is sejtsek...

– Nem értem.

– Nem érti, hát persze. Én se érteném, ha nem jártam volna ott, s nem tapasztaltam volna. Be akartak szervezni...

– Beszervezni?

– Igen.

Egy pillanatig elhallgattak, szótlantul ültek. Mintha csak a szavak értelmét keresnék, azon töprengenének.

– És? – kérdezte döbbenetesen Szálka János.

– A kihallgatók ketten voltak. Miközben a jajgatás hol hörgéssé fajult, hol sikoltozássá, rám kérdeztek. Hogy hallok-e, amit hallok? Mondtam, igen. No, és eszembe jutott-e, hol s miről beszéltem. Ekkor még szinte meghitten, baráti alapon folyt a beszélgetés. Mintha csak az időről beszéltünk volna. Szerelemről. Nőkről. Ön is tudja, doktor úr, mi bármit mondunk, államellenes. Ha kinyitjuk a szánkat, ha lélegzetet veszünk, már az is. S mert nem mondtam semmit, csak összeszorítottam az ajkamat, s hallgattam, akkor szűkítették a kört. Azt kérdezték, mondtam-e, hogy ez a föld, ahol élünk, magyar volt. Azt mondtam, igen. „Hol, kinek?” – kérdezték. „Nem tudom” – mondtam. Túl sokaknak és sokszor mondtam. „Ezért behívhatnák az egész várost” – fűztem hozzá. – „Nem vehetik el az emlékeinket. Ebben a városban nincs senki, de senki, aki legalább egyszer ne mondta volna. A múltunk – az emlékeink. S az emlékeink – a múltunk.” Akkor kaptam az első ütést. A magas barna ütött meg, s olyan váratlanul, hogy még időm se volt a kezem magam elé emelni. Nem várták meg még azt sem, hogy befejezzem a mondatot. Nem várták meg azt sem, hogy azt mondjam: Igen, magyar volt, de már nem az. Mi is látunk.

– ...

– S akkor azt kérdezték, mióta írok verset. „Miért, már azt sem szabad?” – kérdeztem vissza. Valami megszálta az agyamat, bepörögtem, mint egy megszálott, de az is lehet, megbolondultam; talán azért is, mert a magyarságomért vertek, és én, nem szégyellem, büszke voltam arra, hogy a magyarságomért vernek. Agyon nem üthetnek – gondoltam. Agyon nem üthetnek – ismételtam. Ha apámék, nagyapámék kibírták a Don-kanyart, Doberdót, kibí-

rok én is egy verést. Székváron. Ha már ide jutottunk. Ha már ide jutottunk, hogy Székváron is verik a magyart. „Csak nem félnek a szavaktól?” – kérdeztem vissza. És megismételtam: „Csak nem félnek a szavaktól?”

– Ő az! – hallotta.

– Ő az?

– Igen!

– Szálka doktor?

– Igen.

– Akit megverték?

– Igen.

Az emberek előre köszöntek.

A háta mögött összesúgtak.

Udvariasan félreálltak az útjából.

Az utcán, az üzletben csillogó szemek villantak, s ahol megjelent, elhallgattak, vagy csodáló suttogások hangzottak el. A hangok hol fölerősödtek, hol elhalkultak, csak a belőlük áradó bámulattal vegyes rajongás s tisztelet volt állandó. A szeretet.

– Jó napot, doktor úr!

– Jó napot.

Ismeretlenek köszöntek régi ismerősként, ismerősök érdeklődtek már-már túlzott udvariassággal, részvétellel, mint ha beteg lett volna:

– Hogy van, kedves doktor úr? Hogy szolgál az egészsége?

Képzeletében fölsejlettek azok a beszélgetések, amelyeknek néha társaságban akaratlanul is fültanúja volt, amelyekben eddig kételkedett, s mert hihetetlennek tűntek, soha nem vette komolyan őket. A telefon-lehallgatások s a besúgások. Eszébe villant Zongor Barnabás, a volt egyetemi évfolyamtársa – később újságíró is volt –, aki rögtön, megveretése másnapján meglátogatta, és amikor ketten maradtak a szobában, a füléhez hajolt, s azt suttogta: – Mostantól nagyon vigyázz. Különböző emberek fognak megkeresni, olyanok is, akiket még csak nem is ismersz. Részvételükről

biztosítanak, majd ármánykodva az együttérzésükről. Közülük nem egy megbízott, beépített ember. Aki csak azért keres fel, mert rád akarják állítani.

– Bárki lehet az illető?! – kérdezte akkor, ott, a kórházi ágyon ő is suttogva, csak azért, hogy kérdezzen valamit, s érdeklődést mutasson.

– Hát persze! – válaszolta fontoskodva Zongor villogó szemekkel.

– Ezt nem mondhatod komolyan!

– De!

– Orvosok is?

– Ők miért lennének kivételek?

– És én honnan tudhatom, hogy ki milyen szándékkal közeledik? Honnan tudhatom, hogy ki miért jön?! Mit akar? S kiben bízhatok? – kérdezte naivan.

– Senkiben! És nem tudhatod. Ha csak rá nem érzel. Viszont lesznek kitartó barátok. Akikről eddig soha semmit nem tudtál, nem is hallottál, s most megjelennek nálad, és ott is ragadnak. Azok már gyanúsak lehetnek. Lesznek, akik megállítanak majd az utcán, véleményt kérnek erről vagy arról. Hogy te hogyan értelmezed ezt vagy azt a jelenséget! Hogyan értelmezel valamit a történelmi múltból. És válaszolnod kell rá. Választ kell adnod rá!

Megdöbbszent attól, amit hallott. „Jól belemásztál a slamasztikába, Szálka János. Újra kell tanulnod az emberi kapcsolatokat... Újra kell gondolkodnod az egész életedet.”

Ha ezek után azt mondanánk, hogy Szálka Jánost nem rendítette meg a megveretése, nem keltett benne kételyt a világ iránt, nem vonta kétségbe a jóságról és szeretetről, emberiségről vallott addigi hitét, egyszerűen nem lenne igazunk. Szálka Jánosnak ettől a pillanattól megrendült a bizalma az emberi kapcsolatokban, gyanakodva fogadta mások közlekedését. A kétkedés beköltözött a szívébe, félt. Viszont az is igaz, kellett ez a tapasztalás ahhoz, hogy megbizonyosodjék afelől, hogy azok a verések, amelyek addig megrázták

a várost, s amelyekről a városlakók azt állították, hogy a gondolatrendőrség helyi szervei tették, igazak. Egytől egyig. Magányos sétáin, amelyekről nem mondott le ezután se, sokat gondolkodott ezen. Elemezte, újra és újra átélt a megveretését, de történt más is, ami erősítette ezt a meggyőződését. Szinte párhuzamosan az ő megveretésével, a központi lapokban megjelent az új helységnév-használati törvény. Nem lehetett többé magyar szövegben magyarul használni a helységneveket. Székvárt Cetatea Scaunulnak kellett írni, Kolozsvárt Cluj-Napocának. És velük, magyarokkal is történt valami. A hivatalos szóhasználatban magyarul beszélő románok lettek. Anélkül, hogy sokan közülük tudtak volna románul. Betiltották a magyar tévéműsorokat, a rádióadásokat. De ami egyértelművé tette, hogy megveretése előre kitervelt, szándékos tett volt, sőt része egy országos „cselekvési tervnek” – ahogy Zongor Barnabás a kapcsolataira alapozva állította –: a törvény közzététele előtt, Erdély több, egykor magyar városában megverték egy-egy hangadó ellenzéki embert. Magyart.

Hogy megfélemlítsék őket!

– Nekem elhiheted – mondta Zongor Barnabás keserű mosollyal az arcán –, megbízhatóak a híreim. Ráadásul ismerem a módszereiket. Ahogy a nemzetközi helyzet lehetőséget ad számukra az ellenünk való fellépésre, kihasználják az alkalmat, és rögtön cselekszenek. Ötvenhatban a bebörtönzöttek kilencven százaléka magyar volt. A halálraítéltek közel fele is. Persze az ítélőbíró magyar. Így megy ez már Trianon óta. Ha átszervezés van, az a magyar megyéket érinti. Az egykori Maros–Magyar Autonóm Tartomány költségvetésének csak a két százalékát kapta a központi költségvetésből. Először elszívták innen a magyar munkacsoportot, aztán románokat hoztak. A katolikus egyházat lefejezték... Az egyetemet végzett magyarokat a Kárpátokon túlra helyezik. Pontos információim vannak arról, hogy a kilencszázötvenegy magyar diplomásból hatszáznyolcvankilencet a Kárpátokon túlra neveztek ki.

Zongor Barnabással nem lehetett vitatkozni. Szentencia-szerű kijelentései elejét vették a párbeszédnek. Egyébként Zongor volt Székvár élő, két lábon járó lelkiismerete. Magas volt, vékony, sovány és szúrós tekintetű. Ha a bozontos szemöldöke alól élénken villogó szemeivel ránézett valakire, annak már az első pillanatban eszébe jutott minden bűne. Majd rögtön az ötlött fel benne, hogy édes Istenem, ezen a héten, hónapban milyen disznóságot, erkölcstelenséget követtem el a magyarság ellen?

Ő volt Székvár nem hivatalos ellenállója, magyarja, aki úgymond megszenvedett a magyarságáért. Oszlopös műveltsége, kulturált tájékozottsága s sziporkázó fölénye kisebbségi érzést keltett a legműveltebb emberben is. Nyílt, egyenes, sőt kevély, engesztelhetetlen, kontroll nélküli szókimondása s töretlen akarata halmazta az ellenségeit. Kérelhetetlennek tűnő erkölcsi fölénye, melyről egy pillanatig sem volt hajlandó lemondani, s ha tehetett, csillogtatta is, megszégyenítő volt még egy katolikus pap számára is.

A sétatéri öreg hársak alatt sétáltak. S mert Szálka János doktor Zongor szavaitól ijedten hátranézett, hogy nem hallja-e valaki a beszélgetésüket, Zongor rögtön rászólt:

– Ne állj meg, és ne nézz hátra! Soha! A konspiráció szabályai szerint akkor sem szabad visszanézned, ha a másik lélegzetét a nyakadban érzed, vagy hallod a hátad mögött.

Nem csak Zongor Barnabás hangoztatta, állította mindent. A különböző városokból hazatérő egyetemisták, kereskedelmi utazók, de a rokoni látogatásról érkezők is hasonló híreket hoztak. S félelmet. A lüktető félelem légkörét.

Szálka János doktor attól a fényes, őszei naptól, amikor támadója ütésétől az ég s az emberekbe vetett hite darabokra hullt, megtanult messziről és másképp nézni önmagára és a világra. Addig, valami megátalkodott s megkövült bizakodás okán, azt hitte, őt azok a mindennapi, másokat sújtó gondok elkerülik. Talán az isteni gondviselésnek kö-

szönhetőn felette áll az effajta dolgoknak. Váratlanul rádőbbsent, a sorsát nem kerülheti el az ember. Óvakodhat mindentől; gyáván meglapulhat, de a végzetét nem kerülheti el. Igen! Már rögtön a gondolatrendőrségen tett látogatása pillanatától foglalkoztatni kezdték ezek a kérdések. És egyre többször felmerült benne az is, hogy lehet-e kívülállónak élni? S meddig? Meddig hiheted, hogy kívül maradhatsz az eseményeken? Miközben úgy teszel, mintha nem történné semmi!

Még többet sétált, mint megveretése előtt, sokszor addig ment hegyre fel és völgybe le, a felesége tiltakozása ellenére, amíg először csak kellemes zsibbadtság áradt szét a tagjaiban, majd a fáradságtól már csak vonszolta a testét. Hogy kifárassza magát, gyaloglás közben újabb és újabb célokat tűzött ki, egy-egy magányos fát, patakot, amelynek a partján kipihenheti a fáradság kezdődő tüneteit. Nem egyszer lepihent a földön, gyönyörködött az őszi tájban, nézte a barnálló vagy sárgálló dombhátakat, a Nagy-hegy fényesen kéklő kupoláját, a felhők játékát. S közben persze elmélkedett.

Volt s van valami sorsszerű abban – eszmélt rá egy nap –, hogy éppen őt verték meg, akit addig, felnőttként szinte dédelgetett, bagyulált az élet. Aki a gondviselés oldalán állt, a jóság innenső partján, ahol nem történik soha semmi végzetszerű az emberrel.

Ilyenkor aztán néha-néha furcsa, izgatott, ugyanakkor felszabadító nyugalanság szállta meg.

Voltak napok, miközben jobbról-balról fogadta a köszönéseket, s viszonzva a szeretet ezernyi tekintetből érkező óvó, féltő villanásait, azon kapta magát, hogy az utcán – ellentétben előbbi, régebbi önmagával – egy kicsit bátrabban, kihúzott derékkal, egyenesebben kezd járni. Mintha az övé lenne Székvár. Templomostól, főterestől, folyóستól. Kackaringós utcáival, omló vakolatú házaival. Mintha büszke lenne arra, ami vele történt. Mintha csak kicserélték volna! Igen. Néha-néha úgy érezte, hogy nem fél. Hiába lapultak

észrevétlen, vagy jelenlétükre figyelmeztetően egy-egy kapualjban a szolgálatos ácsingózók, hiába tengtek-lengtek már kora délelőtt a korzón vagy a sétatéren egy-egy fának támaszkodva, mintha csak önfeledten szemlélődnének, néha már-már részvétváron, hiába provokálták a munkahelyén, nem érdekelte a jelenlétük. Ha addig elgondolkozva, szórakozottan, akaratlanul is lehajtott fővel járt, most úgy érezte, a lapulásaiért egyszer s mindenkorra megkapta a magáét, és felemelt fővel kezdett járni. Ő, akit az anyja félelemre nevelt, mindig csak óvott, féltett. Aki mást se hallott egész gyermekkorában, mint hogy nekünk ezt nem szabad, fiacskám, nekünk azt nem szabad. Mert mi meg vagyunk bélyegezve. Meg hogy nekünk a hallgatás a kegyerünk, kicsi fiam!

És váratlanul rádöbbsent – annak ellenére, ha néha még most is összeszorult a gyomra –, ez az új élete ezer és ezer rejtett, titkos örömet, szemvillanást, mosolyt tartogat számára. Rádöbbsent, pontosan azért szeretik, tisztelik, amit eddig nem vállalt! A magyarságáért. S egy idő után úgy érezte, megérdemelten került a soha nem hitt csapdába.

Persze, a felszabadult lelkesedése nem tartott örökké. Ahogy jött, ugyanúgy elillant. Nem egyszer már-már letargikus közöny váltotta fel, vagy visszatért a félelme. Érzései, hangulatai hullámoztak, mint a tenger. Mélységek és magasságok változtatták egymást. A külső világ, Székvár és annak történései ugyanúgy befolyásolták, meghatározták minden gondolatát, tettét, mint a saját gondolatai, érzései. Vagy a gondolatrendőrség tettei.

Egy önfeledt pillanatban elhatározta, utánajár az eddigi titokzatos eseményeknek, amelyek a városban történtek. És ha csak egy perc szabadideje is volt, elkezdett nyomozni. Naivan azt hitte, hogy megfélemedtek róla? Nem figyelik? Csodára számított, hogy a megveretésével papírzúdába küldték a róla szóló iratokat? Törölték a nyilvántartásból? Vagy arra gondolt, hogy olyan jelentéktelen, akire nem figyel senki?

Először csak a kórházban fellelhető sürgősségi iratokat lapozta át, s mert ott nem boldogult – valódi virtusból fakadó, kocsmai verekedések is voltak a nyilvántartásban –, bizalmasan érdeklődni kezdett, kiket vertek meg az évek során. Kiket vertek meg Székváron, s miért? S kiket vertek meg a magyarságukért?!

Garda egy borongós őszi napon távozott Székvárról.

Az áthelyezés – amelyet a város Szálka doktor megveretésének tudott be – s Bokor Negrițoiu megérkezése Székvárra váratlan, szinte mindenki számára meglepetésszerű volt. Egyik nap még Garda volt jelen a városi pártbizottság ülésén, s másnap már – minden előzetes bejelentés nélkül – Bokor Negrițoiu. Székváron mint jégrianás futott végig a hír az új parancsnok érkezéséről. S vele együtt persze a fürkésző gyanú és félelem. – Olyan, mint Garda, még egy román is lesz – nyugtatgatták, vigasztalták egymást a rettegők, hogy nem lesz rosszabb, majd hozzáfűzték: – Vagy talán már elfelejtették a titokzatos veréseket?

És ez később igaz is lett.

Viszont ekkor már, az élelmezési gondokkal párhuzamosan, a városra és a kisebbségre nehezedő asszimilációs és hatalmi nyomás is egyre súlyosabb volt. A hatalom leginkább azt szerette volna, ha ők nem is lennének, de ha már vannak, akkor legyenek csendben. Nagyon! Egy pissz se legyen. Egy nesz se. Sehol és soha. Mert ha az elégedetlenség egyszer elindul, hömpölygő széles medret mos magának. Magával sodorhat, eltemet mindent. Éppen ezért a főhatalom a hagyományos, jól bevált húzd meg, ereszd meg taktikához folyamodott, egyfajta próbaként is, hogy meddig mehet el. És Székváron fölerősödött a hatalmi nyomás. Elérendő törekvésüket, a magyarság asszimilációját, most is, mint mindig, csak egy magyar városra, Székvárra összpontosítottak. (A többi magyar város lakói persze örvendtek és lapultak, hogy nem őket érintette mindez). Ahogy máskor is, a központi médiában erőre kapott a félelem

keltés. És magyarellenesség. Magyar nacionalistákat, irre-
dentákat kerestek és leltek. Nem csoda tehát, hogy a vidék
öslakos népessége, amely rokonai, hozzátartozói révén tü-
dött jó pár hasonló történevről, betelepítésről, más, egykor
volt magyar városokban gyanakvással és félelemmel, sőt
bizalmatlanul szemlélt minden személycserét. Főleg, hogy-
ha egy magyar hivatalnokot románval váltottak le. Annál
inkább, mert az érkezők általában vezető állásokat foglal-
tak el, ahonnan később betelepítési céljaikat megvalósíthat-
ták. Egyébként is, ekkor már volt annyi tapasztalatuk, hogy
legjobban akkor szerették a hatalom idegen követeit, ha jó
messzire voltak. Otthon a saját városaikban, falvaikban!

Védekezéséknél, de talán a történelmi múlt igazolásaként
is, vagy önsorvasztó tehetetlenségük okán, ekkor terjedt el
a mondás, hogy mindenki álljon az apja fejéjára mellé. Mert
akkor kiderül, hogy ki hol született. Ki az őshonos. Ki és
hol őshonos! És nem véletlenül. Mert ezekkel a történe-
sekkel egy időben, sok kiszálláson lévő székvári ember, sofőr,
kereskedelmi utazó, utazásaikból hazatérve arról számoltak
be, hogy nem egy távoli, idegen városban olyan hirdetése-
ket láttak, amelyekben székvári munkahelyeket hirdettek
azonnal beköltözhető lakásokkal. Amin persze csodálkoz-
tak, mert sokan évtizedeket vártak Székváron is lakásra.
A tépelődés, önáltatás, ön- és ösvigasztalás odáig fajult,
hogy volt, aki már-már sajnálta is Gardát. – Mégiscsak
a mi kutyánk kölyke volt! S ki tudja, ha más lett volna a he-
lyén, nem lett volna-e még rosszabb is? – mondták. Mert
ekkor már nem érdem, tudás, még csak nem is párhúség,
hanem etnikai alapon történt minden kinevezés. Lehetett
a magyar hithű kommunista, aki az életét adta volna az
eszményeiért, nem számított. Ekkor már csak a hatalom
asszimilációs célja volt a mérvadó. Viszont, akit leváltot-
tak, az mindig, bárhogy történt is a leváltása, személyes
bukásként élte meg. Ragaszkodott volna a hatalmához. És
ezt a ragaszkodást ismerte, tudta a hatalom is. Éppen ezért
először elvégeztetett mindent, ami úgy mond „mocskos,

galád aljamunka volt” – ezzel persze le is járatta magát az
illető –, s csak ezután távolították el. Rulett volt ez, de még
csak nem is orosz rulett. Inkább az „Itt a piros, hol a piros”
őshonos, hazai változata. És így történt most is. Bokor
Negrițoiu olyan csendben érkezett meg, mint késő őszi
éjjel a hó, s hogyha nem éppen a város legfontosabb hiva-
taláról, a gondolatrendőrségről lett volna szó, talán senki
észre sem veszi. Így viszont rögtön híre szaladt az érke-
zésnek az egész városban.

A székváriak, ahogy az lenni szokott veszélyes időkben,
először az érkező nemzetiségére kérdezték rá, s amikor
meghallották az új főnök nevét, már-már megnyugodtak.
Hisz, ha maga a Negrițoiu keresztnév gyanakvást szült is,
a Bokor vezetéknév részben megnyugtatta a kedélyeket.
Reményt adott. Fajtájukbéli sejtetett. Azt sugallta, az apja,
nagyapja, valaki egykor volt őse: magyar volt. Épp ezért,
„mert mégiscsak Bokor” – így, magyar k-val –, az övékének
is hitték. Igen. Mert még a verés is jobban esett, ha fajtá-
jukbéli verette őket.

A hír végighullámozott a városban, aztán csend lett.

Lassan mindenki megfeledkezett Bokor Negrițoiu érke-
zéséről.

Bokor Negrițoiu azonban nem feledkezett meg a vá-
rosról.

Bokor Negrițoiu, azon az egy, első eligazításon kívül,
amelyről már beszéltünk, úgy tűnt – még a beosztottjai
számára is –, hogy valóban nem tesz semmit. Békességet
hozott? Vagy csak tereli, altatja a figyelmet?

Azt nem tudták, hogy közben olvas és olvas. Készül.
Néha elmegy – többnyire a fiatal s jóképű Neluval –, sétál
a városban. Beszél, s beszélgeti. Rákérdez egy-egy jobban
öltözött városlakóra, nőre, férfira.

– Ez ki?

– Hát az?

– Tekintélyes ember?

– Hol dolgozik?

Valójában Bokor Negrițoiu azon a hóharmatillatú őszön mást se tett, mint járta a várost, ismerkedett annak múltjával, lakóival, s közben szótlanul azt hánytavetette, mit kell, és mit tehet majd ő. Meddig mehet el. Ő, a város helytartója. És tetszett neki Székvár. Tetszett, ahogy ez a kis remekbe szabott, Kékellő-parti város – ahogy Nelutól hallotta – Athént játszott.

– Az mit jelent? – csodálkozott rá, amikor először hallotta a hasonlatot.

– Azt – mondta mosolyogva Nelu –, hogy a városnak méretéhez képest nagyon sok az iskolája. Hogy ilyenkor őszszel megtelik étellel.

Egyébként ezt maga is megállapította, hogy több százados iskolái, a rangos református kollégiuma vagy a katolikus főgimnáziuma nem egy nagyvárosnak is büszkeségérválna.

Bokor Negrițoiu szerette a kihívásokat. Arra gondolt, hogy miként törí majd be a városlakókat, amikor sor kerül rá. Mert mondanunk sem kell, Bokor Negrițoiu is nagy tervekkel, honfoglalási szándékkal érkezett Székvárra. Azt is rögtön, már idejövetele után nyugtázta, hogy mindez a kommunizmus nélkül neki sem sikerülne. Nincs jobb, szebb lehetősége az öntudatos polgárok megtörésének, mint a kommunizmus – gondolta vidáman. – Talán a történelem folyamán soha nem volt ilyen tökélyre fejlesztve a hatalom gyakorlásának s a megalázásnak a módja. Viszont szükség is van rá a provincia betöréséhez – ismerte be. – Hisz van-e jobb módszer az alapos tönkretételre, az öntudat feladatására, mint a nincstelenség? – okoskodott. A vagyon, a vagyon tudatból fakadó büszkeség – ezt már korábban is megfigyelte – úgy foszlott szét a párt okos és céltudatos politikája (az éhezés) révén, mint az őszi, reggeli ködök. Az évszázados múlttal büszkélkedő polgárok és főurak ugyanúgy álltak be a kenyérsorba, mint a nincstelen parasztokból lett friss városlakók. S bár tudta, a tömegnek is megvan a maga asszimiláló szerepe – a provincia egykori fővárosából jött

Székvárra –, tudta azt is, a régi városok azért voltak olyanok, amilyenek, mert törvénytisztelő polgárok lakták. Aki- ket a több százados szokásrend faragott polgárrá. Az élet s a halál ezernyi szála-boga kötötte össze őket. Egymás között házasodtak, szültek, kereszteltek, szerettek, temettek. Ez mind-mind benne volt a zsigereikben, a város láthatatlan, egyben szétbonthatatlan szövetét képezte. A család szentháromságát megtoldották az atyafisággal, az atyafiságot a rokonsággal, háló volt ez, vér- és dacszövetség, amelyből nem hullhatott ki senki, átadták egymásnak, és őrizték. Igen, valamikor csak annyi új lakót, kívülről érkezőt fogadtak be, amennyi fel tudott oldódni a város szokásaiban...

Ezernyi ilyen láthatatlan szálat kell majd szétvágnia – elmélkedett magányos perceiben –, szétzilálnia helytartóként. S akkor majd szétzilálódik ez a nyelvében, vallásában tömbbé faragott közösség is. Szét. Egyszer és mindenkorra.

Igen, így van – állapította meg önelégülten, gondolatai szárnyalásától elégedetten, miközben a város macskaköves sikátorait járta az örökös harangzúgásban, mert a vallások útkereszteződésében is feküdt ez a város. És elképzelte, hogyan fog majd kinézni mostani lakói nélkül. Az övéivel, az ő népével benépesítve. Egy kicsit talán majd anakronisztikus lesz, amikor még állni fognak az egykori lakóira emlékeztető, de hívők nélkül maradt gótikus és barokk templomok – az is igaz, akkor már nem fognak a harangok szinte óránként zúgni –, s a csipkézett tornyú, barokk és klasszicista stílusban épült város majd hozzásimul új lakóihoz. Ahogy a provincia más városai is hozzásimultak már. S az új lakók, akiknek már a gyermekei itt születnek, akiknek majd később halottaik lesznek, a dülöngélő keresztekkel tetelüzdelt többszázados temetőkbén – a barokk és klasszicista templomok ellenére – magukénak fogják tudni ezt a várost.

Csak türelem, türelem – nyugtatgatta magát, amikor magával ragadta a cselekvési vágy. – Nem erővel: ésszel és türelemmel kell politizálni. Egyelőre a bizalmatlanságot kell

tökélyre fejleszteni. Szét kell szakítani, meg kell törni a város láthatatlan szövetét, pókhálóként feszülő erezetét, a rokoni, baráti kapcsolatokat, magányossá és védtelessé kell tenni az embert. Igen, ezt kell legelőbb elérni. A „példa-emberek” betörésével vagy akár elszigetelésével. S a bizalmatlanságot meg kell toldani anyagi bizonytalansággal! Hisz lám-lám, az egykor büszke, nyakas városlakók, akik különböző egyletekbe tömörülve gögölték le egymást kivagyiságukat, műveltségüket hangoztatva, akik vasárnaponként kiöltözve korzóztak, mára már a nincstelenségtől ugyanúgy tolakodnak egy-egy darabka kenyérért, mint a betelepültek. Mára az egykor volt polgárok hasonultak a betelepítettek többségéhez, s nem azok asszimilálták őket, ahogy századokon át tették.

És egy reggel, amikor elérkezettnek látta az időt, egy újabb eligazításon azt mondta: – Tudom, hogy eddig az észrevétlenségetek volt a tét. Hogy feltűnés nélkül éljete, járjatok-keljete, hallgatózzatok, füleljete! Egyszóval láthatatlanok legyetek. Mostantól változtatunk a munkastíluson. A betelepítésekkel egy időben mind nagyobb és nagyobb nyomást kell gyakorolnunk, és eddigi szokásunktól eltérően nem maradunk észrevétlenek – hanem jelen leszünk. Mindenütt.

Felemelte a hangját:

– Ott kell lenni mindenhol, ahol történik valami. Hogy lássanak. Ott kell lenni mindenütt, ahol történik valami, mintha az ünnepeik a mi ünnepeink volnának, az örömeik a mi örömeink lennének, hogy ne maradjanak egy percig se magukra!

Elhallgatott, rövid szünetet tartott:

– De ami a legfontosabb, meg kell állni az utcán minden ismerősnél, rájuk kell kérdezni, főleg a város egy-egy jelentős lakójára, orvosra, tanárra, ha kell, papra – őket kell diszkreditálni! Hadd kezdjék el egymás között suttogni az emberek, hogy „nézd, Z. egy gondolatrendőrrel beszélget, és Y. is...” A példaadás erkölcsét kell megtörni. A példaké-

peket kell összetörni, szétzúzni! Értettétek? – emelte fel a hangját. – Azokról, akik besúgnak, azt kell elterjeszteni, elhitetni, hogy nem súgnak be, s akik nem súgnak be, azokról, hogy besúgnak. Össze kell zavarni az embereket. Hogy bizalmatlanná váljanak egymás iránt. Hogy bizalmatlanok legyenek még önmagukkal is... De mindenekelőtt azt kell leszögezni, hogy az idő nekünk dolgozik. Nem kell sietni! Ebből kell kiindulni. Ebből.

Bokor Negrițoiu már Székvárra érkezése után rögtön foglalkoztatni kezdte a Szálka-ügy. Sőt, Hozdovits Nelu azt tapasztalta, hogy szinte csak ez foglalkoztatta... Mintha csak begörcsölt volna az agya, izgatott lett már Szálka doktor nevének említésétől is. A legváratlanabb helyzetekben, az irodában vagy az utcán séta közben, mindegyre rákérdezett:

– Hogy néz ki? Magas? Alacsony?

– Magas!

– Szikár, sovány vagy testes?

– Inkább szikár, mint testes!

– Fogadni mertem volna, hogy vékony, sovány s keskeny arcú!

– Majdnem! Szinte azt is lehetne mondani. De hát honnan tudod mindezt, ezredes elvtárs?

Bokor Negrițoiu fölényesen mosolygott:

– Csak... Sejttem... Vannak tapasztalataim! Ilyenek a megszállottak – fűzte hozzá később elgondolkozva. És előlről kezdte: – Tehát magas? Biztos kopaszodó, magas homlokú!

– Az!

– Éles arcú...

Valamiért ezek a legöntudatosabbak – gondolta magában. – Ha kell, képesek agyonveretni magukat. Legközelebb be fogok feküdni egy hétre az osztályára. Elbeszélgetek vele. Aztán majd meglátjuk!

Bokor Negrițoiu egész Székváron mindössze három ember foglalkoztatta komolyan. Zongor Barnabás, Szálka doktor és Perczel, a gyárigazgató.

Föl-alá járkált az irodában, vagy állt az ablak előtt elme-rengve, s kibámult rajta. A kíváncsiságát, megismerési vágyát egyfolytában izgatta valami. Terveket szőtt, álmokat, fontolgatta a jövőt. Hozdovits Nelut a legváratlanabb pillanatokban hívatta magához. Csak hogy rákérdezzen. Bár Hozdovits néha már úgy érezte, Bokor Negrițoiu csak egy bogaras semmittevő, akit valójában még a munkája sem érdekelt. Azt persze nem tudta, még csak nem is sejtette, hogy Bokor Negrițoiu, ha csak tehetne, ha egy pillanatra megfeledkezett a napi feladatokról, gondolatban hosszas monológokat folytatott Szálka doktorral, Zongor Barnabással vagy Perczellel. Székvárról. Annak múltjáról. Jövőjéről. A két nép múltjáról. Jövőjéről. Igen. Hozdovits Nelu nem tudta ezt. Ahogy azt sem, hogy amikor a székvári közvélemény előkészítéséről gondolkodott, meg-megszólította valamelyiküket: Épp magukról gondolkodtam – mondta magában. – Az önök szokásairól. Furcsamód, az első pillanatban az ember azt hinné, hogy kiismerhetők, de később, két-három hét után azt tapasztalja, hogy még jobban összezavarodott. Vegyünk csak Szent István leveleit, amit a fiához, Imre herceghez írt! Beszéljünk csak egy kicsit arról, amit állít. Hogy gondolta, miért állítja, hogy az egyfajtajú nép gyöngé és esendő?! Miért? Hogy lehet így gondolkodni? Hogy? Mit értenek ezen? Amikor csak az egyfajtajú nép jelent biztonságot. Belső nyugalmat.

Igen, Hozdovits Nelu nem tudta ezt. Ahogy persze azt sem, hogy ugyanolyan monológokat folytat sétái, kirándulásai során Szálka doktor is. Maga hogyan lát minket? – tette fel a kérdést mindegyre gondolatban Bokor Negrițoiunak. – És hogyan látja önmagát? Elképzelte magát magyarként? Gondolkodott azon, hogy mit tenne akkor, ha magyar lenne? Mit tenne, ha ön lenne a mi helyünkben? Kisebbségben? Mit tenne az én helyemben? Hát arról, hogy ki és mi lett volna, ha magyar marad? Hisz az egyik elődje, őse magyar volt! Itt és most hogyan élné meg a sorsát magyarként? Milyen életet élne? És mi lenne akkor, hogy-

ha történetesen én lennék az ön helyében? Én kérdeznék? Tudja, mikor lenne ön igazán nagy ember, ezredes úr? Hogyha mellénk állna! Ha értünk szólna fel. A mi fájdalomunk szószólója lenne!... Mi persze fel tudunk hozni olyan példát, hogy egy magyar ember a magyar parlamentben a nemzetiségi kisebbségeket védte, olyant is, amit még önök is tanítanak, hogy egy magyar asszony állt a mócok élére – miközben önök közül soha egyetlen egy ember se védte a kisebbségeket! Nem. Nemcsak minket – másokat se! Hogy lehet ez? Hogy?

Szálka doktor és Bokor Negrițoiu gondolataikban sokszor már-már veszekedtek is, míg egy nap Szálka János, miközben mondta a maga dörgedelmeit, rá nem döbbsent valamire. De hát miről beszélsz te, Szálka János? Miről? Miért nem beszélsz arról, hogy tegyük félre a sérelmeket! Hogy nincs helye a sérelmek hangoztatásának. A sérelmi politikának. Mi lenne, hogyha végre arról ejtenél egy szót, csak egyetlen egyet: bárhog is volt, együtt kell élnünk. Egymás mellé rendelt a sors s a múlt. És ezen nem lehet változtatni! Azon viszont igenis kell, hogy ne a szórtlan gyanakvás kössön össze, ahogy az történik, hanem az érvekre, tényekre épülő vita. A beszéd. Vagy beszélgetés. Ne vén kell nevezni a dolgokat ahhoz, hogy megoldódjanak – gondolta. – Ehhez viszont az kell, hogy ne a mítoszok, hanem a történelmi múlt tényszerű ismerete kössön össze minket. A valóságos, és nem az álombéli! Hogy ne osszunk szorozzuk többé a múltat – éljünk a jelennek. Vagy a jövőnek. Hogy nem jutott mindez eddig eszedbe, Szálka János? – Teljesen ledöbbsent a gondolattól. – Ilyen egyszerű lenne? – Majd rögtön menekülni is kezdett előle. – Csak ehhez az kellene, hogy feladják az asszimilációs törekvésüket. De arról persze nem mondanak le soha! Nem. Hogy ne kényszerrel, hanem a kultúrával asszimiláljanak. Mert kultúrával asszimilálhatnának, még szerintem is. Igen. De ne betelepítésekkel, hogy már azok is gyanúsak legyenek, akik a két nép közül szerelemből kötnek házasságot! Azok is,

akik szeretetből közelednek!... No, no – gondolta gúnyosan –, van ilyen? Hisz vannak olyanok, akik húsz-harminc éve élnek itt a magyarok közt, s nem tudnak egy szót se magyarul. Szerethetnek azok minket? Szerethet az olyan ember, aki sohasem próbál megszólalni magyarul, miközben itt él? Nap mint nap elmegy mellettünk? Hisz, ha józan megfontoltság, és nem politikai döntés eredménye lenne az együttélés, akkor a vegyes lakosságú vidékek iskoláiban mindkét nyelvet oktatni kellene. Egymás múltját. Néprajzát! Eljön ez valamikor?

Bokor Negrițoiu az iroda városra néző ablakában állt, nézte a tovaszálló felhőket, majd anélkül, hogy megfordult volna, mintha csak hangosan gondolkozna, azt mondta Hozdovits Nelunak:

– Be kell törni őket! Be kell szervezni. Mindenkinek és mindennek ára van. Nincs kivétel. Harminc éve dolgozom a szakmában, nem volt egy se, pontosabban csak néhány, akit nem lehetett betörni. Végül szinte mindenki beadta a derekát.

Megnézte az óráját, cigarettát vett elő, rágyújtott. Élvezettel levette a füstöt, majd gomolyfelhőt eregetve folytatta az előbbi gondolatát:

– És ők sem különbek – mondta. – Nem.

Hozdovits Nelu hállgatott. Nem akarta még válaszával sem megzavarni a főnökét.

Bokor Negrițoiu megint az ablakon át nézte a színéktől sziporkázó dombhátaikat, s életében talán először pályátévesztőnek érezte magát. Határozottan úgy érezte, hogy nincs egy szabad pillanata, soha nem is volt, amikor ellustálkodhatna az agya, amikor önfeledt lehetne. A hetek, hónapok, évek összefolynak, nincs más az életében, csak a munka és munka, nincs semmittevő, tollászkodó öröm, mert a gondolatait nem tudja leállítani. Nem tudja elterelni az őt foglalkoztató kérdésekről, mint a munkás, aki leteszi a kalapácsot. Nem. Hazaviszi a munkahelyi gondokat, s másnap, ahogy fölébred, kezdi előlről. Csak kompromisz-

szum van és kényszer, töprengés és fontolgotás, végeérhetetlen gondolatsor, az agy lázas működése. Más nincs. Nem is volt. És nem is lesz! Megdöbbsent, elrettent a saját gondolataitól, szeretett volna bár egy napig ösztönlénnyé, egyszerű vágyemberré válni. Mennyivel másabb egy erdőmérnöknek az élete – gondolta a tájat nézve. – Egész nap a jó levegőn van, csodás vidéken jár, szeszélyes patakok, csillámló források mentén, s csak a csend kíséri a lépteit.

Pillanatnyi csend után még komorabban újra megszólalt:

– Hogy került Garda látóterébe Szálka?

– Csak sejtéseim vannak – válaszolta Hozdovits.

– Mondjad.

– Úgy tudom, először ő jött át!

– Ide? Hozzánk? – kérdezte Bokor Negrițoiu megdöbbenve.

– Igen!

Tehát igazam van – gondolta. – Teljesen eszemment, megszállott.

– Miért? Mit akart? Útlevelet, valami kedvezményt?

– Nem. Barbu megvert egy fiatal fiút, valaki költőt, és miatta jött át!

– Hogy érted ezt? Csak úgy beállított?

– Nem. Korábban Szálka doktor kezelte a Garda gyermekét. S úgy hitte, ezek után bizalommal lehet hozzá.

– Aha... Átjött, és mit mondott?

– Én csak azt tudom, amit Garda, a parancsnok mesélt, amikor Szálka elment...

– Nos?

– Amikor kilépett az ajtón, Garda átjött hozzánk, s röhögött. Most is látom, előttem van, ahogy megállt az ajtókeletben, s szinte csapkodta a térdét, úgy röhögött. Tudjátok, miért jött?, kérdezte, miután kifulladt. Nem? Nos, nem találjátok ki? Nem? Arra kért, és most figyeljetelek... Hogy ne verjük a városlakókat! Így. A városlakókat, ismételte meg. Mi verjük a városlakókat?, kérdezte Garda. Először felröhögött, majd szemmel láthatólag feldühödött: Ide mert

jönni, mondta, ide hozzánk, azzal a feltételezéssel, hogy verjük az embereket. S mindent a szemünkbe is meri mondani! Köntörfalazás, félelem nélkül! Odarohantunk az ablakhoz, mert valóban kíváncsiak voltunk, hogy ki lehet az, aki ilyen mer kérni, mondani, hisz ilyen még nem fordult elő az életünkben. Akkor ért le Szálka a földszintre: Kopott ruhájú, kisé hajlott hátú szikár férfit láttunk magunk előtt. Nyugodt léptekkel, komoly méltósággal ment a kapu felé. Ide mert jönni, ismételte meg a fogai közt sziszegve Garda. Ide. De be is mutattam Barbunak, mondta, és hivalkodón felcacagott.

– Nem értem, mit jelent ez?! – tette fel a kérdést Bokor Negrițoiu töprengve.

– Akit bemutatattak Barbunak, azt *azért* mutatták be!

– Miért?

– Hogy előbb-utóbb megkapja a magáét. Egyszóval, hogy el kell intézni!

– Utálom az erőszakot – mondta Bokor Negrițoiu. – Egyszerűen utálom az erőszakot – ismételte meg. – A felsőbbrendűségünk arra kötelez minket, hogy a szellem erejével törjük be őket. A kultúrfölényünkkel. Mi egy kétezer éves nép vagyunk, s egyszerűen annak kellene örvendéniük, hogy magunk közé fogadjuk őket. Hogy befogadjuk! Igen. Mondd csak, Nelu, hány éve élsz itt?

– Tíz!

– S mi a véleményed? Miért nem akarnak ezek beolvadni?

– ...

– Miért vállalnak mindent, a meghurcoltatást, a verést is? Miért?

– ...

– Megmagyarázhatatlan... Érthetetlen... Nem gondolod, ö... ö..., hogy ez céltalan arcátlanság? Fölényes, hivalkodó, felsőbbrendű, céltalan arcátlanság?!

Bokor Negrițoiu egy pillanatig elmerengett, bámult maga elé. Eszébe jutott, hogy ez a kérdés úgy rossz, ahogy van. Igen – gondolta –, minden kisebbséget asszimiláltunk.

Mindent! Csak őket nem... Miért? Mi a titkuk? Mi? A múltjuk a titkuk?

Hangosan viszont csak azt kérdezte:

– A családja? Milyen családból származik?

Hozdovits Nelu akaratlanul vállat vont.

– Nem tudod?

– Nem.

– Tíz éve itt laksz, és nem tudod?

Hosszú másodpercekig nem történt semmi, hallgattak, nézték a csöndet, cigarettáztak szótlanul.

– No jó, hagyjuk ezt. Egyébként – mondta Bokor Negrițoiu – majd tisztázódik minden! Minden. Csak idő kérdése!

Hogy ki volt az első, akit Székváron besúgott?

Göcs Aladár elmerengett. Kinézett az ablakon, nézte a virradat s az ősz tapogatózó, csendes térnyerését, ahogy lecsupaszítva gondjaiba veszi a tájat, beszórja fénnel és színekkel. Az igazi ősz, amely hideg apró szemű esővel, örvénylő szelekkel érkezik, még várat magára – gondolta. Fénylő emlékszilánkok villantak fel benne, kereste, kutatta a lehetséges arcokat, neveket. Elfeledett, fakult fényű arcok, ténfergő, tétova, homályba süppedő tekintetek, az idő mocsarába veszett nevek bukkantak fel, keresték egymást ádáz bizonytalanságban.

Hát lehet azt tudni? – legyintett lemondóan később. Annyi bizonyos, hogy azokban az években, amikor még dúlt az osztályharc, szinte a mindennapok természetes rendjéhez tartozott a besúgás. Akkor nem úgy volt, ahogy manapság hallja, tapasztalja az ember, hogy megszólják, megvetik, üldözik nemcsak a besúgókat, de már a besúgás gondolatát is – nem. Akkor egy neszező, gyöngé pissz se volt, nemhogy karcos, fenyegetőző, hangos beszéd. Akkor a feszülő, gyilkos indulattól olyan volt a hangulat, hogy szinte készítette az embert a besúgásra. A „kizsákmányoló elleni, örökösen fokozódó osztályharcban” annyira természetes volt, hogy jelentenie kell, hogy az lett volna ter-

mészetellenes, hogy ha nem jelenti, amikor hallott valamit. Még szinte a rejtőzködő szemvillanást is jelenteni kellett, nemhogy a szót kérő gondolatot. Igen. És egy idő után már szinte fel sem tűnt, ha valakit besúgott. Földéizve az akkori zaklatott, most utólag láthatóan a bűnre, szemforgató gonoszságra kárhoztató éveket, az lett volna rendhagyó, hogyha megállja bárki, hogy távol marad, elzárkózik az efféle késztetéstől. Nem súg be! A kis és nagy aljasságok is a mindennapok részét képezték. Óvó védelmet, megnyugtató biztonságot jelentettek a zűrzavaros bizonytalanságban. A párttitkár talán rá is szólt volna: Te nem látsz soha semmit, Göcs elvtárs?! Nem hallasz? Te készen akarsz kapni a világot, amit építünk?! Nem akarsz semmit jobbítani az épülő új világunkon?

Az emberek alig várták, hogy valamit, bármit mondhasanak a párttitkárnak. Sokan bizalmi igyekezetükben ott tébláboltak egész nap a pártiroda előtt. Megtisztelő volt számukra még az is, ha a párttitkár valakit egy fél szó, netán egy kézszerítés erejéig észrevett. Netán név szerint megszólított, rákérdezett: Hogy vagy, Göcs elvtárs? Hogy szolgál az egészséged, Tamás elvtárs?!

Könnyű ma beszélni.

Megszólt rögtön a lelkiismerete: Miről beszélsz, Göcs? – kérdezte. – Miről? Szerinted mindenki besúgott? Még a végén, ahogy csűrőd-csavarod a mondanivalódat, azt is kisütöd, hogy jellemes vagy. Jellemes ember voltál! A körülmények késztettek besúgásra. Netán a körülmények hatalma – mondta gunyorosan. – Aki alattomosan, sunyin, sőt sokszor kedélyesen mókázva a mások bizalmába férkőzik, aztán kéjes gyönyörrel, már-már boldog örömmel besúgja, az talán oszlopos erkölcsösség, s nem aljas gazemberség? Minek lehet nevezni az ilyen csúszó-mászó semmi embert? Minek?

Göcs Aladár, a „világ legszeretetreméltóbb embere”, ahogy odahaza a felesége előtt szerette becézni magát, a kávéscsészével kezében ott morfondírozott, toporgott a

tömbház arasznnyi, szekrénnyel, asztalkával telezsúfolt, kétszer kétméteres konyhájában.

A gázkályha kékesen fénylő lángján már főtt a kávé, a kotyogó „beszélni kezdett”, sistergett, hörgött, a kancsóban már elő volt készítve a cukor is, nemsokára aztán finom, fennkölt kávéillat töltötte meg a konyhát.

Levette a kotyogót, eloltotta a lángot, előkészítette a csészeket. A kávékészítés ünnepre hangolta mindig, külön örömforrás volt, igazi szertartás. Nem szívesen engedte volna át soha senkinek. Egyszer, hajdanvolt fiatalkorában, egy sötétségbe mártott téli reggelen, mert korán ébredt, s kedveskedni akart a feleségének, elkezdte – s végül rámaradt. De soha, még gondolatban sem tiltakozott ellene. Nem mentegette magát, ahogy a legtöbb férfiember tenné hasonló helyzetben; kedvenc foglalatosságává vált, s hajnalban alig várta a pirkadatot, hogy halkan, észrevétlen lecsúshasson az ágyról, s lábujjhegyen kiosonhasson a konyhába, odategye, lefőzze a kávé, majd kezében a kávéscsészével kedveskedően, hízelgően megálljon a felesége ágya előtt.

Igy tett most is. Ott állt az ágy előtt, egy pillanat alatt megfeledkezett az őt kínzó, feleletre váró kérdésekről, várakozón nézte alvó asszonyát, remélte, hogyha másra nem is, a csészében párolgó kávé mindent betöltő, barnán szálló illatára (mert számára a kávénak „barna” illata volt) megébred. Először kérdőn, majd duzzogó, morcos-hálásan rámosolyog. De a felesége, halk, tétova szöszmötölése ellenére, továbbra is egyenletesen szuszogott. Előbbre lépett, a kávéscsészét tartó kezét vigyázón a felesége orrához tartotta, de amikor látta, hogy a szeme még ekkor sem rebben, megszólt:

– Hogy van az én gyönyörűségem, az én kis szentem? Jól aludtál? A párnád puha, az ágyad sima? – gügyögött, csa-csogott kedvesen, s a szabad kezével megsimogatta a felesége haját.

– Menj el, no, ne hízelegj – nyújtózkodott durcásan, az arcát és a szemét is kézfejjével eltakarva Göcs Aladárné –, mit akarsz elérni?

Most már felült.

– Azt – mondta Göcs Aladár –, csak azt.

Tetszett a felesége tettetett dühe, kipirult orcája. És állt önfeledten, megdicsőülve.

– Egyszer hozod be egész életedben, s akkor már...

– Egyszerre csak egyszer. Viszont nap mint nap. Amióta csak emlékszem! – mondta Göcs Aladár is kötekedve, játékosan.

S miközben átnyújtotta a gőzölgő, párálló kávét, felidéződött benne az a régi emlék, amikor „hazakerült” Székvárra.

1957-ben Göcs már nem egyszerűen csak Göcs volt, ahogy addig mindig, bármerre ment – kivéve Lepkényt, a szülőfaluját –, hanem Göcs elvtárs. Az a három év, amit Marosvásárhelyen, az Encsel Mór szakiskolában töltött, meglátszott a viselkedésén. Az idegen környezetben, ahol legtöbben nem ismerték, ahol nem tudták, honnan jött, magabiztossá vált, s ha a korábbi élete el is kísérté – a háta mögött az ismerősök mindig összesúgtak, hogy ő mégiscsak a lepkényi tehénpásztor fia –, a szemébe már nem merték volna mondani soha.

Székváron is azt tapasztalta meg, hogy ő nem az, aki addig volt, hogy az emberek valaki mást látnak a helyében. Először bizonytalanul, saját tapasztalásában is kételkedve, gyanakvón és hitetlenkedve elcsodálkozott ezen, aztán, ahogy a napok teltek, egyre nagyobb elégedettséggel döbent rá, hogy nem másnak, neki szól a már-már udvarias figyelmesség. Őt, a lepkényi Göcs Aladárt komolyan veszik. Sőt, nemcsak komolyan veszik, adnak a szavára. Tisztelettel bánnak vele. Mint bárki más emberrel. Igen, Székváron Göcs Aladár egy új Göcs Aladár lett, akinek nem volt előbbi élete, vagy, ha volt is, csak eddig kísérté. Annál inkább, mert korábbi életének, sorozatos megalkuvásainak, bumfordi megszegyenüléseinek egyetlen tanúja, mentora és falustársa, Sarkadi Marosvásárhelyen, a gyönyörű Marosparti városban maradt.

Viszont valahányszor csak hazament Lepkénybe, már a falu határában összeszorult a gyomra. Mert itt csak a tehénpásztor fia maradt. És tudta azt is, bármivé is válna idegenben, még ha időközben fentebb is kapaszkodna a ranglétrán, Lepkényben, amíg a koporsófüdölet rá nem teszük, úgyis csak „cudar lenne”. Ha emberhez méltón kiöltözne, s úgy jelenne meg a templom előtti téren mise után, vagy délután a kultúrház előtti piacon, úgyis csak „rúgna a fingja után”. És egy idő után, a noszogató lelkiismerete ellenére, már nem is ment haza. Székváron – bárhol volt – Göcs Aladár volt. Akkor is, ha kilépett a szövetkezet – a későbbi gyár – kapuján, a város bármely szegletében, borbélynál, vendéglőben, vagy akár bent, ha betért valamilyen műhelybe, raktárba, bárhová.

Göcs csak ült a hálószoza nagy asztalánál önnön csendjébe merülve, a felesége már rég letette az üres kávéscsészét az ágy melletti kis éjjeliszekrényre, s durcásan a fal fele fordult. Göcs pergette az idő homokszemeit, a láthatatlan időmalomban pergette a percek, amely az ő s a családja élete volt, hányta, vetette múltját. Arra szeretett volna megnyugtató választ kapni, ami nap mint nap foglalkoztatta: úgy kellett-e élni, ahogy élt, vagy lehetett volna másképp is? S ha másképp, miképp és hogyan? Természetéből fakadóan vált besúgóvá, vagy a társadalom kényszerítette erre? Aztán meg – vigasztalta önmagát – ki gondolta volna, hogy változik is valami, valaha? Hogy a már-már betonba öntött múlt megreped, s a felszínre kerülnek rejtett titkai? Ő biztos, hogy nem gondolt erre. Úgy be volt betonozódva az a világ a maga nyomorúságába, hogy bárki azt hihette, öröke tart.

Göcs Aladár szótlanul, szomorkodva, egyedül megitta a kávét, kivitte az üres csészét a konyhába. Egy ideig tétován toporgott, majd, mint aki dermedtségből ébredt, előről kezdte ismét a lelkiismereti leltárt. De hiába kutatott halványuló, riasztón sorvadó, felhőként foszló emlékezetében – s most nem mentegette megértő vagy vigasztaló szándék-

kal magát –, nem emlékezett arra, hogy kit súgott be elsőnek Székváron. Sőt, ahogy tovább töprengett, viaskodott önmagával, rádöbbsent, hogy akkoriban olyan természetesen súgott be, ahogy a víz folyik. A víz dolga, hogy folyjon – gondolta első pillanatban még kissé fennhéjázva, fölnyeskedve. De ekkor, mint az utóbbi hetekben, hónapokban mindig, felrémlt benne a „forradalom” első napja, a vejének vagy valamelyik lányának szava a besúgásról és besúgókról, majd egy ismerős, későbbi arc, akit besúgott – legtöbbször persze Szálka doktort –, s rögtön elveszítette savas, önmagára irányuló fanyar humorát. Most, nem tudni, miért, éppen a lányának szava jutott eszébe, s az a könnyed, hevenyészett kijelentése a besúgókról, hogy „a heréiknél fogva kellene felakasztani valamennyit”.

És Göcs Aladár egészen indulatba jött. Mezítláb – hogy ne ébressze fel az újra alvó feleségét, a papucsát lerúgta a lábáról – járkálni kezdett keresztül-kasul a konyha és a nappali közt.

Mit gondolsz, te hülye kis ribanc, tanulhattál volna tovább? – kezdte a szokásos önemésztő morfondírozást. – Azt hiszed, a sors magától terített piros szőnyeget a lábad elé, miközben te unalmadban a föld felett lebegtél, hogy azon finomkodva riszárd a farodat? Kéjesen sétálj? Vagy volt abban részem neked is? Nekem, Göcs Aladárnak, a tehénpásztor fiának? Akit te, már anélkül is, hogy tudnád, mit tettem, mert többre vitted, többet tanultál, megvetsz?

Rettenetesen feldühödött a lányára. Dübörögve vert, lüktetett agyában a vér, s úgy érezte, hogyha nem ihat meg valamit, bármit, egy kicsi töményt, akármit, rögtön kiszárad. De hogyan és hol? Menjen el már most, hajnalok hajnalán, s ácsorogjon a kocsmánál, amíg majd nyitnak? Hogy beszélje holnap az egész környező városnegyed, hogy „jól lecsúszott ez a Göcs Aladár is, már nyitás előtt ott téblábol a kocsmá előtt”. De a gyomra mint tüzes kemence égett, és az agya kitartóan lüktetett. Sóvárgott az alkoholtól. Istenem, istenkém – akarta sajnálni magát –, mindent

odaadnék egy... – és ekkor rádöbbsent: két héttel korábban, mert a felesége korábban jött haza, elrejtett egy üveg vodkát a teraszon. S már, ahogy történni szokott, kéjes-kényesen, elégedetten becézni kezdte önmagát: Hogy te micsoda megfontolt és előrelátó ész vagy, Göcs Aladár, az egyenesen csodálatos – kezdte ajnározni önmagát, mint annyiszor, amikor csak egy pillanatra megfedkezett a besúgásról, de aztán eszébe jutott az is, miért is akar, kell innia. – No jó, jó – motyogta maga elé –, a fontos az, hogy van. – De azért még hozzáfűzte: – Mert előrelátó voltam. Csak ki kell jutnom valahogy a teraszra.

A teraszajtó a nagyszobából, tehát a hálósobából nyílt, lábujjhegyen, hogy ne nyikorogjon a padló, beosont a hálósobába, ránézett az ágyban újra egyenletesen szuszogó, szunyókáló feleségére, a békés szuszogás hallatán kissé megnyugodott, majd halkán, csendben kilépett a teraszra. Kívülről, mert valamikor egy akasztót tett az ajtóra, behúzta maga mögött, és az üvegen át benézett a szobába. A felesége szemmel láthatóan nem vett észre semmit. Körbepillantott, hogy a környező tömbházak ablakából láthatja-e valaki, aztán óvatosan kinyitotta a teraszra kitett, kacatokkal telerakott ósdi ruhásszekrényt, s hátulról, a régi szőnyegek mögül egy üveget húzott elő. Az üveg láttán kissé megnyugodott, tekintetével megsimogatta, majd türelmetlenségében összerázkódott. Kétszer is kirázta a hideg, beleborzongott az üveg látványába. Aztán az ajtó takarásában először megnyalintotta, majd egy rövid, elégedett szünet után jóízűen, lassan, élvezettel kortyolt belőle. Egyszer, kétszer. Megtörülte a száját, csettintett még a nyelvvel is. A szesztől apró, forró hullámok indultak el, először a torkában, majd az agyában. Körbepillantott újra, hogy nem láthatta-e valaki, aztán visszatette az üveget a helyére.

Az italtól nem nyugodott meg, ahogy várta, épp ellenkezőleg, még lázasabban kezdett dolgozni az agya. Igen – vette föl kisvártatva a monológja elejtett fonalát –, mi

lenne, te hülye kis liba, hogyha egy ilyen beszélgetéskor azt mondanám: Én is az voltam, kedvesem! Besúgó voltam, szívem! Mit szólnátok hozzá? – tette föl a kérdést a szesz-től fölvidulva, kedélyesen, már-már játékosan.

Játszani kezdett a gondolattal: mi lenne, mi történne akkor? A meglepetéstől, megrökönyödéstől milyen arcot vágnának? Az alkoholtól föl villanyozódva vidám, már-már pörlekedő, kedélyes hangulat kerítette hatalmába. De csak egy pillanatig tartott mindez, mert a következő másodperc-ben, ahogy végiggondolta a következményeket, a látványtól és a szavai hatásától úgy érezte, csattogni kezd, rászakad az ég. Fejre áll az egész világ. A csillagok szúrják a talpát, s ő hiába próbál elugrani, csillagról csillagra szökdelni, ott áll körötte harciasan az egész család.

Először persze a felesége arcát figyelné, aki lehet, a döbbenettől úgy maradna meghajolva, ha éppen hajolna, vagy önmagába süppedve, ha ülne; szoborra merevedve, ha állna. Látná, ahogy a kezét tördelni kezdi, vagy ijedten a szája elé kapja.

– Szent isten – hallaná a hangját –, te nem mondasz igazat, Aladár!

– De.

A szobában ekkorra megsűrűsödne a levegő. Neki lehetne támaszkodni.

– Velem ne játszsz, Göcs Aladár, mert megjáród! Kikaparom a szemed, még ha viccelsz is!

A felesége hangja szinte sikongva szállna. Nekiütődne a falaknak, a szekrénynek, a mennyezetnek, s onnan aláhullana.

– Ilyennel nem lehet játszani, apuka – mondaná a lánya is elborzadva. – Ez a legszégyenletesebb dolog, ami a családdunkkal történhetne.

– És Bodolai? Róla nem hallottatok? Nem beszéli őt is az egész város? És nem dől össze a világ. Nem zuhannak egymásra a házak, az utak, a fák, a villanyoszlopok, a templomok. Vagy Görbe Jánosról?

– Minket ez nem érdekel, minket csak az érdekel, hogy ezzel ne vicceljen, mert a családdunkban ilyen nem fordulhat elő! Érti?

– De hát nem viccelek!

És most már szinte ordítana a lánya, pontosabban visszafojtott dühvel és iszonyattal a hangjában sziszegne, a karmait villogtatva:

– A szomszédokra nem gondol? A komákra? Sógorokra, apatársakra? Öngyilkos is lennék, ha ez kiderülne!

Te jó isten – döbbsent meg magában, ezzel valóban nem számolt. Ezzel még gondolatban sem lehet játszani – eszmélt rá. Úgy gyűrűzne tovább a hír, mint a tóba vetett kő körül a víz. Látna, ahogy az emberek megfordulnak utána, összenéznek a háta mögött, talán még köpnek is. Igen, köpnek. Azt is látna, hogy az ajtók bezárulnak előtte, talán még a kocsmákba se mehetne be. Ki tudja? Ki tudja, ki kötne bele. Eszébe ötlött az egyik asztaltársaság, Orbai Jóska zavaros, gyanakvó nézése, zagyva beszéde. – Miért vagy te mindenütt ott, Göcs Aladár? Miért?... Jó, jó vicceltem, bolondoztam, no!

Tántorog az asztal mellett, tántorog az asztal körül, alig áll a lábán, és megmarkolja a kabátját a mellén.

– Nehogy egyszer meghalljak valamit rólad! Nehogy egyszer csiripelni kezdjenek a verebek!...

Még talán meg is vernék.

Két nap után tudná az egész város.

És most már a valóságban is összerezzen. Látna magát, látna a vejét, ahogy azokkal a szúrós szemeivel a bozontos, sűrű szemöldöke alól rámeredne, mert néha úgy villan a szeme, mint a kés, látna még tagadó szavai ellenére is a kételkedő tekintetét, ahogy kutakodva, sunyin, gyanakodva, elgondolkozva nézi.

Látna, ahogy a szomszédok összesúgnak a háta mögött, látna a meglebbenő függönyöket. Ezt nem lehetne kimagyarázni, valóban – gondolta. – Nem és nem.

Most az apját látna: az apja akkor, még gyermekkorában, egy este véresre verve érkezett haza.

- Mi az, mi történt? – kérdezte az anyja.
  - Megverték...
  - Miért?
  - Valaki besűg!
  - Miről?
  - A fatolvajokról.
  - Az övéket lopják...
  - Így igaz, de most az államé.
  - És azt hiszik, te voltál?
  - Igen.
- Ekkor hallotta először ezt a szót: besűg.
- Akkor még azt sem tudtam, mit teszek – rezzent össze.
- Gyermekek voltam! Én voltam-e a hibás, aki azt sem tudta, mit tesz, vagy Kardos?! Kardos, a milicista, aki gyermekként beszervezett? És időm se volt megtanulni, hogy aljas, megvetendő, amit teszek, hogy közutálatnak teszem ki magamat. Kézről kézre adtak.
- A falubéliek meghurcoltatását nem látta, sem az elkobzott fát, ami halomra gyűlt a néptanács udvarán, még az apja szavait sem értette:
- Both Józsit elvitték a gazemberek, Balázs Jánost is!
  - De hisz annak öt gyermeke van! – mondta az anyja kekrere tágult szemmel.
  - Ezeknek lehet! Ezeknek a szemeteknek nem számít semmi!
  - Még egyszer elvisznek téged is! – torzult sírósra az anyja arca. – Egy kicsi tűzifát gyűjtesz, s már visznek is!
  - Csak tudnám, ki teheti? – töprengett el az apja. – Csak azt tudhatnám meg!
  - Jobb, ha nem tudod – mondta az anyja. – Jobb, ha nem tudod!
  - Csak tudnám, hogy ki súg be – motyogta maga elé az apja –, én mondom, hogy megkeserülné!

Az elmúlt idő tömböt faragott emlékeiből.

Göcs Aladár szerette volna újrabogozni az idő fonalát, kihagyni, ami elfeledhető, utálni, ami utálni való, újraélni, ami szép és őrizhető. És előről kezdte újra és újra, mint a sebet elvakaró ember. S mert kínoztta a lelkiismerete, magyarázatot keresett önmarcangoló életére, hát talált is. Perelt, vitatkozott, emlékezett. Összekuszálódott benne minden, a gondolatok – talán az alkoholtól? – felgyorsultak, és keringtek az agyában, mint a körhinta.

És akkor rádöbbsent: soha nem tudott pártfogók nélkül élni.

Igen. Volt valami, ami nagyon fontos volt az életében. A pártfogók.

Ő nem akart soha egyedül megállni a lábán, eligazodni a világban, dönteni, határozni a saját és a világ dolgairól – neki mindig és mindenhol pártfogója volt. Ha odahaza a szülőfalujában Kardos volt az, a milicista, azután is mindig volt, akinek ugyanúgy súgott be, olyan önfeledten, bűntudat nélkül, mint Kardosnak. Lehetett az az iskolában osztályfőnöke, a gyárban a párttitkár, vagy később Csizmadia kapitány és Hozdovits hadnagy, bárki. Hálás akart lenni, és beszélt. Csak hálás akart lenni, ezért beszélt? Vagy megszokásból? Kéjből? Hatalomvágyból? Vagy?

Azokban az években, amikor megérkezett Székvárra, nemcsak azt tapasztalta meg, hogy bent a vasipari szövetségben elismerik, azt is észrevette, hogy a lányok ugyanúgy rajtafelejtik a szemüket, mint bárki más, hozzá hasonló fiatalon. Az első fizetéséből elegáns ruhát vett, ahogy a munkából hazament, átöltözött, s ha a volt falustársaival valahol összeháldkozott, nem várta meg, hogy azok megálázzák, csúfondáros megjegyzéseket tegyenek rá, egyszerűen félrefordította a fejét, mintha nem is ismerte, látta volna őket. Soha. Nem vett tudomást róluk, nem is törődött velük. Igazság szerint már odahaza se nagyon emlékeztek rá. Nem is ismerték volna meg. S ha odahaza nem

ismerték volna meg, akkor miért ismernék meg éppen Székváron? Igen. Először csak csodálkozott, hogy az emberek, még az idős szakik is, pontosan olyan tisztelettel beszélnek vele, mint bárki mással, sőt, mert volt egyfajta segítő igyekezet is benne, s ráadásul szükséavú volt, talán még szeretettel is. Ez először meghatotta. Pontosán emlékezett indulásának színterére, a faluszéli ház nyomorúságára, de mert a többi testvére is elszármazott, ki erre, ki arra, s néha ők is küldtek pénzt haza, segítették az öregeket, a szülői ház nemcsak gondolatban, de valóságosan is egyre szépült.

Napjait, pontosabban délutánjait többnyire a cukrászdákban töltötte, kávézott, korzózott, gyönyörködött a lányokban. Újságot vett, hivalkodón még csapkodta is vele magát. A hársakkal övezett Kossuth utca egyik oldalán – mert akkor éppen ez volt a divat – unottan lesétált, a másikon visszajött. Nézte a kirakatokat, az árakat, de főleg a lányokat, akik szépek voltak, mint mindig, ragyogtak, csillogtak. Ha beült a cukrászdába, megjátszotta a fontos embert, az újságot már messziről ledobta az asztalra, kitétte a cigarettát s a gyufát is az asztal lapjára. Aztán élvezettel, kéjesen rágyújtott, nagy karikákba fújta a füstöt, olvasni kezdett. Ha kávézott, ahogy másoktól is látta, a csészét fogva a többi ujjától kissé eltartotta a kisujját. Ez nagyon tetszett neki. Elegánsnak tűnt, már-már méltóságosnak. Egyszerűen úri gesztusnak. Otthon hetekig próbálgatta. Egyenes ujjal, vagy kissé behajlítva, begörbítve. A mindennapok változékonysága csodálattal töltötte el. Arcok tűntek fel és el, mint a hullócsillagok, elbeszélgetett az alkalmi asztaltársaság tagjaival, barátságokat kötött.

Aztán megtörtént az is, aminek meg kellett történnie.

A háború utáni években sok volt az özvegyasszony, s az idősebbek okították is: özvegyasszonyhoz kell menni albérletbe, ott „mindent meg kapsz”. Göcs Aladár, amikor megérkezett Székvárra, bár még csak sejtette a „mindent meg kapsz” értelmét, addig kereste az albérletet, amíg az

egyik síkátorban, a vár alatt, közel a központhoz, valóban egy özvegyasszonyhoz költözhetett.

Göcs Aladárnak már az első nap megtetszett a házasasszonya.

Szép, barna asszony volt Karikás Anna. Dundi, mosolygós arcú, meleg szemű. Mert a férjét elveszítette a háborúban, az arcát szomorkás mosoly lengte be, de ezzel együtt is fiatalos volt, könnyed, hajlékony és friss. Mint egy csitri lány. Mindig. Göcs Aladár egy idő után készteztést érzett magában, hogy fénybe borítsa az arcát, hogy a szomorúságot, mint egy láthatatlan pókhálót letörölje róla. Csak úgy! Karikás Annának ráadásul csokros fogai voltak, sugaras szembogara, s ha ebéd közben ránézett azzal a párás szemével, és kivillantotta a csokros fogait, Göcsnek elállt a lélegzete, belemarkolt valami a gyomrába is... De ezzel együtt is lassan alakult a történet. Míg nem egy éjszaka arra ébredt, hogy tűzbe borul az ég felette, ég az öle, s mint gyöngye áramutések, forró hullámok ringanak át a testén, és a tűz csóvái lángot vetnek az agyában. Először csak azt hitte, álmodik, aztán már nem. Úgy tűnt, mintha valaki ringana a testén, rájött, ringott is – nyírek ringanak, sóhajtanak így ősszel, hajnali, rebbenő szélben –, s nemsokára nyirkos, lucskos forróság riadt benne, miközben nyögésekkel szaggatott sóhajok szálltak felette a levegőben.

Karikás Anna végigsimított Göcs Aladár arcán, s minden magyarázat helyett azt mondta: „Csak azért, mert fiatal vagy, s nehogy magadban kárt tégy.” Aztán már legtöbbször ketten ébredtek. És attól a pillanattól kezdve már felnőtt férfiként nézett szét a korzózó lányok között is.

Ekkor már a világ egyértelműen szép volt.

Hívhatták ezt a kort szocializmusnak, hívhatták volna kommunizmusnak vagy fasizmusnak – fiatal volt. S mert fiatal volt, szép volt a kor is, amelyben élt.

Egy nap aztán betért vásárolni a piaci üzletek egyikébe – a piac a később gyárrá fejlődött szövetkezet mellett, a Ké-

kellő vasút felőli oldalán volt –, s ott megcsillant a szeme a majdani feleségén, aki az üzletben elárúsító volt.

Aztán már csak ott vásárolt.

A munkából hazafelé mindennap bement valami apróságért, lehetőleg, amikor más nem volt bent, s nézelődött. Mert lányokkal, épp a háziasszonyának köszönhetőn, sosem beszélt – csak hallgatott, és nézte a későbbi feleségét.

– No mi az, mit bámulsz? – kérdezte az, amikor már nem volt senki az üzletben, vagy megelégte a szótlán imádatot.

– Téged.

– Engem? Olyan bámulni való vagyok?

– Igen.

– S aztán mi tetszik rajtam?

– Minden.

– Minden? – kérdezte a lány a szót elnyújtva.

– Igen.

– A hajam? A szemem?

– A hajad, a szemed, a szád. Minden!

– Este zárás után várj meg – mondta a lány egy nap, hetek múltán.

Amikor elment katonának, a háziasszonya úgy siratta el, mintha saját fia volna. Szabadságra is hozzá jött haza.

Párttag a katonaságnál lett.

Göcs Aladár, mert fiatalon rádöbbsent, hogy pártfogó nélkül nem szabad élni, így hát, amikor nem volt már Kardos, nem volt Tarcsafalvi, az osztályfőnöke – belépett a pártba. Miután leszerelt, egy nap véletlenül újra összetalálkozott Kardossal, a milicistával. Az ránézett, nézte, nézte: – Te vagy az, Göcs? – kérdezte. S megdöbbsent a válaszára. – Tényleg te vagy? – s úgy nézte körbe, ahogy a vásáros lovat nézik. Éppen a szájába nem nézett be. – Az jó, ha te vagy – mondta némi szünet után Kardos –, mert szeretnék bemutatni egy ismerősömnek...

Igazából csak jóval később, a Hozdovitssal való találkozása után vált színessé a szakma. Addig írta, írta az apró

kis jelentéseit, de attól a pillanattól már valódi intrikussá vált. Mintha annak született volna. Mert Hozdovits nemcsak apró, semmitmondó jelentéseket íratott, sokkal komolyabb feladatokat is rábízott. Igazi bizalmasává tette. Beszélgetés közben nem egyszer váratlanul egy-egy városbéli közszereplőről, foghegyről odasúgta: – A mi emberünk. – Vagy: – Jó emberünk! – Persze ő, Göcs Aladár nem tudta, valójában mit jelent ez, de a bizalom végtelen örömmel töltötte el. Előfordult az is, hogy azt mondta Hozdovits: – Ezt és ezt még mi sem tudjuk betörni! Be akartuk szervezni, de nem sikerült. – Vagy: – Gereblyés, a tanár? Pitiáner besúgó!

– Gereblyés? – kérdezett vissza megdöbbenve, mert a városban épp az ellenkezőjét hallotta.

– Igen. Nekem elhiheted, ha én mondom...

– Ne viccelj, Nelu, ez szinte hihetetlen.

– Márpedig így van. Ha akarod, tovább is mondhatod.

Az informáltsága pedig növelte a tekintélyét. Amikor egy este a kocsmában először odasúgta ennek vagy annak:

– Gereblyés egy szar besúgó. – Elkerekedett a szemük.

– Ne viccelj, Göcs! Ilyent ne mondj!

– Így van! Amit én mondok, azt úgy veheted, mintha a Bibliából olvasnád. Megbízhatóak az információim.

Már jól benne jártak az őszben; az északi hegyek tomporán túlról csatagos telek ideje fénylett, reggelente már zúzmarás ködöt pipáltak a hegyek, zúzmarás ködök ülték meg a várost, néha-néha már szajzott, fagyott a part közelében a víz is; körmödzött az éjszakai fagyoktól a sár, a várost ölelő gyümölcsösökben sűrű, tömött levélszőnyeg szürkéllett-barnállott, s a suvadásos dombok közt, a völgyek lankáin, patakok mentén hóharmat virágzott, de még langyosak voltak a nappalok, amikor Szálka János doktor Őze Pétert megkereste.

Őze Péter s az anyja, egy ijedt arcú, sírós hangú, nyirkos tenyerű, rosszul öltözött asszony, a város egyik falusias

mellékutcájában, a Tó utcában élt. A külvárosnak ezen a részén, az utcán végig – mintha csak a történelem itt felejtette volna nemcsak őket, a házakat is – ereszes-pitvaros házak sorakoztak, csűrökkel, trágyarakásokkal az udvarokon.

Egy ilyen omló vakolatú házban lakott Őze Péter is.

És mintha nem is városon, hanem faluhelyen járna, az utca első házatól az utolsóig, a kerítéseken belül vadul ugató kutyák kísérték a lépteit, vagy két lábra feszülve karmolták a deszkaléceket.

Szálka János mint verettetésükben szövetséges, azonos sorsú ember érkezett Őze Péterhez. Ráadásul tudatosan szürkületkor. A rémület azonban, amit tapasztalt, megdöbbenítő volt. A kövér, testes, nehézkes mozgású asszony, aki a hangos kutyaugatásra kilépett a pitvarba, ahogy meglátta a jól öltözött idegent, ledermedt. Jobb kezével belekapaszkodott az ajtókeretbe, s úgy állt. Állt, és várt. Az arca, amelyre rávetült a villany sápadt fénye, szürkévé fakult, talán kiment a fény is a szeméből, mert kézfejjével mind-egyre ki akart simítani egy láthatatlan tincset, s csak táto- gott, nem bírt megszólalni. Szálka János már-már rászólt, de hát ne féljen, asszonyom, ám ekkor, talán a csend riasztására, talán csak kíváncsiságból vagy az anyjáért való ag- gódás miatt, megjelent az ajtóban Őze Péter is.

Őze szemmel láthatólag nem örült a jöttének.

– Maga az? – kérdezte elképedve, s látszott rajta, hogy a pokolba kívánja. Egy pillanatig dermedten, szótlánul állt, nézte – talán arra várt, hogy eltűnik Szálka doktor, hogy mindössze csak egy látomás, s az első rezdülésre elrebben, elszáll –, aztán az orvos legnagyobb döbbenetére furcsa, fojtott hangon azt kérdezte: – Látta valaki a doktor urat ide jönni?

– Az első háztól idáig fogtak a kutyák – mondta a kér- déstől most már Szálka János doktor is felbosszankodva.

– Idegenekre gondoltam – mondta Őze. – Nem az utca la- kóira.

– Nem tudom, nem figyeltem – válaszolta Szálka János bizonytalanul.

– Hát ez az! Nem ártott volna figyelni... Ezt a könnyel- műséget! – És meg se várta, hogy Szálka doktor elmondja a látogatása célját, rászólt: – Mert én az életemnek azt a szakaszát lezártam...

Ott álltak az ajtóban, Szálka János már-már arra gondolt, megfordul, s köszönés nélkül elmegy ilyen fogadtatás után, de aztán meggondolta magát:

– Talán, lehet, nem is tud a megveretésemről... Vagy tud, és éppen azért fél?

Egy hosszú másodpercig állt, majd épp el akarta kezde- ni, hogy...

– Ne folytassa, tudom, hallottam – mondta már-már dur-ván Őze.

Az összezárt arc, az összezárt fogak mögötti sekrestyés csendben istenes káromlások visszafojtott sóhaja lükte- tett. Szálka János nézte az előtte álló fiatalembert, de ez a férfi már nem az a férfi volt, akit a kórházban megis- mert. Az a férfi, akit a kórházban látott, a megveretése el- lenére lázadt; ez a férfi egy megtört, meggyötört ember volt. Aki fél mindentől. Aki még a saját árnyékát is két- szer nézi meg. Akinek a bizalmatlansága határtalan. Re- ményvesztetten meg akart fordulni, de ekkor Őze várat- lanul rászólt:

– Tessék bejönni! – s választ sem várva ment is befelé a konyhába.

Az öregasszony ekkorra, talán, mert megnyugodott, ma- gához tért, letörölt egy széket, s leültette a szobában.

– Már elnézést a rendetlenségért – mondta –, most érke- ztünk pár perce haza. – Kezet nyújtott. – Péter édesanyja va- gyok!

– Örvendek – mondta Szálka János –, kitűnő fia van.

Az öregasszony sötétén hallgatott.

Ahogy Őze Péter belépett a szobába, Szálka János rö- g- tön megszólalt:

– Talán hallotta, hogy mi történt – kezdte önsajnálattal a hangjában, mintha csak Őze bizalmát akarná elnyerni.

– Hallottam – mondta szűkszavúan Őze.

Majd hozzáfűzte:

– Maholnap ezzel sem dicsekedhetünk.

– Tessék? – kérdezte Szálka megütöközve.

– Mert vannak olyanok, akik azt állítják, hogy azért ver-
tek meg, hogy az emberek bizalmát elnyerjük...

– Miről beszél? – döbbsent meg Szálka doktor.

– Így, ahogy mondom. Mert akiket megvernek, azokhoz
ugye természetes, több bizalommal vannak az emberek...
Azokkal bátrabbak. Hisz megverték őket, nem? Hisz azért
verték meg, mert magyarok, vagy magyarkodnak...

Szálka János állt, hallgatott, mint aki nem akarja halla-
ni, amit hall, vagy aki nem érti, amit hall.

És Őze folytatta:

– Ez történt a szomszédunkkal is! Mindenki tudta, hogy
egy nyomorult besúgó az illető, s amikor a hatalom is rájött
erre, megsejtették, hogy az itt lakók bizalmatlanná váltak,
ezért házkutatást tartottak. Náluk! Csak azért, hogy visz-
szaadják a szomszédok bizalmát.

Szálka János nem hitt a fülének.

– De hát ez nem lehet igaz – suttogta maga elé megren-
dülten.

– De még mennyire, hogy az!

Szálka János fölállt. Most már nem akart hallani, kér-
dezni semmit, tétován elindult az ajtó felé. Azonban Őze
Péter komor hangon folytatta:

– Csak azért mondtam el mindezt, hogy a doktor úr is
tudja, hogyan is áll a dolog. Hogy miként vélekedhetnek az
emberek önről is. Én persze nem kételkedtem a doktor
úrban, de mások majd kételkedhetnek... Nem lett próféta
a doktor úr se, csak azért, mert megverték... S még vala-
mit szeretnék mondani! Ha már itt tartunk, kell tudnia,
hogy a legtöbb embert, akiket behívtak, megverték, be is
törték! Nagyon kevés, akit nem.

– Mit akar ezzel mondani? Csak nem?! – kérdezte, és
bosszúsággal vegyes döbbenet volt az arcán.

– De! Pontosan azt. Amire gondol a doktor úr is. Amire
tetszik gondolni!

Őze Péter átment a konyhába, s a tálcára téve behozta
a teát és a cukrot: – Én pedig többet, éppen ezért, nem aka-
rom veretni magamat – mondta, miközben átnyújtotta
a teát. – Nem és nem. Veresse az, aki akarja. Veresse az,
aki értelmet lát benne...

Szálka János doktor ránézett az előtte álló fiatalemberre,
találkozott a tekintetük.

– Csak azt akartam megtudni, még kiket vertek meg,
s miért? El akartam menni hozzájuk, de ha így van... Ha
mindenki bizalmatlan...

– Így van! Mindenki bizalmatlan – mondta Őze Péter.

Majd, mintha megsajnálta volna az előtte álló elbizony-
talanodott férfit, hozzáfűzte:

– Miután kijöttem a kórházból, elmentem mindenkihez.
Mindenkihez, akit előttem megverték. Azután kaptam
a második verést – folytatta komoran Őze Péter. – De azzal
már nem mentem kórházba. A talpamat s a vesémet verték.
A talpamat s a vesémet. S aláírtatták, hogy soha nem is jár-
tam a rendőrségen. Soha. Nem is tudom, hogy hol van...
Ráadásul, amikor kidobtak, megkérdezték, szeretnék-e
pszichiátriai intézetbe kerülni, mert tudnak segíteni...

– Hallottad?

– Hallottad?

– Bodrost a gondolatrendőrség főnökével látták.

– Az igazgatót?

– Igen.

– Ne mondd?!

– De! Komolyan mondom. És fényes nappal. Ott beszél-
gettek nyugodtan, ráérősen a városi parkban. Olyan meghit-
ten, mintha csak régről ismerték volna egymást... Mintha

régi barátok lennének... Egy cseppet sem törődtek azzal, hogy más is megláthatja őket. Olyan ember mondta ezt nekem, akiben teljesen meg lehet bízni!

– Van olyan?

– Talán... Egyébként igazad van, azt suttogják, hogy vannak olyan információk is, amelyeket a gondolatrendőrség terjeszt. Kiszivárogtatnak egy hírt, az emberek elhiszik, aztán tovább mondják. Megbélyegeznek valakit, hogy besúgó, holott épp azért terjesztik róla, mert nem tudták beszervezni!

– Ezt nem hiszem el!

– Márpedig így van! A saját embereiket megvédik, a rendszernek ellenfeszülőket bemaszatolják.

– Létezzetetlen!

– De! Régi módszer ez. Olyant is hallottam, hogy azért állnak le beszélgetni nyilvánosan egyesekkel az utcán, hogy lejárassák. Mert a besúgóikkal persze sose beszélgetnek nyilvános helyen. Székvár tele van konspirációs lakásokkal!

– Milyen lakásokkal?

– Kon-spi-rá-ci-ós lakásokkal.

– Azok milyenek?

– Milyenek, milyenek? Hát többnyire üresek. Titkos lakások, szinte minden harmadik-negyedik tömbházban van egy-egy ilyen fenntartott lakrész. Amelyeknek csak látogatbérlejtük van. És ezekről csak ők tudnak. Meg persze a lakóbizottsági elnökök.

– És?

– Hát nem érted? Ott találkoznak a besúgóikkal. Vagy ennél különbet is mondok! Mit gondolsz, Kanyaró miért beszélhet annyit?

– Melyik Kanyaró? A magyartanár?

– Igen. Nos, megmondom én. Ő a hivatásos ellenálló! Aki a gondolatrendőrség megbízásából ellenálló. Akit arra használnak fel, hogy elnyerje az emberek bizalmát, s adott esetben álhíreket, számukra fontos információkat szivárogtasson ki.

– Azt miért?

– No, miért?

– Hallottad?

– Hallottad?

– A tegnap Somaival látták Bokor Negrițoiut tárgyalni. Ott voltak a Villanytelep utca sarkán, s félrehúzódva egy fél órán át beszélgettek... Vajon miről beszélhettek? Miről beszélhettek egy fél órán át?

És a hír végigszaladt a városon. Sőt kiderült, voltak olyanok, akik már rég sejtették ezt Somairól. Tudták. S most csak igazolva látták sejtésüket... S mivel könnyebb rosszat mondani, mint a jót, hát suttogva így adták tovább: – A tegnap Bokor Negrițoiu azzal a szemét besúgó Somai-val beszélt, aki már rég gyanús volt nekem. Szerencsére most bebizonyosodott, hogy ki is ő, s mennyit ér! Rég tudtam, hogy ezek s a fajtái már rég be vannak szervezve. Régi! De azért ezt mégsem hittem volna. Hogy mára már szégyenkezés nélkül, nyíltan vállalják! Igen!

– A tegnapelőtt találkoztam Göcs Aladárval; tudod, mit mondott ő is? Hogy biztos forrásból tudja, Szálka doktor is besúgó! Meg Krizbai, az iskolaigazgató. Ha így megy, ma-holnap már magamban se bízhatok. Ha így megy, azt mondjátok meg, kibén bízhat az ember? Talán ezért járt Szálka doktor a templomba? Ezért ül az első padba? Igen. Még hány orvos jár templomba? Hány? Azt is elmondta bizalmasan Göcs Aladár – mert az aztán egy megbízható, jó magyar ember –, miközben persze az életemre is megesketett, hogy titokban tartom mindazt, amit mond, hogy a tanáriban Kanyaró együtt kávézott két másik kollégájával, s Kanyarót nem hívták be a gondolatrendőrségre, de a másik kettőt igen, s azt is tudták, hogy miről beszélgettek.

– Én ennél különbet mondok – vette át a szót a társa. – Tudjátok, mit kérdeztek Orbántól, a sízőtől két deci ital közt, a Park vendéglőben kedélyeskedve?

– No, mit?

– Csak úgy, mintha csak viccelne, odaszólt a vele poharazó gondolatrendőr: Szokott a felesége szex közben sikongani, Orbán elvtárs? Orbán azt hitte, lefordul a székről... Már-már arra gondolt, történjen bármi, vessék börtönbe, vagy üssék ott helyben agyon, de szájon vágja a tisztet, aki ekkor azt kérdezte csúfondárosan: No, mit hallgat? Talán igen? Amire ő azt mondta: Az a mi kettőnk ügye, papírunk van róla, vagy nincs? Mire a tiszt: Csak vicceltem, Orbán elvtárs! Csak! De tudjátok, mi a legfurcsább? – folytatta a mesélő. – Hogy azt mondta az a kötözni való Orbán, hogy a felesége valóban szokott... Mindenről tudnak!

MINDENRŐL TUDNAK – szállt, szállt a hír embertől emberig: MINDENRŐL! Másodkézből származó hírek keringtek, mással történt dolgokról beszélt mindenki, az egész város, de soha senki nem beszélt arról, hogy vele, csak vele mi történt. Hogy vele is elbeszélgettek! Hogy tőle ezt kérdezték. Ő erre azt felelte. Nem. Mindig másról szólt a történet.

– Hallottad?

– Hallottad?

Azok a furcsa történések, amelyek Bokor Negrițoiu városba érkezése után megdöbbenették Székvár lakóit, elhíntették megtévedt, összezavart lakóiban az egymás iránti gyanakvás, kételkedés, bizalmatlanság magvát, szinte észrevétlenül kezdődtek. Olyan észrevétlenül, ahogy a Nap kúszik fel reggelente a keleti dombháton.

Még a révedt tekintetűvé szelídült, fogatlan ín্যú öregek sem emlékeztek hasonlóra. Aszályos évekre emlékeztek, kiszáradt medrű patakokra, hatalmas tűzvészekre, amikor városnegyedek pusztultak el, jégverésekre, nagyidejű tavaszokra, fagykárokra, de hogy a bizalom, a szeretet, a megelőlegezett és megszokássá rögzült megbízhatóság rendült volna meg Székvár polgáraiban, a városszélek istállószerű

parasztaiban, az eddig nem fordult elő. Volt bizalmatlanság s kételkedő, tamaskodó gyanú is napszámos sorsú szegény és zsírtól fényesedő bajszú gazdag között, lesre játszó ravaszság is, de a szikrázó közszerű-idő próbáit összefogódzkodva viselték. Ha addig, főleg Garda idejében, politikai okokból behívtak valakit a gondolatrendőrségre, rögtön végighullámozott a hír Székváron. Sőt. Ha este történt az esemény, reggelre már kétszer megkerülte a várost. Mintha a sötétben lapuló házaknak, dülöngélő kapuknak fülük lett volna, másnap már mindenki tudott, hallott róla, vagy arról beszélt. Mintha épp azt akarták volna a rendszer pribékjei, hogy a város tudjon róla. Viszont ezzel a jégriasztó félelemmel együtt is, akit a gondolatrendőrségre behívtak, nem megbélyegzett – hős lett a város szemében.

– Hallottad?... Hallottad? – hullámozott végig a hír egy-egy ilyen eset kapcsán, röpiült kapualjtól kapualjig, suttogva vagy fennhangon. De tudták, velük nem történhet meg mindez. Nem. Mert a hírben benne volt az a rejtett, ki nem mondott egyezség is a város lakói és a gondolatrendőrség között – csak azokat verik, akik okot adnak rá. Csak azokat, akik tettek, tesznek érte. Kihívják a sorsot maguk ellen. Szidták a rendszert, esetleg kihívóan magyarkodtak. De benne volt az is: ha lapulsz, ha csendben vagy, veled nem történhet meg semmi. Mindkét fél tudta: félénként, évenként el fognak verni egy-két embert, s akkor ugyanannyi ideig béke és csend lesz a városban. Ritkán hívtak be valakit is, de akit mégis, annak már a megidézés pillanatában sosem volt verések csont-zenéje sajdukt a testében, s aggodalma legtöbbször nem volt hiábavaló. A veréstől való rettegés ámokfutó riadalma néha odáig fajult, hogy volt, aki a menekülés gyámoltalanságában fel is akasztotta magát. Vagy megpróbált; többnyire sikertelenül, átszökni a határon. Csak hogy a csonttörő, borszagató veréstől megszabaduljon.

Igen. Bokor Negrițoiu érkezéséig egyértelmű volt a vízváltató: az egyik oldalon a láthatatlan hatalom állt, a má-

sik oldalon a város. A két fél teljesen elkülönült egymástól. Nem volt átjárás köztük, s ha mégis – láthatatlanok voltak nemcsak a besúgók, a civilben koricáló tisztek is. Nem is lehetett ismerni őket. A város összetartott. Tömböt képezett. Hatalmas fehér márványtömböt, amelyről lecsúszik nemcsak a fény, a gyanakvás is. A gyomrot összerántó későbbi bizalmatlanság nem fészkelte bele magát az emberek lelkébe. Most azonban, Bokor Negrițoiu érkezése után alig egy évszak teltevel döbbenet tapasztalták, nem vernek meg szinte senkit, nem történik úgymond semmi, s mégis, a város egyre némább lesz. – Hallottad?... Hallottad? – kérdezték most is, de innentől a történet nem verésekről szólt – hanem a gyanú elhintéséről... Olyan hírekről, amelyek vaksin metelyező gyanakvást, lelket sorvasztó, pusztító bizalmatlanságot, rémületet keltettek. Egyre kevesebb embert hívtak be, vertek meg, viszont az utcán egyre többeket láttak egy-egy gondolatrendőrrel beszélgetni. A gyanú falakat épített. Kőrmözött. Borzongázt! És mindenki gyanús lett, aki élt.

– A fűrészt kérem!

– A szikét!

– A gézt.

– Lékelés lesz, vagy fölnyitjuk a koponyát is?

Száłka János doktor, amikor kinyitotta a szemét, először azt hitte, egy úrhajó vezérlőpultja előtt ül, az első pillanatban nem figyelt a szavak jelentésére sem, de ahogy fölfogta az értelmüket, rádöbben, hogy hol van. A szobában, ahol feküdt, erős, zöldes fény áradt, a műtetre beöltözött orvosok ruhája – nem volt egy nő sem köztük – szinte csillogott a sárgászöld fényben. Valahol egy műtőben lehet, gondolta kissé megnyugodva, valaki ismerőst műtenek, de kit?

Újra körbehordozta a tekintetét: egy férfi feküdt a műtőasztalon. Megpróbálta beárnyékolni a szemét, hogy szembenézzen a föléje hajló férfival, de a fényzuhatag annyira zavaró volt, hogy nem ismert fel senkit. – Orvos vagyok,

kellene ismernem őket! – gondolta. S ebben a pillanatban épp azt látta, hogy a sebész fölhasítja, majd lehúzza a kopaszra nyírt férfi fejéről és homlokáról a bőrt. A borzalomtól behunyta a szemét, és amikor kinyitotta újra, egy férfit látott a műtőasztalon felnyitott koponyával – s a műtőorvos egy csipesszel kutatott az agyban. És ekkor váratlanul, mintha csak a saját tükörképét látná, kiélesedett a műtőasztalon fekvő férfi arca – a sajátja. Megdöbben. Összerázkódott. De hát mi van, mi történt?! – gondolta. – Hol vagyok, és miért? – Behunyta a szemét, így feküdt néhány percen át, megpróbált nem gondolni arra, amit látott, de így sem tudott szabadulni a látványtól. Újból kinyitotta a szemét. A feje fölött világító reflektorokból kellemes, zöldeskék fény áradt. Ott feküdt kiterítve a műtőasztalon, a reflektorokból ömlő fénytől hiába próbálta, nem tudta felismerni az arcokat, a hangok után próbált eligazodni, de senki sem tűnt ismerősnek.

– Mit akarnak? – kérdezte döbbenet. – Mit tesznek velem?

– Csend – szólt rá egy durva hang –, itt mi beszélünk.

– Mi történt? Hol vagyok? – kérdezte Szálka János, ledermedve a durva hangtól. – Ez műtét vagy kihallgatás?

– Ez is, az is!

– Hogyhogy?

– Mondtam már, hogy hallgasson – mondta a föléje hajló beöltözött műtőorvos, aki talán a főorvos is.

Megpróbálta azonosítani a hang gazdáját, s bár nem sikerült, arra gondolt – ismerős ez a hang. A férfi, aki közvetlenül az asztal mellett állt, magas volt, barna, és Szálka János határozottan emlékezett, hogy valahol látta.

– Szemtelen, mint mindig – mondta az asszisztáló orvosok egyike, aki talán – mert kissé távolabb állt – az altatóorvos lehetett.

– Az – hagyta jóvá az előbbi hang.

Most már fölismerni vélte az előbbi férfi hangját: Bokor Negrițoiu az! – gondolta. – Bokor?!

Újra és újra szemügyre vette őket, és megdöbbszent. A férfin, akit főorvosnak hitt, s aki egy csipesszel újra készült kiemelni valamit az agyából, valóban fölismerte Bokor ezredes, a gondolatrendőrség főnökét. De hát ez nem lehet igaz! – gondolta. – Mit keres itt Bokor?! A kórházban. A kórház műtőjében. Az agyamban?! És mit akar? Csak nem ő akarja műteni? Egy rendőr? Még az hiányozna, hogy egy tiszt végezzen rajta koponyaműtétet. Ilyen még a történelemben sem volt. Nem.

– Föl akarok állni – mondta most már határozottan, és megpróbált fölúlni. – Nem hagyom, hogy maguk műtsenek. És nem írtam alá semmit.

– Hallod, mit mond? – kérdezte egy teljesen ismeretlen hang. – Nem írt alá semmit.

– Naná, hogy nem írt alá semmit!

Most újra kívülről látta magát – Bokor hosszú, kecses ujjaiival matatott az agyában.

– Na végre – mondta, akit ő altatóorvosnak gondolt –, most aztán nem rejthet el semmit.

– Megtudunk róla mindent! – szólalt meg egy másik is.

– Azt is, amire csak gondol.

– A legrejtettebb gondolatait!

– A legtitkosabb érzéseit!

Eddig sem rejtettem el semmit – akarta mondani dühösen, s megpróbált föltápáskodni a műtőasztalon, de nem bírt megmozdulni.

– Azt mi mondjuk meg – mordult rá Bokor ezredes. – Mi!

A nyitott koponyán át az agytekervényeit tanulmányozták komoran, elmélyülten, aztán az altatóorvosnak hitt férfi szólalt meg:

– Ez mi?

– Ez? – kérdezte Bokor, s a szikével rámutatott az egyik agytekervényre.

– Igen.

– Az a Székely himnusz!

– A Székely himnusz?

– Igen!

– S alatta ez a másik?

– A magyar!

– Úgy látom, a feje tele van himnuszokkal!

– Találunk ott majd mást is! – mondta fenyegetően Bokor, s a szikével tovább matatott az agytekervényein.

– S ez?

– Az Országháza!

– Az Országháza?

– Igen.

– És ez?

– A magyar zászló.

– S ezek az arcok? Ez a szakállas, bajszos például ki?

– Zrínyi Miklós!

– Ő ki volt?

– Horvát bán és magyar hadvezér.

– Ez valami fából vaskarika?

– Nem.

– Na jó. Hagyjuk. S ez a másik bajszos?

– Arany János!

– Ő ki volt? Valaki magyar nacionalista?

– Költő!

– És ez?

– Vörösmarty!

– Ő ki?

– A Szózat szerzője.

– És ez? Ez talán a Vak Sámán?

A Himnusz szerzőjének sértegetése hallatán föl akart ug-rani, mindig kényes volt a magyar költészet e különleges teljesítményére, de nemcsak a testét nem tudta megmozdítani, a fejét sem. Mintha csak le lenne kötözve, vagy oda lenne szögezve. Ezek mindent tudnak – hasított belé. – A legrejtettebb gondolataimat is. Mintha tényleg látnák, hogy mi van az agyamban! – Rémület rezzent benne: – De hát ez nem lehet igaz – gondolta. Már-már megszólalt újra, mi az, mi történt, mi ez a nagy csend, de ekkor az egyik

orvos, aki eddig hallgatott, csipeszt vett a kezébe, kéjes-kéyesen újra kiemelt valamit, s rákérdezett:

– Ez ki?

Szálla János doktor ránézett a csipeszt tartó kézre – a csipeszben a felesége fényképével.

– A feleségem – szólalt meg.

– A felesége?

– Igen.

– Nem rossz nő, nem igaz?

Az asszisztáló orvosok felröhögtek.

Újra körbepillantott. A rémület úrrá lett rajta – megbor-zongott. Nem engedem, hogy hozzám nyúljon – akarta mondani, de gúnyos kacaj áradt feléje.

– No, no! – szólalt meg ekkor egy magas, barna kispor-tolt férfi. – Hová siet, doktor úr? Hisz nem végeztünk! Van-nak még fehér foltok az agyában!

És most a magas, barna vett csipeszt a kezébe, s a nyitott koponyán át benyúlt az agyába.

– Ez?

– Németh László.

– És ez?

– Dsida.

– Mi van? Csak írók és költők vannak a fejében?!

– Ahogy nézem, itt lesz Horthy is.

– Nocsak, nocsak! – mondta az altatóorvos.

– Igen, igen.

– Meg Árpád vezér. És Szent István.

– De hol van Erdély? – kérdezte az asszisztáló orvosok közül az előbbi.

– Erdély a mélyrétegekben van – mondta határozottan Bokor Negrijoiu. – Ezt tudom. Ott. Befalazva. Ott szokott lenni mindig!

Hallgatta a beszédüket, s most újra felülről, messziről látta önmagát.

– Egy biztos – mondta az ismeretlen hangú férfi –, most teljes lesz a lista. Nem fog átejni minket!

– Ez most már egyre valószínűbb, hisz mindjárt kieme-lem az egész agyat.

– Erdély még mindig nem látszik?

– Nem. Egyelőre csak Székvár látszik. És Kolozsvár. Ez a fájdalomgóc itt, ni!

– Várad!

– Be van duzzadva, szinte piros.

– Mint Vásárhely...

A magas barna a nyelvével kéjesen, elégedetten csetin-tett, mintha ízlelgette volna a szavakat.

– Ugye? Ugye? A kis nacionalista! S mi még azt hittük, hogy nem rejteget semmit. Hogy lojális ember. Hisz min-denki ezt állította önről!

– De hát lojális vagyok – nyöszörögte.

– Lojális? Ön? Látja, mit találtunk? Látja? Ez például mi? – s rámutatott a műtőasztalra.

– A Szent Korona – rebegte megilletődve.

– A Szent Korona? Mitől szent? S mit gondol, hol találtuk?

– ...

– Az ön fejében, doktor úr. Az ön agyában... Mit rejteget még? Ön, a lojális ember! Ön, akiről még a besúgóink is azt állították, hogy apolitikus...

– Talán a gyermekkor emlékfoszlányai – sutto-gta meg-törten.

– Emlékfoszlányok? Ezek? A korona, a zászló, a himnuszok! Még csak nem is egy, kettő! Azt mondja, emlékfoszlányok?! Még jó, hogy azt nem mondja, ócska kacatok!

És most, most már üvöltve kérdezte:

– Hülyének néz minket?! Örzi, rejtegeti, hogy a megfele-lő időben elővehesse! Ismerjük mi ezt. Igen.

Teljesen megszégyenült. Nem tudott mit mondani. Azért mégiscsak tűrhetetlen, hogy felnőtt emberként hazugságon kapjanak – gondolta. Ráadásul éppen őt, aki mindig, már-már túlzottan is kényes volt a szavahihetőségére. Az egye-nes jellemére. És az is igaz, még ha szinte hihetetlen is, hogy nem tudott ezekről az emlékeiről. Nem. Megfeledke-

zett róluk. Valahogy kihullottak az idő rostáján. Eltemetődtek a múlt kútjában.

És ekkor a távoli, „egyszer volt, hol nem volt” időből megjelent előtte a nagyapja alakja, aki gyermekkorában eszténként a konyhában, a kályha mellett a térdére ültette, és miközben pattogott a tűz, villódzott a láng, mesélt. A kezdetekben még legtöbbször szárnyas angyalokról, villás ördögökről, csúf arcú törpékről, óriásokról, hétfejű sárkányokról, de később, ahogy ő nőtt, néha elérzékenyült, s olyankor „titkokzatos” dolgokról kezdett beszélni. Arról, hogy volt egyszer egy ország... Annak az országnak... Vagy, mint azon a csodálatos estén is – akkor már hét-nyolc éves is lehetett –, amikor gyöngéd-bizalmasan megfogta a kezét. – Gyere – sutogta megilletődött hangon –, már elég nagy vagy, mutatok valamit. – Egy pillanatig megállt, föltartotta még a mutatóujját is: – De ezt nem szabad elmondanod senkinek se!

– Anyukámnak se?

– Nem. Ez csak a mi titkunk. A MIÉNK. A kettőnké, jó?

Aztán bevitte a belső szobába, ahová ő csak ritkán, kivételes alkalmakkor nyithatott be, elhúzta a függönyt, s a szekrény aljából, egy titkos rekeszből elővett valamit. Ekkor megilletődve megállt, és mintha csak a port törölné le róla, szeretettel, óvatosan végigsimított rajta. Egyszer, kétszer. Újra és újra!

– Most te is – mondta.

Az a valami, amit a nagyapja a kezében tartott, finom tapintású volt, s nagy, súlyosan csüngő, aranyos rojtokkal volt díszítve. Ekkor még nem látta a színeket.

A nagyapja egy pillanatig még várt, majd lassan, óvatosan, babusgató szeretettel szétbontotta. És neki ekkor attól, amit látott, elállt a lélegzete is. Mert ő olyan szépet még nem látott soha. Szébbnél szebb, csodálatos, bársonyos színek – piros, fehér, zöld – bontakoztak ki hatalmas, aranyos rojtokkal. Alig bírt megszólalni:

– Mi ez, nagytata? – kérdezte álmélkodva.

– A zászló.

– A zászló? Milyen zászló?

– A magyar zászló! – mondta a nagyapja elérzékenyülve, s megköszörülte a torkát, mintha csak a sírás fojtogatná.

És álltak némán. A torka kiszáradt akkor, nem bírt megszólalni, csak tapogatta csendes megilletődéssel a selymes, puha zászlót.

A torka ki volt száradva most is, karmolt, nyelni próbált, nem tudott. Ezek mindent tudnak – gondolta. – Mindent. Még a legtitkosabb gondolatokat is. Meg kell halnom a szégyentől – sutogta. Szégyenkezve körbepillantott, részvétlen, komor, sötét arcok meredtek rá. Sütött a kutakodó gyanakvás s a megkövült gyűlölet róluk. Végem van – gondolja. – Innen most élve nem szabadulok.

Figyelte a komor, néma, sötét arcokat: most mi lesz? Aztán hirtelen úgy érezte, sülyyedni kezd a műtőasztal, pontosabban, hogy ő lassan emelkedni kezd.

– Meghaltam! – sutogja. – De hát gondolkodom!

Fölriadt.

Megébredt.

Először elborzadva megtapogatta az ágyat – lucskos volt az ágy, csurom vizes a pizsamája. Aztán a homlokához vitte a kezét, megtapogatta azt is. Teljesen ép volt, nem érzett semmit rajta. És ekkor maga mellett meghallotta a felesége egyenletes szuszogását. Föllélegzett. Az ólmos, tompa feszültség oldódni kezdett a testében. Csak álmodtam – gondolta. – Álom volt! Álom! – Fölszabadult derű, végtelen mámor kerítette hatalmába. Szinte ujjongott. Megpróbálta felidézni előbbi rémálmát – a műtőt, a beöltözött orvosokat, a leemelt koponyát, a csipeszt, amellyel turkáltak az agyában. Felidézte az arcokat – s megborzongott újra. Rádöbbsent, az orvos, aki a *Székelly himnus*zról érdeklődött, nem volt más, mint a víz-gázszerelő. Aki megverte! Most beugrott az arca élesen, tisztán.

Szálka János fölült az ágyban. Az álmára gondolt megborzongva. – Miket álmodsz te, Szálka János – álmélkodott –, miket?

Óvatosan lekúszott az ágyról, lábujjhegyen az ablakhoz ment. A sötétség hőköltető. Kint kátrány a sötétség! Mozdulatlan, moccanatlan fekete világ, a sűrű, tömbszerű sötétségben elvesznek a tárgyak. A sétányokon s az utakon nem világítanak az utcalámpák sem, fény se rebben sehol. Némi töprengés után – mert az első pillanatban föl se fogta – rádöbbsent, egyszerűen csak a szokásos áramszünet miatt van ez így. Nemsokára hangosodik majd a csend, szétmorzsolják a hörgő vízcsapok, ha visszaadják a vizet – gondolta. Újra körbepillantott, s ekkor, a sötétbe veszett kinti világban fölfedezte, hogy egy-egy tömbház ablakából apró fénymorzsák parázslottak, mint a szentjánosbogár pislákoló fénye. Pulzáltak lüktetve. Fényük hol elhalványult, hol fölerősödött a mozdulatlanságban. Homálylott a sötét. Gyertya vagy petróleumlámpa – gondolta a csak sejthető sárga foltok láttán. Esetleg az autókban már nem használt akkumulátorról világító villanyégő.

Így állt hosszú időn keresztül mindenről megfedkezve. Az idő nem számít, van bőven belőle, tudta, holnap is lesz nap, ahogy holnapután vagy azután, majd fölnézett az égre, az égen felhő rebbenhetett el a csillagok arcáról, a Hold kúszhatott égi hegyek mögül elő, és acélosodni kezdett a kék, csillagzáró ömlött rá. Úgy érezte, a fény nyel együtt az érzései is tisztábbá válnak, élessé és egyértelművé válik a gondolat. – Uram, Istenem – mormolta csak úgy önmagának az összeszorított fogai közt Szálka János doktor –, hónapok óta nem néztem föl még az égre sem. Mintha a mindenség facér szépsége nem is létezne számomra. Mintha kihalt volna belőlem az öröm kívánsága. A szépség csodálata utáni vágy. Vagy egyáltalán, csak a vágy...

Kint lassan kivehetővé váltak a dombok halovány, kopasz, elmosódott körvonalai, a tél már reggelente hóharmattal élezte hegyesre karmait. Nemsokára le fog havazni – gondolta a földeregő meztelen fák láttán, s képzeletében már látta, ahogy a zúzmarától fehérbe öltöznek a fák

– menyasszonyfák –, ahogy a Nagy-hegy fölteszi fejére félreccapva a fehér hósapkát. A felerősödő csendben most már hallotta a fuldokolva hörgő, kuruttyoló vízcsapokat, és tudta, nem lesz majd fűtés ebben az évben sem. A tél majd kiélezi a hiánylistát is, a nincstelenség lesz a Hold s a Nap. Csak a lélek melegít, ha melegít, s a gondolat, ha éppen nem fájdalommal bélelt. Erről eszébe villant újra a hátborzongató, rettenetes álma. Látta, ahogy kutatnak az agyában, legtitkosabb gondolataiban, hirtelen összerándult a gyomra, végtelen rettegés kerítette hatalmába. A félelem, mint valami furcsa, karmolászó bizsergés, szétáradt az egész testében, lúdbőrözött a teste. Arra gondolt, ha egyszer majd meg kell halnia, valószínű ez az álom kíséri át a túlvilágra. Ez lesz az utolsó kép önmagáról, mielőtt átlépne majd a semmibe. Megborzongott. Most már mindig így lesz? Mindig? Majd fásultan: Mostantól tehát ez lesz az életem? Az örökös félelem és rettegés...

Ahogy teltek a napok, úgy kövesedett benne is a bizalmatlanság az emberségbe vetett hitének ellenében. Ismét gyanúsan figyelt mindenkit – kételkedése kétrét hajlott az égen. Teljesen le volt sújtva. Már senkinek sem hitt. Mindenkin, aki közeledett hozzá, újra besugót látott, feljelentőt, szolgálatos fület. Amíg egy nap, az éjszakai szolgálat közben, amikor ébren virrasztott az orvosi szoba kopár vaságyán, rá nem döbbsent: Ha ezt akarták elérni, hogy senki senkiben ne bizzon, ne higgyen, hát elérték. El tudják vetni a bizalmatlanságot! El.

Felkelt, járkálni kezdett a kicsi szolgálatos orvosi szobában, kinézett az ablakon. Az úton, a sétányokon seholy senki nem járt. Bár úgy tűnt, az útra figyel, még mindig befelé látott, sorjázó gondolatait fürkészte: Lehet így élni? – tette fel a kérdést újra és újra. – Lehet? Vagy lehet, mert kell! Kell, mert nincs más választási lehetőségem?!

A sötétség falába ekkor a kórház előtti úton fényszóró csóvája hasított, majd száguldva végigdübörgött egy kocsi. Az autó hangja fölerősödött az éjszaka csendjében, aztán

elhalt, s ahogy elhalt, az utca a csöndbe s Szálka János doktor a gondolataiba süppedt vissza.

Tehát azt akarják elérni, hogy senkiben ne bízzunk. De hát akkor egyetlen lehetséges út van – cikázott át rajta a váratlan felismerés –, hogy ne féljünk. Bízzunk egymásban, mert nincs más lehetőségünk! Ha mindenki besűgő, ha úgyszólván lehallgatnak mindenkit, akkor nincs is, amitől félünk. Mert mindent tudnak! Mert nem félhetünk örökké. Így kell élni – ezzel kell élni!

És ekkor átcikázott rajta az is: Mit tehetne ő?! Napokon át csak ez foglalkoztatta. Mit tehetne ő, az egyszerű ember? Az életére gondolt, az eltelt élet felgyűlt és felhalmozott tapasztalataira, s tudta, olyan, amilyen volt, sem ő, sem a világ, amely őt körülveszi, nem lesz többé. Nem. Hiába akart, hiába törekedett egész életében a dolgokon kívül maradni, nem lehetett. A világ, amelyben élt, nem hagyta, belekötött, fülön ragadta, s választ várt. S mert választ várt, csak a megélt emlékeiből, az életből meríthetett. Ettől a pillanattól furcsa méltatlankodással, engesztelhetetlen megvetéssel gondolt addigi önmagára. Szálka Jánost elkezdte foglalkoztatni az, amiről addig még csak hallani sem akart, vagy egy kézlegyintéssel intézett el: népének sorsa, történelme is. Hogyan és miért alakult így a sorsuk? Milyen istenverte csapás hozta rájuk ezt az életet?! Szálka doktor olvasott és olvasott, ráadásul nem volt olyan rendezvény, amelyen feltűnően ne jelent volna meg, ne szólalt volna fel. Mindig elegánsan öltözött, „a kisebbség minőség” – hangoztatta kétértelműen, és minden kulturális megmozduláson részt vett. Ha táncszínház volt – bár nem tudott népi táncot –, azon volt jelen, ha könnyűzenei vetélkedő, akkor azon. Részt vett minden színházi előadáson. Az első sorba ült, hogy lássák. És most már – ellentétben előbbi önmagával – megverettségéért nem sajnálta, sajnáltatta, még csak nem is vigasztalta magát. Büszke lett rá. Arra gondolt, mi volt az ő megveretése a mások szenvedéséhez képest? Akik két világháború nyomorúságának vethették

neki a hátukat? Akik megjárták a román gulágot? A Duna-csatornát?

Amikor nem egy faluból szinte hetente hoztak be olyanokat, akik virtusból verekedtek. Akiket virtusból vertek meg. Kedvtelésből! Eszébe villant az is, mit mondott Őze Péter, hogy büszke volt arra, hogy verték... Mert magyarságáért verték. S bár zsigereiben emlékezett a gyermekkor félelemmel bélelt éveire, a suttogásokra, a félelem neszező vibrálásaira, a felnőttkor rejtőzködéseire is, most mintha elébe akart volna menni az élet kihívásainak, szinte kereste a bajt.

Vagy egyszerűen csak nem akart félni? A félelem bilincsében élni? Mert félni – ekkor már – önmagától kellett volna a legjobban? És ettől a pillanattól már nem nézett körül gyanakvón-kutatón egy-egy előadás, találkozó során, hogy kiszűrje a gyanús alakokat. Akik nem „odavalók”. Nem!

Reggel nyolc óra volt. A város épp csak ébredezett, még sűrű csend honolt az épületben, de már kint elindult a forgalom, amikor Bokor Negrițoiu bent a „hivatalban” kialvatlanul, karikás szemmel a pár nappal korábban megjelent párthatározatokat tanulmányozta, a külföldiek által később falurombolásnak nyilvánított nagyszabású programot. Rossz kedvű volt, s másnapos. Egész éjszaka virrasztott, baljós érzések, riasztó gondolatok kínozták. Nem tudni, miért, de mintha csak megsejtette volna, milyen tiltakozási hullám következik majd be, már a párthatározat megjelenése pillanatától különös szorongás vett erőt rajta. Ahogy elolvasta, rögtön aggasztó, furcsa sejtése támadt: hogy véglegesen lezárult, befejeződött valami; valami, aminek nincs, nem is lesz soha többé folytatása az életében, nincs tovább. És éjszakai önkínzó viaskodása, tépelődése közben, miatt cigarettáról cigarettára gyújtott, fölhajtott néhány pohár bort. Valami azt súgta neki, hogy a pártnak ez a határozata – bár egyetértett vele – több annál, amit a világ és a lehetséges áldozatok eltérnek majd. Hogy kihívták a vég-

zetet maguk ellen. És hogy mindennek van vége és kezdete. S most a vég közeledik.

Fölállt az asztaltól, a szekrényből cigarettát vett elő – finomabb cigareta csak a kiválasztottaknak járt, s ezért, amikor tehette, egész kartonnal vett –, rágyújtott. Visszaült, kavargatta az ugyancsak kiváltságosoknak járó, párolgó babkávét, kezébe vette az újságot, de nem bírta olvasni. Ha csak ránézett is, rossz érzés vett erőt rajta, kirázta a hideg. Arra gondolt, majd később újra, a részletekre is figyelve alaposan át kell tanulmányoznia az anyagot.

Kopogtattak az ajtón.

Nem fordult meg, a vállán át kérdezte:

– Tehát kik azok, akiket ezután – és a központi pártlap programismertető példányát ledobta az asztalra – érdemes nyilvántartásba vennünk?

Nelu, a kedvenc tisztje egy névsort nyújtott át.

Az ezredes, miközben átvette az ívet, mintha nem is érdekelné, egy ideig szemét ráncolva, összeszorított ajakkal, szótlantul, töprengve nézett maga elé. Arca gyűrött, gondterhelt volt, látszott rajta, hogy éjszaka alig aludt. A szeme körül, ahogy hunyorított, elmélyültek a ráncok.

– Ülj le – mondta –, kérsz egy kávét?

– Köszönöm.

Megnyomta az asztalon lévő láthatatlan gombot, az ajtóban megjelent a titkárnő.

– Még egy kávét kérek!

– Vencelről nem tudtunk meg semmi kompromittálót – mondta Hozdovits Nelu, amikor a titkárnő feje eltűnt az ajtóból.

– Nem?

– Nem. Nem iszik, csak kártyázik, és mindenből viccet csinál. Arról már nem is beszélek, hogy még minket is lekezel. Megvárakoztat, ha valamiért keressük, vagy órákon át nem fogad.

Bokor Negrițoiu nem válaszolt, hallgatott. Elgondolkodott. Nem csodálkozott azon, amit hallott.

Felidézte a Vencellel történt eddigi találkozásait, neki is hasonló tapasztalatai voltak. Valahányszor csak megpróbált egy-egy gyűlés után komolyabban szóba állni vele, abban a pillanatban egy viccel hozakodott elő. Még el sem tudta kezdeni mondanivalóját, máris derűsen félbeszakította: – Ismered a viccet ugye, Toiukám, amikor a székey...

És mindenre volt egy vicce.

Most mégis, a helyzethez mérten komoran, szigorúan szólt meg.

– Valamit csak találunk. Nem létezik, hogy egy gyárigazgatóról ne találjunk kompromittáló adatot.

– Márpedig létezik.

– S aztán miért? – kérdezte, s a tekintetét bosszúsán ráemelte Nelura.

– Egyszerű, parancsnok elvtárs. Vencel mindent nyíltan tesz. Nem iszik soha, csak kártyázik. Szeretőt tart, s azt az egész város tudja. És a termelésen kívül soha, semmiről komolyan nem beszél. Az egyik legjobb gyárigazgató, s ezt ő is tudja, ismerik és elismerik. Védett.

– Nocsak, nocsak! Szinte már mesehős!

– Mesehős, parancsnok elvtárs.

– No, jó. Lépjünk tovább. Neveket kérek.

– Zongor!

– A kidobott újságíró?

– Igen.

– Túl agresszív. És jók a kapcsolatai! Külföldön és belföldön egyaránt.

– Bogár, a költő!

– Költő?

– Igen!

– Iszik?

– Nem.

– Kurvázik?

– Nem.

– Valutázik?

– Nem.

– Akkor ez nem lehet igazi költő!

– De.

– Házkutatást kell tartani, s persze valutát találni! Más?!

– A papok! Természetesen a papok!

Bokor Negrițoiu hallgatott. Arra gondolt, hogy bár be-szervezési tervük van s volt mindig, a papok és kántorok között soha nem tudta teljesíteni. Soha, sehol.

– Köztörvényesként kell elkapni őket. Vagy tiltott irodalommal. Csak nem akarod azt mondani, hogy már nem is olvasnak? Ha kell, be kell dobni valamelyik külhoni emberünket. Hozzanak könyvet, folyóiratot. Bennük bíznak! Föl sem merül bennük, hogy azok a mi embereink is lehetnek. A külföldi magyaroktól bepárasodik a szemük, a legkisebb védekező reflexről is megfélekeznek. Meg! Aztán persze, ahogy megérkezik a könyv vagy a folyóirat, rögtön le kell csapni rájuk. Rögtön!

– Van viszont egy érdekesség – várta meg a parancsnok befejező szavait Hozdovits Nelu.

– No?

– Szálka doktor nyomoz!

– Szálka doktor?

– Igen.

– Nocsak! Nocsak!

– Így van, parancsnok elvtárs, nem fér a bőrében! A múlt héten jelentette az egyik szolgálatos fülünk. Azt mondta, Őze Péternél járt.

– Igen? – kérdezte Bokor Negrițoiu elgondolkozva. – És?

– Arról érdeklődött, hogy még kiket verettünk meg.

– S Őze? Őze mit mondott?

– Az emberünk szerint elutasította.

– No jó! – mondta hangosan. Majd törődünk vele. Nem-sokára... – gondolta magában. Ha már nem fér a bőrében. Vagy... De a kezdeti rossz kedve újra rátört. Fásultság s lusta közöny vett erőt rajta.

Hosszú másodpercekig nem történt semmi, hallgattak, nézték a csöndet, cigarettáztak, fújták a füstöt szótlanul.

– No jó, hagyjuk ezt a témát.

Fölvette az asztalon fekvő újságot, himbálta a kezében, mintha csak azt latolgatná, mennyit is nyom, majd elgondolkozva azt mondta:

– Ez egyébként nehéz ügy lesz. Az. Úgy hiszem, meggyül még a bajunk vele. – És újra olyan érzése támadt, hogy nem ura a sorsának, s nem is volt soha. Nem ő irányítja a sorsát, mindig mások teremtik a helyzeteket, s legtöbbször olyant, amelynek nincs előzménye, vagy nem is volt soha. De választ majd neki kell adnia rá. Rajta csattan úgymond az ostor...

– A kurvák névsorát is kérem – mondta hangosan.

– Meglesz, főnök, megértettem.

– Ráadásul azt kérem, hogy a végzettségük és a munkahelyük is legyen feltüntetve.

– Értettem.

– Az értelmiségieket külön kérem. A férjezeteknél azt is tudni szeretném, hogyha valaki félrejár! És kivel!

– Így lesz, főnököm.

– Tehát megértettük egymást?

– Igen, parancsnok elvtárs.

Bokor Negrițoiu kedvelte Hozdovits Nelut. Félsszavakból is értették egymást. Szeretettel nézett végig a fiatal jóképű tisztén. Az épp fölállt, indulni készült, a parancsnok azonban rászólt.

– Még valamit, főhadnagy! Tudj meg mindent Szálka doktor feleségéről. Milyen, hogyan viselkedik, erkölcsös-e, vagy sem, van-e valaki a doktoron kívül az életében. Esetleg azt is, kivel, mivel lehetne kompromittálni!

– Megértettem.

– Jut eszembe... Nem együtt beszéltünk az útlevelről? Hogy útlevelet kellene adnunk nekik? S amíg oda lesznek, bejuthatnánk a lakásukba...

– De! Az úgy – csak nem akartam beszélni róla – már folyamatban van!

– Akkor jó. Küldd be Zoltait.

Utálta Zoltait. Rá se bírt nézni! Már a nevétől is összeszorult a gyomra.

Fölállt, kinézett az ablakon, nézte a reggeli forgalmat, aztán az ablakkerethez támaszkodva visszafordult az ajtó fele. Miközben várt, Vencel jutott eszébe újra, ahogy fölényes, veleszületett úri gesztussal, mindig könnyedén lekezel. Ahogy mindig elébe megy a lehetséges történésnek, átveszi az irányítást, és még csak nem is sértőn kicsúszik a keze közül. Nem szabad hagynom – gondolta –, hogy ő vegye át a kezdeményezést.

Kintről zaj hallatszott, s ez visszaterelte a gondolatait Zoltaira.

Zoltai Petru igyekvő, mindenre kapható nagydarab férfi volt. Kövérsége miatt nehezen mozgott, állandóan lihegett és fújtatott, miközben zsíros arcáról nagy cseppekben gördült alá az izzadság. Ráadásul a tenyere is izzadt. Ha valakivel kezet kellett fognia, azelőtt mindig a nadrágja oldalához törölte, szinte fénylettek a nadrágszárok a zsebek alatt. Többek között ezért sem szerette Bokor Negrițoiu Zoltait. Többek között. Mert volt más is, amitől idegenkedett. A törtető legrosszabb fajtájához tartozott, azokhoz, akik túllihegnek minden feladatot, és állandóan fontoskodnak. Bokor Negrițoiu néha már-már arra gondolt, Zoltai éjszaka sem alszik, azon buzgólkodik, milyen fondorlatos dolgokat találjon ki. És sejtette, tudta azt is, ha sor kerülne rá, az előmeneteléért még a saját apját, anyját, testvérét is elárulná.

Cigarettára gyűjtött, gondolataiból Zoltai kopogtatása térítette magához. Az örökösen feltörő utálat, mint mindig, most is végighullámozott benne. Néhány pillanatig émelygett, úgy érezte, felfordul a gyomra. Megdöbbenő ennek az embernek a szolgálalkúsége – gondolta, miközben megpróbálta összeszedni magát.

– Szabad – szólalt meg komoran, s közben megjárta az esztét az is: talán másért gyűlöli? Igen, másért! Azért, amit nem akar önmagának sem bevallani... Az bántja, hogy re-

negát, mint ő maga is! Csak nem második, hanem első-generációs, akit mindig űz, hajt a bizonyítási kényszer. A vágy. Hogy több annál, ami!

Zoltai, szokásához híven, annak ellenére, hogy hívták, először csak a fejét dugta be a keskeny ajtónyíláson, mint aki meg akar győződni, hogy jó helyen jár-e, vagy mint aki mindig attól fél, hogy éppen rossz időben érkezett.

Bokor Negrițoiu-nak úgy tűnt, hogy Zoltainak ilyenkor még a nyaka is megnyúlik, mint valami zsiráfnak. Zoltai körbehordozta a tekintetét, aztán már-már derékig meghajolva belépett.

Most fogja megtörölni az izzadó tenyerét a ruhájában – gondolta Bokor Negrițoiu, és valóban, mintha csak a nadrágja gyűrődését akarná elsimítani, az izzadó tenyerét végigtörölte először a nadrágja, majd a zakója oldalán.

Féreg! – nyugtázta magában Bokor Negrițoiu.

– Nos, hogy van, Zoltai elvtárs, kedves? – kérdezte erőltetett mosollyal. S várta a megszokott feleletet: „Köszönöm kérdését, tisztelt parancsok elvtárs, kitűnően.”

Most azonban Zoltainak még őt is sikerült meglepnie. Méltóságos, komoly és fontoskodó arcot vágott:

– Köszönöm kérdését, parancsnok elvtárs. Pártunknak s Ceaușescu elvtársnak köszönhetően kitűnően.

Nocsak – gondolta Bokor Negrițoiu –, ez már olvasta az újságot?! Vagy kérni fog valamit, azért ez a gőzölgő párt-hűség?

Zoltai egyedül, pontosabban az anyjával élt. S mert Zoltai Petrunak mindig volt valami kérése, hol egy „kevéske babkávét” szeretett volna venni az „édesanyjának”, hol csak egy „táblácska csokoládét”, mert „tudja, parancsnok elvtárs, édesanyám édesszájú, kíváncs természetű volt egész életében, mindig”, s már föl is készült egy újabb kérésre, amely egy ilyen válasz után következhet.

Zoltai azonban, nem tudni, miért, kivárt. Bokor Negrițoiu, hogy fölszabadítsa szorongatott helyzetéből, a ránehezedő feszültségből, elébe ment a várható kérésnek:

– S az édesanyja? Hogy van az édesanyja?

Zoltait talán meglepte az ezredes szívélyesnek tűnő érdeklődése, nagyot sóhajtott, örömeiben még a kezét is összedörzsölte, majd csillogó szemmel a szemébe nézett:

– Köszönöm szíves érdeklődését, hát ahogy szokott, ahogy szokott...

– Nem készül fürdőre?

– Oh, kedves parancsnok elvtárs, nem is mertem remélni...

– Nos, jó. Utánajárok!

– Köszönöm. Köszönöm – hajlongott Zoltai.

– Most viszont nagyon komoly dologról szeretnék beszélni, térjünk a tárgyra – zárta le a további hálálkodás lehetőségét Bokor Negrițoiu. – Azt szeretném tudni, az értelmiségiek közül kik készülnek külföldre. Kik adtak be útlevelekérelmet?

– Most rögtön, vagy...?

– Rögtön is ráér – kedélyeskedett Bokor Negrițoiu, mert érezte, hogy ura a helyzetnek. – Külön kérem a jelentéseket a tanárokról, külön a mérnökökről, s külön az orvosokról.

– Igenis. Természetesen – hajlongott Zoltai.

Göcs Aladár hétről hétre, hónapról hónapra önfeledten és felszabadultan, gondtalanul írogatta apró kis jelentéseit a gondolatrendőrségnek, amelyekkel ő is jól járt, a megbízói is, hisz úgy tűnt, mindannyian dolgoznak, végzik a munkájukat, amikor egy napsütéses tavaszi nap megcsörrent a telefon odahaza a lakásán.

Egyedül volt, éppen ebédelt.

Először arra gondolt, nem veszi föl, hadd csörögjön, de a hosszas csengetést megunva fölállt, lassan odasétált a telefonfont tartó kis polcig, és fölvette a kagylót. Nem szólt bele. Így telt el néhány pillanat, aztán rövid, már-már tüntető csönd után valaki mély, dörmögő, elváltoztatott hangon megszólalt:

– Göcs lakás?

A hang mindezek ellenére ismerősnek tűnt.

– Igen!

– Jó napot, elnök elvtárs!

Először arra gondolt, valaki, akinek nincs jobb dolga, játszik vele, valaki talán az ismerősei, barátai közül. A fene enne meg – gondolta, miközben jó képet vágott hozzá, mert nem egyszer ő is ugratta a barátait, jópofáskodott, de most komoran és méltósággal válaszolt:

– Elnézést, téves a hívás, nincs itt senki „elnök elvtárs” – nyomta meg az elnök szót Göcs Aladár mereven, de éppen a hang ismerős volta miatt nem elutasítón.

– Niincs? – kérdezte továbbra is elváltoztatott hangon a vonal túlsó végén lévő ismeretlen, szemlátomást tréfára hangolt jókedvvel.

– Nincs.

– Nem Göcs elvtárssal beszélek?

– De.

– Hát akkor...

S mert ezt már a maga természetes, vidám, bohóckodó hangján mondta az illető, s enyhe magyartalan hangsúlyjal – Göcs Aladár felismerte. Hozdovits Nelu volt, a tartótisztje: Neluka – ahogy Göcs Aladár magában nevezte –, a mindig kedélyes és jókedvű Neluka.

Hozdovits Nelut szerették a lányok, asszonyok, s ez meglátszott rajta. Magabiztos volt mindig, sziporkázott, csillogott.

Göcs Aladár, aki sokszor már-már nem is tudta követni az ugratásait, most elutasítón rászólt:

– Ne viccelj, Nelu!

– Nem viccelek. Megüresedett a körzetetekben lévő hármas számú lakóbizottságnál az elnöki beosztás, s rád gondoltam.

– Rám?

– Hát persze. Egyrészt bizonyítottál, de másképp is – és jól megnyomta a szót – megérdemled!

– De hát én nem végeztem soha olyan munkát!

– Az egyáltalán nem számít. Valahol el kell kezdeni – halszott a kagylóból. – Ráadásul szabadabb vagy! Szabad! Te nem akarsz szabad lenni, mint a madár, Alikám?

Hozdovits Nelu hatásszünetet tartott, talán időt akart adni, hogy gondolkodhasson. Hosszabb csönd következett, Göcs Aladár is hallgatott. A lakóbizottságoknál általában nyugdíjas agitátorok, volt párttitkárok voltak beosztásban – ez óriási bizalmat, bizalmi feladatot jelentett, be is párosodott még a hangja is Göcs Aladárnak a hálától, de lemondóan, már-már csökönyösen mégis azt kérdezte:

– Csak hát én azt vajon el tudom-e végezni?

– Miért ne tudnád – mondta megkeményített hangon Hozdovits Nelu –, nem vagy te sem hülyébb, mint más.

– De ahhoz fel kell mondanom a gyárban.

– Na és?

– És ha nem lesz biztos?

– Már hogyne lenne! Feltételezed, hogy amit *mi* akarunk, nem biztos? Ne viccelj, Ali! Sőt! Azt is hozzá merem fűzni: csak az az egyetlen biztos dolog az életben, amit *mi* akarunk! – Majd játékosan folytatta: – Mi a boldogokból boldogtalant, s a boldogtalankból boldogokat is tudunk csinálni, ha akarunk. Ha akarunk... – Tettetett, már-már fenyegető hangon, egy lélegzetnyi szünetet sem hagyva folytatta: – Vagy lehet szerinted olyan, hogy ha mi valamit akarunk, az ne sikerüljön? Ilyen tévesen látod a mi helyzetünket?

Elhallgatott.

– No?

Göcs Aladár álmában sem merte remélni, hogy valaha is ilyen beosztáshoz juthat. Olyan volt, mintha egy csodálatos utazást nyert volna egy távoli, hihetetlenül szép szigetre.

– No jó, jó, csak mondtam, na!

– Ez már más! – mondta elégedetten Hozdovits Nelu.

Így kezdődött – ahogy magában nevezte később – az egész nyomorult Szálka-ügy, amelyben a nagy kísértő Hozdovits Nelu volt. Pár hét múlva már ott is dolgozott

a lakóbizottságnál. Azután hetekig, hónapokig nem történt semmi. Üres, színtelen napok következtek, csak a semmittevés volt más...

Szálka János doktorral egy ájulós, a hőségtől már-már mozdulatlanra tespedt júniusi délutánon találkozott, amikor az úttest aszfaltja fölött szinte lengett a délibáb. Épp ott lödörgött, üzte az unalmast a lakóbizottságnál. Göcs Aladár addig – bár Hozdovits Nelu említette egy alkalommal, hogy Szálka az ő emberük, amit persze ő suttogva tovább is mondott – személyesen soha nem látta, nem is ismerte a doktor urat.

Szóval megjelent egy közepesnél magasabb, magabiztosnak tűnő, inkább szikár, kissé kopaszodó, hosszúkás arcú férfi sárgásbarnán fénylő szemekkel, s miközben fizetett, azt kérdezte Annácskától, a kaszásnőtől:

– Adjon tanácsot, Anikó, csepeg a víz a csapokból odahaza a lakásban, ki tudná megjavítani?

– Oh! Ne izgassa magát, kedves doktor úr – mondta Kövecsi Anna, az adminisztrátor –, ismerem én eleget...

Göcs Aladár máskor már ebben az órában ott üldögélt a tömbház túlsó oldalán lévő söröző zöld vasasztalokkal, székekkel telerakott teraszán, itta a gyöngyöző, hideg sört, mókázott vagy kártyázott az ivócimborákkal. Viccelődtek az ismerősökkel, nézték az úton járókat, főleg a nőket, a lányokat, akik szépek voltak, mint a nyár, „élték az életet” – ahogy egymás közt mondták. Rögtön felfigyelt a doktor szavaira. Egy doktorral nem árt megismerkedni – gondolta, ekkor még minden hátsó szándék nélkül. Nem árt, ha az embernek van egy orvos ismerőse. Sose lehet tudni... Bármikor rászorulhat... Mindig beteg valaki...

Kettőt köhintett, egy felet előrelepett, hogy azzal is felhívja a figyelmet magára, s azt mondta:

– Nem kell keresni senkit, itt vagyok én! – És bemutatkozott. – Göcs Aladár vagyok, lakóbizottsági elnök!

Szálka doktor tétován kezét nyújtott, s azt kérdezte:

– Valóban meg tudná javítani? Én nem értek hozzá, az asszony már válással fenyeget – kedélyeskedett.

– Miért ne! Nincs benne semmi ördöngösség, mielőtt idekerültem volna, lakatos voltam. – S talán, hogy bizonyítsa a szakértelmét, még hozzátette: – Biztosan kimentek a tömítések, egy óra alatt még is vagyunk.

– Ennek örvendének! – mondta az orvos meleg hangon, s kezet nyújtott.

Megegyeztek.

Alig telt el egy hét, és Hozdovits Nelu, a „jóakarója és tartótisztje” – később fel is ötlött benne, vajon nem éppen ezért tették meg lakóbizottság elnöknek? – azzal kereste meg, hogy:

– Nem ismered te véletlenül Szálka doktort?

– Hogyne – mondta minden gondolkodás nélkül készségesen, s talán egy kicsit hivalkodva, felvágva is –, az én lakókörzetemben lakik!

– És mennyire ismered?

– Én javítom neki a vízcsapokat! – mondta kérkedő fölénnel.

Persze akkor még föl se fogta, el sem tudta képzelni, hogy mi vár majd rá, mit kérhetnek tőle. Még azt se, hogy egyáltalán kérhetnek valamit. És hogy ilyent kérhetnek.

Hozdovits Nelu arca felderült. A szeme ragyogni kezdett, s mintha csak attól félne, hogy meghallhatja valaki, megfogta a karját, és félrehúzta a sétány bokrai mögé:

– Nagyon bizalmas, amit kérek – mondta. – Olyan, amit nem is kérnék akárkitől! Csak a legbizalmasabb embereinktől. Akiben nemcsak megbízunk, képesnek is tartjuk rá. És számontartjuk! – Figyelmeztetőn a szemébe nézett: – Nem szabad róla tudjon senki, ugye tudod?!

De még ekkor sem azt mondta, hogy mit akar, hanem egy kitérő kérdést tett fel:

– Csak nem te szereled a zárat is?

– Nem, azt még nem! Vagy legalábbis nem került rá még sor.

Göcs Aladár most már gyanakodni kezdett.

– De hát miért? – kérdezte. S mivel Hozdovits Nelu nem válaszolt, még hozzátette: – Miről lenne szó?

– Be kellene jutni a lakásba.

Göcs ledermedt.

– A lakásba?

– A lakásba!

– Meg fogják kapni az útlevelet, s szükségünk lenne egy kulcsmásolatra. Pontosabban – mondta még bizalmasabban, egészen az arcába hajolva –, azért kapják meg az útlevelet, hogy mi biztonsággal bemehessünk a lakásba. Szeretnénk megnézni egy kicsit a könyveit – fűzte hozzá. De nem nézett rá.

Elfordította ő is a tekintetét.

Emlékezett rá, hogy épp azokban a napokban mondta poharazgatás közben az egyik ismerőse, hogy egy éjszaka arra ébredt, lépéseket hall a felettük lévő üresen hagyott lakásban, pedig a felső szomszédja külföldön volt. Először azt hitte, képzelődik, aztán felköltötte a feleségét is:

– Te hallod, amit én hallok? – kérdezte. – Vagy csak hallucinálok? Az az érzésem, hogy képzelődöm, hisz két hétre mentek el a tanárék, nem jöhettek haza.

– Nem hallucinálsz – mondta a felesége.

– Tehát te is hallod, amit én? – kérdezte még mindig csodálkozva a feleségétől az ismerőse.

Meg se mertek mozdulni, csak fültek és lapultak, suttogva számolták a lépteiket.

– Még segítettem is levinni a csomagokat, két hétre mentek, nagy baj lehet, ha már hazajöttek!

– A feleségem – mondta az illető – józanabban gondolkodott, mint én, a nők adott helyzetben sokkal könnyebben feltalálják magukat, ezt már sokszor tapasztaltam.

– Így szoktak ők járni? – kérdezte a felesége.

A férfi megdöbbsent, egészen másfajta lépéseket hallott fentről.

Ez a történet jutott Göcs eszébe, és nem tudta, hogy most mit tegyen. Vajon ezért tették meg őt lakóbizottsági

elnöknek? Ezért? De hát vissza lehet ezt utasítani? Kockáztasson mindent, amit idáig felépített? Nem, nem mondhat nemet. Ehhez neki nincs ereje. Ehhez ő egyszerűen gyáva! Tehet ő róla, hogy gyávanak született? Ha beálltál a táncba, nincs más hátra: táncolj! Táncolj, Göcs! Táncolj! – gondolta gúnyosan. – Igen!

Ekkor még nem tudta, nem is sejtette, hogy mi következhet majd, de azt már érezte, hogy túl sokáig hallgatott, nem hallgathat tovább. Hogy Hozdovits ne vegye észre a megtorpanását, megjátszotta a fontoskodót.

– Sürgős? – kérdezte.

– Nem. Az útleveleket akkor kapják meg, ha már megvan a kulcsminta.

– S ha lelepleződöm?

Hozdovits Nelu elkomorodott, valósággal elszörnyedt:

– Te azt hiszed, hogy mi pancserek vagyunk? Ilyenkor többszörös biztosítás van, Göcs elvtárs. Többszörös! Van-
nak külső megfigyelők is, belső biztosítók, mit gondolsz, te? Még hogy mi... Nahát!

De nem fejezte be a gondolatot. Talán meggondolta magát, vagy rájött, hogy így is sokat beszélt.

– Végül is – mondta –, ha nem akarod, hát nem akarod. De ez nagyon sokat jelentett volna a mi számunkra, ugye tudod? És a te számodra is. Azt mondta a parancsnok is, bizalmas bizalmi legyen, a legbizalmasabb, akivel megbeszéled, Nelu! Mire én: mit gondolsz, parancsnok elvtárs, kockáztatnék?! A legjobb emberem! Épp most került számunkra egy kivételesen fontos pozícióba. Ahol akaratlanul is tömérdek információhoz juthat... A parancsnok még rám is kérdezett, hogy mi tettük oda? Mi, hát, persze! De, ha nem akarod, hát nem akarod. Szálka felesége tanárnő, s a tanárnők táskája ott van általában a tanáriban a szék karjára felakasztva. Megoldjuk a célhelyre való bejutást.

– Hát éppenséggel...

Igen, a kulcs lemásolásáért hibásnak érezte magát. Hibásnak, de nem bűnösnek. Még hogy bűnösnek!

Leroskadt. Ha így megy, ha nem tud megszabadulni az emlékektől, akkor mindennek vége. Akkor választhat fát, veheti meg a kötelet. Még a halál is jobb az ilyen életnél! A halál: Nem lehet csak büntudattal élni! Csak a rosszra, a hibákra, a bűnre emlékezni. Hogy lehet így élni? Most már akár oda is költözhetne Szálka doktorhoz. Mindjárt több közös emléke van vele, mint a feleségével. Szálka doktor feleségére maholnap jobban emlékszik, mint a saját szüleire. Vagy a saját feleségére! Lehet ilyen jövőtlenül élni? – Ha a holnapra gondolt, akkor csak és kimondottan Szálka doktor jutott eszébe.

A kulcsot, nem tagadja, ő adta át Hozdovits Nelunak. Ráadásul könnyű is volt megszerezni, mert akkor, szinte másnap, maga Szálka doktor kereste meg, hogy egy új zárat szeretnének az ajtóra, mert lehet, hogy el fognak utazni külföldre.

Mintha csak a sors kiszemelte volna a bűnre, s talán a bűnhődésre. Mi volt ez, ha nem predesztináció?

Szálka János kezét a feje alatt összekulcsolva, arcát a simogató napfénynek kitérve, ott feküdt a Nagy-hegy térdén, egyik horpadásának szélén, a Csihányos kútnál, ahol a havasjárók reggelizni vagy ebédelni szoktak, ahonnan be lehet látni az egész déli tájat, ahonnan hatalmas, lankás fennsíkok, gyűrődéses dombok, ligetes völgyek s völgykatlanokban meghúzódó falvak fölött egészen a Fogarasi-havasokig bővül a szemhatár. Reggeli után volt, emlékezve lustálkodott, hallgatta maga körül a neszező, sarjadó fűvet, zsongott, lüktetett a táj, pompázó színek, virágoktól tarkálló mezők villództak, bogarak, madarak surrogtak és csiviteltek, szellő kapott rezgő levelekbe.

Szeretett elüldögelni itt mindig, a hegygerinc meredélyén, a forrás tövénél, ahol már-már úgy érezte magát, mintha a világ végén lenne, s a hegy térdéről a semmibe lógnának.

a lábát. Szerette, ha minél messzebbre lát, mert miközben belefeledkezett a messzeség páratlan látványába, a messzeség nézésébe, kiélte az elvágyódását is, a vágyakozást egy más korba, más tájba, más világba, ahol talán egy másik életet élhetne. Ilyenkor távoli városokat, tájakat álmodott magának, homokos tengerpartot, hullámzó vizet, néha még az is előfordult, hogy távoli szigetre képzelte magát, amely csak az övé, egyedül csak az övé. Csend és nyugalom honolt körülötte. De bármit is álmodott, egy idő után hatalmas hiány lett úrrá rajta, mert a képzelt világ pálmálgate vagy babér- és narancsfaerdői a valóságos fenyő- és bükk-erdőket sosem tudták pótolni. Nem. Miképp a nyíreket sem, ahogy a karcsú, fehér törzseikkel, felhőpamacs koronájukkal nyújtózkodnak az ég felé. A letarolt erdők helyén télen kékeslilásan vagy fehérén virító csutakosokat sem. Ahogy álmodta, nézte a babéردőket vagy pálmálgateket, egyszer csak váratlanul, látomásos sárgászörösből égő vagy tűzpirosan lobogó málnások ragyogtak fel képzeletében, tavaszi gyöngyharmatos zsenge füvek, ahogy hajladoznak a langyosan simogató, neszező hajnali szélben. Igen, valahányszor csak magával ragadta álmodozó képzelete, rögtön le is hűtötte a vágyait, rádöbbsent, hogy ő máshol, se messze városban, se tengerparton, de még egy álombéli szigeten sem tudna élni, soha és sehol, ez a táj nemcsak retinájába, de a legszebb álmaiba ivódott bele, és nem pótolhatja semmi. Semmi, soha.

Ezek a hétvégi séták rebbenő szelekkel, napfénnel vagy főszló felhőkkel az ég hátán nemcsak a feltöltődést, egy újabb hétre való felkészülést, az élet elviselhetőségét jelentették, de a viaskodást is önmagával. Általában gyalog ment, s csak visszafelé ült be egy-egy kocsiba, amikor elfáradt, de előfordult az is, hogy a reggeli autóbusszal elment az aznapra elképzelt legtávolabbi helységig, s onnan gyalog jött vissza, ismeretlen erdei csapásokon, ösvényeken, amelyek többnyire valahol elfogytak a lába alól. Legtöbbször szélirányba ment, teljesen magányosan, néha találko-

zott egy-egy erdőszel, pásztorral, vadőrrel, olykor orvavadászokkal is, akik viszont igyekeztek messzire elkerülni őt. A csend szinte betemette. S ha néha meg is reccsent egy-egy ág a lába alatt, a riadó nesz csak arra volt jó, hogy fölmérje a csend mélységét. Ment, ment, majd leült egy fakadó, alig szivárgó csermely vagy serényen csobogó patak mellé, reggelizett vagy uzsonnázott, s az ilyen napok rendkívüliek voltak. Más volt az erdők s a mezők csendje, de hogyha a fennsíkon, égerligetben ülve hallgatta a víz csobogását, páratlan volt annak is a varázsa. Amikor pedig megfeledkezett a táj szépségéről, legtöbbet az életével pörlekedett, vagy a rendszerrel, amelyben élt. Elég volt egy arc, egy tekintet felvillanása.

Na ne – gondolta most is, amikor csukott szempillái mögött felsejlett az öregasszony arca. – Elszállj, kísértés! Kitérő!

Hiába nyitotta ki a szemét, hogy megszabaduljon a látomástól, az öregasszony arca újra és újra megjelent, hol a tekintete fénylett föl, hol csak a sötétre színeződött rettegés az arcán, hol a kézfeje, ahogy letörli a csendet az arcáról.

Fölkelt, el akarta terelni a figyelmét, a messzeséggel próbálgatott, kutatva, fürkészve embert keresett a tájban, mozgó pontokat, de Őze anyjának arca konok-makacsul újra és újra megjelent.

Szálka János doktort még most, hónapokkal az őszi látogatása után is foglalkoztatta az a félelem, amit Őze házában tapasztalt. Nem tudott szabadulni tőle. A legváratlanabb helyzetekben jutott eszébe. És a hatása mindig felkavarta. Akkor, a már télbe hajló, őszi leveleket temető estén, ahogy kilépett Őze portájának kapuján – mintha csak akkor kezdtek volna működni az agysejtjei –, felfokozott izgalom kerítette hatalmába. Ez tehát az én népem – gondolta. – Nem kerítések, falak választanak el egymástól. Kőfalat raktunk félelemből. Várat!

És újra maga előtt látta Őze Péter anyját, ahogy megjelenik az ajtókeretben, és a félelemtől hamuszürkévé válik az arca.

Akkor este akaratlanul is körbepillantott. Elnézett hosszán, mindkét irányba, végig az utcán, de nem látott senkit. A benti didergő, sorvasztó félelem átragadt rá is. Megpróbálta megnyugtatni magát, elterelni félelmet szülő gondolatait, de nem sikerült. Ráadásul, ahogy a kapu becsukódott, ugatni kezdtek a kutyák is. Kutyacsaholás kíséretében elindult a kihalt utcán, hátra-hátranézve, lebbenő függönyök, riadt tekintetek kísérték lépteit. Minden ház egy-egy félelemfészek – döbrent rá. A félelem beköltözött a házakba, az emberek lelkébe, agytekervényeibe. Meddig lehet ezt bírni? S meddig lehet hagyni, hogy az önpusztító létargia betemessen mindent? Meddig?

Föl kell rázni a várost, a szavaktól kell előlről kezdeni mindent. Át kell lépni a félelem küszöbén. Le kell bontani a félelem falait, hisz elmagányosodva, egymástól elhagyottan küszködnek mindannyian, önnön létükbe betonozva, egyénekre hullva, és nincs senki, semmi, ami vigasztalást nyújthatna. Nincs. Ezekben a csendsziget, félelemsziget házakban a szegénység és elhagyatottság kalodájába zárva magányosak az emberek, a félelem kútjai pedig feneketlenek.

Rettegést és riadt tekinteteket már máskor is látott. És látta azt is, ahogyan az emberek önmaguktól való félelmükben lesütött szemmel jártak. Járnak! Igen. Bárhol is volt, soha sehol nem tapasztalt annyi lesütött szemű embert, mint az övéi között. Elrendelés volt ez? Sorstalanság? Vagy épp ellenkezőleg, a sors hálója? Amelyet annak urai nekik szöttek?

Erre gondolt, és tudta, a hatalom az egyéniség sorvasztó szándékával rájátszik a rejtőzködők bezártságára. Magányára. Fel kellene rázni őket! Beszélni kellene, lebontani a félelem falát. Nincs más megoldás, nem maradt más védelmük, csak az egymásra figyelés. A szeretet és a beszéd. Hogyha újra felfedezik, megszólítják egymást. Hogyha újra közösséggé lesznek, nemzetté! De hogyan építhetik vissza a bizalom várát? Hisz magányosan, társtalanul mit tehet az ember? Mert önmagára van utalva, és a családján kívül nem számíthat senkire, semmire. Még csak nem is beszél-

het erről, s ha igen, bármikor lesújthat rá a többség érdeke szerinti rendből fakadó törvény. Mégis, csak a példaadás lehet az önépítésre alkalmas egyetlen eszköz. A példaadás, hogy nem féll! A történetek ellenére nincs félelem az életében, s a gondolatrendőrség regulázó szándéka célt tévesztett.

És akkor hirtelen felötlött benne, hogy a gimnáziumi évei alatt több szavalóversenyt is nyert. Mi lenne, hogyha ő, Szálka János, egy szavalóesttel rukkolna ki a város előtt? Hogyan fogadná a város? Hogyan fogadná a hatalom? A rend őre és jelképe: Bokor Negrițoiu?! Képzeletében verssorok villantak, s már látta is a falragaszokat, a hirdetőplakátokat: Dr. Szálka János szavalóestje! Ebbe talán nem köthetnek bele.

De ekkor, mintha csak a világra akarnák figyelmeztetni, amelyben élnie adatott, hirtelen megszólaltak tudatában a hangosbeszélők, s a város légtere megtelt fémes hangokkal. A Mindenki Által Ismert Férfi beszélt, és Szálka János hirtelen nagyon jelentéktelennek érezte magát. Látta, ahogyan a hangszóró szavára, mint egy parancsszóra, a házak sötét csend- és félelemszigetté váltak.

Szálka János feküdt a sarjádó füben, az öregasszony arca, gondolatainak nemzője már rég eltűnt, a csend, amely körülvette, elringatta. De a gondolat, amely felötlött benne, attól a pillanattól nem hagyta nyugodni. Sokszor már-már látta magát, ahogy egy hatalmas színpadon áll, és szaval. És hetek múltán, amikor már visszavonhatatlanul megérett a gondolat, azt mondta a feleségének:

– Mindig támogattál, mellettem álltál. Mit szólnál, ha egy szavalóesttel jelentkeznék a város előtt? Zavarna téged? Származhat ebből kellemetlenség számodra?

Szálka Jánosné Cserey Réka ránézett az ő emberére, egy pillanatig elgondolkozva szóltanul nézte, mintha csak egy ismeretlen embert látna, aztán a szeme megtelt szeretettel, csodálattal.

– A legszebb dolog lenne az életemben, már rég gondoltam én is erre!

- Csak az önbizalmamért – mondta Szálka János.
- Csak az önbizalmunkért – szólta a felesége.
- Az önbecsülésemért!
- Az önbecsülésünkért – válaszolta Szálka Cserey Réka.
- S hogyha mégis, mégis történik valami? Mert a hatalom nem tűri a rakoncátlankodó lázadókat!
- Mi történhetne? – kérdezett vissza ugyancsak suttogva Szálka Jánosné Cserey Réka. – Mi? Csak nem kell félnünk már egy verstől is... Csak nem félnek már egy verstől is...
- Egytől-kettőtől...
- Ha még a *Psalmus Hungaricust* vagy a *Himnusz*t mondanád!
- Ha...
- De nem azt mondd!
- Nem.

Bokor Negrițoiut megdöbbsentette Szálka doktor pódiumműsora. Amikor értesült róla – Lungu, a pártbizottság kulturális kérdésekkel foglalkozó másodtitkára kérdezett rá telefonon, hogy engedélyezheti-e a műsort –, nem akart hinni a fülének.

– Az nem lehet igaz – mondta vontatottan, elgondolkozva. Majd mintha nem hallotta volna jól, megismételte: – Szálka doktor? Ne mondd!

Először arra gondolt, hogy ez az ember nem akar nyugodni. Majd arra, hogy talán verssel akar szembefeszülni a hatalommal? El is mosolyodott: verssel? Épp a napokban gondolt arra, hogy amióta itt van, mennyire megváltozott a város. Székvár. A Kékellő-parti Athén – gondolta gúnyosan. És jó irányba. A városból kezdtek eltűnni a büszke, kevély emberek. A felemelt fejűek, kackiások, délcegek. Öntörvényűek. Egyenes derekúak. Akiknek arcán, piros-pozsgás arcán lecsúszott a fény is! Az utcán már csak mosolytalan, fénytelen szemű, lesütött fejű, rosszul öltözött, sietős embereket lehetett látni. Mintha a ruházatukkal, sőt járásukkal is jelezni kívánnák senki voltukat. Kicsinységü-

ket. Mindenki siet, mintha időhiányban élnének, mintha elveszítettek volna valamit, önmagukat, egykor volt énjüket. És szinte nem lehet látni egy mosolygós, önfeledt arcot sem. Csoportosan beszélgető embereket. Nem hallani csengő kacagást, éneket! Igen, a város szándéka szerint való lett, egy tengődő, széthulló város. Ahol a félelem fekete ragya az arcokon! Fekély. És akkor jön egy ember, egy senkiházi, bitang, hazátlan, sehonnai kis ember, s fölemeli a fejét. A Napba néz. Na, ne! Meg fogod tanulni a helyed, Szálka János! Talán azt hiszed, egy más korban élsz, más időben, amikor ti voltatok a törvény? Ezer évig alakítottatok, szabtátok a magatok rendje szerint a törvényt, s most, amikor egy más renddel is szembesültök, nem fülk a fogatok hozzá!

Verssel a hatalom ellen – morfondírozott magában. Mi van ezeknek az agyában? Mi? S mert hallotta Lungu feszült, várakozó szuszogását a kagylóban, megismételte:

– Szálka?!
– Igen, ő – mondta Lungu. – Azért is fordultam hozzád. Még engem is megdöbbsentett. Mert hogyha tanár lenne... Akkor még elfogadható lenne... Műkedvelő színész... De orvos... Orvos, az ő múltjával...

– És most adtunk útlevelet neki – gondolkodott hangosan Bokor Negrițoiu is. – Most! – És hangosan is kimondta: – Mi van ezeknek az agyában, mondd? Mi?... Verssel a hatalom ellen!

– Nos, hát úgy látszik, ez a hála... – vette át a szót Lungu. – Ilyenek mind... Ilyenek. Odaadod a kisujjad, s már a kardodat akarják!

– Verset mondani? – töprengett Bokor Negrițoiu. – Szerinted mit akarhat tulajdonképpen?

– Hát ez az! Mit? Ezért is hívtalak fel... Szavalni? Egy orvos? És éppen Szálka?

Negrițoiu idegesen félbeszakította:

– S a szerző? Ki a szerző?

– József Attila!

József Attiláról még Bokor Negrițoiu is hallott:

– Az valami proletár költő, nem?

– Igen. Így ír a tankönyv róla.

A telefonban felerősödött a csend. Így tartott néhány másodpercig.

– Hagyni kell – mondta hosszas hallgatás után Bokor Negrițoiu –, hadd lássuk, mit akar.

De nem tudott szabadulni a gondolattól. Ez lázadás – gondolta. Lázadás ellenünk. A párt ellen. A párt és a kormány ellen.

– S ha valami tiltott költeményt fog szavalni? – mondta tétován Lungu. – Amiről nem is tájékoztat előzetesen? Akkor mi lesz?

– Majd meglátjuk – fűzte tovább a gondolatait Bokor Negrițoiu. – Hisz valódi következményei nem lehetnek egy szavalóestnek... Nem... Mert végül is milyen következményei lehetnének? Versekkel a diktatúra...

Nem fejezte be a gondolatot. Megborzongott. No nézd, még a végén az ő eszükkel gondolkodom!

– Tehát hagyjuk?

– Igen.

Először arra gondolt, hogy elmegy ő is, legalább a megjelenésével megzavarja az előadást. Elképzelte a hatást, amelyet jelenlétével kiváltana... Nem, mégsem mehet el – gondolta. Önmagát járatná le! Elküld majd valakit, Nelut, bárkit. Igen. Mert minél többet gondolkodott, egyre nyilvánvalóbb lett, ez nem más, mint lázadás. Szálka lázad a fennálló rend ellen. A fennálló hatalom ellen. Még akkor is, ha eszközként a szavakat választotta... Igen...

Megfordult a fejében, hogy be is hívathatná. Könnyű lenne megszorítani őt is a múlttal, múltjukkal, a tiltásokkal ugyanúgy, ahogy sokan másokat. Csak arról kellene beszéltetni, ami tilos, az egyszer voltról, vagy értelmezni a lehetetlent. Az elmúlt idők történeteit. A képzelte s a valódit. Vagy csak eljátszani velük, a hatalom pajzsával a kezében: maga nem szeret minket, Szálka elvtárs! Nem szereti sor-

sunk s életünk kovácsát, a pártot. Minket! Igen. Így. Amíg belezavarodik az önmaszlagolásba. A büszkeségükre apellálni, s törbe csalni. Értelmezni a semmit, a nincstelenséget!

Idáig jutott az elmélkedésben, és ekkor, talán először, amióta élt, elszégyellte magát. Belátta, hogy folyton a szellemi fölényére hivatkozott, miközben tudta, mindig is a hatalomnak, a párt hatalmának támasztotta a hátát. Az is eszébe jutott, hogy be kellene feküdnie a kórházba, Szálka osztályára, hogy megismerkedjen vele, de ha így tesz, azzal elismeri, hogy izgatja őt már Szálka pusztá léte is. Ellenfelének tartja. Olyannak, aki szó szerint vert helyzetből is szembefordul a hatalommal.

Erre gondolt, miközben fel-alá járt az irodában, s váratlanul valami megszakadt benne. Csodálni kezdte Szálka doktort... Mégiscsak bátorság kell azok után – gondolta. Az! Vajon ő képes lenne rá, ha ő lenne Szálka doktor helyében? Képes?

Szálka János hetekig készült az előadásra.

Már az első plakát megbabonázta.

Amikor meglátta az utcai hirdetőtáblán, megborzongott. Lúdbőrös lett, futkosni kezdett a hideg a hátán. Valami csodás, addig soha nem tapasztalt, vagy a fiatalkori szerelemhez hasonlító érzés kerítette hatalmába. Pezsdítő volt már a plakát látványa is. Nézte, nézte, gyönyörködött benne, soha nem hitte volna, hogy egy egyszerű fekete-fehér plakát, fekete betűk a fehér papíron az ő nevével ilyen bizsergető, semmivel nem azonosítható érzést válthatnak ki. Hogy a testét egyfajta fullasztó szorongás, lélekszorító érzés járja át. Dübörögni kezdett a vére, s valami vad lüktetés áradt szét benne.

A kultúrház igazgatója kételkedett az előadás sikerében.

– Szavalóest? Nahát – mondta magában sajnálkozó leicsinyléssel. – Mit akar vajon ez az ember?

S mert félt, hogy közönség nélkül marad, a plakátok nagy részét főleg a kórház környékén és az udvarán lévő

hirdetőkre ragasztatta ki. Ennek ellenére nemcsak a kórházban, az egész városban szinte pillanatok alatt szétfutott a hír. Először csak a kollégái állították meg Szálka doktort.

– No de ilyet, nem is tudtuk, hogy ilyen művészi hajlamaid is vannak – mondták némi iróniával. De valójában nem csodálkoztak különösebben. A legtöbb orvos kísérletezett valamivel, volt, aki festett, volt, aki muzsikált, írt.

A várost viszont teljesen megdöbbenette Szálka doktor. Fölbolydult mindenki:

– Egy doktor szaval? Az nem lehet igaz. Ráadásul Szálka doktor? Akit megvertek? Hát az még mindig nem fél?

És az emberek az utcán újra és újra összesúgtak a háta mögött:

– Ő az! Ő az?

Először csak fekete pantallóban s fehér ingben akart szavalni, aztán meggondolta magát. Volt egy atillája, amelyet az apjától örökölt, s amelyet már számtalanszor felpróbált. Ott őrizte mint féltett ereklyét a szekrényben, és sokszor elgondolta, hogy egyszer majd valamikor, ha nem egyébként, hát az apja emlékéért fölveszi. Fölveszi, s végigmegy a városon. Már az ajtóban voltak, amikor elgondolkozva viszszafelelt a feleségének:

– Hozd el az atillát is!

Szálka Jánosné Cserey Rékának fölcshellant a szeme. Ezekben az években, aki csak tehette, és aki merre vállalni is, magyarsága igazolására faluhelyen székelykaput állíttatott a portája elé, városon zekében, atillában járt. Volt olyan – s épp az orvosok között is –, aki csizmát s székely harisnyát hordott. A férfiak többnyire bajuszt növeltek. Erre az alkalomra készülve bajuszt és körszakállt növelt Szálka János is.

A karjára vette az átnyújtott atillát, s elindultak.

Már az utcán észrevette, hogy az emberek csoportokban áramlanak valahová. Később rájött, hogy éppen a művelődési ház felé. De még ekkor sem merre feltételezni, hogy az a rengeteg ember, aki ott tolong, áramlik, az ő „szavaló-

estjére” jön. Biztosan valami más rendezvény is van – gondolta.

Viszont, amikor később kinézett az oldalfüggöny mögül, teljesen megdöbbenett attól, amit látott. A teremben szinte nem volt egy üres szék sem, sokan még oldalt is álltak.

Nemcsak a kollégák, szomszédok, rokonok jöttek el, de teljesen ismeretlen emberek is. Mintha érezték, tudták volna, hogy itt nem az esemény számít – valami más. Mintha érezték, tudták volna, hogy mindez egy lázadó ember lázadó cselekedete.

Valami titkos sugallat, sejtés ragadott magával mindenkit. Hogy történni fog valami. Valami, ami nem volt eddig Székváron. A szemek lázasan csillogtak, de a szemek beszélték is. Örömről, boldogságról!

A terem elsötétült, majd fölcshellant az *Este a székelyeknél*... A lány, aki Bartók remekét énekelte, a sötét háttérből egy gyertyával a kezében lépett elő. Magyaros ruhában volt, csizmában, fekete haja farkocsba fonva, s fekete szeme parázslott a sötétben. Már az ének kezdetén borzongás hullámozott végig a termen. Majd moccanatlanná vált minden, elsötétült újra a színpad.

Aztán a színpad egy része hirtelen megvilágosodott, és a sötét háttérből egy hintán előrelendülve, megjelent a reflektorok fényében Szálka János. Hímzett fehér ingben volt, félig ülve. A háttérből halk kísérőzene szólt. A következő pillanatban elhallgatott az is, s felcsendült Szálka doktor mély, ihlettel és átéléssel teli hangja:

*Mikor az uccán átment a kedves,
galambok ültek a verebekhez.*

Szálka doktor, a hallgatóság legnagyobb meglepetésére, nem szavalt, nem róhangált, nem „játszott”. Egyszerűen, halkan, tisztán mondta a verset, mintha csak szerelmes aszszonyához beszélne, vagy önmagának mondaná. És a közönség megborzongott. A padok közt elhalkult a neszező

mocorgás, és voltak, nagyon sokan voltak, akik csak ekkor, Szálka előadásában értették meg a szavakat, a verssorok mögötti szépséget, hogy amikor az utcán átment a kedves, olyan tökéletes békesség s boldogság lett, hogy galambok ültek a verebekhez.

Aztán pár másodperces szünet után, mert csak József Attila verseiből válogatott, következett a *Karóval jöttél...*, majd *Az a szép, régi asszony*, és sorjáztak a versek. Utolsó előttiként az *Eszmélet* rejtett szépségét emelte ki – már-már hallani lehetett a szálló porszem csendes neszt is. Ezt még mindig fehér ingben szavalta Szálka János. Majd a színpad egy pillanatra elsötétült, s az egyre mélyülő csöndben, a feketülő sötétségben először csak a hangja hallatszott fel, aztán a tér megvilágosodott, s a fénycsóva fókuszában ott állt atillában Szálka János doktor.

És akkor, utolsó versként szavalni kezdte a *Hazám* című verset. A csend darabjaira hullt, az arcok megfeszültek, a szemek bepárasodtak. Ekkor már mindenki tudta: aminek tanúja, az több mint versmondás. Lázadás a sorjázó félelem ellen, lázadás az örökös rettegés ellen, lázadás a sors ellen.

Önnön létükért – önmagukért.

KÖNYOMOR

Szálka János doktor később, virrasztásos hajnalokon nem egyszer gondolt arra, hogy miként alakult volna az életük, ha nincs az a gyermek, meggondolatlan lépése, amellyel kiválasztatta magát a sorssal. Ha nem lámpással keresi a bajt, ha kivárja, amíg az magától jelentkezik. Vagy talán a sors választotta ki magának, és ő csak kiválasztottsága foglya lett? Vagy egyszerűen arról van szó, ahogy az Isten emlékezete határtalan, akárcsak a gondolatrendőrség emlékezete, s kartotékolnak mindent? Csak a halotti bizonyítvány az, amellyel majd törölődnek a nemkívánt részletek? A halál szabadsága?! Mindent megélhet az ember – mondják –, a halál szabadságát is? Akkor pedig megél-e *mindent*?

Ezekre a kérdésekre sosem kap választ.

Ráadásul az elkövetkező hetek, hónapok bebizonyították azt is, hogy – ha addig konok szembefeszüléssel hitte, hogy a saját álmodott sorsát éli – nincs öntörvényű élete. Egy láthatatlan szem kíséri lépteit. Ha nem Isten, de mindenképpen egy felsőbb hatalom, ami a legváratlanabb percben örvénybe ránthatja, vagy mint a forgószelet, a legnyugodtabb pillanatban magával ragadhatja, s hiába próbál szembefeszülni, ellenkezni, menekülni, a sodrás elől nincs menekvés.

Éjszakai szolgálatos volt. Lassan, elgondolkodva letette a köpenyét, átment a fürdőbe, lezuhanyzott. Amikor végzett, bepakolt, töprengve, magába feledkezve elindult haza. Jobbra-balra köszönve végigment a kórház udvarán, majd a rozsdás, vasrácsos kapun kilépett az utcára. Ahogy kiért, most is, mint mindig, megdöbbszent. Nem tudott hozzászok-

ni az új rendhez. Még gondolkozni sem volt ideje, mert ahogy áthaladt a kapun, mindenütt falragaszok fogadták, s a falragaszokról, ahogy az újságok első oldaláról is, a Mindenki Által Ismert Férfinek és a feleségének képe tekintett le rá. Egy férfi és egy nő egészen az éig magasodó képe. Megborzongott. Ahogy nézte a plakátokat, egyre kisebbnek érezte magát, s ettől, majd a rátörő félelemtől újra özszerázkódott. Nem figyelt semmi másra, csak a plakátokra, s így majdnem belebotlott egy mozdulatlan, vigyázzban álló emberbe. Szinte rászólt a furcsa pózban állóra, de ekkor felharsant a villanyoszlopokra szerelt hangszóróból a román himnusz.

Rögtön vigyázzállásba dermedt.

Állt mereven.

Aztán rezzenéstelen arccal körbepillantott. Az utca tele volt mozdulatlanul álló emberekkel.

A himnusz hangjai lassan elhalkultak, aztán mozgásba lendültek az árnyak. Elindult ő is. Most újra körülnézett: itt, a kórház előtt, a rendőrséghez közel, többnyire épen maradtak a mozgósító, győzelemre, újabb és újabb sikerekre ösztönző plakátok. A hangszóróból egy érces és recsegő hang a kommunizmusban elért óriási sikerekről kezdett beszélni a többség hivatalos nyelvén. A munkásosztályról mint a társadalom élcsapatáról harsogott szölamokat. Lesütötte a fejét, hogy ne legyen látható az arca, de még így is szemébe villantak a kapualjakban rejtőző rossz arcú férfiak s az utca épületein végig sorban, a sűrűn váltakozó transzparenszek:

Éljen népünk hős fia, Ceaușescu elvtárs!

Ceaușescu és a Nép!

Főlemelte a fejét. Rezzenéstelen arccal ment, de hiába próbált nem figyelni, még így is észrevette a szembejövő tömegben a kopaszra nyírt fiatalokat. Egyre többen voltak. Tehát igaz! – gondolta. – Vajon a Dunába lőtt határsértőkről szóló híresztelések is igazak? Hisz mindenkit nem foghatnak el! Ha vannak, akiket visszahoznak, akkor bizo-

nyára léteznek olyanok is, akik átússzák a Dunát. És persze vannak, akik nem. Át sem úsznak, és vissza se hozzák! Talán a víz viszi el őket? Hová?... Talán a határtól visszahozott, megerőszkolt lányokról szóló hírek is igazak?

A telefon éjjel három órakor szólalt meg.

Az éjszakai csendben, a szoba tömör sötétségben, élesen, váratlanul és ijesztően csendült fel a hang. Szálka János, aki fejét a felesége hónaljába túrva éppen legszebb álmát aludta, a váratlan csengetésre nyugtalanul fölriadt. Már máskor is előfordult, hogy néha éjszakánként rácsörögtek, behívták az osztályra, igazából Szálka doktor hozzá volt szokva, így először nem is gondolt semmire, gondolkodás nélkül lassan, szinte félálomban nyúlt a telefonkagyló felé. Ekkor jutott eszébe, hogy a készüléket pár hete, talán egy hónapja, az ágy melletti éjjeliszekrényről, ahol éveken keresztül állt, elköltöztették a lakás legtávolabbi zugába, a fürdőszoba melletti cipőtartóra. Felült, lassan lekászálódott az ágyról, lábával megkereste az ágy alatt a papucsát, majd kitörülte szeméből az álmoságot. A sötét szobában időközben a csengetés hol elhalkult, hol megszakadt, hol élesen, hol ismét félelmetesen erősödött, újra és újra felbergett.

Szálka János már ültében bosszankodott:

– Megyek már, megyek – sziszegte dühösen összeszorított fogai között –, nem kell éjszaka mindenkit riadóztatni!

A kórházban a telefonközpontos hölgynek nem egyszer megmondta, csak egyet csengessenek, s ő majd visszahívja őket. Ne zavarjanak fel asszonyt, gyermeket, mindenkit! Hogyhogy nem tudják megérteni? – morfondírozott magában. – Hogy? Ha szépen beszél az ember, az nem elég, s ha udvarias, akkor sem értenek a szép szóból?!

Kibotorkált az előszobába, becsukta maga mögött az ajtót. Villanyt gyűjtött. Vibráló fényesség áradt szét. Most már látott, mégis elégedetlenkedve zsörtölődött. Nem tudta megszokni az új rendet, és nem is értett egyet vele. Hogy

a telefont ki kell tenni az előszobába, benne volt a barátok, szomszédok jó tanácsa is, de leginkább a felesége kardoskodott mellette. A telefon – mondták – a gondolatrendőrség meghosszabbított keze, füle, szeme. Örök szolgálatos. Éppen ezért úgy kell kezelni, hogy ne legyen a közelben, mert még *azt is* lehallgatják. Úgy mondták, mintha ez valami nagyon viccés dolog lenne. Pedig Szálka János szerint egyáltalán nem volt az. Nem. Elképzelte, ahogy szeretkezés közben lehallgatják, esetleg kommentálják, és megjegyzéseket fűznek hozzá...

A telefon egyre hangosabban, egyre sürgetőbben csengett.

– Felébresztik a gyermekeket is! – Szálka János egyre mérgesebben gyorsította meg a lépteit. Sietve végigment a festményekkel díszített folyosón, fellélegzett, amikor végül fölemelhette a kagylót:

– Halló! – szólt bele dühösen.

Üres, süket, mély csend lett a házban. Ugyanolyan üres és süket, mélységesen mély csend visszhangzott a kagylóban is.

Egy pillanatig hallgatózott:

– Halló! – ismételte megdöbbenve.

Nem válaszolt senki.

– Halló?

Az éjszakában visszhangzott a hangja.

– Halló! – ismételte meg most már erősebben. – Halló! – szólt bele borzongva, türelmetlenül, s bár már nem hitte, mégis várta a jól megszokott hangot, hogy elnézést kérek, főorvos úr, mentőt küldünk, a szolgálatos orvos kéréti. Most nem történt semmi. Mély, feneketlen csend szállt a kagylóból feléje. Szálka doktor forgatta kezében a kagylót, még meg is nézte, mintha keresné benne az elveszett hangot.

– Halló! – mondta, s a csönd mögött ekkor lassan feldegengett valami ijesztő bizonytalanság. Vagy csak egy technikai hiba miatt nem hallatszik a hang, azért nem szólt bele

senki? Elgondolkozva, töprengve letette a kagylót. Megnézte az órát: éjjel három óra tizenkét perc volt.

Eszébe villant, fel kellene hívnia a kórházat. Tárcsázott. A telefon hosszan és többször kicsengett, s csak nagy sokára vették fel. A kagylóban Bodros Eszter álmos hangját ismerte fel.

– Ön hívott, Eszterke?

– Nem, főorvos úr, nem.

– Köszönöm! – mondta, s mert nem akart magyarázkodni, letette a kagylót.

Ha visszahívna, akkor *ők* azok – gondolta. De rögtön el is szégyellte magát: Nem vagy te olyan fontos ember, Szálka János. Nem! – Tétovázva elindult vissza a szobába, és ekkor felcsengett újra a készülék. Bár erre várt, ezt akarta hallani, mégis összerezzent. Visszafordult, és rögtön a kagyló után nyúlt. Most nem teszed le! – gondolta.

– Halló! – szólt bele élesen. A kagylóból ijesztő, tompa csönd volt a válasz.

Ideje sem volt felmérlegelődni:

– Ki volt az, kedves? – hallotta meg a felesége álmosan csengő hangját a háta mögül, a szobaajtóból.

Már-már azt akarta mondani, hogy valószínű véletlen hívás, mellétárcsázás volt, amikor rádöbbsent, hogy *él* a vonal túlsó vége. S bár nem szól bele senki, ott áll valaki valahol egy másik telefonkagyló mellett, és hallgatózik. Mire vár? Vajon ki az? Mit akar? Talán meg akarják félemlíteni? Ez lenne a válasz a versműsorára?... És vajon ez még csak valaminek a kezdete? – A fejtartásom nem eladó – akarta mondani, de visszanyelte a szavakat. Ők azok. Most már egészen biztos ebben. Bele akart káromkodni, de meggondolta magát.

– Ceaușescu és a nép! – suttogetta bele románul a kagylóba. És várt. De továbbra sem jött semmi válasz. Ekkor hirtelen arra gondolt, hogy valaki talán a feleségét keresi. Vagy őt magát?... Mert voltak, vannak ám neki is titkos, titokzatos imádói! Nők, akik szerelmes leveleikkel zaklatták.

Vajon unatkozó nő lenne a vonal túlsó végén, vagy egy férfi? Elnyelte a kikívánczozó szavakat. Nem akarta a gyánú árnyát sem fölroppenteni a felesége előtt, aki ekkorra már kijött az előszobába. Ott állt mellette, és várt. Nem! Mert mi lesz, hogyha holnap, holnapután is bekövetkezik mindez? Amikor nem lesz idehaza, ügyeletes lesz?

– Véletlen hívás – mondta a feleségének, miközben végigsimított az arcán. – Gyere...

A felesége nem válaszolt, de az ágyban hozzásimult, öle hozzátapadt a testéhez, a lélegzetük fölgyorsult, a bőrük már-már fölszikkadt, összefordultak, a szája rátapadt a felesége szájára, a teste rátapadt a felesége testére, a félelem bennük nagy, lobogó máglyatüzeket gyújtott... Aztán később, váratlanul, a pillanat lazításában, mintha mást sejtene, mást is tudna, többet, azt kérdezte a felesége:

– S azt mondd, véletlen volt...?

– És fölsóhajtott.

A hangja panaszos volt, bánattól fénylő. És mintha megértett, megsejtett, vagy tudott volna valamit, amit ő nem, fölsóhajtott újra, majd elhallgatott. Miért sóhajtott? A félbemaradt gondolat, a ki nem mondott szó mit rejt? – Szálka János elgondolkozott. Magának sem akarta bevallani azt, ami történt. Nem. Némán a fal felé fordult.

Annak idején a feleségét egy lagzin ismerte meg. Egyik barátja esküvőjére volt hivatalos. Akkor épp nem udvarolt senkinek – de nem is volt az a szerelmes fajta –, hát egyedül ment. Ott szivarozott egy oszlopnak támaszkodva, nézte a jókedvű, vidáman hullámozó, mulató tömeget, portyázó férfiakat és hölgyeket, s épp arra gondolt, hogy nem-sokára elmegy, lelép, eltűnik, „mint a szamár a ködben”, amikor váratlanul úgy érezte, hogy valaki nézi. A cigarettafüst lenge függönyén át kétszer is körbehordozta a tekintetét, kutatva és figyelmesen, és akkor az egyik ablakmélyedésben két lányt vett észre. Egyikük igen figyelemreméltó teremtnésnek tűnt, barna volt, magas, sudár, olajban úszó fe-

kete szemekkel. Összevillant a tekintetük. Egy pillanatra „befogták egymást”, elmélyülten egymásba feledkeztek, majd a lány hirtelen másfelé nézett... Aztán pár másodperc múlva kutató, firtató érdeklődéssel újra találkozott a tekintetük. Egy újabb szemvillanásnál elnevelték magukat.

A következő táncnál felkérte a lányt, s ahogy táncolni kezdtek, mintha csak zsongott volna az agya, s az egyébként mindig hatásos és bevált önfegyelme felmondta a szolgálatot. Szálka János azt mondta akkor a lánynak:

– Te leszel a feleségem!...

A lány nem válaszolt. Ő folytatta:

– ...mindig egy ilyen lányt kerestem, ilyen lányt álmodtam magamnak: magas legyen, fekete hajú, fekete szemű.

– És szótlan! – mondta a lány incselkedve. – Szótlan és szófogadó. Aki imádja a leendő férjét, lesi a tekintetét s minden mozdulatát.

– Így van!

– Főzzön jól, szüljön három gyermeket, nevelje azokat ügyesen, ne gondoljon soha másra, és közben szeresse a férjét. Csak a férjét!

Szünetet tartott, majd gúnyos-komolyan folytatta:

– Mert a szeretetnél szebb nincs. „Ahol szeretet, ott béke, hol béke, ott áldás, hol áldás, ott Isten, hol Isten, ott szükség nincsen” – idézte csúfondárosan a házi áldás szövegét.

– Csak egyet tévedtél! – mondta Szálka János.

– Tehát négyet? – kérdezett vissza kajánul a lány.

– Négyet vagy ötöt.

– Akkor ezt megbeszéltük! – nevette el magát.

– Szálka János vagyok – mondta.

– Szálka? Micsoda név! Hisz ilyen név nincs is! Ha legalább Szálfa lennél. Hogy lehet egy Csereyt fölcserélni Szálkára?

Majd incselkedve hozzátette:

– Nézz a hátam mögé, látsz-e valakit?

– Nem – mondta Szálka János, miközben valóban átnézett a lány vállán. – Kit kellene látnom?

– Hát nem az árnyékomat!
– Akkor?
– Azt a másik fiút, aki szintén magának álmodott.
– Az nem tud álmodni! Már édesanyám is azt mondta:
„Neked vannak a legszebb álmaid, fiam. Ahogy te álmodsz,
úgy nem álmodik senki!”

– Hűha! – mondta csodálkozással vegyes gúnnyal a lány.
– A legszebb álmokat álmodtam magamnak – mondta
Szálka János –, s a legszebb életet, mert az álmokat nem
veheti el senki.

– Ember, álmodd a legszebbet! Ha már álmodsz, akkor
álmodd a legszebbet!

– Így igaz. Csakis. Ha lány, nimfa legyen. Aranyló haja
tédig érjen. A szemé gyémánt...

– A lába? Az ajka? – kérdezte incselkedve a lány.

Majd:

– S még mit mondott édesanyád?

– ...

– Nem szeretem az édesanyádat... – mondta tettetett ko-
molysággal. – Már *most* sem szeretem az édesanyádat! Mi
lesz később?... És nem szeretem a nimfákról álmodó férfi-
akat sem. Én azokat szeretem, akik hús-vér nőket álmod-
nak maguknak. S közülük is azokat, akik nem szeretik az
anyjukat... – tette hozzá komoran.

– Hívtak máskor is?

– Igen.

– Mióta?

– A szavalóest óta.

– Miért nem mondtad?!

– Nem akartalak keseríteni!

– Akkor is hívnak, amikor nem vagyok idehaza?

– Akkor is.

– Bele is szólnak?

– Van, amikor igen, de legtöbbször nem.

– S ha beleszólnak, mit mondanak?

– No, mit gondolsz? – nézett rá szomorúan Szálka Cserey
Réka.

– Disznóságokat?

– Disznóságokat.

– Hát jó – mondta Szálka doktor –, ez ellen tudunk véde-
kezni.

– Ez ellen igen – mondta Szálka Cserey Réka. – Ez ellen
egyszer igen!...

De nem fejezte be a gondolatot. Szálka János talán nem
figyelt a felesége szavaira, vagy ha figyelt is, ekkor még
nem értette. Akkor és ott csak arra gondolt, hogy éjsza-
kára kihúzzák majd a telefont. Igen. Éjszakára kihúzzák
a telefont, s azzal megmenekülnek a zaklatástól. Hogy
mire gondolt az asszony, hogy mit hallgatott el, az eszébe
sem jutott. Napok óta nem aludták ki magukat. A fejük
zúgott a kialvatlanságtól. Nem tudott, és nem is akart gon-
dolkodni.

Talán első látásra szerelmes lett?

Mint egy csóró legény, úgy szeretett bele egyből Szálka
Cserey Rékába?

Már az első találkozásukban – amikor Göcs Aladár Szál-
ka doktor kérésére elment megjavítani a vízcsapokat – volt
valami, valami pillanaton túli, ami, amíg csak Szálka Cse-
rey Réka élt, meghatározta a „későbbi kapcsolatukat”.
A *közöny*. Szálka Cserey Réka közönye. S ez már akkor, ott,
ahogy belépett az ajtón, mindjárt tapintható lett. Már ahogy
az ajtónyílásban meglátta Szálka Cserey Rékát – hogy
miért, miért nem, sose tudta megmagyarázni –, az első
gondolata az volt: hogy ez a nő az örök elérhetetlen. Majd
rögtön pontosított: ez az a nő, aki számára elérhetetlen. Vi-
szont éppen ezért – persze később jött rá erre is, mint minden-
re az életében – örökké nyugtalanító.

Izgató.

Érdekes.

És elviselhetetlen.

Élénk fantáziája attól a perctől, ha Cserey Rékára gondolt, a legváratlanabb helyzetekben és legváratlanabb dolgoktól működni kezdett, bárhol volt, bármit tett. És természetesen csak rá gondolt. Maga sem értette, miért, hiába próbált később menekülni előle, éjjel-nappal, talán még ál-mában is csak rá gondolt. De talán a legfájdalmasabb az volt, amikor rádöbrent, akkor is rá gondol, amikor azt hiszi, hogy nem gondol rá. Ha csak semmittevőn ült is, nézett bele a csendbe, még az eszé ágában se járt a nő, egy idő után, a semmi. ködén át, egyszer csak azon kapta magát, hogy Szálka Cserey Réka arca jelenik meg előtte, odarebben vagy szembejön vele. Áll csípőre tett kézzel, a portörölővel kezében az ajtónyílásban, ahogy az első találkozásukkor látta, s nézi. Mosolyogva, incselkedően, ahogy a valóságban soha. Int az ujjaival, mintha hívná!

És ez már akkor, rögtön az első nap, még a vízcsapok szerelése közben elkezdődött. Fogta a tömítést, nézte, nézte, s nem tudott mit kezdeni vele. A tömítésen túl, a kezében tartott csap mögül Szálka Cserey Réka nézett vissza rá. A fekete szemei. Az érett kökény szembogara. Ott ólálkodott figyelmet keltőn mindig körülötte, mintha csak arra várt volna, hogy ő, Göcs Aladár felfigyeljen rá, észrevegye. És észrevette.

Arra a júniusi délutánra azért is emlékszik olyan pontosan és minden részletében élesen, mert a kékség aznap annyira élénk, világos volt, hogy attól még a csend is kéknek tűnt. Nefelejcskéknek. Mintha az Isten mosolya lenne.

A nő, aki a csengetésére ajtót nyitott, barna bőrű volt, sötét, nagyon sötét, olajban úszó mandulaszemekkel. A fekete haja hátul kontyba volt fogva, elől simán feszült a fejbőrre. S bár inkább kerek, mint hosszúkás arca volt, húsos orral és tömött, vastag ajkakkal, a lénye egészében együtt is könnyed volt, áttetsző és szelíd. Talán mert a homlokából kifésült haj megmagasította az arcát? Vagy talán a tornyos konty magasztalt? Igen, ezt később is megfigyelte, a simára fésült hajától az arca megnyúlt, hosszúkásnak tűnt.

Ráadásul olyan volt az arkifejezése, mintha örökös, töprengő csend ült volna rajta... Közöny. Finom erezésű pókhálóközöny. Már a megjelenése is olyan volt, mintha soha nem ott volna jelen, ahol van. Mintha egy más időben, más világban lenne.

– Göcs elvtárs? – kérdezte, s választ sem várva beengedte az ajtón. Talán tudta, hogy érkeznie kell, valószínű Szálka doktor előzőleg beszélt róla.

– Igen...

– Szálka Jánosné vagyok – mutatkozott be, és a portörölőt, amelyet addig a jobb kezében tartott, áttette a másikba, s kezét nyújtott.

Kézszorítása puha, lágy tapintású ujjai ellenére határozott volt.

– A doktor úr...

– Igen. Tudok róla – mondta –, köszönöm, hogy eljött. A férjem nem erre a világra való – mondta megbocsátó hangszállal, csendes-szelíden, szeretettel.

Göcs hallgatott. Azon tűnődött, mit válaszolhatna erre.

S mert nem volt mit válaszolnia, hát hallgatott. Állt az ajtóban, körbepillantott, s bár ez is tömbházlakás volt, mint az övéké, valahogy mégis másnak tűnt benne minden. A hosszú folyosón festmények díszlettek, s a nyitott ajtón át látható nappali tele volt könyvekkel.

– Egy kávét? – kérdezte Szálka Cserey Réka, s bár az első pillanatban már-már rábólintott, hisz látni, nézni akarta ezt az asszonyt, hirtelen lenézett a bűtykös, nagy ökleire. Mit fogok kezdeni velük? – gondolta. – Hol tartom majd őket, amíg ülök, s iszom a kávét? S miről beszélgessek?

– Köszönöm, nem kérek! – mondta határozottan.

A tekintetük újból találkozott, és ekkor – nem tudta, miért – újra eszébe villant: Ez az a nő, akit soha nem kaphatok meg.

Az apró, kisstilű sikereire gondolt, a volt háziasszonyára, a vasszagú asszonyokra a műhelyből, és rádöbrent arra, amit addig is tudott, de soha nem fogalmazott meg: van

egy határ, amely fölé nem rebbenhet a tekintete. Fölösleges. Az a világ olyan, mint az egykor elfelejtett vagy csak felejtetni próbált otthoni. Ahol neki csak a köszönés jutott, de a fogadjisten soha. Ahol a magafajta számára csak a gazdaember kapujáig portyázhatott a tekintet, a kapun belül, netán a tisztaszobába semmikor.

– Akkor megmutatom a fürdőszobát! – Szálka Cserey Réka elkísérte a folyosó végéig: – Eligazodik egymaga is, ugye? – kérdezte, majd magára hagyta. Már a folyosó közepén lehetett, amikor visszaszólt: – Hozzak törülközőt?

– Nem szükséges, van mindenem – válaszolta, és hozzáfogott a szereléshez. Elgondolkozva, figyelmesen dolgozott, s egyszer, váratlanul, miközben a csapban lévő tömítést cserélte, a keze fölért, mint egy álomkép, megjelent Szálka Cserey Réka arca. Óriási kísértést érzett, hogy kezébe vegye azt az arcot, elringassa, megcsókolja a szemét. A szemöldökét, a szempilláit. A szemét is lehunyta, hogy élesebb legyen a kép, annyira átélte a pillanatot, hogy a mellében szorító fájás hullámzott át. Kinyitotta a szemét, megbicsaklott a szándék. Nono, Göcs Aladár, hová gondolsz? Tenyeres-talpas mivoltodban álmodhatsz-e ilyen nőt magadnak? Tudod a helyed, vagy nem?

– Nagyságos asszony – jött ki akaratlanul a száján –, egy pillanatra...

Hallotta, ahogy az asszony végigsuhan a folyosón, s megáll a fürdőajtóban. S mert a kagyló alatt térdelt, hát felnézett, a lélegzete is elállt. Térdeplő helyzetből még sudárabbnak, magasabbnak tűnt Szálka Cserey Réka. Izgatónak. Szépnek. Fenségesen szépnek... Az asszony várakozón állt, s ekkor újra belenyilallt Göcs Aladárba az, ami egész életét így vagy úgy kísérte: hogy neki ebben a világban, ahogy egykor abban a másikban is, hol a helye.

– A gyermekek valószínűleg rátámaszkodnak erre a kagylóra, meglazult – mondta. – Most megjavítottam, de előfordulhat, hogy nem lesz tartós. Nem az én hibám. Egyszer majd egy kőművest kell hívni, mert én a szereléshez értek,

de a kőművesmunkához nem... Csak ennyit akartam mondani – folytatta hosszabb szünet után, zavartan.

– A végét sikerült megjavítanom – fűzte hozzá gyámoltalanul, hogy mondjon valamit, mert Cserey Réka eddig meg se szólalt. Magában meg arra gondolt: Bugyuta vagy, Göcs Aladár, az, ahogy az őseid is, mind! És az is maradsz. Húzhatsz magadra pantallót, vagy akár díszmagyart, Göcs Aladár vagy, és az is maradsz.

Az asszony még állt, s ő zavarában úgy tett, mintha a csapokat próbálgatná. Babrált a kagyló körül, megengedte a vízcsapot, nézte, ahogy nagy sugárban ömlik a víz, nem mert az ajtó felé nézni.

– Itt rendben is van minden – mondta, s a nadrágjához törölte a kezét.

– Hát akkor – mondta Szálka Cserey Réka –, jöjjön, megmutatom a másik illemhelyet is.

Előrement, s miközben lépkedett – annak ellenére, hogy arányosan ívelt, beszélő teste volt –, olyan közöny áradt belőle, hogy Göcs Aladár megborzongott. Ez sose csálná meg az urát – gondolta.

Rögtön eszébe jutott a felesége: vajon ő? Kellene magát? Felkínálná?

– Ugye, eligazodik egyedül is? – kérdezte az asszony. – Átlépek a szomszédba.

Ennek te annyit jelentesz, mint az i betűn a pont – gondolta Göcs Aladár. Neked ez az a más világ, amely sosem adatik meg. Nem! De miért nem? – dühödött fel. Miért?

S talán ez volt az a pillanat, az indok, amely feloldhatta volna a későbbi bosszú, vagy inkább fogalmazunk úgy, meggondolatlan tettének minden irgalmatlan, könyörtelen következménye alól. Mert józan emberi számítás szerint – ezt később vezeklő számadásában százszor, ezerszer is végiggondolta – nincs más, nincs egyéb elfogadható, emberi magyarázat a tettére. Vagy talán akkor, abban a pillanatban kikapcsolt volna az agya? Nem gondolta végig a várható következményeket? Mert később, maga sem hitte, még

kevésbé értette – hiába próbált elfogadható érvet, kifogást keresni a tetteire –, nem talált rá magyarázatot.

Akkor még nem gondolt erre. Amikor megfogalmazta magának, hogy „ennek te annyit jelentesz, mint az i betűn a pont”, nem tagadja, furcsa, bizsergető, de még csak fölsejlő gyűlölködés vett rajta erőt. Mást viszont nem. Hogy Szálka Jánosné Cserey Rékának esetleg más férfi se jelentett volna semmit? Hogy Szálka Jánosné a férjén kívül mindenkihez így viszonyulhat? Göcs Aladár nem gondolt erre. Nem.

Szálka Cserey Réka kiment az ajtón. Hallotta, ahogy benyitott valamelyik szomszéd lakásba. Kihasználta az alkalmat, s tétován bár, de benézett a szobákba. És most újból elfogta az irigység. Mintha ez a tömbház nem olyan lenne, mint amilyenben ő is lakik. Minden más, mintha ezek a bútorok nem olyan szabványbútorok lennének, mint az övéi. Az üveges kredencben kacérkodó, csintalankodó poharak sem. A falakat festmények borítják – náluk valóban nincs egy se –, de ez nem lehet magyarázat a kifinomultságra, a másfajta ízlésre. Még a földet borító, egyszerű szövésű falusi rongyszőnyegeknek is hangulatuk van. Amelyeket ők – talán azzal a téves gondolattal, hogy feledtessék múltjukat, vidéki mivoltukat – már rég lecseréltek. Műperzsára.

Visszament a kicsi fürdőbe, téblábolt, nem jött, hogy hozzákezdjen a munkához. Sorra vette az elmúlt percekben történeteket, és azon töprengett, miért bántja őt a nő mássága? Mit akar valójában, s miért jött? Vízcsapot javítani vagy szeretkezni? Egy órával előbb még azt sem tudta, hogy Szálka Cserey Réka a világon van, s most, mert elérhetetlen, felesel a világgal érte? Amíg az ajtóban meg nem látta, nem is gondolt asszonyra, nőre, s most mégis? Emlékezete sajgott, fájt. Emlékezetébe villantak a lepkényi nagygazdalegények, ahogy a templom előtt, a piacon szétvetett csizmás lábbal, kivetett mellel feszítenek, s csorog alá a gőg az arcukról. Mezítlábas botorsága köszönt vissza rá? Miért foglalkoztatja ez még annyi év után is?

Hozzáfogott a munkához, megeresztette a vízcsapot, nézte, hol szivárog a víz, mit kell javítania rajta. De hiába próbált figyelni, nem tudott.

Talán ez a feléje irányuló közömbösség, mértéktartó, unatkozó közöny határozta meg a későbbi tettet? Vagy a rettegés az egyre súlyosabban ránehezedő hatalomtól? Vagy egyszerűen beigazolódott a mondás, hogy aki korpa közé keveredik, azt megeszik a disznók?

Hozdovits Nelu, nem sokkal Szálka János szavalóestje után, egy nap újból megkereste, s azt mondta:

– Be kellene dobnod ezt a borítékot Szálkáék postaládájába.

Bár azt sem tudta, mi van benne, szinte kedélyeskedett:

– Izgat titeket nagyon Szálka doktor! – mondta nevetve.

– Talán nem néztétek meg jól a könyveit?!

– De – mondta Hozdovits, szintén gúnyosan. – Nagyon is!

– Máskor adjátok meg a könyv címét, s én megkeresem!

Bejáratos vagyok hozzájuk, megtehetem.

– Megkaptuk azt, amit akartunk – mondta Hozdovits Nelu. – Meg.

– S akkor? Mi van a borítékban, ha minden rendben van?

– Ezzel lesz rendben – mondta Hozdovits Nelu kétértelműen –, ezzel, né!

– Megnézhetem?

– Miért ne!

Göcs Aladár fölnyitotta a borítékot. Megdöbbsen. A borítékban egy fénykép volt, a fénykép egy nőt s egy férfit ábrázolt, s bár a nő teste nem látszott teljesen, egyértelmű volt, hogy a férfi hátulról közösül vele. Ahogy jobban megnézte a nő homályba vesző arcát – az előrehajolva, félig hátrafordult fejével görnyedt – Szálka Cserey Rékát ismerte föl benne.

Megborzongott. A gyomra fölszorult a mellkasába:

– Ez nem lehet igaz! – mondta.

Hozdovits felröhögött:

– Ki mondta, hogy igaz?!

Göcs Aladár talán a látványtól nem értette meg a szavak jelentését, bárgyún megismételte:

– Ez hihetetlen! – mondta újra. – Hogy csináltátok? Valódi?

Hozdovits újra felröhögött:

– Igen, s én vagyok a férfi...

Itt és ekkor kellett volna tiltakoznia. Itt és ekkor kellett volna azt mondania: ezt nem szabad megtenned, Göcs Aladár! Idáig nem sülyedhetsz, nem aljasodhatsz le. Bár minden pillanatodban, minden döntésedben benne van a nyomorú múltad, azt is mondhatnád, a múltad dönt helyetted, van egy határ, amelyen túl nem aljasodhatsz tovább. Még akkor sem, hogyha életed során hozzászoktál, s már többször nem is figyelsz a becstelenségekre.

– Oda van montírozva? – kérdezte.

– Ha hallani is akarod... igen. Oda van montírozva – mondta Hozdovits Nelu. Majd hozzáfűzte: – Egyébként is, csak egy kis figyelmeztetés... De vigyázz, hogy a gyerekek ne kaphassák meg...

Megnyugodott? Vagy az ördög játszani kezdett vele is? Nem árt egy kicsi döbbenet Szálka Cserey Rékának sem? S talán még Szálka doktornak sem? Azt viszont valóban nem gondolta, hogy mi következhet majd ebből.

Az éjszakai telefonok – amíg Szálka doktor be nem építtette a megszákítót –, általában két-három naponként ismétlődtek. Úgy tűnt, hogy azoknak, akiknek fontos a zaklatásuk, van valami kitervelt, ha nem is szabályos rendszerük a megfélemlítésükre. Általában mindig éjfél után hívták, az első álmukban, amikor önmagában is félelmetes volt a telefonhívással megtört csend. Amikor kábult az agy, a riadalomtól megtorpan az álom s a szívdobogás. Ráadásul ekkor már – mindez abban az évben történt, amikor aztán decemberben vér hullt a fehéróra – a súlyosbodó nyomorral egy időben egyre kimondhatatlanabb, ijesztőbb volt a holnaptól való rettegés is. Székvár, ott lent, a Kékel-

ő horpadásában teljes letargiába sülyedt, s a nyomasztó dermedtségből apró nekilendülésekkel próbálta elviselhetővé tenni az elviselhetetlent.

Nappal az utcákon farkaskutyás rendőrök jelentek meg, négyen-öten jártak, s a kutyákról hiányzott a szájkosár. A félelem hátborzongató csendje ülte meg a várost. Ezt a síri csendet csak a hangszórók törték meg továbbra is, amelyekből az ország újabb és nagyobb gazdasági sikereiről szóló hírek harsogtak, miközben közvilágítás híján éjszaka teljesen sötétbe borultak mind az utcák. Az emberek napközben bevásárlószatyrokkal, akár valami fényre került barlangi bogarak, ellepték az utcát, üres tekintettel, lehajtott, előreszegzett fejjel – anélkül, hogy bármikor is hátratekintettek volna – rohantak, nézelődtek megállás nélkül. Mindenki ennivalót keresett, de élelmiszereket nem nagyon lehetett kapni. Vagy ha igen, ha valahol húst vagy éppen májkrémet osztottak – így mondta mindenki, hiszen az ember nem annyi ételmet vásárolt, amennyire szüksége volt, hanem a szerény árukészletet próbálták egyformán szétosztani az elárusítók –, akkor ott iszonyatosan hosszú sorokat kellett végigállni. Beszélték, hogy valaki egyszer megállt egy üres kirakat előtt, s pár percen belül százak álltak meg a háta mögött. Így álltak sokáig, amíg egyikük rá nem kérdezett az előtte állónál:

– Mit osztanak, uram?

Mire az megvonta a vállát, s annyit mondott:

– Én nem tudom.

– De hát akkor, kérem, kérdezze meg az ön előtt állót!

Így szállt a kérdés embertől emberig, amíg aztán eljutott az elsőhöz.

– Én sem tudom – mondta az –, csak megálltam ehelyt, s amikor hátranéztem, már hosszú sor lett a hátam mögött.

– Hogyha nem osztanak semmit, akkor miért nem ment el?! – dühödtek fel a sorban állók.

– Mert bolond lennék! – jött a válasz. – Ha véletlenül egyszer első vagyok a sorban, akkor nem állhatok félre!...

Szálka János gondolatai, mintha cinkosai lennének a kinti világnak, egy-egy ilyen virrasztásra ítélő telefoncsengetés után rianásos rajzásba kezdtek. Képzeteiben visszalebentek gyermekkorára didergető várakozással, rettegéssel bélelt éjszakái, amikor az apja s az anyja felöltözve várták az éjszakai látogatók, a sátorfedelű teherkocsik érkezését. Nem változott semmi – gondolta megtörtén –, nem változik soha semmi ezen az elátkozott tájon, ahol félév-századonként gubójából újjászületik a rettegés, jajdulva sír a lélek a saját nyomorúságán, hisz csak a pusztítás, a lélekgyilkolás szándéka tökéletes, s tökéletlen, ha van is néha, a boldogság. Hosszan elgondolkozott. Rádöbbsent, hogy akkor, azokban a fájdalommal bélelt ötvenes években legalább tudták, hogy mi a vád ellenük: a vagyonnal akartak leszámolni azok, akiknek nem volt, most viszont általános és személytelen a félelem, s csak keresi a célját. Megdőbbsent. Vajon tényleg olyan fontos a személye a kicsi és semmi volta ellenére? És tisztát kell vennie magára, mint az apjának annak idején esténként, s ruhában várnia, hogy ha érte jönnek, felöltözve találják? Vagy egyszerűen csak unatkoznak, és valamivel igazolniuk kell pazarlásra ítélt léteüket? Esetleg azért, mert életelemük a gyanakvás fenntartása, s a város láthatatlan pulzusán tartják a kezüket? Vagy az is elképzelhető, hogy csak ekkor, ezeken az éjszakákon kerül szolgálatba a rájuk állított titokzatos ismeretlen, a hatalom titkos őre? De milyen haszna származhat ebből a rejtélyes zaklatónak? Mi a magyarázatuk az éjszakai telefonhívásoknak?

Eszébe jutott az is, ami már az első ilyen híváskor felöltött benne: titokzatos, szerelmes asszony áll a telefonálások mögött. Esetleg egy szerelmes férfi. Hisz fiatalkorában, nem is olyan rég, nem egy szemérmetlenül felkínálkozó, találkára hívó szerelmeslevél várta a kórházban! Igen. Telefonon is megkeresték nemegyszer, mintha tudták volna, hogy mikor ügyeletes. De azok a májust idéző idők elmúltak, ahogy a szerelmek is. Aztán arra gondolt, más egyéb

nem lehet, minthogy valamikor túllépett az engedélyezett vagy megtűrt szabadság képzetén, s Bokor Negrițoiu, vagy talán valaki más, be akarja bizonyítani, hogy meddig terjedhet az egyén s a gondolat szabadsága. De miért akarják álmatlan virrasztásra ítélni? Ott túl, a puhánynak tűnő sötétségen is túl, valaki éberén figyel, számontartja őket, és ez már pusztán a megfigyelés kedvéért van, nem az egykori szavalóestért. Lehet egyébként verssel harcolni, szavakkal az önkényuralom ellen? Ki az a gyermek legyek, aki hisz ebben? Még talán Bokor Negrițoiu elvtárs sem, pedig a hatalomnak sikerült olyanná tenni őt, hogy mindenre gyanakodjék, ami nem az egyetlen és üdvöztető kommunista pártról szól.

Akkor, azon az éjjelen, amikor először hasított bele az éjszakába a hívóhang, még azt is hihette volna, hogy véletlen az egész, esetleg valaki játszik vele. Most azonban már tudta, egyre inkább tudta, hogy nem. Néhány nappal az első telefonhívás után határozottan érezte, hogy megváltozott valami körülötte. Nem tudta megfogalmazni, hogy mi, de az érzése súlyosbodó valósággá vált, hol úgy tapasztalta, hogy megritkult a levegő körülötte, hol éppen ellenkezőleg, hogy fullasztón megsűrűsödött. Amikor a hívások már rendszeres időközökben érkeztek, dühöngeni kezdett: Engem zaklassatok, nyomorultak, de a családomat hagyjátok! Micsoda piszok világ, ahol az ártatlanok szenvednek! Rögtön rájött, micsoda bődületes süketség, amit gondolt, hisz az örültek túlkapasaitól mindig is az ártatlanok szenvedtek, de nem nyugodott meg. Perelni kezdett önmagával. Megkaptad, amit kerestél, Szálka János – gondolta –, meg, jól meg! Észrevetted magad, s ezzel a kiválasztottak sorsára jutottál. Amíg csak emberként akartál élni, szabad volt élned, de ha magyarként is akarsz, akkor már nem. Egyszerűen nem szabad megéld a magyarságod, még kevésbé hangoztatnod, mert amennyiben igen, akkor már valaki felfigyel rád! Csak lapulnod szabad.

Megpróbálta újra felidézni a feleségével történt beszélgetését:

- Már máskor is hívtak?
  - Máskor is.
  - Amikor én nem vagyok itthon?
  - Akkor is.
  - Beszélnek is?
  - Igen.
  - És mit mondanak? Disznóságokat?
  - Disznóságokat.
  - Mégis, mit?
  - No, mit gondolsz? – kérdezte súlyos-gúnyosan a felesége. Majd, mintha csak enyhíteni akarna a kiejtett szavakon: – Egyet mondhatsz! – húzta szomorkás mosolyra a száját.
- Száłka János elmosolyodott ettől. Ez a szójáték, titkos kapocs, a kisebbik fia egykori mondása volt.
- Kit szeretsz a világon a legjobban, anyukám? – kérdezte Andriska, a legkisebb fiú. – Kit? No, kit? – Majd mielőtt az anyja bármit is mondhatott volna, megelőzte: – Egyet mondhatsz!

Ahogy idáig ért a szerelmes emlékezésben, fölillant a nagyobbik, István arca is. Egy alkalommal, amikor a meghittség ott tollászkodott az anya és a gyermeke között, megszólalt István:

– Anyukám, miért mentél apukámhoz férjhez, én is elvettelek volna!

Így. És szerelmes szemmel nézte az anyját.

- Mert nagyon tetszel nekem is, ugye tudod?
  - Tudom, kisfiam – mondta Szálka Cserey Réka –, tudom. De te is tudod, ugye, hogy kit szeretek a világon a legjobban?
  - A gyermek ekkor az anyja szájára tette a kezét:
  - Ezt mondd el Andriska előtt is, anyukám – mondta.
- Ismételd meg Andriska előtt is!

Ahogy ébren virrasztva újra és újra végiggondolta az utolsó napok történéseit, rádöbrent, egyáltalán nem véletlen, ami történik velük. Lám, milyen meglepetésben volt

része aznap is! Az történt ugyanis, hogy dél körül felhívta a feleségét, a telefon kicsengett – egyetlen egyszer –, majd kattant valahol egyet valami, aztán hallani lehetett, ahogy a vonal másik vége *megelevenedik*. Él. A felesége szidja az örök szófogadatlan, mindig rakoncátlan, legkisebb fiát. Mert az, még a szomszédok szerint is, olyan volt, mint egy örökmozgó. Hétördög. Sietős rohanásában nem lehetett soha még egy gombot sem begombolni a ruháján, az inge meg állandóan zászlóként lebegett utána.

– Az ördög beléd költözött, Andriska – hallotta a felesége már-már sírósra torzult hangját a telefonban.

Igen. Ekkor, az első másodpercben, a telefonkagylóval a kezében, még el is nevette magát, kuncogni kezdett, arra gondolt, hogy fognak majd csodálkozni, amikor este előáll ezzel a kettőjük közti párbeszéddel, gondolatban már-már színezní is kezdte, mit mond majd ő, s arra mit válaszol a felesége. Ülnek otthon vacsora közben a konyhában az asztal körül, s akkor ő, amikor elmélyül a csend, megszólal:

– Az ördög beléd költözött, Andriska!

Mire a felesége ránéz, csodálkozva rákérdez:

– Miért? Mire mondd ezt?

– Ő pedig elváltozott, sírós hangon megismétli majd:

– Az ördög beléd költözött, Andriska!

– De hát te honnan tudod ezt?

– No, honnan?

– Azt akarod mondani, hogy hallottad, amit beszéltünk? – mondaná a felesége.

Hirtelen megdermedt a felismeréstől. De hát mi volt ez, uramisten? Hogy hallhatta, ami odahaza a lakásukban történik? Hogyan s miként? Ilyen nyíltan lehallgatják? Még azzal sem törődnek, hogy túlkapásra való törekvésüket mások is észreveszik? Észrevehetik! Hisz hívhatták volna akár mások is, nem? Mit akarnak ezzel? Megfélemlíteni vagy figyelmeztetni? Figyelmeztetni az ellenőrzött világra, amelyben él?!...

Nem, nem! Szó se lehet róla, hogy odahaza elmondja, s hirtelen úgy érezte magát, mint akit meztelenre vetkőztettek, hogy megalázzák. Mert mi lesz, hogyha Szálka Cserey Réka megtudja, és tovább gondolja? Ha elképzei azt, hogy még mi mindent hallgathattak le?! Amilyen szemérmes ember... Te jó Isten – gondolta magában –, ha ez igaz, akkor talán a „gyóntatószékes” mesék is mind igazak! Hogy egyesek szerint még oda is beszerelték a lehallgatókat. Hogy az emberek legféltettebb titkait is kifürkésszék.

Ahogy ezek eszébe jutottak, tudatosult benne az is, hogy egyre zárkózottabbá vált, alig, vagy majdnem semmit sem mond a felesége.

Összetörten magába roskadt.

Kint a szél tépdelni kezdte az erkélyük alatti szomorúfűz ágait, megtörte az éjszaka nesztelenségét.

Keserves szomorúság áradt szét benne. S ha még itt, ha most sem állnak le, mi lesz? Ha mértéktelen becstelenségükben tovább mennek? Zaklatni fogják nemcsak őt, de a feleségét, a gyermekeit is? Először csak idehaza, aztán talán a munkahelyen is?

Odafordult a mozdulatlanul fekvő, halkan lélegző felesége felé: vajon fogod-e bírni az örökös zaklatást, Szálka Cserey Réka? Az örökös zaklatást, a sanyargató gyötrelmet?

És hátha már erről szól a felesége visszafogott csendje is? Erről sosem kérdezte.

A szoba ablakán betörő szórt fényben ránézett az alvó feleségére. Az arcvonásai keményebbnek tűntek, mint ahogy emlékezett rájuk. Először azt hitte, talán az árnyékolás, a fény-árnyék hatás láttatja így, attól szigorúbbak a vonásai. Közelebb hajolt, már-már megérintette a felesége arcát, érezte, amint a lélegzete visszaverődik, s látta, ahogy a ránc a szája szögletén elmélyült, s ettől keménynek, merevnek tűnt az arca. Kómornak! De én ezt nappal miért nem vettem észre? Hogy nem látsz már nappal sem, Szálka János?

Vagy talán a szó, a beszéd nappal másképp rendez, árnyalja arcának vonásait? A szavaktól oldottabbnak tűnik a csend is? Meg kell majd néznem holnap, a fényes Nap ragyogásában az arcát – gondolta. Viszont azt már régebb is észrevette, úgy vélte, mintha csak egyik pillanatról a másikra eltűnt volna szemének olajos ragyogása.

Eszébe ötlött, hogy először az ő hajdani megveretése után vált mássá az arca. Töprengő csönd rakott fészket rajta. Örökös csodálkozás, hogy ilyen is megtörténhet. Igen... De hogyha félt, miért támogatta még később is versmondó igyekezetét? Vagy úgy támogatta őt önbecsülését növelni akaró törekvéseiben, hogy közben felőrölte önmagát? Hisz még a csend rebbenéseit is ismerte ezen a szeretett arcon. Akkor meg?... A szemeiből hogyan és mikor tűnt el a ragyogás? Hol van az arc hajnalpirja? És ő hogy nem vette mindezt észre? Netán csak magával van elfoglalva, s attól nem látja mások szenvedését? Ahogy elgondolkozott ezen, eszébe jutott az is, hogy néha-néha azért feléje villantak a felesége szavainak sebző nyilai: – Ti, Szálkák, mindig mást akartok! Nem úgy látjátok a világot, mint más! – Vagy: – Nem elég neked a magad baja?

A csend bebőrdözt, hallani lehetett a sejlő neszt is a lakásban. A szobán szitáló ködként derengett át a fény. Sarkai kezdtek világosabbá válni a gyérülő sötétségben. Kivehetővé váltak a bútorok körvonalai.

Elmerengett. Egymagában, tudta, nem kaphat választ a sorjázó kérdésekre. Majd holnap vagy holnapután újrabeszélik az asszonnyal az életet, kibeszélik a fájdalmat, ami bennük van. Viszont a töprengő csend, a sorsvallatás, amely most ezekben a virrasztásos hajnali órákban magával ragadta, nem hagyta nyugodni.

Ahogy emlékezni kezdett, egyre újabb és újabb emlékek törtek elő, rádöbbsent, már az előző telefonok során megröppant a feleségében valami. Történt valami, ami töprengővé, merengővé tette Cserey Rékát. S amire ő nem figyelt eléggé. De mi lehetett az?

Szálka Cserey Réka mintha csak megérezte volna a férje ébrenlétét, álmában nyöszörögni kezdett, ébredezett. Félál-mában kinyúlt feléje, átölelte, és ettől, látszott az arcán, hogy megnyugodott. Szálka János végig akart simítani az arcán, de a levegőben akaratlanul megállt a mozdulat: Fogod-e majd bírni a rád váró terheket, Cserey Réka? Fogod-e?

Mert, hogy embert gyöttrő zaklatásukban itt nem állnak le, abban most már biztos volt... Fölrémlett benne feleségének szerető igyekezete, ahogy nap mint nap küszködik, kínló-dik a gyermekékkal, a bevásárlás mindennapos gondjaival, s ettől a gondolattól elkomorult. Mit jelent az a töprengő, zárt csönd az arcán? Mit? Éjszakánként egyre zaklatottabb, nyugtalanabb a feleségének álma. Napközben is azon kapja nem egyszer, amikor váratlanul rányit, hogy töprengve megáll, két mozdulat közt belebámul a levegőbe. Mintha a csöndből, a jövő időből várna választ az őt foglalkoztató kérdésekre. Mosogatás közben megáll a keze a levegőben. És már a járásán is meglátszik. A járása is tétova lett, ál-modozóbb, lassúbb. Mi történik vele?

A félhomályon át, kissé oldalt hajolva, tekintetével tapo-gatta, vallatta az arcát, szerette volna tudni a titkát, amely ott rejtőzött az arcvonások egyre keményedő vonalai mö-gött. Talán belefáradt a mellette való élésbe? De miért nem szól, miért nem beszél? És miért nem akkor esett kétségbe, gyöttrődött hánykolódva, amikor elmondta a szavaloműso-ra tervét? Miért?

A katarzist, a megvilágosodást vagy a bűnhődés kezdetét – ezt akkor még Göcs Aladár csak rágódásnak, gyöttrődés-nek nevezte – Szálka Cserey Réka váratlan halála indította el. Ez volt az a pillanat, amikor életében először szembe-sült tettének minden lehetséges súlyával. A következményé-vel még nem, arról csak egyezkedett akkor és később is a sorssal, de ebben a pillanatban döbrent rá arra, amit sem akkor, sem később nem akart elfogadni: hogy áldozatok kí-sérík lépteit.

Székvár közvéleménye, ahogy az lenni szokott ilyen eset-ben, nagyon is megoszlott Szálka Cserey Réka halálával kapcsolatban. A legszomorúbb az volt, hogy még a tanúk sem tudtak megegyezni a történetekben. Mindenki csak az események töredékét látta, a pillanat ezredrészét, és más-más kép, másik hangfoszlány rögzült mindenkiben. Voltak, akik – miután megtudták a halott kilétét – következetesen azt állították, hogy csakis öngyilkosság lehetett. Hisz ki bír el annyi szenvedést, üldöztetést, mint amennyi az utóbbi időben a Szálka családnak adatott?! – fűzték hozzá. – Ki? Senki!

– Én már messziről észrevettem, hogy mi fog következ-ni – szólalt meg egy fogatlan, borostás arcú, bozontos szem-öldökű férfi –, a doktorné asszony olyan elgondolkozva ment örökké, mintha bánata az eget verné. Mint aki se nem lát, se nem hall.

– Halálra üldözték – suttozták egyesek. – Addig szekál-ták a férjét, amíg a feleség roppant bele.

– Pedig milyen csodálatos, erős asszonynak tűnt, ki gon-dolta volna?

– Az erősebbet ütik, s a gyengébb rokkann bele!

– Nem bírta elviselni szegény ezt az életet.

– Az még egy gerendavállú, tölgyfa derekú, kemény férfi-nak is elég lett volna, hát még egy a törékeny asszonynak...

– A hátán cipelte mindig is a keresztet.

Viszont legalább ugyanannyian állították azt is, hogy egyszerű, véletlen baleset történt. Olyan, amely bármikor, bárkivel, bárhol megtörténhet.

– Hogy öngyilkosság lett volna? No, nem... Szó sem lehet róla!

– Fel se nézett – vette át a szót egy másik illető –, azt is mondhatnám, azt sem tudta, hogy hol jár! Egyszerűen megfeledkezett magáról. Nem akarom bántani, de úgy ment, mint egy holdkóros. Ment, ment, aztán megtörtént a baj. Azért mondom, az egész baleset véletlen volt. Épp arra gondoltam, hogy rákiáltok, doktorné, kérem, tessék

vigyázni, de ekkor már csikorogtak a kerekek, s már csak azt láttam, hogy a teste nekicsapódik az első ablaknak...

– Az autóvezető nem volt hibás – mondta egy harmadik férfi is –, hiszen innen, a két kocsi közül lépett elő. A sofőr, szegény, nem is láthatta, olyan váratlanul történt minden...

Abban viszont megegyeztek, mindannyian elismerték, hogy valóban sokat, embertelenül sokat szenvedhetett Szálka Cserey Réka a férje miatt.

– Vigyázhatott volna a családjára s a szájára Szálka doktor is, hisz régi mondás, de igaz: a fű lehajlik a szélben. Mert nem csak a saját életéért volt felelős! És mintha megbolondult volna az utóbbi időben, úgy járt-kelt, beszélt, és olyan felelőtlenül, mintha önnön sorsá nem érdekelné!

– Akárha egy tacsó, gyermekember volna!

– Talán dédelgetést várt a hatalomtól, hogyha örökké szembefeszült vele?

– Aztán meg ki kérte fel a szólásra, más is látja az igazságot, miért akart mindenképp a nép szószólója lenni? Miért?

– Rádadásul az elején még azt sem lehetett tudni, hogy a világon van. Nyimnyám, önmagába temetkező, pipogya embernek tűnt még a kórházban is, akinek a jámborságát csak a gyámoltalansága múlta fölül.

Ilyen és hasonló vélekedések kaptak lábra már ott, rögtön a halál pillanatában. Még a halál békességet osztó üzenete sem volt elég a megbocsátó megítélésre.

Göcs Aladárba villámcsapásként hasított bele a halál híre.

– Nem lehet igaz! – mondta a feleségének, aki az üzletből hazaérkezve, nagy sopánkodások közt, fontoskodva mesélni kezdte a történeteket. – Lehetetlen – mondta. És egy pillanatig úgy maradt, mozdulatlanul, mint akit odacövekeltek a szoba padlójához. Megdöbbenése annyira feltűnő volt, hogy a felesége, aki az ajtóban állt, kezében a bevásárlószatyorral, rá is szólt mindjárt:

– Mit izgat téged annyira ez a halál? Ismerted talán?

De ekkorra már nem volt, aki válaszoljon Göcs Aladárné Bilibók Ilona kérdésére, mert Göcs gyöngéden félretaszította az ajtóból az asszonyt.

– Hogy én mindenről lemaradok! – kiáltotta levegő után kapkodva, s kirohant.

– Ez megbolondult?... – nézett utána megbotránkozva Göcsné, s közben hallotta, reng, remeg az egész tömbház súlyos léptei alatt, ahogy a lépcsőkön szaladt lefelé.

A tömbházuk kissé távolabb volt a negyed üzleteitől, ahol a felesége szerint a haláleset történt. Göcs Aladár, ahogyan csak lehetett, rövidített, de hiába szaladt végig a blokkok közti sétányokon, mint az örült, a baleset helyszínén már csak üvegszilánkokat és néhány óbégató, tudálatos, okoskodó vénembert és öregasszonyt talált. Dühében, hogy késve érkezett, legszívesebben belerúgott volna az út szélén álló kocsi oldalába, de csak dühöngve hajtogatta magában, hogy ő mindig mindenről lemarad, majd mintha véletlenül tévedt volna oda, odasündörgött az egyik férfihoz, akivel csak látásból ismerték egymást.

– Mi történt? – kérdezte, mintha nem tudta volna.

– Valaki öngyilkos lett – mondta az illető, s Göcs Aladár testét fájó sajnás öntötte el.

Még ideje sem volt felocsúdni, amikor fűjtatva megszólalt egy másik férfi is:

– Egy fenét lett öngyilkos, mit terjeszt rémhíreket?! – szólalt meg dühösen a tagbaszakadt férfi, ráadásul olyan tüzesen, vehemensen, hogy Göcs jobban is megnézte. – Itt se volt maga! Mit beszél hülyeségeket?

Az ismeretlen férfi jól öltözött volt, már-már elegáns, telt arcáról csurgott le a zsíros fény.

Göcs Aladár más esetben talán rá sem néz, most viszont, mert éppen ezekre a feloldozást hozó szavakra várt, ezt szerette volna hallani, reménykedve fordult feléje:

– Maga látta a balesetet?

– Persze, hogy láttam. Csakhogy itt senki sem figyel rám. Innen, a két kocsi közül lépett ki! Innen, ni!

És rátenyerelt az út szélén veszteglő egyik autóra, majd hozzáfűzte:

– Azt nem tagadom, hogy figyelmetlen volt, valóban úgy lépett ki, mintha azt sem tudná, hogy hol van, de más a szórakozottság, és más az öngyilkosság...

Majd mintha nem lenne megelégedve a szavai pontosságával, hozzátoldotta:

– ...a szórakozottság messze nem öngyilkosság.

A férfi, aki most, hogy Göcs Aladár személyében végre hallgatóságra talált, megdicsőülve beszélt, fölemelte a hangját, félretaszította a bábéskodó embereket, s mutatta, hogyan lépett ki a két kocsi közül Szálka Cserey Réka.

– Nem nézett se jobbra, se balra. Így ment, ni! – és mutatta. – Ismertem jól a doktornét, drága jó asszony volt, de egyértelmű, hogy nem nézett fel – mondta engesztelő szomorúsággal a hangjában.

– Én azért nem állítanám olyan vehemenssen, hogy nem öngyilkosság volt – mondta az előbbi férfi, aki személyes sértésnek vette, hogy nem az ő vélekedését fogadták el, s nem őt hallgatják –, hisz maga is elismeri, hogy „nem nézett fel”, s hogy „azt se tudta, hogy hol van”.

– Azt csak a jóisten tudja, hogy mi is volt valójában – avatkozott a beszélgetésbe ekkor egy sápkóros, beesett arcú, fogatlan szájú, mélyen barázdált arcú asszony. – Csak ő! Ismertem jól szegény tanár nénit, nagyon megviselt, gondterhelt volt az utóbbi időben a szentem... – Végighordozta a tekintetét az egybegyűlteken, majd, mint aki nem akar többet mondani, bár volna mit, sokatmondóan elhallgatott. Aztán rövid hatásszünet után mégis hozzáfűzte:

– Annak az orvosnak volt a felesége, akit a víz-gázszerek lők...

– Annyit ne fosoljon, jó asszony – mondta a nagyhangú férfi –, azt se tudja, mit beszél!

Göcs Aladár jól megnézte a nagyhangú férfit, hogy nem éppen „szolgálatos fül”-e az illető, hisz egyértelműen lát-

szott rajta, hogy nemcsak az asszonyt akarja a „helyére tenni”, hanem az eseményeket is.

– Én ne tudnám? Én? – mérgelődött fel az asszony.

Miközben beszélt, az arcán, mint a harmonika légszekrényén a lamellák, összefutottak, majd szétnyíltak újra a ráncok:

– Én *valóban* nem voltam itt. Ott voltam, ott fenn, azon a teraszon, ni – s felmutatott a közvetlen fölöttük tornyosuló tömbház negyedik emeleti erkélyére. – Onnan lehetett a legjobban látni mindent.

– Mindent a fenét! – paprikázódott fel a nagyhangú. – Maga úgy néz valakire is, mint öngyilkosjelöltre? Ki néz úgy az embertársára, mintha sejtene, hogy az a következő percben öngyilkos lesz? Főleg, hogyha két kocsi közül lép elő az illető! Legfeljebb a fékcsikorgásra figyel fel!

Az öregasszony elhallgatott, majd levegő után kapott, mint aki válaszolni akar, aztán lemondóan legyintett.

Göcs, aki most már eleget tudott ahhoz, hogy kissé megkönnyebbülve elmehessen, vagy legalább egy pillanatra megvigasztalódjon, szó nélkül továbbállt. A tény, hogy még a szemtanúk se tudták, pontosan mi is történt, megvigasztalta. Legalábbis egy pillanatra oldódott benne a sajgó feszültség. De csak a másodperc egy törtrészéig. Mert a megrendülése, amelyet a halál és a saját bűntudata váltott ki, nem feledtette vele a halál tényét. Gombócként szorította a torkát. És nem véletlenül. Mert ahogy eltávolodott a bal-eset helyszínéről, a megnyugvást rögtön fölváltotta a kétely. Alig tett meg pár lépést, alig maradt magára, átvillant rögtön rajta: És a fénykép? Nehogy elhiteds magaddal, hogy a fényképnek nem volt semmi szerepe a halálban, Göcs Aladár! Nehogy! Hisz még akik tagadták az öngyilkosság tényét, azok is egyetértettek abban, hogy úgy lépett ki, mint aki azt se tudja, hol van! Nem nézett fel! Igen, másnak könnyű a látott és belegondolt vagy felidézett tényeken vitatkozni, feloldozást keresni, mert ők nem tudnak semmit arról a *fényképről*! Nem! Te viszont tudsz róla, Göcs Aladár.

Tudsz, mert te tetted be a postaládába! Sőt. Tudtad azt is, hogy azért volt gondterhelt és megviselt! A látszólagos szemtanúk kereshetnek és kaphatnak mentséget, a látott és megélt történezből vonhatnak le tanulságot a maguk számára, de te nem kereshetsz! Amikor tudod, hogy a kétkezésnek, tépelődésnek még helye sincs, mert a fénykép, s csak is a fénykép volt az okozója Szálka Cserey Réka halálának. Hisz az események logikája is ezt sugallja. Miért most, egy hétre-kettőre a fénykép kézhezvétele után történt meg az, ami történt? Miért nem azelőtt lett öngyilkos?

Ahogy ehhez a szóhoz ért: „öngyilkos”, megtorpant. Megborzongott, már-már összeroppant. Igen, mások hihetnek, amit akarnak, de te nem! Aljas, szemét gazember voltál, mert nem volt elég, hogy bedobtad azt a fotót a postaládába, látni akartad a *hatást* is, amit kiváltott! Hogy hogyan és miképp viseli a megaláztatását. Ezt persze ti nem tudjátok! – morfondírozott, vitakozott a tanúkkal önmagában. – Nem. Nem láttátok Szálka Cserey Rékát a fénykép előtt, és utána sem.

Azon a rozsdamarta őszi leveleket hullató októberi napon, két héttel Szálka Cserey Réka halála előtt Göcs Aladár addig leste Szálka doktor hazaérkezését, amíg végül szóba tudott állni vele. Persze utólag, a halál fényében, felerősödik ennek a tettének minden aljassága, utólag, egy más időben, egy másik helyzetben új értelmet nyer minden. Akkor viszont Szálka Cserey Réka halála még nem árnyékolta be, nem mélyítette el annyira az aljasságát. Az igazság az, akkor nem is gondolt erre. Egy eseményt akart egy másik történés tükrében megvizsgálni. Hogy a halál könnyörtelensége felnagyít mindent? A halállal fölnagyítódik, kiélesedik a pillanat? Végtelenség és végzetesség válik? Ki gondolt akkor erre? És ki gondolt a halálra egyáltalán? Csak egyfajta magaemésztő, megmagyarázhatatlan, különös vágy, bizarr kívánság ösztönözte, hogy valahogy láthassa Szálka Cserey Rékát.

Talán úgy két vagy három napra a fénykép bedobása után, sörözés közben villant át először rajta: mit ér a fénykép becsempészése a postaládába, ha nem láthatja Szálka Cserey Réka megaláztatását! A látvány okozta megrendülését. De hogyan, mi módon láthatná? – töprengett akkor. Talán akkor, ha újra kerülne valami javítanivaló? Ha Szálka doktor egy véletlen találkozás után újabb munkát adna?

Persze már addig is, szinte percenként gondolta végig, hogy Szálka Cserey Réka vajon hogyan szembesülhetett a kép látványával, s miként borzadhatott vagy döbbenhetett meg? Mi volt az első gondolata, amikor fölbontotta a levelet? Az-e, hogy összetépi rögtön, vagy csak a szájához kapta a kezét az iszonyattól, s a szeme elhomályosult a látványtól?...

Igen, százszor, ezerszer is elképzelte, hogyan borzadhatott meg Szálka Cserey Réka, hogyan inogott meg már-már ájultan, s talán még föl is sikoltott. Majd látta azt is, ahogyan egyik ablaktól a másikig rohangál, hogy élesebb fényt keressen, hogy minél tisztábban láthasson, hogy minden részletet felfedezhessen a felvételen. Láthassa a homályból fölsejlő, saját arcát. Mert először valószínűleg arra gondolt, a fény hiányától van a fényképen homály. Aztán arra, hogy talán a könnyeitől homályos a fénykép. És vajon egyből felismerte magát? Vagy kételkedett megborzadva és csökönyösen?

Igen, Göcs Aladár el tudta képzelni, mit élhetett át Szálka Cserey Réka azok alatt a gyötrő, megveszekedett percek alatt, amikor először pillantotta meg a fényképen magát *abban a megalázó és félreérthetetlen helyzetben*. El tudta képzelni, de a vergődésen túl, a néma, hangtalan szenvedésen túl, *láttni szeretne volna* őt magát. Az arcát!

Abban viszont, hiába képzelgett, nem tudott dönteni, hogy mi történhetett a fényképpel... Valószínű, az első gondolata az lehetett Szálka Cserey Rékának, ami a legtermészetesebb ilyen esetben, hogy összetépi, hogy eltünteti! A következő viszont bizonyára az, hogy nem szabad elsiet-

nie semmit, el kell odáznia a döntést, különben visszafordíthatatlanná válik a látvány halála, márpedig azt nem akarhatja! Ha egyszer és mindenkorra összetépi, ha kételemek kínozzák, többé nem veheti elő. Soha. Márpedig valószínű, hogy a kételkedéstől s a kíváncsiságtól hajtva, majd újra és újra előveszi. A megbizonyosodás vágyától ösztökélve, hogy igenis, *azt* látja, *amit*. Először valószínűleg megrökönyödik mindig, elborzad, viszont ha egészségesek az ösztönei, és miért ne lennének azok, el is képzelheti az aktust. Beleborzong, vagy talán csak nevet rajta?... – Szóval ennyire tetszem nektek? Kik vagytok ti, akik kívántok? – Hiszen végül is minden nőnek hízelgő, hogy szexuális vágy tárgya legyen. Ha birtokolni, ha szeretni akarják. Ha kíváncsiak. Erre is gondolhat persze, miért ne, de aztán eljuthat a következő kérdéshez is: Mit akarhatnak ezzel? És kik?

Ez a kérdés merülhetett fel Szálka Cserey Rékában is a *halál előtt*, s mert tudta a választ, döntött. Igen. Mert tudta azt is, hogy *akarhatnak valamit*, hogy zsarolni szeretnék valamiért, és azt is, hogy *kik*. S persze még foglalkoztathatta az a kérdés is, hogy vajon mások kaptak-e a fényképből? Neki szóló személyes figyelmeztetésnek szánták, egyedül csak ő kapott, vagy terjesztik is?! Hányan és hányan nézhetnek össze a háta mögött? A férje háta mögött? A gyermekei háta mögött?! Mert ki szavatolja, hogy csak a felnőttek kapták meg? S hogy lehet ezt az egészet megakadályozni?

Igen, ez lehetett az utolsó kérdés, mielőtt a halál mellett döntött volna. Ez.

És ekkor váratlanul, most, a halál után, Göcs Aladár arra eszmélt, hogy ezek a kérdések miért nem fogalmazódtak meg benne előbb? Miért csak most, és nem akkor, amikor bedobta a fényképet a postaládába? S most, ha fölmerültek, milyen választ várnak?

Elhessegette a kérdéseket.

Ült a gyöngyöző sör mellett, és felidézte első találkozásukat. Hogyan viselkedett Szálka Cserey Réka, s mit tett.

Nem, nem volt semmi fennhéjázó gőg a viselkedésében – gondolta, ahogy most a büntudattól hinni szeretné –, csak közöny. Egyszerűen csak *emberként* vett tudomást róla Szálka Cserey Réka, *férfiként* nem. De miért kellett volna egyáltalán férfiként is tudomást vennie róla? Csak azért, mert ő, Göcs Aladár, nadrágot viselt? Vagy le kellett volna olvasnia az arcáról a vágyát? Gondolatolvasónak kellett volna lennie, s a kedvében járnia, ki kellett volna találnia az ő rejtett gondolatait, a kívánságát? S ha az utcán találkoztak volna? Ahány nőt meglát, ahányat megkíván az utcán csak úgy, talán felmentést kap az erkölcs szabályai alól? A kívánsága feljogosítja, hogy meg is kapja őket? Még akkor is, ha felkínálkozó szándékuk nyilvánvaló, viselkedésük hivalkodó, rövid az erkölcsük, netán csak akkoracska, mint a miniszoknyájuk?!

Talán régvolt kettős életének a hiánya kísértette? Mint legénykorában, amikor egyik asszonnyal bujálkodott, a másikat pedig vágyta? Amikor egyik bánatával a másiknál vigasztalódott... Az otthon perceknek fakó ürességeért a másik élet színes forrását kívánta?

Igen, mert Göcs Aladár attól a pillanattól, ahogy megismerte Szálka Cserey Rékát, gondolatban vele töltötte nemcsak a napjait, az estéit, de ez az élmény balzsamozta be minden percét. Különböző helyzetekben képzelte el Szálka Cserey Rékát: gyöngédnek, kedvesnek, megértőnek, törődőnek. De főleg gyöngédnek. És engedékenynek? Tud-e gyöngéd lenni, s ha igen, milyen lehet akkor? – merült fel benne mindegyre. Hízkelkedő, simulékony, vagy talán még megalázkodó is tud gyöngédségében lenni? Círogató? Az is felötlött benne, milyen lehetett fiatalon. És hogyan ismerkedhettek meg a férjével? Talán az egyetemen? És miről beszélgethettek? Hisz azt már a saját lányaival is hányszor megtapasztalta, hogy azokat a dolgokat, amelyek őt foglalkoztatják, ők számba sem veszik. Nem érdekli őket. Egy kézlegyintéssel elintézik!

Igen, különböző helyzetekbe képzelte Szálka Cserey Rékát, csak egyetlen egybe nem... Addig valahogy, valamiért nem jutott el a képzelete. Nem. És arról is elfeledkezett, hogy rákérdezzen önmagára: Vajon Szálka Cserey Réka legalább egyszer is gondolt-e rá?...

Persze, hiába töprengett, azt sem tudta eldönteni, hogy Szálka doktor tud-e vagy sem a fényképről. Megmutatta-e az asszony a férjének? Valószínű, hogy nem. Mert még csak egy pillanatra sem akarhatta, hogy megrendüljön az egymás iránti bizalmuk. Soha, egy pillanatra sem.

Igen, azon a rozsdamarta leveleket hullató októberi napon egész haditervet dolgozott ki, hogy hogyan találkozhatna Szálka doktorral. Végül a legegyszerűbbet választotta, úgy döntött, szembemegy vele az utcán, szembemegy vele a tömbházak közti sétányon, s megszólítja. Ráköszön.

Azzal kezdte a napot, hogy fölhívta a kórházat.

Szerencséjére Szálka doktor osztályán a telefon foglalt volt, nem tudták kapcsolni, de amit végül is szeretett volna megtudni, hogy Szálka doktor szolgálatos-e, azt a telefonközpontos hölgy megmondta. Ekkor már be tudta osztani az idejét, a napi teendőjét. Először is, hogy számítása ne csorbuljon, már dél körül kiült a kocsmá előtti teraszra, s ott ült egészen délután fél kettőig. Mint mindig, most is képzelődött, ábrándozott. Nézte a nőket, de csak Szálka Cserey Rékára gondolt. Újra és újra arra próbált választ keresni, hogyan élhette meg a fénykép látványát. Ez volt a visszatérő gondolata, amely szinte megkövesedett benne, nem hagyta nyugodni. A legszívesebben leemelte volna a tömbház tetéjét, mint valami rajzfilmbeli óriás, hogy lássa, hallja, mit csinál Szálka Cserey Réka. Igen, választ szeretett volna kapni a sorjázó kérdésekre.

Valahányszor csak visszagondolt az első találkozásukra, úgy emlékezett, olyan élesen és minden részletében tisztán, hogy sokszor, alighogy behunyta a szemét, úgy érezte, ha kinyújtja a kezét, ott találja, akár meg is simogathatja az asszonyt.

Hogy oldja a bűntudatát, ismét gögös, fennhéjázó nőnek látta Szálka Cserey Rékát, aki megérdemelte a sorsát. Mert miért nem vette észre őt? Miért tett úgy, mintha nem is létezne? Persze, neki csak az orvos számít, a dolgozó, a tenyeres-talpas proli nem is ember...

Azt már az előbbi találkozásai során tudta, mikor érkezik a kórházból haza Szálka doktor. Üldögélt, sörözött. Fél kettőkor felállt, elment a lakóbizottsághoz, magához vette a közkölség kifüggesztésre váró táblázatát, aztán elgyalogolt egészen a Szálkák tömbházához vezető sétányig. Ott megállt. Hallgatta a szomorúfűz száraz leveleinek halk neszezését, és várt. Úgy történt minden, ahogy eltervezte.

Két órákor a sétány ellenkező végén megjelent Szálka doktor. Kissé görnyedten jött, megtörtnek tűnt, olyan megviseltnek. Talán tud róla mégis? – villant át Göcs Aladáron a kérdés. – Vajon Szálka Cserey Réka megmutatta férjének a képet?

Amikor az orvos a sétány bokrainál járt, elindult ő is. A lépcsőház előtt találkoztak.

– Jó napot, doktor úr! – köszönt rá. – Hogy van?

A doktor először nem ismerte föl, majd szórakozottan válaszolt:

– Á, Göcs elvtárs? Köszönöm, jól.

– S jól működnek-e a vízcseppek? – kérdezte.

– Hát persze, jól – rezzent fel az orvos, mintha álmából ébredne, s majd mintha valamit akarna, mentében megtorpant, összehúzta a szemöldökét, ránézett.

Göcs Aladárban meghűlt a vér, kirázta a hideg. Mi ez? Mi akar ez lenni? Miért néz így rám? – Mentegetőzve, gyorsan meg is szólalt:

– A közkölség múlt havi táblázatát szeretném kifüggeszteni, hogyha kíváncsi a doktor úr, s vár egy pillanatot, akkor megnézheti.

A doktor, aki ekkor már két léppel előre járt, visszafordult hirtelen:

– Maga mennyire ért a nyílászárókhoz, Göcs elvtárs?

– Miért? Mi történt? Talán nem zárnak jól az ablakok? – kérdezte Göcs felszabadultan, titkolt örömmel, mert épp valami ilyesemben reménykedett.

– Persze, hogy nem. Hogyha egy kicsit is csapós zápor esik, állandóan befolyik a keret alatt a víz.

Más se kellett Göcs Aladárnak.

– Természetes, hogy értek hozzá, doktor úr! Mikor mehetek?

– Amikor akar! Akár most is.

Göcs, aki csak Szálka Cserey Rékát akarta látni, visszatancolt:

– Csak előbb szét kell hordanom ezeket a papírokat – és fölmutatta a kezében lévő úrlapokat.

– Akkor bármikor – mondta Szálka doktor –, bármikor, ha annyi ideje van.

Igen. Akkortájt, miközben önmagával vitatkozva, mint egy örült rohangált az utcán, mintegy megvilágosodásként hasított bele a felismerés, hogy amiről ő addig azt hitte, csak játék, mindössze időtöltő szórakozás, Szálka Cserey Réka halálát követően kérlelhetetlenül rádöbbsent, hogy nem az. Bizony nem! És felismerte azt is, hogy ettől a pillanattól kezdve nem lesz nyugvása immár soha. Bármit tesz, bármit akarna is elhíttetni önmagával, csűrheti-csavarhatja a szavakat, találhat ki száz és ezer irgalmas hazugságot, az igazság megmászhatatlan.

Már ott helyben megbánta, hogy elment a temetésre.

– Olyan, mintha élne – hallotta.

– Olyan.

– Tiszta, lágy az arca, mintha nem is halott lenne. Fennkölt, szép és nyugodt.

– Viszont a főorvos olyan, akár egy halott...

– Teljesen megkövült a fájdalomtól.

– Azt beszél, amikor megtudta, hogy mi történt, összeesett.

Göcs Aladár hallgatta az asszonyok suttogását, hallgatta a részvételtől átitatott könnyes, nyálkás szavakat, a fuldokló szipogásukat; nézte, ahogy zsebkendőjüket a tenyerükben tartva letörölnék egy-egy könnycseppet, eljutott füléig a sopánkodás is, hogy „szegény, szegény kicsi árvák, mi lesz velük?” Az arcukat szomorúság lengte be, szomorú-fekete bú, sűrű erdő-bánat.

Nézte a koszorúkkal sorjázó, hömpölygő tömeget, és úgy érezte, aki Székváron él, mindenki részese akar lenni a gyásznak. Mintha mindenki ismerte volna. Mintha, amíg élt, mindenkihez lett volna egy kedves szava. Amit csak neki mondott. Egyedül csak neki. – Mert született kedves teremtes volt a lelkem, még egy pár napja is azt mondta a drága: „Az élet a legszebb ajándék, Póra néni! Az élet a legszebb ajándék, amit kaphat az ember!” – ilyen szavakat vélt hallani.

Hogy ne kelljen tovább figyelnie a véleményekre, amelyek szíven ütötték, s hogy ne tűnjön fel senkinek, észrevétlenül odébb ment pár lépést. Szemben a ravatalozóval, egy hatalmas öreg hársfa alá húzódott be, amelynek göcsörtös, meztelen ágai szinte az eget verték. Sárga-vörhenyes levélszőnyeg borította be a sírok közét. A girbegurba, göcsörtös ágak közt élesen süttött át az októberi Nap. Még jóformán meg sem állt, amikor hallotta:

– Rajongásig szerették egymást...

– Első szerelem volt...

– Szerelem első látásra...

– Két ember még ennyire nem szerette egymást...

– Még jó, hogy ilyenkor törődött, kábult az ember, mert hanem a szenvedéstől megroppanna.

– Hát igen, van, akinek mindenből több jut, még a szenvedésből is...

– Még az Isten sem méri egyformán a megpróbáltatást... Nem.

A testében oda-vissza futkosó véráram előntötte az agyát. Itt sem maradhatok – gondolta, s mintha csak egy ismerősét

pillantotta volna meg, vagy mint aki jobb helyet keres magának, hogy mindent láthasson, óvatosan, hogy feltűnő se legyen, továbbdalgott. A lába alatt roppantak a száraz ágak, zizzent az ágakról frissen lehullott rengeteg száraz levél, de a suttogás, a halk, monoton beszéd elnyomta a motoszkáló hangokat. Persze, mint mindenütt, itt is szípgognak a kisírt szemű asszonyok. Komor, méltóságteljes férfarcok: hol tudnák kimutatni az együttérzésüket, felmutatni az érzelmeik nagyságát, mint itt, egy ilyen temetésen? Hisz egy „háromgyermekes anyát temetnek”!

A koszorúhegyektől már nem látszott a koporsó a ravatalon, de a tömeg csak jött és jött, komoran és sötéten, kimérten és rendületlenül, minden irányból, a parcellák közötti sétányokon éppúgy, mint a sírok közti ösvényeken, végeláthatatlanul és megállíthatatlanul. Az arcokon szomorúság, csönd és gyász. Mintha csak az egész város Szálka Cserey Rékát gyászolná. Mintha sejtene, tudna valamit... Mintha Szálka Cserey Réka a város halottja lenne. Vagy mintha a város tudna a fényképről, és most szembefordulna a hatalom önkényével... Így tüntet. Az életért. Fehér ingek, fekete nyakkendők villannak. Méltóságos és mégis kérkedő, hivalkodó a gyász.

Göcs Aladár ekkor egy fehér márványangyal mellett állt, jobb kezével rákönyökölt a szárnyakra, nézte az örvénylő fekete tömeget, a fekete ember-erdőt, kalapok, sálak, kendők, mintha még az égen is sötét fátylak lebegnének, majd arra gondolt, amit nem egyszer megtapasztalt az élete során: Székvár tiszteli a halottait. Sőt!... – Mert valóban, a székváriak sokszor jobban tisztelték és szerették a halottaikat, mint az élőket...

Ahogy nézte a sétányokon, a sírok közt álló hatalmas tömeget, arra gondolt, amire olykor minden élő: És nekem? Vajon nekem majd hányan jönnek el a temetésemre? Ha eljönnek egyáltalán!... Hogy fogadják majd, ha szétfut a hír a Kalász-negyedben, hogy meghalt Göcs Aladár?!... Az, aki elnök volt a lakóbizottságnál? – kérdik majd. – Igen.

Az. – Aki régebb valamelyik vasgyárban dolgozott? – Igen. Ismertem. Jó családtartó ember volt... – Tisztességes a maga módján...

Valahányszor elképzelte a saját temetését, mindig erre gondolt. Hogy elhangzik-e majd, amit a legjobban szeretne: – Jaj, kár érte, az egy tisztességes és jóra való ember volt! – És vajon kinek jelent csak feledhető hírt, s kiben kelt majd részvétet az ő halála? Mondanak-e annyit legalább gondolatban, hogy „Isten nyugtasson, Göcs Aladár!”

Ilyen gondolatok foglalkoztatták, mint mindenki mást, ha utolsó útjára kíséri el valakit, ő is, minden temetésben valamelyest a saját temetését vélte látni. Önmagát sajnálta. Szerette volna tudni, ki hogyan siratja meg. Amikor hullani kezd az agyagos föld a koporsóra, mondja-e majd Göcs Aladárné Bilibók Ilona: – Jaj, itt hagyta engemet egyedül az életnek, Göcs Aladár!... Vagy amikor már eresztik le a koporsót, megszólítja-e őt, a távozót: – Miért mész el, s miért hagysz magamra, egyetlen édes, drága jó uram?

Mert hiába volt már-már vallástalan egész életében, egyszer, valahol, talán bent a gyárban, vagy egy kocsmai beszélgetésen, amikor azzal kérkedett, hogy ő az Istennel még csak nem is egyezkedik, azt mondta valaki: – Vigyázz, Göcs! Mert a bátyám, aki orvos, azt mondta, ő nem látott soha egy ateistát sem meghalni. Mert mindenki próbál megbékélni Istennel a halála előtt, azzal az Istennel, akiben élete során egyébként soha nem hitt!...

Valójában ekkor gondolkodott el mélyebben, s kezdett egyezkedni önmagával és Istennel a saját halála kapcsán is, és képzelt magának papot s kántort frissen megásott saját sírja mellé.

Tekintetével újra végigpásztázta a végtisztességre öszszegyűlt hatalmas tömeget. A félredőlt, már korhadó fakeresztek, a mohás sírkövek, a tuják, a fagyalbokrok, a törpefenyők, a hársfák és a jegenyék szorításában a hatalmas részvétel révén más értelmet nyert a halál.

– Olyan, mintha élne! – hallotta újból és újból. – Bár az utóbbi időben valamiért úgy tűnt, megroppant a lelke – tették hozzá.

Itt mindenki csak hozzá beszélne? Őellene szólna? Azért beszélnek, hogy hallja? Mi ez? Vagy fájdalomában ő is megzavarodott? Most már legszívesebben menekülne, de hogyan és hová? Önmaga elől vajon el tud-e menekülni az ember?

Aznap, amikor megtörtént a baj, a „baleset”, ahogy szeret-e volna hallani s remélni, amikor életében talán először elfogta a lelkiismeret-furdalás, amint eltávolodott a vitatkozó tanúktól, egyszer csak azon kapta magát, hogy már rég maga mögött hagyta a várost, barázdáról barázdára hág, s megy árkon-bokron át, hegyre föl és völgybe le, mintha megőrült volna. A fáradtságtól úgy sajgott a teste, mintha megverték volna, de még akkor is ment tovább és tovább, vonszolta magát, amíg rá nem döbbsen, hogy mi elől menekül. Mi elől is? Hová menekülsz, Göcs Aladár? – hangzott fel benne gúnyos-csúfondárosan a kérdés. – Önmagad elől hová futhatsz? Van-e a világon egy hely, egyetlen egy egérlyuk, padlás, magányos erdei tanya, bármi, ahol majd nem emlékezel? Ahová a lelkiismereted elől végleg és biztosan elmenekülhetsz? Hová mehetsz a lelkiismereted és az emlékeztető, a sajgó emlékek elől?! Most ficáncol a lelkiismereted, mint egy tyúkpajtába rekedt görény, de miért nem azelőtt gondolkodtál, mondd?! A lelkiismereted, ha eladó volt, vállald a szenvedést is.

Amikor mindez megvilágosodott benne, már fent volt a Panyókán, ahonnan beláthatta az egész várost, az azt körülölelő, hullámzó dombhákat, a keresztül-kasul húzódo völgyeket, a dombhákat barázdáin árválkodó magányos bokrokat. Fáradtan roskadt le egy kökénybokor tövébe. – Most mit kezdesz magaddal, Göcs Aladár? Mit? Kihívtad magad ellen a sorsot! Megkaptad jól azt, amit kerestél!...

Nem tudta, mennyi ideig feküdt tépelődve, viaskodva, kezét a fején összekulcsolva, talán el is szunnyadt, de ahogy megébredt, az jutott eszébe, hogy egyedül nem bírja elviselni a titkát. Engesztelő, vigasztaló szavakra volna szüksége, megbocsátó szavakra bárkitől is, vigasztalást lenne jó kapnia. Talán, ha bár kibeszélhetné magát! Kimondhatná a halál döbbenetét, a fájdalmát, belülről ostorozó büntudatát! De kivel beszélhet erről? Kivel osztozhat ezekben a gyötrelmekben?

Felült.

Nézte a várost, ahogy elnyúlik hosszan a Kékellő horpadásában, a gyűrődéses dombokon, nézte a meztelen karú fákat, a keményre, szürkévé szikkadt föld arcát, a magányos bokrok alján a barnásvörös levélszőnyeget. A barázdák élén lángolt a galagonya, „az istenkenyérfa”, éretten vöröslött a tövisbokrokon megannyi bíborpiros rózsabogyó. Nem tudott mit kezdeni magával.

Esteledett.

A dombháton, akár egy sötét és puha szőnyeg, úgy terült szét a szürkület. Elindult. A Nagy-hegy felől hűvös szél rebbent fel, és józanítón az arcába simított. Már a városszél első tömbháza előtt járt, amikor meglátott egy kopaszra nyírt fiatalembert. Ettől képzeletében fölillant a sógora, a felesége bátyja, annak családja.

– Mi történt Józsikával, István? – kérdezte a sógorát egy alkalommal, hónapokkal előbb, amikor meglátta a keresztfiát kopaszra nyírva. – Megbolondult mindenki ebben a városban, miért van ennyi kopasz ember?

– No, mit gondolsz, miért? – kérdezte elsötétült arccal a sógor.

– Teljesen elment az eszük ezeknek a mai fiataloknak, hogy levágatják a szép hajukat?!

– El, el! – mondta a sógora.

Néhány pillanatig hallgattak, aztán azt kérdezte Bilibók István:

– Te bolond vagy, vagy csak teszed magadat, Ali?

– Miért? – kérdezte.
– Valóban nem tudod, hogy miért van annyi kopasz ember Székváron?

– Nem.

– Nos, akkor tudd meg – mondta rekedten suttogva –, azért van annyi kopasz fiatal, mert megpróbálták elszökni az országból. A határnál elfogták őket, elítélték, és most szabadultak a börtönökből.

– Ezt nem mondod komolyan!

– Nem – mondta Bilibók István –, nem. Dehogy! Ahogy azt sem, hogy legtöbbjükét a börtönben megerősokolják!

– Hát az nem ártana nekünk sem – szölte el magát, mert eszébe jutott a volt háziasszonya...

– Így igaz – mondta Bilibók István, és az italát kihörpintve a poharát dühösen az asztalra vágta. – Csak ne férfi legyen az, s ne sèggbe basszanak. És ne az én fiam legyen az, akivel többek közt ez megtörtént, hanem a te lányod!...

Hozdovits Nelut kell talán megkeresnie, a bűntársát. Hogy is nem gondolt eddig rá? Annyira magával ragadta a bűntudat, hogy megfélekezett róla? Hisz ha Hozdovits Nelu nincs, akkor boríték sincs. Ha nincs boríték, akkor fénykép sem lett volna. Neki eszébe nem jutott volna ilyesmi! Ő nem halálra, hanem gyöngédségre, szeretetre vágyott. Pirosló örömrè, s nem fekete bánatra vagy jajongó kétségbeesésre. Miért vállalná egyedül a sorsát... Igen – gondolta –, vegye csak ki Hozdovits Nelu is a részét a fájdalomból. A nagy részét. Ha fáj neki ez egyáltalán! Ha fáj... És fájhat-e neki egyáltalán? Idegen nép fia... Vagy azzá vált. Janicsár talán? Vajon ki tudja, honnan jönnek ezek, s mi a céljuk a megélhetésen és a népgyötrésen túl?

Ahogy mindez átvillant rajta, hirtelen más értelmet nyertek a szavak – megtorpant. Itt és ekkor tudatosult benne, ami eladdig soha. Hogy szolgásgában meddig és hová aljasodott. Kit árult el kinek? S miért? Te magyar vagy, Göcs Aládár? – hasított bele hirtelen a felismerés. – Magyar vol-

tál-e a gondolkodásodban és az érzéseidben? Vagy csak a nyelved volt magyar?...

Utálat vett erőt rajta önmaga és a világ iránt. Düh! Te is részese vagy a hatalom működtetőinek, Göcs Aládár – gondolta. – Az! Fogaskerék vagy a fogaskerekék közt. Nélküled talán már nem is működhetne! Pontosabban csak általad s a hasonszőrűek által működik. Igen!

Meggyörsította a lépteit.

Hozdovits Nelut kell megkeresnie, hisz ha valaki, akkor ő részese a bűnnek. Társa a halál felelősségében. Sőt! Egyedül csak Nelu a felelős. Mert ő félelemből vállalta a boríték közvetítését. Még most is eszébe van, már akkor töprengett rajta, csak épp a visszautasítás lehetséges következményét nem merte föl vállalni. Tehet ő róla, hogy gyávanak született? Hogy a maga sárban csúszó világában magasságok nincsenek, csak mélységek?! Nem. És ráadásul akkor, ott, abban a pillanatban föl sem merült a halál lehetősége. Ki hitte volna, hogy ez megtörténhet?

Neki mindig a pillanatnyi kényszerűség hatalma parancsolt, s nem a távolból mutató, hívó, fodrozó vágy. Igen. Nem a cél. Mikor élhetett ő önfeledten? Soha! Neki mindig a számító józanság, a talponmaradás igénye fogalmazta a holnapról, a másnapról szóló döntést, a feltörekvő gondolatot. Gondolatainak forrása a sivar léte volt, vágya pedig egy sem. Semmi. Ha pedig így van, ha jussként a sorstól ilyen életet kapott, s ilyen ingoványos lápvidéken kell járnia, nem köves talajon, akkor, mihelyt a fénybe néz, mint más, meg is vakulhatott volna talán! Az élet szűkös élvezete, a minimum is a létezés örömet jelentette. Ennyi. Ezért kellettek neki Kardosok, Hozdovits Nelu! Ezért.

A negyedben csak egyetlen telefonfülke volt, lennebb, a város felőli végén. Megfordult, és sietősen elindult vissza ahhoz az út melletti fülkéhez. Egyre nyugtalanabb volt. Alig várta, hogy meghallja Hozdovits Nelu jól ismert hangját, mert biztos volt benne, hogy a tiszt megnyugtatja. Mert Nelu olyan volt, mint a született vidámság. A gondtalan

nyugalom, s a legnagyobb disznóságokat is úgy tudta előadni, mintha az erkölcsnek semmi köze nem lenne az élethez.

A telefon kicsengett a *hivatalban*; hosszan, nagyon hosszasan; csak sokára vették fel.

– Hozdovits? – kérdezett vissza egy férfihang a hatalom nyelvén, s így inkább *Hozdovicsi*nak hangzott, mintha soha nem hallotta volna ezt a nevet.

– Igen.

– Hozdovits elvtárs betegszabadságon van.

– Betegszabadságon? – kérdezte megdöbbenve.

– Igen.

– Meddig?

– Mit tudom én!

– És mikor betegedett meg?

– Mikor? Miért érdekli? Ma, ha éppen hallani akarja. Ma! Ki maga? És mit akar?

– Jó barát – mondta. Majd kétségbeesésében önkéntelenül hozzáfűzte: – *O sursă*.*

A vonal másik végén letették a kagylót.

Megdöbrent. Mi akar ez lenni? Ennyire törődnek vele? Ennyit ér ő és a szolgálata? Kihaszználják; majd eldobják, mint egy cigarettacsikket? Ha vele így bánnak, akkor nem csoda, hogy Szálka Cserey Rékával az történt, ami! Ha így bánnak vele, adott esetben... Ném merte végiggondolni... Aztán arra gondolt, hogy valóban beteg-e az illető, esetleg elment valahová? Vagy egyszerűen csak magára hagyták? Kihasználták, amíg hasznos volt, s amikor fölöslegessé vált, ejtették?

Göcs Aladár ott állt a hatalmas és egyre gyarapodó tömegben, nézte a részvétnyilvánítók áramló, töretlen hullámát, Szálka doktort, aki úgy tűnt, megöszült e pár nap alatt, a haja majdnem tiszta fehér lett, a szakála is kékesen csil-

logott. Nézte, ahogy kezét fog, ahogy előre- és összehajol újra és újra, ahogy öntudatlanul a feléje hajló szájhoz tartja az arcát. Így ment ez már két órája, úgy tűnt, így ment az idők kezdete óta, az emberek csak érkeztek, jöttek, jöttek és jöttek, és beálltak a végeláthatatlan sorba.

Nem mondott le senki arról, hogy részvétet nyilvánítson.

Mintha már nem is a halál, hanem a részvét kinyilvánítása, a kézfogás lett volna a fontos. Szálka doktor pedig kezét fogott, előrehajlott, kiegyenesedett. Olyan, mint a jegenye – jutott eszébe a gyermekkorából a szőlés –, feltűnően szikárnak, magasnak tűnik most, szinte *belemagasodik*, *föléje magasodik* a tájnak. Pedig de magas az októberi ég! Nagyon magas... Boltozata a csillagokon túlra ér...

– Atillában van, mint a szavalóműsoron – súgtak össze –, ahol kihívta a sorsot maga ellen. Azért is van mindez...

És miért, miért nem, Göcs Aladár most valóban feltűnően magyarnak látta Szálka János doktort a kékesen fénylő, öszülő körszakállával... És mintha csak kitalálták volna a gondolatát, már hallotta is egy asszony hangját a háta mögött:

– Olyan szép, és olyan magyar!

– Annyira... – sóhajtott a társa is.

– Mint Kossuth Lajos!

– Mint Széchenyi!

Újra Szálka Jánosra szállt a tekintete, zárt csönd ült az arcán, s fájdalom.

– Erényes ember – mondta valaki a háta mögött.

Hát igen, róla ezt nem lehet elmondani. Az erény nem a porban születik. Talán a csillagporban?! Ott fenn; a csillagok ágán? Az erény fennköltség, magasröptű idea, égi magasság. Órula mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy erényes ember. Az erényes emberek biztosan nem sügnak be senkit...

Beragyoghat valakit a halál?

Igen. Szálka Jánost beragyogja.

Téged pedig nem fog a halál beragyogni, Göcs Aladár! S nem ragyog rád a dicsfény se. Nem. Más látszik rajtad.

* Egy informátor.

És büzlik! Te magyar se vagy, Göcs Aladár – mondta magának –, csak egy rongy besúgó. Tetű. Mocskos, szemét gazember! Mert árulni, elárulni csak közelit lehet. Barátot, rokont, testvért. Szomszédot. Idegent nem. Az idegen elárulhatatlan.

– A magyarságáért verték – mondta ekkor egy magas, sovány, elegáns férfi jó hangosan, mintha csak neki, Göcs Aladárnak mondaná. – A magyarságáért...

– Visszatekintve mindarra, ami az utóbbi időben a Szálka családdal történt, talán a titokzatos megveretése sem volt annyira „titokzatos” – fűzte hozzá egy másik.

– Főleg véletlen.

Mi ez? Miről beszélnek ezek? – eszmélt fel Göcs Aladár.

– No nézd, még a végén ő lesz a magyar szenvedés megtestesítője!... Miközben a felesége halt meg. Miközben a felesége fekszik a koporsóban. No, nehogy!

Göcs Aladár fölmérgelődött, és kiegyenesedett. Mindent neki mondtak, hogy ha füle van, értsen belőle! Igen, a szavaknak céljuk van, mint a gépfegyver sortüze, peregnék fájón feléje, s ő maga a titkos célpont.

Ismernék talán? – rezzent össze. – Tudják, ki ő, és mit tett?

Lopva körülnézett, de a férfiak arcán komor méltóság ült. Úgy tettek, mintha nem hallottak volna semmit az előbbi beszédből. Körülnézett újra, de most messzebbre kalandozott a tekintete, s ekkor, legnagyobb döbbenetére, nem is olyan messze tőle, a tömegben megpillantotta Bokor Negrițoiu arcát. Álmodik talán? Ő lenne az?

Összerezzent.

Ha Bokor Negrițoiu itt van, akkor vannak itt mások is! Talán Hozdovits Nelu is? De mit akar ez jelenteni? Hogy nincs köze a halálhoz? Nem tudott róla? Vagy épp az ellenkezője? Beismerés?

Megborzongott. Vajon tényleg nem tudott róla?! Előfordulhat ez? A fénykép egyedül Hozdovits Nelu ötlete volt?

Körülnézett, most már tudatosan kereste a tömegben a gondolatrendőrség ismert arcait, s legnagyobb öröme más nem fedezett fel a sokaságban. Megnyugodott. Ha

Bokor Negrițoiu egyedül van, akkor a jelenléte valóban részvétet, együttérzést jelent. Viszont ha mégis lesznek mások is, akkor... Már nem is akarta a továbbiakat végig gondolni. Mert ha többen vannak, akkor az azt jelenti, hogy nem véletlen baleset volt Szálka Cserey Réka halála!... Hanem a fénykép okozta. Beismerik, hogy öngyilkosságba kergették. Talán látni szeretnék a hatást. A krimikben is gyakran megjelenik a gyilkos az áldozat temetésén.

Körülnézett ismét, s most már csak abban reménykedett, hogy ne ismerjen fel senkit. Senkit közülük. Mert ha felismer bárkit is, akkor egyedül csak ő a felelős ezért a halálért!

Az önvizsgálat nyomasztó idején, azokban a zavaros, kusza napokban ráébredt másra is. Egy hajnalban, amikor csak az Istennel és a lelkiismeretével van az ember, hirtelen rájött, hogy csak a kiszolgáltatottakat súgta be, a hatalmon lévőket soha. Mert volt, lett volna amit jelentsen azokról is. Sőt! És hirtelen eszébe jutott, amit napokkal korábban a kocsmában hallott:

– Már Bokor Negrițoiu is villába költözött! – mondta Both úr, a borbély.

Az „is” arra vonatkozott, hogy pár héttel korábban a közlekedési főnök költözött be egy magyar orvos villájába. Hallotta ezt korábban, erről is sokan suttogtak a városban.

– Segített útlevélhez jutni – mondta sokatmondóan Both –, s nekik hagyták az emeletes villát.

– Ezek – mondta Elekes, a cipész – elüldöznek minket, aztán beköltöznek a lakásainkba. Azt mondta Dézsi, az orvos, az apja sírját is nekik hagyja, csak elmehessen. Mit számít, hogy ki lakik majd a lakásában, ha ő Svédországban mehet! Egyesek mindent odaadnak, csak engedjék ki jutni innét. Mahagóni bútorok, svájci órák, ezüst étkészletek cserélnek gazdát egy-egy útlevélért. Csak a címerek nem kellenek, egyébként jó ezeknek minden, ami magyar.

Ezeket persze – gondolta gúnyosan – sosem jelentetted, Göcs Aladár! Miért nem? Ha már az igazság bajnokának

nevezed magad, miért nem jelentetted, hogy mit suttognak poharazgatás közben az emberek? Hogy miképpen jutnak magyar vagyonhoz, házhoz a gondolatrendőrség tagjai?

– Kinézik a házakat, s addig üldözik az illetőt, amíg elmegy az országból – hallotta Elekes hangját.

Átnézett az arcok, fejek fölött. Bokor Negrioiura, akire eddig mindig felnézett. Vajon tud róla? – kérdezte volna, de azonnal jóváhagyólag válaszolt magának: – Tud az mindenről!... A várost elárasztó kopasz fiatalok sorsát is tudja? Akik, hogy elszökhessenek az országból, átússzák a Dunát. Már akinek sikerül. Mert vannak, akik nem jutnak át! És nem írnak soha, s nem jönnek haza sem soha. Hiába várják őket. Hiába üzennek utánuk a Szabad Európa Rádió!... Hát a beosztottjai által megerőszakolt nőkről?... Férfiakról?... – Ekkor megjelent a képzeletében újra a sógora, a felesége bátyja. – Ezekről miért nem jelentettél, Göcs Aladár? – gondolta megvetően.

A tömeg még egyre áradt. Szellő rebtent. A Nap lassan lejteni kezdett az ég csücskéről, s a kékséget vörös márványfelhők színezték a nyugati dombhát fölött. Szél lesz – gondolta Göcs, felidézve a régen hallott népi előrejelzést, amelyet a nagyanyjától hallott egykor, s mindig szásas volt a jóslata, majd körbehordozta újra a tekintetét a hatalmas tömegben.

Temetésen ennyi embert még nem látott soha. Amerre csak nézett, mindenütt álltak, kíváncsi vagy bánatos tekintetek villantak, szomorúságtól fénylő arcok.

A szertartást vezető pópap imádkozni kezdett. A hatalmas sor megtorpant, megállt. A pap hangosan imádkozott. Göcs nézte Szálka János doktort. Várt. Figyelt. Egyet tudott: nem akarta hallani a prédikációt, nem akarta hallani, amit a pap majd a búcsúztató gyászbeszédben mondani fog: – Egy háromgyermekes fiatal anya koporsójánál állunk, akit tragikus körülmények közt, fiatalon elragadott a halál! És milyen halál!

Arra gondolt, hogy micsoda koszorú-parádé lesz nemskára, amikor elidulnak a sír felé. Talán már innen, rögtön a ravatalozótól fölállnak az út két oldalán a koszorúkkal. Tehetik! Hisz ha kell, a koszorúk díszfala megkerülheti kétszer az egész temetőt, annyi van belőlük. Mert újabban divatba jött, szokássá vált, és miért is ne, hogy a koszorúvivők sort állnak a temetői út két oldalán, s a koszorúk sorfala közt viszik át a koporsót. Koszorúk és tisztelők sorfala között vonul a gyásznép is. Zöld fenyőkosáron piros-fehér virágtenger. – Már innen, a ravatalozótól kezdek – folytatta a morfondírozást magában.

És ekkor – valami furcsa zavartól vezérelve – mégis figyelni kezdett a pap szavaira. Tamás pap olyan egyhangúan, semmitmondóan, teljesen érzelemmentesen beszélt, annyira üresek voltak a szavai, hogy az már-már feltűnő volt. Mintha nem is Szálka Cserey Réka haláláról beszélt volna, csak egy közönséges halálról. Nem egy autóbalesetben elhunyt fiatal, háromgyermekes asszonyról... Mi történik itt? Hallomásból ismerte a papot, Tamás pap a városban a legjobb szónok volt, nagy hangú, büszke ember, aki, ha csak tehetett, ostorozott Istent és embert egyaránt. Aranyszájú papnak becézték a hívek is. De most nem esett szó tragikus halálról, árvákról, nem hangzottak el áthallásos szavak, fénylő metaforák, hasonlatok, idézetek, *ahogy a költő mondja*, nem tartott áradó szónoklatot – szürke egyhangúsággal hullottak alá az őszi csendbe, vegyültek az avarral, a porral a rutinos, közhelyeket hordozó szavak. Ezt érezte! A szavak nem emeltek égi magasságokba, hanem a porba rántottak.

Göcs Aladár mindent látott, mindent hallott, hiszen ekkor a ravatalozóval szemben állt. Körbenézett, szerette volna leolvasni az arcokról, hogy csak ő tapasztalja-e azt, amit az elhangzottak sugallnak?...

Az arcokon körben döbbszent csend ült. Valami furcsa, bizonytalan csalódottság, mintha mindenki mást várt volna, mintha nem hitték volna el, amit hallanak.

Az emberek tétován, kutatva néztek össze, a gyülekezet hullámozni, neszezni, majd lüktetni, morajlani kezdett.

– Mi van a plébános úrral? – hallotta.

– Ilyen gyenge búcsúztatót nem tartott soha – mondta az egyik mellette álló férfi –, pedig most megcsillogtathatta volna azt a híres szónoki tehetségét.

– Az aranysháját!

– S még róla mondják, hogy milyen nagyszerű szónok!

– A legjobb!

A gyászbeszéd hirtelen véget ért – csend lett. Hallani lehetett még a meztelen ágak neszezését is. Talán szellő rebtent újra?

A felerősödő csendben kételkedő, értetlen és kíváncsi tekintetek szegeződtek egymásra, mindenki a másakra figyelt, mindenki arcán ott volt a kérdés: – Mi ez? Mi történik itt? S miért?

Göcs Aladárnak sosem volt veszélyérzete, most azonban úgy érezte, valami történni fog. Valami, ami végleg meghatározza az életét. Nem tudta, hogy mire kell várnia, figyelt. Figyelt, és várt. A félelem átcikázott a testén, s a legrettenetesebb az volt, hogy azt sem tudta, mitől kell félnie. Nem tudta, honnan kellene érkeznie a bajnak.

És ekkor, hosszú hallgatás után, fölcsendült Tamás pap érces, kemény hangja, az igazi:

– Valami nincs rendben az életünkkel – mondta. – A fiainkat bányába viszik, a lányainkat, ha a határnál elfogják, megerőszakolják, megbecstelenítik! Öngyilkosok százairól hallunk, nap mint nap öngyilkosok halálával találkozunk.

Döbrent csönd áradt szét, szinte hallani lehetett a lélegzetvételt is.

Tamás pap elhallgatott, de nem lehetett tudni, hogy hatáshüvelyet tartott-e, vagy befejezte, mert ekkor, talán mielőtt újra elkezdhetné volna a beszédet, váratlanul törtető zaj hallatszott, s mint egy láthatatlan jelre, a ravatalozó mögötti tornácról hirtelen gyors léptekkel megjelentek a gyászhuszárok. Hatan jöttek, négyük ruhája kopott és zsíros volt,

száradó sártól fénylő, az arcuk a csúnyaságuktól már-már torz volt, borostás, csak a két utolsón feszült új ruha. Göcs Aladár arra gondolt, na, végre változás történt a sírásók válogatásánál is, mert szinte kegyeletsértésnek lehetett venni, ahogy összeválogattak ennyi ijesztő, kellemetlen, szögletes arcú férfit, akikre ha csak ránézett az ember, megborzosgott, összeszorult a gyomra. Ennek a két utóbbinak még az arca is más volt, fiatal, szabályos, úgy néztek ki, mintha nem lennének igazi sírásók. Igen. Még a mozgásuk is tétova, szabálytalan volt, szemmel láthatóan nem mozdultak egyszerre az előttük lévőkkel.

Sietve jöttek, volt, aki a kötelet hozta, volt, aki a koporsórudakat, más a keresztet. Az előttérbe érve letették a kezükben lévő holmikat. Az a kettő feltűnő gyorsasággal felkapta és helyére emelte a koporsófedőleket, a többiek kezdték kihordani a rengeteg koszorút.

Göcs ekkor hirtelen úgy érezte, nincs rendjén valami. Halk morajlás áradt szét, mindenki a papot nézte, mindenki a pap tekintetét kereste, majd tétova csend terült el az arcokon. A tisztelendő azonban úgy tett, mintha nem történt volna semmi. Az arca merev, komor volt, messzire, előre, a levegőbe nézett. Hallgatott. Göcs Aladár elbizonytalanozott, arra gondolt, hogy tévedett, valójában nem is történt semmi rendkívüli, hisz a pap láthatóan nem akarta folytatni a beszédet, a gyászhuszárok, ezek szerint, mégsem szakították félbe.

A gyászolók is ekkor, mintha csak véletlen lett volna az előbbi döbbenet, mint egy váratlan jelre, megmozdultak. Átrendeződtek a sorok, volt, aki koszorúért lépett elő, volt, aki csak beállt a sírok közti sétányon alakuló sorba, voltak, akik összeségva beszélgettek. De természetesnek tűnt a természetellenes. Egyébként is, ha a szertartás maga nem volt hosszú, jócskán eltelt már az idő. A Nap is egy bolyhos felhő mögé rejtette mosolyát, de még messze volt, amikor lejtésében magába öleli, s bukó fényével megfürösztí a dombháton a fákat.

Egyedül csak Göcs Aladár nem mozdult. Most újra elfogta az előbbi bizonytalan érzés, örvénylő hiány kélt benne, s mint az üldözött vad, veszélyt szimatolt. Kereste Bokor Negrițoiu arcát, de nem találta. Ha most láthatná – gondolta –, akkor e lüktető lázálmában megnyugodna. Határozottan érezte, hogy történni fog valami, csak sejtése sem volt, nem tudta, hogy mi.

A kusza összevisszaságból lassan-lassan kialakultak, rendeződtek a sorok – a menét elindult. Göcs Aladár is felvett egy kisebb sírcsokrot, s beállt a sorba.

Elöl a templom mellett, a Szálkák sírkertjében látszott a kihantolt a sír. Mert a Szálkák régi székvári családok sarjai voltak. Papok és kanonokok sírhantjai közt vezetett a sétány.

Göcs már az érkezésekor kinézte, hová kellene állnia ahhoz, hogy majd mindent láthasson. Ahogy a temetési menet eleje a magasló sírhanttal egy vonalba ért – kilépett a sorból. Átment a sírhantok, kereszttek, virágágyások közt, és letette a csokrot.

Innen belátható volt nemcsak a pár méterrel előtte lévő tátongó gödör, de az egész város is.

Ahogy helykereső igyekezetében megállt a kiszemelt ponton, s fölnézett, megdöbbent. Szemben vele, mint egy figyelmeztető jelet, a rokónok sorfala mögött, kissé oldalt, megpillantotta Bokor Negrițoiu arcát. Komor volt, sötét, kiismerhetetlen. Göcs Aladáron hirtelen átvillant: egyértelmű, hogy Bokor Negrițoiuval van kapcsolatban a félelme. Az ő jelenléte volt az, amitől kavargó szorongás áradt szét a testében. De miért?

A morajlás elhalt, most mindenki a gyászhuszárokat figyelte. Itt, a templom körül sűrűn, nagyon sűrűn álltak a sírok. Alig lehetett átmenni közöttük. Talán ezért is tűnt úgy, hogy a hat sírásó kínlódom, már-már egymást is akadályozva, botorkálva hozta a koporsót. Főleg a két új, az a két fiatal volt feszült és igyekezetében ügyetlen. Neki mentek a sírkeresztnek, a feszesen álló márványangya-

loknak. Aztán valahogy mégis eljutottak a sírig. Hosszant fordultak. Ekkor, ahogy illő és dicséretes, a koporsó két végén álló lassan a sírgödör keskenyebb széléhez hátrált, megfogta, majd a levegőben megtartotta koporsót. Időközben a társaik, ahogy szokás, a rudakat keresztbe tették szakszerűen a tátongó sír szája fölé. Valamiért újra halk sóhaj áramlott szét a tömegben. Úgy tűnt, mintha mindenki fellélegzett, megkönnyebbült volna, hogy a koporsó baj nélkül eljutott odáig, s már majdnem ott volt a végső nyughelyén. Csak a pap maradt ekkor is karcosan komoly, sötéten méltóságos.

– Imádkozzunk! – mondta fojtott, feszült hangon.

Göcs Aladár végignézett a sírhant körül álló férfiakon és nőkön – feszült várakozás, furcsa csend ült az arcokon. Mintha mindenki várt volna valamire. Talán arra, hogy a lelkész folytatja megkezdett, majd elnyelt beszédét? Önmagához méltó, sirattató búcsúbeszédet mond? Olyant, amilyennel az évek során kiérdemelte az aranszajú jelzőt? Hisz végül is egy háromgyermekes asszony a halott. Tanárnő. Tanárnő és orvosfeleség!

Tamás atya azonban, mintha kábult lett volna, egyenletes hanglejtéssel mondta az egyhangú imát. Monoton, szürke hangon, mintha még csak nem is hangsúlyozta volna a szavakat.

Göcs Aladár nézte, ahogy kiürült arccal, már-már szemtelen egyhangúsággal imádkozik, még csak föl sem emelte a szemét, nem nézett a gyülekezetre, senki emberfiára. Mi ez? – gondolta újból. – Miféle színjáték részese a tisztelendő úr?

A tekintetével ismét megkereste Bokor Negrițoiu arcát, de az ő faarca sem árult el semmit.

Körbehordozta a tekintetét, tovább-tovább, nézelődött, kereste a gyászolók közt a jól ismert arcokat, a gondolatrendőrség tagjait, de nem látott senkit.

Az ima véget ért, aztán a kántor énekelni kezdett. Az ének szavára, ahogy szokás, megmozdultak a gyászhuszárok

is. Átnyújtották a kötelet a koporsó alatt, és felkészültek a koporsó elföldelésére.

Göcs nézte-nézte, csak nézte a hat férfit, s úgy érezte, valami nincs rendjén köztük. A mozgásuk nem volt szinkronban. Az arcuk se. A tekintetük se. A mozdulatuk sosem talált, hol késve, hol gyorsan mozdultak. Még bele fogják ejteni – gondolta. A tekintete a kötelet tartó kezükre tévedt. A két fiatal férfi keze fehérén virított a kötélén. Nézte, mind figyelte, először fel sem fogta, nem értette, hogy miért különös az, amit lát. Láta a túlsó oldalon álló torz arcú férfiak durva, feketére aszott kezét – és megdöbbszent. Kifinomult, már-már női kezek az egyik oldalon, földhöz, szerszámokhoz szoktatott, kidolgozott durvák a másikon.

– Most! – mondta a sírásók közül az, aki irányította a hantolást.

A kötelet tartó kezek megfeszültek, négyen fölemelték a koporsót, a másik kettő kihúzta a rudakat. A koporsó felemelkedett, majd megbillent. És ekkor, a visszafojtott csendben a kötélfutott, a koporsó féloldalra dőlt. A *fehérkezők* közül az egyik elszalasztotta a kötelet.

– Vigyázz! – hallatszott az egyik oldalról.

– *Vai!** – hallatszott fel a másik oldalról.

A közel állók dermedten összenéztek, de csak a pillanat ezredrészéig tartott mindez, és mivel a „vai” nem ismétlődött, kételkedni kezdtek abban is, amit hallottak. Vajon jól hallották-e? Vagy talán el sem hangzott a szó a hatalom nyelvén?

Akik távol álltak, azok talán észre sem vették, vagy nem tűnt fel nekik. Később a sír körül állók arcáról is odalett a csodálkozás. Mindenki úgy tett, mintha önmagára, önmagába figyelne, vagy csak nézett bele a semmibe. A pap is szenvtelen, rezzenéstelen arccal állt. Mintha nem történt volna semmi. Mintha mi sem történt volna. Mintha nem hallotta volna senki azt, amit hallott. Bokor Negrițoiu sem.

* Jaj!

Göcs Aladár ekkor újra ránézett a mélyen előrehajló gyászhuszárokra, a fiatal idegenek hátán, közvetlenül a derékuk fölött enyhén kipúposodott a ruha. Elkapta a tekintetét, aztán körülnézett, hogy vajon más észrevette-e, amit ő? Az emberek továbbra is rezzenéstelen arccal álltak. Ekkor, szinte véletlenül, felnézett a templomtoronyba. Az ablak mögötti szórt fényben, úgy tűnt, homályos alakok ülnek. Ijedten elkapta a tekintetét. Aztán odanézett újra, most már tudatosabban kémlelte, szemhéját szűkebbre húzva vizslatta a torony ablakát. Miért vannak ott, akik odafent ülnek?... Talán egy ottfelejtett zászlórúd, de az is lehet, hogy más egyéb, valamilyen cső irányult a toronyból a tömegre. – Ezek még engem is megölnének! – rázkódott össze.

Persze, ahogy az lenni szokott, amikor a fatális végzet, a sors a vártnál hamarabb s abszurd tragédiával roppant fiatal életet derékba, Szálka Cserey Réka halála sem múlt el nyomtalanul. Mindennap beszédtema volt a lakóbizottságnál, a kocsmában, üzletben, valaki mindig elkezdte. Legtöbbször persze, ha jelen volt, ő maga, Göcs Aladár. Személyesen, név szerint ismerte az X-, az Y-, a Z-jelű tömbházak lakóit. Ha nem is volt mindennapi kapcsolata minden családdal, tudta, hogy ki honnan érkezett a városba, milyen vidékről származik, milyen felekezet tagja, ki közülük katolikus, ki református, ki unitárius. Esetleg ateista. Ki kit néz le göggel vagy megvetéssel, s azt is, hogy ki kivel áll szóba. Még ide, a székvári tömbházba is magukkal hozták az otthoni, az egykor volt és már ott is felbomló életforma szabályait. Egy bomló rend szerint éltek, kereszteltek, házasodtak vagy nősültek, a család szeretetében és tiszteletében. Egy-egy beszélgetés után Göcs úgy érezte, ezernyi kicsi falu szokásrendje költözött egy-egy ilyen tömbházba, s ha valami csoda folytán egyszer, valamikor felölténék a falujuk viseletét, mint a kivirágzott májusfa, színpompába öltözne minden tömbház. – Hogy van Szálka

doktor úr? – kérdezte mindegyre. – Hogy viseli a felesége halálát? Hogy vannak a kicsi árvák?

A lakóbizottság minden hirdetésnyét, ismertetőjét, szabályát, költséglistáját, amely kifüggesztésre várt, ő ragasztotta ki, s közben szóba állt olykor a lakókkal.

– Hát igen – mondta a soros megszólított hölgy, mert a férfiakkal nem, inkább csak a mindentudó, pletykás asszonyokkal állt szóba –, nem könnyű manapság az asszony nélküli élet – sajnáltatta egy kicsit Szálka Cserey Réka halálával magát is. – Az asszony nyakék a bálban, s szolgál a házba! Hisz csak a bevásárláshoz teljes értékű ember kell. Akinek nincs valaki nyugdíjas rokona, az éppen csak éhen nem hal... Jó asszonytartó volt persze a doktor úr, de szegény csak most tapasztalja meg, mit veszített. Még akkor is, hogyha egy orvosnak könnyebb élelemhez jutnia a mostani szűk világban.

– Így igaz – helyeselt súlyos komoran és mély együttérzéssel Göcs –, házas, szép, kedves asszony volt a doktorné, sohasem lehetett az úton látni...

– Az biztos – mondta a beszélgetőtárs, a nyulat ugrató, puhatólózó kérdésekre –, otthon ülő volt szegény...

– Onnan tudom, mert egy párszor én javítottam a vízcsapokat és a nyílászárókat. Ugye olyankor elbeszélget egymással az ember. Egy biztos: érző, másokkal is törődő ember volt.

És a kérdéseivel, ahogy szünet adódott, továbblépett:

– Ráadásul példásan harmonikus életet éltek, a legszebbet, amit csak élhet az ember. Szeretetlenben és megbecsülésben...

– Így igaz – mondta egy újabb beszélgetőtárs –, az Isten sem tudja sokszor, mit cselekszik. Sose az hal meg, akinek a halálát várják... Nem. Hisz hány és hány nagybeteg ember van, akinek megváltás lenne a halál, és nem jön. Vagy öregek, akik, mint az érett alma, megérték a hullásra... Akikről talán még a szomszéd sem venné észre, hogy meghaltak, s hogy eltemették... És akkor meghal egy ilyen drága, jó asszony...

– Szó, ami szó, azt mondják, nagyon szerették egymást...

– Az nem kifejezés... Azt mondják, beszélük, első szerelem volt..., de nem ez a fontos, hanem ahogyan éltek. Úgy éltek annyi év után is, mintha két napja házasodtak volna össze. Soha egy hangos szó nem hallatszott ki a lakásból... Pedig, ha valaki, hát Botháziné hegyezte mindig a fülét, hogy valami rosszat halljon. Ő aztán mindent tudott a lépcsőházban.

Göcs Aladárban felrémlt, hogy amikor a vízcsapot javította, Cserey Réka akkor is átment volt valamelyik szomszédasszonyhoz. Más sem kellett most, ahogy meglátta az úton Szálka Cserey Réka szomszédasszonyát, rögtön rákérdezett:

– Most ki vigyáz a gyermekekre, Mária?

– A Réka édesanyja.

– Ők hová valók is, mert úgy tudom, nem székváriak?

– Nem, nem. Mezőváriak.

– Hát akkor biztos ott ismerkedtek össze a főorvos úrral. Már az egyetemen.

– Meglehet az.

– Egy biztos. Nagy tragédia volt az a halál, még engem is megrázott. Napokig nem tudtam aludni...

– De ki tudott, Göcs elvtárs? Ki? Egy ilyen tragédia után. Ráadásul egy ilyen kedves ember...

Göcs Aladár legszívesebben Szálka doktorral barátkozott volna össze. Úgy érezte, hitte, hogy ha összebarátkozhatnának, révbe jutna a kielégíthetetlen vágya s az álma. Hisz ki ismeri a legjobban Szálka Cserey Rékát, ha nem ő?

Aljasságában még arra is képes volt, mint Szálka Cserey Réka halála előtt, amikor órákig leste az érkezését, hogy kilesse, mikor mennek kirándulni, hogy odacsapódhasson... Mert végül is kivel lehet a legtöbbet s legtartósabban Szálka Cserey Rékáról beszélni, mint a férjével? Éjszákánként, de nappal is, csak úgy sorjáztak a gyötörő, megválaszolhatatlan, feleletre váró kérdések. S hátha a doktor

szavaitól megnyugodna, felfedezné a másik énjét is. Egy józanabbat, amely aztán másfajta gondolkodást szül. Nem ennyire bűnhődésre vágyót. Mert ő valóban vétkezett, és nincs feloldozás bűnhődés nélkül, de az igazsághoz tartozik, hogy csak a halott nem vétkezik! És feloldozást csak az várhat, aki bünt követett el.

Igy csűrte-csavarta magában a szavakat.

Szálka János doktor azonban elzárkózott előle. Komor volt, hideg és mogorva.

– Csak a gyermekeinek él s a felesége emlékének – mondta Botháziné, amikor egy nap rákérdezett. – Nem jár az sehová, csak a kórházba s a templomba. És persze a temetőbe. Oda pedig nap mint nap. Mintha az imádságos szavakkal fel tudná támasztani!

– Lelkiismeret-furdalása is lehet, hisz' azt beszélnek, sokat magyarkodott a főorvos úr.

– Én azt nem tudhatom, hogy mi van a lelkében – mondta Botháziné –, az emberek sokat beszélnek. Egyébként is, mi az, hogy magyarkodott? Magyarok vagyunk mi is, nem...?

– Csak nem hangoztatjuk feszt lépten-nyomon...

– Én bizony igen... Nekem beszélhetnek, ha valamilyen ünnep van, bizony szeretem a magyar nótát... Elénekelem a magamét... Kinyitom az ablakot is!

Erre nem volt mit mondania.

Ahogy teltek a hetek és a hónapok, egyre inkább otthonülővé lett.

Nem nagyon járt el hazulról. Rostokolt, piszmogott a szobájában. A zimankós őszutó – vagy talán télelő – s a lelkében lapuló büntudat egyre inkább magányra ítélte. A felesége, ha néha-néha kérdőn, csodálkozva rányitotta az ajtót, azt látta, hogy Göcs Aladár kezét a tarkója alatt összekulcsolva fekszik az ágyban, és üres tekintettel bámul bele a csendbe. Göcs Ilona, mivel ismerte a férjét, ismerte szokásait, tudta róla, hogy nem szeretett sose odahaza ma-

radni, otthon ülni, ilyenkor inkább komoran, mint törődő, sajnálkozó szeretettel rákérdezett:

– Mi van veled, Ali? Valami baj van? Úgy fekszel, mint aki a halálán van. Csak fekszel, és bámulsz. Beteg vagy? Mi van veled? – S bár mindig ugyanazt a tagadó, elutasító választ kapta, hogy nem, nem, vagy: nincs semmi, Göcs Aladárné Bilibók Ilona nem nyugodott meg.

– Nem kellene orvoshoz menned? Hisz te nem ilyen voltál. Egész nap csak nézed a plafont, téblábolsz ide-oda a lakásban. Szerintem beteg vagy te, Aladár! Súlyos beteg!...

Ennyi aggodalom láttán, Göcs Aladár kényszeredetten nevetve, megnyugtatóként kérdezte:

– Mi van, talán az is baj, ha itthon vagyok? Szeretnéd, ha többet járnék a kocsmába? Ha innék?

Göcsné nem forszírozta tovább, vállat vont, és magára hagyta, de nem nyugodott meg. Volt a férje viselkedésében valami újszerű, sosem tapasztalt töprengő csend, ami még csak nem is az eltelt évekkel függött össze, hanem a láthatatlan, de sejthető öregedéssel talán, és úgy tűnt, hogy a férje újabban, a magába való temetkezésén túl, szórakozott és rosszkedvű is. Kedvetlen egyhangúsággal vett tudomást mindenről. Mint akinek minden mindegy. Mint akinek az egy is páros.

Igen. Voltak napok, amikor Göcs Aladár vágyta is az önvád terhét. Gyötörte magát, viaskodott, szinte már-már fürdött, kéjelgett önmaga élvezetében, az emlékei felidézésében.

A mentséget kereső örökös készítése sem hagyta nyugodni. Nézelődött, próbált erőt gyűjteni a mindennapokhoz, de nem sikerült. Ahogy majd később sem. Soha. Nappal az éjszakát várta, hogy az majd megnyugvást hoz lidérces óráira. Az éjszakák könyörtelen sötétjében viszont a nappal áhította. De nem nyújtott menedéket egyik sem.

Majdnem minden éjszaka álmodott valamit. Hol menekült valami elől, hol Szálka Cserey Réka jelent meg előtte, hol furcsa, addig sosem képzelt megalázó helyzetekbe került.

Az egyik éjszakán azt álmodta, hogy otthon van a szülőfalujában, ül felnőttként az udvari budin, s egyszer csak körülötte lehullnak a deszkák az árnyékszék oldaláról. Szerencséjére nem volt senki az udvaron... Egy másik álma pedig az volt, hogy valahol, talán a Rúdvár alatti gyümölcsösben fekszik, tavasz van, fehérbe borult virágzó almafák pompáznak fölötté az ég boltozata alatt, forog vele a világ, s aztán egyszerre megáll. Így maradt mozdulatlanul néhány pillanatig az álmodó képzelet, majd ekkor a felhők takarásából Szálka Cserey Réka arca jelent meg. Mögötte kéklött az ég boltozata, olyan volt, mint Szűz Mária arca. Az első pillanatban föl sem ismerte Réka arcát, aztán az arc lüktetni kezdett, vibrált, hol közeledett, hol meg távolodott tőle. Viszont amikor egészen közel ért hozzá, szerény, de biztató mosoly jelent meg rajta. Akár Mona Lisa mosolya is lehetett volna. Biztatóan ránézett, úgy tűnt, incselkedően intett is a szemével. Kacsintott. És ekkor belehasított a felismerés. Hogyha bár álmában magáévá tehetné egyszer Szálka Cserey Rékát... Akkor talán bekövetkezne a megbocsátás. Akkor talán többé nem érezne büntudatot. Megrettent ettől a gondolattól. Szégyenletes, megalázó dolognak tartotta még akkor is, ha csak álmában... Perverziónak. Elszégyellte magát. Az olyan embernek, amilyen vagyok, csak ilyen álmai lehetnek – döbbent rá egyszer, amikor felébredt az éjszaka közepén, s nem történt meg, hogy *eljusson addig*. Holott majdnem... Tiltakozó gondolatai ellenére is lüktető vágy vette birtokába a testét. Álmában az arc eltűnt, mielőtt felkönyökölt volna az odaképzelt nőhöz, s utána akart nyúlni, hogy megsimogassa, karjába zárja, elkalandozzon a test lankáin, rejtett domborulatain, elidőzőn egy-egy hajlatnál gyöngéden... Felébredt. Ilyenkor szeretett volna visszaaludni, hogy a megszakadt képsor folytatódjék... Már-már sikerült, kábán várta az álom folytatását, és összerezzen. A felesége halk, egyenletes lélegzését hallotta a hóna alatt, s gyorsan elfordult.

Az álmoké, Cserey Réka folyton *elképzelt arca* hónapok múltán is kísérté. Sokszor már-már úgy tűnt, nem tudja kikapcsolni az agyát, s mint háborús filmekben a sordtűz, úgy törtek rá az álmok, pedig itt senki nem cserélte a tölténytárákat. Igen. Az agya sokszor már annyira fáradt volt, hogy fájt, lüktetett. Érezte, ahogy a homlokán lázasan kidagadnak az erek, s a nappali gondolatai tovább üldözik. Rettegést még nem, csak mély és megbocsáthatatlan büntudatot érzett.

Közeledett a tél, a december.

UTÓIRAT

Őszre tél jött, télre tavasz.

Teltek az évek, s a fájdalommal együtt enyhültek, megkop-
tak benne az emlékek is.

Göcs Aladár néha-néha már meg tudott feledkezni önmagáról. A múltjáról. Ahogy egyéb, a kommunista időszak atrocitásait vizsgáló bizottság sem működött rendesen, különböző érdekek ütköztek, egyre nehezebben kerültek nyilvánosságra fontos adatok. Már-már megnyugodott. Sőt. Ahogy a tavasz zöld lángra lobbant újra, egy éjjel Göcs Aladárban is megpezsduilt az élet. A neszező füvek, a bomló rügyű fák látványa erőt, bizalmat, reményt, értelmet adott az újrakezdésnek. A hosszú és kemény tél, a bezártságból fakadó magány, s hogy a tél folyamán többnyire nem járt ki a lakásból, nem szembesült nap mint nap élete egy-egy emlékeztető, gyónásra ösztökélő tanújával, feledtette vele önmarcangoló, számadásra, vallomásra készítő lidérces, nyomasztó emlékeit. Többnyire vidáman, önfeledt derűvel ébredt, s miután megmosakodott, felöltözött, bevásárlás címén hangtalanul kilépett az ajtón, legtöbbször el sem köszönt; s csak kilenc óra felé, a szokásos, testét-lelkét felüdítő citromos vodka felhőrpintése után, reggelire tért haza. Úgy járt-kelt Székvár utcáin, mint aki teljesen újjászületett. Mintha az előbbi életéről teljesen megfeledkezett volna. Rég nem voltak ilyen pazar, pompázó színekben tobzódó, oldott hangulatú percek az életében. Már nem a múlt idő szorításában élt.

Ekkor is már reggeli után volt, és vidáman, jókedvűen igyekezett a kedvenc kocsmája felé. Egyedül ment, mint az utóbbi időben mindig, de mintha a természet ébredésével

egy láthatatlan akkumulátor töltődött volna fel a testében, úgy érezte, zsong, lüktet, zubog a vére, s halk, rebbenő dal-foszlányok kísérik lépteit. Hetek óta nem járt a Hatcsöcsű-be. A korcsoma s a barátok hiánya hatalmas, romboló űrt hagyott benne. Miközben odahaza tévezett, téblábolt, vagy lustálkodva feküdt, úgy érezte, élete egyetlen értelmét rombolják a telek, a sikos utak, amelyek megnövelik a városon belüli távolságokat, s emlékei üszkös romjai közé kényszerítik őt, vagy a negyed koszos, bár hiányt pótló kocsmájába.

Már a Bartalis utca közepén járt, és sikerült tökéletesen megnyugtattania magát. Kigombolt ingnyakkal ment, s egyre vidámabban. A barátok közelsége és az ital íze, zamata már most magával ragadta. Meg az emlékei. Igen – ötlött fel benne hirtelen –, ital volt számomra a besúgás! Mámor. A legtüzesebb szilvapálinka. Gyönyör. És hogy játszottam, hogy tudtam játszani, Úristen! Mint a legjobb hamiskártyás... Igen, ez a legjobb szó!

Hiszen hányszor meg hányszor előfordult, hogy egyik nap besúgott valakit, aztán másnap a kocsmában kereste a társaságát, és élvezte a máskor bölcs, nagyképű alak el-esettségét, bánatba mártott nyomorúságát. Mert ugye olyan-kor, amikor elővették, „hívták”, vagy csak egy kicsit „el-beszélgettek vele”, akkor már nem hóbörgött, nem szidta a rendszert az illető. Meghunyászkodott, lapult, mint egy kicsi nyúl.

– Mi van veled, te, Ákos? – kérdezett rá fölényesen, mint-ha nem tudna semmit. – Miért vagy szomorú, barátom? Bánt valami?! Az asszony?! Más, egyéb?

És volt mit jelentenie, persze, a '89-es változás előtt a lakóbizottságnál meg az üzletekben csapódott le a legtöbb rendszerellenes megnyilvánulás. Hol az akadozó ivóvíz-szolgáltatásért, hol a gyenge fűtésért háborogtak, hol egyszerűen csak a fizetendő összeget sokallták. Szájaltak. Szidták, pocskondiázták a rendszert. Persze, hagyta, hogy beszéljenek. Szidjad, csak szidjad – gondolta magában –, mert holnap már többé nem szidod! Odalesz a fennhéjázó

gögöd. Mert azt elfelejtetted, ugye, hogy az általad szidott, leköpött, gyalázott rendszer adta azt a lakást, amelyben dö-zsölsz?! És tulajdonképpen ingyen. Vagy azt gondolod, hogy csak úgy járt volna? Neked? Amiért most ráadásul még te elégedetlenkedsz és háborogsz. Mert ezt a legkönnyebb: a jót elfelejteni. Azt is, ha valaki jót tesz veled.

Göcs Aladár – az örökös, olthatatlan rettegéssel párhuzamosan, hogy kitudódhat a titka – új szokást vett fel. Mintha az ördög szállta volna meg, amikor olyan társaságba került, ha csak tehette – és miért ne tehette volna, negyven-éves tapasztalata volt a szócséplésben –, rögtön a besúgásra terelte a beszélgetést. És figyelt. Várt. Kéjesen vagy rettegve, de kíváncsian várta a hatást. Az átkokat. A részeg vagy a józan szidalmakat.

– Egyszerű – hallotta legtöbb esetben –, a kérdés az, származott-e haszna az illetőnek belőle? Ha igen, legyen az anyagi természetű, vagy bármilyen más dolog, előmenetel, kivételezett sors, akkor aljas, szemét gazember volt az, aki besúgott.

Viaskodása egyszerű volt, s ugyanúgy kezdődött mindig. Az önvizsgálatához a szikrát általában a „bevallhatatlan” bűntudata váltotta ki, s a lelepleződéstől való félelme. Ha egyedül volt, először csak tépelődni kezdett, elkezdte a megszokott módon elemezni önmagát, egyszer volt cselekedeteit, tetteit, aztán egyre mélyebbre ásta magát önnön lelkébe, majd, már-már önmarcangoló fájdalommal, darabokra szaggatta minden cselekedetét. Pontosabban, hogy mit tett, és miért. Valósággal kéjelgett a bűnben. Átkozta, gyűlölte önmagát. Aztán, ahogy a gondolatai sorjázni kezdtek, egy idő után elfeledte a kezdő gondolatsort, s általában megfledkezett az önvizsgálatról is. Amint kutakodott, viaskodott, egyre több megnyugtató részt, színt, árnyalatot fedezett fel egykori viselkedésében. Hogy hogyan oldott meg egy-egy feladatot. Mennyi ötletesség, fantázia volt a tetteiben. Majd később, amikor már teljesen elfeledkezett az alaphelyzetről, valósággal csodálni kezdte önmagát. Elámult attól, hogy

milyen hatalmas, már-már óriási színészi teljesítményre, színészkedésre, álnok alakoskodásra volt képes. Hogy vert át másokat huncut-színlelő és megtévesztő viselkedésével. Szóval, ha az első gondolatai az önmaga iránti gyűlölet jegyében fogantak is, a végeredmény olyan volt számára, mint a balzsam. Mintha gyógyírral kengették volna a szíve tájékát. Mert ha azokra az évekre gondolt, amikor bűntudat nélkül, szinte teljesítményszerűen, minden kényszer nélkül űzte a besúgást, akkor, ha akarta, ha nem, a végén be kellett vallania, hogy örömmel, legtöbbször önmaga örömeire tette. Inkognitóban járó királynak érezte magát, aki az igazság felderítésében segédkezik. Igen, úgy érezte magát, mint Mátyás, az igazságos. Vagy valami *ellen-Mátyás*.

Akkor már-már kéjes elégtételt jelentett számára a besúgás.

Akkor. Szálka Csérey Réka halála előtt.

Persze később, a változás utáni új helyzetben, a hol fokozódó, hol enyhülő rettegésben nem.

Akkor, rég minden rosszindulat, gyűlölet és utálat nélkül jelentett.

Hogy az még rosszabb? Hát persze! Így igaz, nem is tagadja. Nem vezényelte tetteit sem gyűlölet, sem rosszindulat, sokkal inkább egyfajta semleges belefeledkezés, beletemetkezés a „munkába”. Most, hogyha őszinte akar lenni, s legalább önmagával, az emlékeivel, lelkiismeretével legyen őszinte az ember, akkor ki kell mondania, igen, sokszor gyönyört érzett a besúgástól. Mámort. Besúgta az illetőt – aki legtöbbször alkalmat is adott rá –, hiszen miért nem látta mindazt vajon, amit ő, a nincstelen paraszty gyermek is tudott jól?

Hogyhogy nem vette észre, milyen áldás a rendszer, amelyben él?! A kommunizmus. Miért nem látta Ceaușescu elvtárs figyelmes törődését? No miért?

Hogy mindaz, amit tett, a gondolatrendőrségen keresztül valósulhatott csak meg? Hogy csak ők adtak a szavára? Csak ők? Hát, Istenem...

Belőle a hála s a józan köszönet az elmúlt rendszer iránt soha nem múlt el. Sosem veszett ki.

Derűsen, vidáman ment, önfeledten, mintha félálomban járna, az álom és ébrenlét határán. Mint föl villanó álomképek, úgy suhantak át pupilláján a szembejövő autók, az emberek, a kirakatokban a különböző áruk.

Néha szökdelve, a korához képest fiatalosan került el egy-egy tócsát. Úgy érezte, a világ legszebb helyén jár, s a tavaszi napsugarak játékos, aláhulló fénycsóvái, simogató cirógatásai csak fokozták ezt az élményét. Pihekönnnyűnek, vattakönnnyűnek, szinte szálló madárnak képzelte magát. Egy kirakaton át, ahogy benézett a boltba, a barna, molett kiszolgálónőről eszébe jutott rögtön a fiátalsága, a felesége. Fölvidult. Szinte kéjelgett, úszott a rá-törő, színesen villódzó emlékekben. Igen, akkor, azokban az években, amikor idekerült Székvárra, nemcsak fiatal volt, nemcsak szerelmes, mint egy világjáró, de nap mint nap tanult valamit. Hogy hogyan kell köszönni. Hogyan kell kalapot emelni. Kezet fogni. Bemutatkozáskor ki kinek nyújtja először a kezét. Társaságban kivel és hogyan kell koccintani. A járdán kiket kell félrehúzódnia a fal mellett elengedni... Olyan dolgokat, amelyekről nem hallott soha, semmit odahaza Lepkényben, de ezek az apróságok az emberi érintkezés fontos formáságai, szükséges elemei voltak.

Ma már ezek nem jelentenek semmit! – gondolta kissé szomorkásan. De akkor! Akkor számára ez volt a világ. És micsoda fiátalsága volt itt, Uramisten!

A nőkkel szemben aljas voltam persze a kezdetektől fogva – állapította meg vidáman magában –, egy kicsit link is, de a fehérnépek iránti pofátlanság megbocsátható bűn, hiszen már a *Bibliában* is ez áll. Bár igaz, hogy a *Bibliát* is férfiak írták!... – Már-már meghatódott a tőle váratlanul okos gondolattól. – Hogy csillog, hogy vág, hogy villan az eszem, Uram... Igen, férfiak! De vajon milyen lenne, hogyha nők alkották volna a *Szentírást*?!

A legszebb – nyilván – a fiatalkori kettős élete volt. Amit élt akkor. S ahogy. A feleségének udvarolt, és a háziasszonyával szeretkezett. Olykor naponta kétszer is!... Szegény Karikás Anna! Hogy megöregedett... Megkeseredett. De hogy miket talál ki a szégyentelen, az már nem emberi. Most, utóbb, valamikor még a tél elején, találkozott vele, és nem szégyellte a szemére vetni, hogy ha nincs ő, mármint Göcs Aladár, talán a további élete is másképp alakul. Kapott volna ő is valakit magának! Egy társat. Öregségére nem marad egyedül... Persze, Göcs a vádaskodástól először megdöbbsent, aztán felmérgeződött. Jött, hogy rákérdezzen: – Hány lakód volt, Karikás Anna? Hány? Előttém és utánam mennyi?... Hogy is mondta a megátalkodott, szégyentelen: – Jó volt belefeküdni a puha ágyba, megkapni mindent, aztán eltűnni, elhúzni, mint a vadludak ősszel, s magára hagyni az embert...

Csak azért nem szólt vissza keményebben, mert nem akarta megbántani. Mert rákérdezhetett volna ő is: – Hát neked talán nem volt jó, ami nekem? Nem nyögdi cséltél élvezettel az örömtől, szinte ájultan alattam, Karikás Anna? Vagy nem sóhajtoztál fölöttem? Nem? Már nehogy elfelejtened!

Azt persze nem tagadhatja, szerette ő is a háziasszonyát. Szerette. Az élete legszebb, legértelmesebb örömét, fiatalságának színes, fodrozó, csillogó álmait, fantáziáit neki köszönheti.

Azt az éjszakát, amikor először ébredt arra, hogy valaki hajlong, sóhajtozik, már-már sír, szinte nyüszít fölötte, miközben ő majd' elég a ráforró tűzabroncsban, azt sosem felejtheti. Nem és nem. Sőt! Hazug és utolsó szemét ember lenne, aki a legpompásabb, megtartó emlékei örömforrását megtagadná. Hisz a retinájára van vésve az arca, a keze, a szeme, egykori testének minden hajlata, behunytt szempillái mögül, mint színes pillangók, álmok rebbennek, szállnak, ha rágondol is... Ha rossz napja van, csak rágondol, újra és újra felidézi. Beletemetkezik. Mindig! Mert az első

szerelmét sose felejtje el az ember. A többi talán, de az első nem. Illatokra emlékszik, simogatásokra, tapintásra! Részleteket idézett fel még most is az első szeretkezéséről, ahogy az álomból életre ébredt, a lélegzet gyorsuló iramára emlékszik, a hullámozó, körkörös lüktetésre. A kicsorduló nedvekre. A forró, lüktető, erektől, síkos nedvektől dús köpüre, a húsmozsárra... Napokig nem tudott betelni azzal a csodálatos érzéssel, amelyet akkor átélt és átálmodott. Olyan volt az asszony ringása, mintha a mindenség hulláma zana fölötte! Benne. Rajta. Nyaldosná, simogatná!... Igen.

Bármilyen kacér, hivalkodó és kötekedő volt a majdani felesége – mert csúfondáros és gúnyos lány volt Bilibók Ilona –, amíg le nem szerelt, ő csak játszott a bárgyút... Úgy tett, mintha sosem lett volna dolga nővel... S ha valamit mondott a lány, valami kétértelműt, hát kacagott, hallgatott, pisolygott. Vagy rákérdezett: – Hosszában kell feküdni akkor, vagy keresztbe, Ilonkám?! – Közben arra gondolt, hogy milyen lesz akkor... amikor eljön annak is az ideje... Mást sem hallott soha a műhelybeli férfiatól, minthogy nem jó „hozzányúl” katonaság előtt a lányhoz, akit feleségül akar venni az ember... Mert olyan az, mint a tüzes méz, ha megkóstolja, nem tudja abbahagyni... Inkább hagyta, hogy kacérkodjon, gúnyosan ugrassa Bilibók Ilona. Hogy rákérdezzen: – Mi van a nadrágban? Van-e ott egyáltalán valami, ami jó lenne egy nőnek?

Amikor elment katonának, tétován kereste a szavakat:

– Szeretnék valamit mondani neked, Bilibók Ilona!

A lány, mintha csak sejtette volna, hogy mit akar, kérdő, de boldog csodálkozással bámult rá.

– Na, és mi lenne az?

– Ha megvársz, amíg leszerellek...

De nem fejezte be a mondatot, mert a lány a szavába vágott:

– Óh, addig engem elvesz itt az isten hidege, el...

Csak amikor leszerelt, akkor „nyúlt hozzá”. Kiderült, hogy a nagyszájú, huncutkodó kacérkodása mögött nem

volt semmi tapasztalata Bilibók Ilonának. Még most is előtte van, szinte hallja, amikor az első együttlétük elején váratlanul, naiv-tudatlanul megszólalt:

– Szentisten, mit csinálsz te, Göcs Aladár? Mi az a forró a lábam között? Mi tüzel úgy? Éget!

Látja az összepréselt ajkait, ahogy kitárulkozó, várakozó feszültséggel, ijedt, töprengő igyekezettel boldogan figyel; majd, ahogy az első percek mozdulatlansága után lassú, félénk ringásba kezd a teste, miközben szemét le nem veszi az övéről, hirtelen, öntudatlanul fölkiált: – Jajistene! – Majd egy-két lüktető mozdulat után a teste megadón lelassul és ellágyul.

A tavasz azonban nemcsak a rügyeket s Göcs Aladárt csalta ki a város poros, lerobbant utcáira. Székvár egykor volt színfoltjai, Fakovács vagy Siklódi Péter, a dolgozók császára mellett újabb és újabb csudabogarak, lecsúszott alakok jelentek meg. A munkanélküliség s a nincstelenség egyre több embert sodort az alkoholizmus mocsarába, vagy tett hajléktalan utcalakóvá. Még többen zavaródtak meg, koszosan, mocskosan ott ólálkodtak naphosszat az utcákon, hempergöztek a parkokban, vagy leskelődtek a vendéglők, kocsmák bejáratánál, abban a reményben, hogy arra jár valaki ismerős, és „leesik valami apró”, esetleg egy-egy deci, vagy bár egy feles...

Egyik ilyen új színfolt, bohókás, vagy talán inkább tragikus figura Székvár utcáin Csatári Dénes volt, az egykori úri szabó, majd később trafikos, aki gyakran emlegette, hogy: – Hej, hány és hány drága női tomport simogattam meg ezzel a két kezemmel!... – Csatári egy nap váratlanul a lakásmaffia áldozata lett. Azt beszélték, hogy talán részegen aláírt egy szerződést a lakása eladásáról, s mert később sem tudta az igazát érvényesíteni, a megállapodást semmisnek nyilvánítani, meg volt róla győződve, hogy a mafiózók, akárcsak a valutaváltók vagy újfajta kereskedők, a seftelők mind besúgók, mert, ahogy a városban is terjesz-

tette, a vak is láthatja, hogy a rendőrség támogatja őket, hisz nem buknak le a mocskos üzleteik miatt... Biztosan besúgnak, s ezért nem fülelik le őket.

Abban az időszakban naphosszat ott lődörgött a város közterein, bement a kocsmákba, piacos napokon az árusok körül ténfergett, s ahol nagyobb embercsoportot látott, egy ideig fixírozta őket, majd váratlanul elkiáltotta magát: – Halál a besúgókra!... – A hatás legtöbbször döbbenetes volt. Az emberek dermedten megálltak. Volt olyan, aki ijedten nézte Csatárit; mások csak gyanakodva néztek körül, lesütötték a szemüket, egyesek lehajtották a fejüket – többet nem is emelték fel –, de nem volt senki, aki közömbös tudott volna maradni. Egy alkalommal még egy esküvői menet mellett is elkiáltotta magát – a hatás egyszerűen ijesztő volt.

Göcs Aladár, mivel akkor, a tél folyamán jóformán nem járt el hazulról, nem tudott erről. Nem tudott, és nem is hallott Csatári Dénesről. Erről a Csatáriról. Ismerni ismerete, hiszen cigaretta-szűk esztendőben ő is vásárolt tőle pult alól, látta régebben a vasárnapi focimeccsen is; de arról, hogy az utcára került volna, s minek lett az áldozata, nem tudott semmit. Szinte kéjelegve, fölszabadultan és vidáman ült be a kedvenc vendéglőjébe, a Hatcsöcsübe a cimboráival. Ezt a helyet akkor vendéglőként emlegették, mert az új bérlő próbálkozott a konyhával, s ha helyben nem is nagyon fogyasztottak az ivók, az ételkiszállításon is volt némi haszna...

Szóval vicceket mondott, sziporkázott. Együtt volt az egész társaság: Zavadszki, a költő, az örökös álmodozó, Andrásfalvi, a mérnök, a tipikus józanság, Dombovári, a tanár, a szomorú kiegyensúlyozottság és sértett fájdalom megtestesítője, hogy a világ nem figyel megérdemelt nagyságára, és persze Göcs, aki szinte forrt és pezsgett a jókedvtől. Úgy érezte, még a Nap is másképp süt, ha ezekkel az emberekkel lehet, akik állítólag a barátai, s ha ott üldögekelhet velük együtt a Hatcsöcsüben valamelyik sarokasztalnál.

Lüktető hőhullámok iramlottak át a testén, langy permet volt a bődögség. Még eszébe is villant: Túl jókedvű vagyok, valami rossz fog történni velem... – Gondolatban meg is regulázta magát: – Ejnye, te, Göcs, ne raplizz! Egyfolytában majrézol valamin, aztán csodálkozol, hogy be is következik. Olyan vagy, mint egy baszatlan vénasszony!... Igen. Olyan!

Ott ült a költő, a mérnök s a tanár társaságában, sziporkázott, feszített, csillogott, nagyokat nevetett, s mert a bejáratnak háttal ült, nem vette észre, hogy Csátári Dénes is megjelent a lokálban. Az illető előbb, mint egy hatásvadász színész, megállt az ajtóban, s miközben beleszippanzott a levegőbe, körülnézett. Mint aki tapsra vár, kétszer is körbehordozta a tekintetét, aztán, amikor látta, hogy akik észrevették, mindannyian elhallgattak, elégedetten köhintett, és elindult befelé. Előrement a két sor asztal közt egészen az étterem közepéig, ott ismét megállt, majd várakozón körbepillantott. Mint egy öregedő primadonna.

Göcs Aladár, ha nem lett volna teljesen belefeledkezve önnön jókedvébe, már abból is észrevehette volna, hogy valami történni fog, hogy a vendéglő váratlanul elcsendesedett, feszült és kíváncsi várakozás ült ki az arcokra. Az asztaltársai persze már ismerték Csátári Dénest *ebben az állapotában*, és mintha csak szuggerálni akarnák, nézni kezdték.

Göcs annyira öntelt volt, annyira örvendezett a régen látott ivócimboráknak, hogy továbbra sem vett tudomást erről. Oldottan tespedt, várta a megrendelt italokkal érkező pincért, s épp valami kis színes történeten törte az eszét a fiatalságáról, a férfiak örökös témájáról, a nőkről, jelen esetben a háziasszonyáról, hogy hogyan, mikor és hányszor, amikor közvetlenül a háta mögött fölhangzott:

– Halál a besúgókra!

Csátári vékony, kamaszos hangja valóságos sikoltásként hatott. Felharsant a csendben, aláhullt, majd szétterült. Göcs Aladár meg sem mozdult, mintha csak azt várta vol-

na, hogy leszakadjon az ég, hogy rároskadjanak a falak... Aztán mély csend ült a helyiségre. Hallotta, ahogy dobog a szíve, s lüktetve rohangál a vér az ereiben... Csátári azonban nagy gyakorlattal rendelkezett ezen a téren, s ha a hatás nem volt megfelelő, nem elégedett meg a szokásos kiáltással. Ha nem kergették el rögtön, akkor kiválasztotta a legdöbbenetebb tekintetű embert, s miközben ugrált előtte, röhögve csapkodta a térdét, és megállás nélkül kiabálta: – Az voltál, ugye? Az voltál? Elkaptalak, az voltál! – És röhögött, ugrált, tapsolt tovább.

Göcs Aladárnak egyetlen szerencséje a szerencsétlenségben az volt mégis, hogy háttal ült az ajtónak, s így, amikor Csátári hangjára megfordult, a kollégái nem láthatták az arcát. Mert az arca rögvest hamuszínűvé vált, borostáira, mint alvadt gyöngyszemek, ráfagyott a döbbenet.

Csátári épp akkor ért oda, s amikor meglátta Göcs arcát, elkezdte, mint máskor, most is:

– Az voltál, ugye? Az! Látom az arcodról, hogy az voltál, ne is tagadd!

Szerencséire ebben a pillanatban megjelent az egyik pincér, aki rögtön megragadta Csátárit, s elvezette. Göcs Aladár azonban ekkor már érezte, hogy nem tudja összeszedni magát. Csak ült, ült ott döbbenten, magába roskadva, úgyahogy, félig megfordulva, s nézett Csátári után. Csak akkor fordult vissza, miután Csátárit kipenderítették az ajtón. A keze, miközben öntudatlanul a pohara után nyúlt, reszkett. Az arca teljesen összetört és sápadt volt. Sejtette, hogy nem ura egészen önmagának.

– Ez jól megijesztett – mondta.

Mire Andrásfalvi, a mérnök, szellemeskedve lecsapta a magas labdát:

– Miért? Az voltál?

A társaság felröhögött.

Göcs Aladár nem válaszolt, reszkető kézzel hajtotta fel az italát. Az arcom el fog árulni – gondolta. Először azt tervezte, hogy rögtön feláll, otthagya mindenkit, de szerencsé-

jére meggondolta magát, mert ha távozik, azzal elárulja magát. Helyben kell maradnia, mintha semmi sem történt volna!

Úgy vélte, a magára erőltetett fegyelem dacára sem tud uralkodni az arcvonásain. Ellenállhatatlan kényszert érzett, hogy megnézzze magát a tükörben.

– A végére kell mennem – mondta –, hogyha jön vissza a pincér, rendeljétek nekem is. Magatoknak is egyet-egyet!

– Csak nem csináltál oda, Göcs?! – fintorogott Zavadszki, a költő, és kényesen bele is szagolt a levegőbe.

Göcs ekkor újra arra gondolt, hogy elköszön, Zavadszki vice már-már sértő volt, ami ok is lehetne arra, hogy ott hagyja őket, de aztán meggondolta magát, s még vissza is vágott:

– De. Gyere, nyald tisztára!

Ez volt az a pont, amikor ismét ura lett a helyzetnek. Az asztalnál ülők felröhögtek, Andrásfalvi, a mérnök még hátba is csapkodta:

– Ez már igen, Aladár! Így kell elbánni a nagyképű fickókkal!

Göcs ekkor már méltósággal állt fel, végigment a kocsmán, s be a hátsó végében lévő illemhelyre. Teljesen kikészültem – gondolta. A keze reszkétett, a gyomra s a mellkasa szorított, fájdalmat érzett. Megnézte magát a tükörben, komor sötétség ült az arcán, s bár az előbbi szavai, a szellemes visszavágása némiképp feledtette a fájdalmát, a lelke mélyén úgy érezte, hogy elárulta magát. Vizelt, majd meg-eresztette a csapot, megmosakodott a hideg vízben. – Most segíts meg, Istenem! – fohászkodott önkéntelenül, majd gúnyosan korholni kezdte magát. – Nocsak, nézz oda, ha így megy, még a végén templomba is kezdek járni!... – Ismét arra gondolt, hogy távozik; legszívesebben köszönés nélkül ment volna haza, de úgy döntött, hogy mégiscsak jobb lesz, ha marad. Jobban jár.

Mikor visszatért a cimborákhoz, ott volt előttük az újabb kör. Egy-egy deci konyak mindenkinek, s hozzá valami

szénsavas üdítő. Ő még egy kávét is kért magának, nehogy elbágyadjon.

Azon a délutánon iszonyúan berúgott.

Másnap nem emlékezett semmire, csak arra, hogy a tanár élcelődésére valamikor azt mondta: – Nem volt mindenkinek egyforma a gyermekkor! – vagy valami hasonlót. Viszont nem tudta, hogy mire mondhatta ezt. Ez már-már olyan, mint a kész beismerés! – rettent meg... Ha ez igaz, és nem csak a képzelet játszik vele, akkor el is árulhatta magát. De hátha nem!

Ahogy a fejfájása enyhült, apránként kezdte összerakni az emlékeit. Eszébe jutott az is, hogy amikor már teljesen magához tért a döbbenettől, sikerült rendeznie a vonásait, meggondolatlanul azt kérdezte: – Ez bolond?... – Bár ne kérdezte volna! Mert a költő visszavágott az előbbi szavaiért, rögtön lecsapott: – Mit rágódsz rajta?! Mit foglalkoztat annyira? Mit? Hagyd a fenébe! – És mintha ekkor látta volna életében először, kutakodva, figyelmesen jól megnézte.

Feküdt az ágyában, s újra meg újra felvillant Zavadszki arca. Összerezcent. Nem tudta feledni, ahogy az kérdőn, szinte tapogatóan figyelve nézett rá. Nem is titkolta, nem rejtette el a gyanakvását, az arcán a kérdést: Mi ez a nagy félelem, Göcs? Vajon mi?

Másnap sem mozdult ki otthonról. Harmadnap sem. Nem akart találkozni senkivel: Félt. Kétségek gyötörték, hogy most, életében talán először elárulta magát, s bár legszívesebben lerészegedett volna újra, de megszületett benne a védekező elhatározás, hogy ettől a naptól kezdve nagyon kell vigyáznia, nem szabad többé berúgásig innia. Még jónak tartott társaságban sem.

A Csatári Dénessel történt találkozása után azonban történt még valami, amire nem tudott magyarázatot adni. Heteken át, szinte egyik napról a másikra kísérteni kezdték éjszákánként újra az álmok.

Oldottan és szépen kezdődött álmában minden. Ott állt a szülőfalujának templomában, az aranyozott oltár előtt, vőlegény volt. Még viszhangzóttak benne a lakodalmi muzsika foszlányai, bőrén érezte a májusi Nap simogató cirógatását is, hallgatta a szertartást, nézte az ünnepelőben feszítő rokonokat, ismerősöket, s boldog volt. A jobb oldalán, fehér menyasszonyi ruhában Bilibók Ilona ragyogott, csillogott... Nem tudta, miért, az jutott eszébe menyasszonya ünnepélyességéről, hogy olyan, mint hab a tortán. Úgy érezte, még a Nap is másképp jár az égen, aranyló színekben pompázik. A pap a házasság szentségéről beszélt, a gyermekáldás fontosságáról, az alkalomhoz illően ünnepélyes volt ő is. Aztán az oltárról felemelte a gyűrűket tartó tálcácskát, előrelépett, felszólította a tanúkat, hogy tegyék a házasulók vállaira a kezüket, majd mondani kezdte az eskü szövegét... Göcs Aladár a hangjára koncentrált, hogy határozott és erőteljes legyen, tiszta és kivehető. Erre már rég készült. Otthon is elpróbálta nem egyszer, de emlékezett régi esküvői alkalmakra, amikor a szertartás után hallotta, ahogy a lakodalmas nép összeség: „Úgy beszélt, mintha puliszka lett volna a szájában, egy szót se lehetett érteni.” És ő nem akarta ezt hallani a háta mögött. Ráadásul az anyja is rászólt indulás előtt, hogy „aztán beszélj érthetően, fiam, ne kelljen szégyenkeznünk.” Ám miközben határozottan és kímérten beszélt, meglepetten arra lett figyelmes, hogy az egész lakodalmi nép először elborzad, riadtan összenéz, majd miért, miért nem, kuncogni, kacagni kezd, a kezét a szája elé kapja, megpróbálja visszatartani a nevetését, de nem sikerül. Hullámozni, lüktetni, vonaglni kezd a testük. István, a bátyja, aki a legtöbbet verte gyermekkorában, a térdét csapkodja, fuldoklik, úgy kacag. Megmagyarázhatatlan volt az asszonyok viselkedése is, akik megpróbálták elfojtani a kacagásukat, de hiába próbálkoztak, legtöbbször kipukkadt belőlük is a nevetés. Göcs Aladár még ekkor sem tudta, mit és miért nevetnek – persze mindez pillanatok alatt játszódott le –, épp a gyű-

rűt kellett volna felhúzniuk egymás ujjára, amikor Bilibók Ilona ugyancsak a szájához kapta a kezét, és fölsikoltott... Csak ekkor nézett le a testére – eddig a pillanatig csak ünnepélyesen feszített Göcs, a papra figyelt –, és rádöbben, hogy ő valójában meztelenül áll az oltár előtt. Anyaszült meztelenül, és a forróság sem volt véletlen, amely előntötte az ágyékát. A döbbenettől nem tudott mit kezdeni, legszívesebben menekül volna, de úgy érezte, sóbálvánnyá vált. Ekkor azonban a menyasszony az első meglepetéséből magához tért, lekapta a fátylát a fejről, s rádobta az ágaskodó *zászlórúdra*, majd elrohant. A lakodalmas nép hahotázott. Még a papnak is, aki ekkorra elébe állt, hullámozott, ringatózott a háta a röhögéstől. És ekkor meghallotta Csátári Dénes hangját: – Az voltál ugye, az? – S látta, ahogy röhögve csapkodja a térdeit...

Erre riadt fel. De még mindig a lobogó menyasszonyi ruhát látta, és hallotta a saját hangját is: – Állj meg, Ila, állj meg, hova futsz?!

Egy éjjel fölillant benne a felesége egyik születésnapja. Ünnepeltek, a hangulat kiváló volt, pedig nem szerette sem a lánya, sem a veje okoskodásait, most már, ha csak tehetné, kerülte őket. Okostojások – gondolta róluk. – Ezek az „értelmiségiek”, ahogy a lánya szereti nevezni magukat, egészen más emberek. Ezeknek nem kell a tapasztalat, a tapasztalatból felgyülemlett tudás, az „életbölcsség”, ahogy a gyárban mondanák, ezeknek mindenre van egy mondásuk. Kierkegaard így, Croce úgy. Mintha magyar ember nem mondott volna soha semmi okosat, mintha magyar ember nem mondott volna, nem írt volna le soha semmi idézhetőt. Az ember csak kapkodja a fejét a sok idegen név hallatán. – Már-már azt hitte, az az este más lesz, mint a többi, nem rajta csiszolják a nyelvüket, amikor a felesége bekapcsolta, majd pattogtatta a tévékapcsolót: – Hát ha talállok valahol valami jó magyar nótát... –, s a lánya váratlanul rászólt az anyjára: – Hagyd ott, édes!

Ő ekkor valójában már oda sem figyelt, valamit szövegeltek a tévében, mert újabban az volt a szokás, hogy két-három ember órákon át magyarázza a kormány politikáját, mások meg az ellenzék politikáját, hogy mit tett és miért, gondolkodni sem hagynák az embert.

Szóval oda sem figyelt, amikor a lánya az egyik adón felismert valakit:

– Nahát, hallottátok ezt? Kiderült, hogy Bartha is... – mondta, s figyelni kezdett.

Bartha híres költő volt, akit nagyon szeretett a lánya, s kiderült, ő is besúgó volt.

– Mégpedig – mondta dermedten a lánya, és körbehordozta a tekintetét – az önszorgalmúak fajtájából való... Aki ha kellett, ha nem, jelentett...

Úgy tett, mintha nem hallotta volna. Most már úgy volt ezzel a besúgással, mint az ember a fájós ujjával, mindig azt üti meg: bárhol jár, bárhová megy, másról nem is hall, csak erről... Hallgatott. Figyelt. Éles vita alakult ki a lányai és a veje között. S akkor legnagyobb döbbenetére, mert máskor izgága, szőrszálhasogató volt a veje, most azt mondta:

– Ne bántsátok Barthát, hisz ő levonta a következtetést. Megtette, amit mások s a lelkiismerete elvárt tőle.

Hirtelen csend lett. Ő már megtanulta, hogy jobb, ha hallgat, mert ha csak megszólal, legtöbbször beledöngölik a földbe. De most képtelen volt hallgatni, és félénk-csendesen azt kérdezte:

– S az mit jelent, kedves fiam? Miben áll, hogy megtette, amit a lelkiismerete elvárt tőle?

A szobában csend lett, a fiatalok összenéztek, összevillant a tekintetük, látszott rajtuk, csak azért nem nevetnek fel, mert nem akarják bántani. A veje először a tenyerébe temette az arcát, aztán fölnézett, végignézett a feleségén, majd, mint aki engedélyt kapott, azt mondta:

– Azt, apu, hogy öngyilkos lett!

– Apu nem szeretett olvasni soha – mondta a kisebbik lánya –, ne csodálkozzatok, ha nem tudja, hogy kiről van szó.

– Igen? – szólalt meg döbbenten.

Hiszen, ha azt várják el – gondolta magában –, hogy minden besúgó levonja a következtetést, és legyen öngyilkos, holnap kiürülhet az egész város. Hisz ők is azt állították, hogy minden második-harmadik ember az volt!

– Ez még a régi világban történt, apu – mondta a lánya –, akkor senki nem tudta mire vélni a halálát...

– S öngyilkos lett?

– Igen. És ami kiderült az életéről, arra valóban csak ez lehetett az egyetlen helyes válasz! Mert akiket besúgott, azokat keményen meghurcolták, bebörtönözték, kínozták – mondta a veje.

Vajon csak az öngyilkosság lehet az egyetlen helyes válasz? – morfondírozott magában Göcs Aladár. – Hisz a kocsmában azt mondta valaki, hogy sokan csak azért mentek el, telepedtek ki '89 után, mert be voltak szervezve, és féltek, hogy kitudódik, s hogy később ne zaklassák őket...

Isten ott ül egy felhő csücskén, a máskor szelíd, kék szeme rosszallóan villog, bozontos, fehér szakállá, fehér szemöldöke, haja körbefogja az ezerráncú, máskor jóságos, szelíd, most haragos arcát, a homlokán kétoldalt kidagadnak az erek, ül és vár, ül és vár...

Göcs Aladár egy létrán araszol föl az ég felé.

Nincs semmi alatta, csak a hideg mélység.

Nincs semmi körülötte, csak az acélos, szürke úr.

Fogja a létra fokait, kapaszkodik keményen, nem mer a mélységbe visszanézni. Nézi az Isten világos, búzavirág-kék szemét, ahogy világol a sötét úrben, s bár a létra csak a levegőnek támasztva áll, tudja, amíg Isten rajta tartja a szemét, amíg az Isten nézi, addig nem dőlhet el, hiába áll támasz nélkül a semmiben. A fontos az, hogy ne mozduljon el róla az Isten tekintete. Nézze őt, fogják egymás tekintetét. És Isten ott van a felhő csücskén, csak nézi, és rá vár, s amikor közel ér hozzá, amikor kezével megérinti a felhő csücskét, azt kérdi:

– Hogyan éltél a Földön, Göcs Aladár? Istenhez méltó életet éltél-e?

– Nem, Uram, Istenem, egyáltalán nem. Emberhez méltót sem éltem, bűnbe vertem magam nap mint nap...

– S akkor? – kérdi az Atyaisten, s kék szeme elsötétül, ezerráncú arca elkomorul, megfeszül, a fehér bőrön átde-rengenek a kék erek. – Akkor mit vársz tőlem?

– Megbocsátást, Uram, megbocsátást! Nem igaz, nem lehet igaz, hogy számomra nincs megbocsátás!

– És mit követtél el, Göcs Aladár?

– Besúgó voltam, Uram! Elárultam a felebarátaimat, a testvéreimet, és csak most tudom, hogy bűnt követtem el.

– Nézi az Isten szigorú arcát.

– Nem igaz, nem létezik, hogy nincs más megbocsátás, csak a halál, Uram!

– Ki mondta ezt?

– A vejem s a lányom.

– Hittél te bennem valaha is, Göcs Aladár?

– Nem. Nem, Uram! Engedd, hogy megérintsem a sarud!

– Ha nem hittél, miért vársz tőlem megbocsátást? Megbocsátani csak azoknak tudok, akik hittek s hisznek bennem.

– Nem hittem, Uram, soha. Bevallom őszintén, de most már törekedni fogok...

– Nem hisznek mások sem, csak törekednek rá.

– Értem, Uram, törekedni fogok rá.

– Kétkedtek az életetek folyamán, nem hiszték, még csak nem is törekedtek, s csak amikor megvénültök, akkor ke-restek meg...

– Egész életünkben feléd megyünk, Uram!

– Bűnben, mocsokban és szennyben...

– Igen, Uram, bűnben, mocsokban és szennyben, hogy megismerhessük később a szenvedést s a megtisztulást. A lelkiismeret-furdalást és a feloldozást. A kint meg a gyöt-rődést. Hogy megismerhessünk Téged, Uram! Mert miért esedeznénk hozzád, Uram, hogyha tisztességben éltük volna le az életünket? Miért? Miért esedeznénk, hogyha ma-

gától értetődő lenne a megbocsátás? Akkor miért bocsátá-nál meg, Uram, hogyha nem követünk el soha semmit, semmi ellenedre valót? Miért? Ha hitben éltünk volna? Hisz Te mondtad... tökéletes nem lehet soha senki, csak tö-rekedhetünk rá...

– A tökéletesség felé kell haladni mindig!

– Bűnben és mocsokban, Uram?! Akkor van-e megboc-sátás? Mondd, mit tehetnék?

Álmában gyöngé szellő rebben, Göcs Aladár érzi, hogy alatta meginog a létra, szárnyra kapja a borzos-bodros bá-rányfelhő.

– Érints meg, Uram! – kiáltja. – Ne menj el addig, érintsd meg az én orcám! Évek óta bűnhődöm, Uram, nem bírom tovább. Csupa kín és szenvedés az életem. Rettegek nappal, rettegek éjjel, nehogy álmomban elszóljam magam...

– Mit akarsz? – mordul rá az Úr. – Mit akarsz?

– Választ, Uram! Választ a kérdéseimre. S hogy ne ret-tegjek tovább, vagy „vonjam le a következtetést” én is?... A fát már kiválasztottam, Uram – kiáltja Göcs Aladár két-ségbeesetten. – Mondd, mit tegyek?

– A fát?

– Igen a fát, és megvettem a köteleket is...

– Azt mondtad, engem keresel, felém akarsz jönni.

– Igen, Uram, téged kereslek, s csak téged akarlak!

– Akkor...

– Nem adtál választ, Uram!

– ...

– Nem adtál választ, Uram, szólj, kiáltj!

– Nem adtam? – hallja a távolodó, elhalkuló hangot. – Azt mondtad, felém akarsz jönni...

– Igen, Uram! Mindenre születik ember. Hősnek is, áru-lónak is, legyőzöttnek és győzőnek, gyávának és bátorinak, megalázottnak és döllyősnek, mindenre.

– Akkor...

– Meddig szenvedjek, Uram?! Meddig?! – kiáltja. – Vagy akkor szeretsz, hogyha versz? Akkor?

UT, 2

943.9-19 L86

A Magyar Napló Kiadó
 az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
 és Könyvterjesztők Egyesülésének,
 valamint az 1999-ben alapított
 Könyves Szövetségnek tagja
 www.konyves-szovetseg.hu

Kiadja a FOKUSZ Egyesület

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

1062 Budapest, Bajza u. 18.

www.magyarnaplo.hu

Felelős kiadó a Kft. ügyvezetője

Felelős szerkesztő Zsiga Kristóf

A kötetet gondozta Bíró Gergely és Simó Márton

A borítót Vincze Judit készítette

Tördelőszerkesztő Bornemissza Ádám

Készült a Pannónia Nyomdában, Budapesten

LŐRINCZ GYÖRGY (1946, Kápolnás) író.
 Zetelaka környékén tanított, majd a
 székelyudvarhelyi Élelmiszeripari
 Gépgyár technikusa volt. 1989-től
 a Nemzeti Megmentési Frontnál dol-
 gozott, 1990–2011 között Hargita
 Megye Művelődési és Vallásügyi
 Felügyelőségén, ma Igazgatóságán.
 Székelyudvarhelyen él. Többek
 között Szabó Zoltán- (2002), Szé-
 kelyföld-díjas (2001), valamint az
 Erdélyi Magyar Írók Ligájának pró-
 zadíjában részesült (2004), a Magyar
 Arany Érdemkeresztet 2016-ban ve-
 hette át, a Magyar Érdemrend lovag-
 keresztje polgári tagozata kitünté-
 tét 2021-ben. Kiadónknál megjelent
 kötetei: *Pusztulás* (regény, 2007),
A szív hangjai (kisregény, 2014), *Ma
 éjjel eljövök érted* (elbeszélések és
 novellák, 2021) – e kötet elnyerte
 az MMA Irodalmi Tagozatának Az Év
 Legjobb Könyve Díját (2021). Fényké-
 pét Dávid Botond készítette.

4000 Ft

9 786155 641688

„A megélt s megtapasztalt élet üzenete eddig úgy szólt: ha kívül maradsz az események láncolatán, kijátszhatod a sorsot. Hallgatással és kívülállással békességet hasíthatsz magadnak a vajúdó idő s a történések ellenében. Magyarságod ekképp, ha nem hivalkodsز vele, nem hangoztatod, virág lehet az idő mentéjének gomblyukában, még akkor is, ha vannak ezekkel ellenkező figyelmeztetések, jelek is. Igen. Szálka János eddig ezzel az életfelfogással, megbizonyosodással élt, erre nevelte az anyja, akinek néma, szikár, kemény alakja árnyék, ezt a következtetést vonta le maga is, nemcsak a szülei, a saját életéből is. A hatalom az a valami, amivel – főleg kisebbségben, kisebbségi létben – nem szabad játszani.”